

رام : بهار

پژوهش و محارث : شروين و کيبي

ويرايش و پردازش : بهنوش عافيت طلب

پیشکش بہ مادرم؛ آذردخت

و بہ یاد پدرم؛ انوشیروان

شیوه نامه

کتابی که در دست دارید هدیه ایست از نویسنده به مخاطب. هدف غایی از نوشته شدن و انتشار این اثر آن است که محتوایش خواننده و اندیشیده شود. این نسخه هدیه ای رایگان است، بازپخش آن هیچ ایرادی ندارد و هر نوع استفاده‌ی غیرسودجویانه از محتوای آن با ارجاع به متن آزاد است. اگر می‌خواهید از روند تولید و انتشار کتابهای این نویسنده پشتیبانی کنید، مبلغ مورد نظرتان را به این حسابها واریز کنید:

شماره کارت: ۸۳۸۳ ۹۴۴۹ ۳۳۷۸ ۶۱۰۴

شماره حساب نزد بانک ملت شعبه دانشگاه تهران: ۴۰۲۷۴۶۰۳۴۹

شماره شبا: IR30 0120 0100 0000 4027 4603 49

به نام: شروین وکیلی

و در پیامی تلگرامی (به نشانی @sherwin_vakili) اعلام نمایید که مایل هستید آن سرمایه صرف انتشار (کاغذی یا الکترونیکی) چه کتاب یا چه رده‌ای از کتابها شود. نوشتارهای دیگر دکتر شروین وکیلی و فایل صوتی و تصویری کلاسها و سخنرانی‌هایشان را می‌توانید در تارنمای شخصی یا کانال تلگرامشان در این نشانی‌ها دنبال کنید:

www.soshians.ir

(https://telegram.me/sherwin_vakili)

پیش درآمد

طرح رام کوششی است برای معنادار کردن تقویم سالانه‌ی ایرانیان. نام این طرح سرواژه‌ایست که از «روزشمار ایرانی معنادار» گرفته شده و اشارتی به رام‌یشت هم دارد، یعنی بخشی از اوستا که به ستایش ایزد باد اختصاص یافته و به پیوندش با یاد نیاکان و همدستی‌اش با زمان گذرنده تاکید دارد.

یکی از ویژگی‌های روزگار ما، معنازوده شدن تقویم سالانه است. بدان معنا که آمد و رفت ماهها و فصلها و روزهای تکرار شونده در سالها، معنایی را به ذهن متبادر نمی‌کند و چرخه‌های زمان خطی و گاهشمارانه به توالی‌ای بی سر و ته و تهی از مفهوم بدل شده است. این در حالی است که گاهشماری سالانه‌ی ایرانیان از دورترین دورانها به خاطر جشنهای ماهانه، مناسبتهای اساطیری و آیینهای شادخوارانه و سرزنده‌اش شهرت و اهمیتی داشته است.

معنازدایی از تقویم سالانه‌ی ایران، چندین دلیل دارد. یکی، فشار آوردن تاریخچه‌های ایدئولوژیک و ساختگی است که توسط نهادهای سیاسی تولید شده و بر زبان منعکس می‌شود. تاریخچه‌هایی که برای تثبیت اهمیت ناچیز خود، ناگزیرند چیزهای مهم و برجسته را کتمان کنند و برای دیرپا نمودن پیشینه‌ی کوتاه و شکننده‌ی خویش، در فراموشکاری تاریخ می‌کوشند. این شیوه از سیاست‌زده کردن و معنازدایی از تاریخ امری ویژه‌ی ایران نیست و پدیداری مدرن است که از گره خوردن صنعت فرهنگ با رسانه‌های انبوه و جریانهای سیاسی مدرن ناشی شده است. در ایران اما، این روند تاثیری متمایز با سایر فرهنگها داشته است. چرا که وزن تاریخ و تناوری یادهای انباشته شده در تمدن ایرانی چندان است که به چنین کتمان‌هایی میدان نمی‌دهد و سیاست فراموشی را با شکست روبرو می‌کند. به این ترتیب طی چند دهه‌ی گذشته ایرانیان با برنامه‌ای فعال و پردامنه برای تاریخ‌زدایی و فراموش‌سازی روبرو بوده‌اند که تاریخ دیرپای گذشته‌شان را نادیده می‌انگاشته، پنهان می‌ساخته و تحریف می‌کرده است. با این حال این برنامه‌ای

ناموفق و ناکام بوده که همچون موجی بر صخره‌های تاریخ ضربه‌ای زده و پس نشسته است، و نتیجه‌اش فقط پوشاندن کتیبه‌های گذشته با گل و لای بوده، بی آن که نقشی تازه پدید آورد. یعنی گذشته تا حدودی فراموش شده، بی آن که جایگزین دروغین سیاسی‌اش باور شود.

یکی از پیامدهای آشکار این روند، معنادردگی از گاهشماری سالانه بوده است. روزهای سال دیگر یادآور چیزها و معناها نیستند، چون پیوندشان را با زنجیره‌ای از رخداد‌های معنادار و تاریخ‌ساز که در همان جایگاه تقویمی قرار می‌گیرند، گسسته‌اند. این خالی شدن ظرف روزها از محتوای رخدادها و سالگردها، پیامد یک سیاست فراموشی بدوی و ناموفق است. از این رو راه درمان‌اش به یاد آوردن است و باز زاییدن عقلانی و خردمندانه‌ی معنا در زمان. طرح رام کوششی در این راستاست. این کار نخست در ابتدای دهه‌ی ۱۳۹۰ خورشیدی همچون پژوهشی در حوزه‌ی جامعه‌شناسی تاریخی انجام شد و هدفش آن بود که ببینیم تراکمی معنادار از رخدادها بر روزها وجود دارد یا نه؟ یعنی آیا از چینش تصادفی رخدادها در روزهای سال می‌توان الگوهای منظم استخراج کرد که به شکلی مستند و مستدل مناسبت‌ها را بر روزهای سال مستقر سازد؟

پرسش در واقع این بود که مثلاً چه روزی باید برای بزرگداشت مقام معلم، یادآوری دلیری ارتشیان، و جشنهای ملی تعیین شود؟ آشکارا برای کشوری مثل ایران که پنج هزار سال تاریخ و بیست و شش قرن پیشینه‌ی سیاسی یگانه دارد و برای بیست قرن یکی از سه بزرگترین و مقتدرترین کشورهای دنیا و مرکز اندیشه و فرهنگ بوده، انتخاب مناسبتها بر مبنای رخداد‌های سه چهار دهه‌ی گذشته کاری نابخردانه و ساده‌لوحانه است. به همین خاطر است که مناسبت‌های وضع شده طی دوران مدرن -چه در عصر پهلوی و چه در دوران جمهوری اسلامی- هرگز به کرسی نشستند و از تقویم‌هایی که با خرج دولت چاپ می‌شد گامی بیرون نهادند و در میان مردم پذیرش پیدا نکردند.

طرح رام همچون پژوهشی برای ردیابی نقاط تراکم رخداد‌های هم‌سنخ بر روزهای سال آغاز شد. قدم نخست در این مسیر، پژوهشی تاریخی و گردآوری رخداد‌های مهم تاریخی و بازنشانی‌شان بر تقویم خورشیدی ایرانیان بود.

این کاری بود که پیشتر هم به صورت ذوقی انجام پذیرفته بود که تارنمای «روزنامک» دکتر انوشیروان کیهانی زاده در میانشان مشهورتر و غنی تر از همه است که بر مبنای همان سالها برنامه‌ی «تقویم تاریخ» در رادیو را تولید می‌کردند. این آثار البته با هدف معنادار کردن تقویم سالانه پدید نیامده بود و بیشتر کاری ذوقی و آموزشی در زمینه‌ی تاریخ بود، و در این مقام بسیار ارجمند.

در پژوهش رام به خاطر هدف متفاوتی که دنبال می‌شد، نوعی نظام رده‌بندی برای تشخیص رخدادهای مهم و اثرگذار تاریخی در سطح ایران و جهانی ابداع شد و حدی چهل تایی برای هر روز در نظر گرفته شد که معمولا بیست و اندی رخداد مهم و حدود ده مورد از زایش و مرگ نامداران را شامل می‌شد. اهمیت این رخدادها بر اساس دستگاه نظری «زُروان» تعیین می‌شد که رویکرد سیستمی نگارنده برای مدل‌سازی نظامهای اجتماعی و انسانی است. بر این مبنا رخدادها بسته به تعلقشان به سطوح زیستی، روانی، اجتماعی یا فرهنگی (فراز) رده‌بندی شدند و اهمیتشان بر مبنای تاثیرشان بر افزودن یا کاستن از قدرت و لذت و بقا و معنا (قلبم) سنجیده شد. حاصل کار به متنی تبدیل شد که پیش رو دارید.

این متن نخست در سال ۱۳۹۶ به صورت روزشمار بر کانال تلگرامی و تارنمای شخصی‌ام منتشر شد. آنگاه در سال ۱۳۹۷ از همکاری گرانبهای دوست گرامی خانم بهنوش عافیت‌طلب برخوردار شدم و ایشان برای یک سال دیگر آن را بر کانال یاد شده منتشر کرد و بازخوردها را گردآوری کرد و متن رام را ویراست و خطاهایش را رفع کرد و با همت او بود که متن پیراسته شد و به شکل کنونی درآمد. به این ترتیب پژوهش رام به متنی چهارجلدی تبدیل شد که مناسبتهای مهم را به شکلی روزانه فهرست می‌کند. در این متن تاریخ‌هایی که شناسه‌ی میلادی (م.) یا پیشامیلادی (پ.م.) ندارند به هجری خورشیدی محاسبه شده‌اند. مناسبتهای پیشنهادی را هم در ابتدای هر ماه آورده‌ام و با خواندن متن می‌توان دریافت که چرا بزرگداشت و یادآوری چنین معناهایی در چنان روزهایی پیشنهاد شده است.

مناسبت‌های فروردین‌ماه

هرمزد روز (۱) فروردین: نوروز جمشیدی، آغاز سال خورشیدی، آغاز بهار، زمان تاج‌گذاری‌ها، ارتقای مقام‌ها، و تاسیس سلسله‌های مهم ایرانی. از سال ۱۳۰۷ قرار شد ترفیع ارتشیان و بخشش زندانیان در نوروز انجام شود که رسمی بسیار پسندیده است و شایسته است که بنا به رسمی که از دیرباز در ایران وجود داشته و در کشورهای گوناگون پیرو و مقلد یافته، اعلان قوانین تازه و گذارهای سیاسی مهم نیز در همین روز قرار گیرد.

خرداد روز (۶) فروردین: زادروز زرتشت و سالگرد برانگیختگی او و تاسیس دین زرتشتی، سالگرد مرگ حسین بن منصور حلاج، نوروز بزرگ و روز خلوت کردن با خویش و اندیشه در کارنامه و آرمان خود. چرا که بیرونی و دمشق‌آوردانند که بنا به رسم شاهان و بزرگان در این روز پس از پنج روز پذیرایی از مهمانان نوروزی به خلوت می‌رفته‌اند و به تعبیری نوروز بزرگ را به خویشان اختصاص می‌داده‌اند و به حساب و کتاب کردن درباره‌ی زندگی خویش در سال گذشته می‌پرداخته‌اند.

دی‌به‌آذر روز (۸) فروردین: روز مدرسه‌های جدید، زادروز میرزا حسن رشیدیه

تیر روز (۱۳) فروردین: سیزده به در، جشن باران‌خواهی و بزرگداشت طبیعت

دی به مهر روز (۱۵) فروردین: روز دفاع از کشور ایران با صلح یا جنگ، سالگرد خروج ارتش سرخ از

آذربایجان و قدرت‌نمایی خلبانان ایرانی در جریان عملیات اچ-۳.

رشن روز (۱۸) فروردین: روز مصلوب شدن عیسی مسیح، سالگرد ایرانی تاسیس دین مسیح

فروردین روز (۱۹) فروردین: جشن فروهرگان، روز بزرگداشت نیاکان درگذشت

رام روز (۲۱) فروردین: روز بزرگداشت دیوانسالاری ایرانی، زادروز خواجه نظام‌الملک و سالگرد درگذشت

خواجه احمد بناکتی.

اشتاد روز (۲۶) فروردین: سالگرد تولد پیامبر اسلام، روز بزرگداشت مقدسان دین اسلام

مناسبت‌های اردیبهشت ماه

بهمن روز (۲) اردیبهشت: روز خلیج فارس، سالگرد بیرون راندن پرتغالی‌ها از جزیره‌ی هرمز و بزرگداشت نبردهای

ضداستعماری ایرانیان

اردیبهشت روز (۳) اردیبهشت: جشن اردیبهشت‌گان

دی به آذر روز (۸) اردیبهشت: روز بزرگداشت دودمان ساسانی، سالگرد نبرد تن به تن اردشیر بابکان و اردوان

پنجم و جایگزینی خاندان ساسانی به جای خاندان اشکانی

باد روز (۲۲) اردیبهشت: روز بزرگداشت کتاب و کتابخوانی، سالگرد انتشار اولین کتاب چاپی جهان به سال ۲۴۷ که

توسط سغدیان بودایی در راه ابریشم انجام پذیرفت و ترجمه‌ی راهبی کشمیری از سوترای الماس بود.

مناسبت‌های خردادماه

خرداد روز (۶) خرداد: جشن بزرگداشت کمال و بالندگی

رشن روز (۱۸) خرداد: سالگرد درگذشت پیامبر اسلام و برگزیده شدن ابوبکر به خلافت، روز تاسیس مذهب سنی

فروردین روز (۱۹) خرداد: روز خراسان، سالگرد خروج بهزادان پسر و نداد (مشهور به ابومسلم خراسانی) بر دولت

اموی و آغاز برانداختن خلافت اعراب

وره‌رام روز (۲۰) خرداد: روز مرگ گجسته!، سالگرد مرگ اسکندر مقدونی و سفاح بنیانگذار خلافت عباسی، یادبود

مرگ غاصبان تاج و تخت ایران

فروردین ماه

فروردین نخستین ماه از سال خورشیدی و فرخنده‌ترین و مهم‌ترین ماه در گاهشماری اساطیری ایرانیان است. فروردین که نام خود را از فرَوهرها (روان نیک نیاکان) گرفته، نمادی گیتیانه از فرشگرد و قیامت و نبرد نهایی اهورامزدا و اهریمن است و از این رو به بازتابی از ظهور زمان بیکرانه در زمان کرانمند شباهت دارد. در اوستا یکی از یشتهای کهن «فروردین‌یشت» نام دارد و ویژه‌ی ستایش روان نیاکان جنگاور و نیکوکار در گذشته است. در میانرودان عصر هخامنشی آن را نیسان می‌نامیدند با انلیل خدای آسمان یا دوموزی ایزد شهیدِ شبان مربوطش می‌دانستند. شاید به خاطر همین پیوندش با ایزدی شهید و قربانی شونده بوده که این برج را در گاهشماری قدیم با اسم بره (حَمَل) می‌شناختند. هرچند شاید این وامگیری‌ای از سکاهای هم باشد که فروردین را با قوچ نشانه‌گذاری می‌کرده‌اند.

نام این ماه در کتیبه‌های پارسی باستان مثل بیستون، «آدوکنشه» است که یعنی «بذر افکندن» و به کارکرد کشاورزانه‌ی این ماه دلالت داشته است. نام این ماه در ایلامی «خادوکانو»، در مصری «تت»، در عبری «تشری»، در پهلوی «کیانان»، در مزدکی «پَروردار» و در خوارزمی «نوسرز» بوده است. قوم ایرانی کت پتوگه که در عصر هخامنشی در آناتولی زندگی می‌کردند و نام سرزمین کاپادوکیا از ایشان باقی مانده، در تقویم خود این ماه را آرته می‌نامیدند و با فرورشی و روان مقدسان زرتشتی همسان می‌انگاشتند.

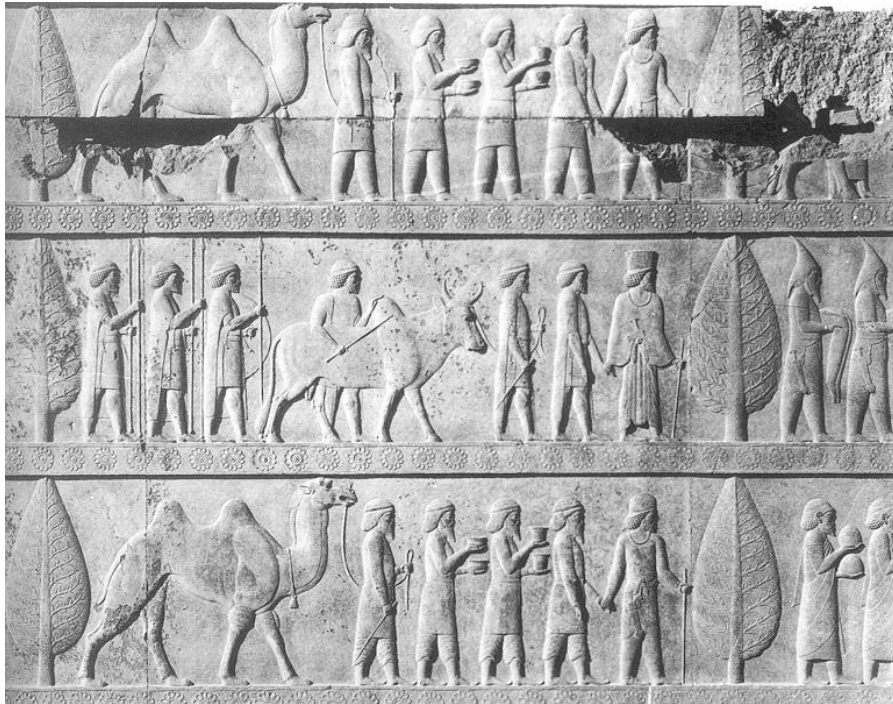
این ماه به ویژه به خاطر نوروز اهمیت دارد که زمان آفرینش گیتی به دست اهورامزداست و روزی است که جمشید پیمان‌های دزدیده شده توسط دیوان را از جهان زیرین برای مردم باز آورد و با نو ساختن طبیعت و رهاندن

زمین از چنگال ملکوس دیو سرما، رسم نوروزی را بنیان نهاد. در اساطیر نجومی چنان که در کتاب «اسطوره‌شناسی آسمان شبانه» نشان داده‌ام، فروردین با ماه و گیاه هوم مربوط بوده است. در همه‌ی ادیانی که در ایران زمین پدید آمدند، نوروز به شکلی گرامی داشته می‌شود. یهودیان جشن فصح را در آن قرار داده‌اند و آن را روز خروج بنی اسرائیل از مصر می‌دانند، مسیحیان آن را با عید بشارت و باردار شدن مریم مقدس از روح‌القدس یکی می‌دانند، و بسیاری از شیعیان تولد حضرت علی را در آن روز قرار می‌دهند.

در چارچوبی تاریخی، فروردین ماه آغاز و پایان جنگ‌های بزرگ و زاده شدن و مردن سرداران و شاهان نامدار است. این ماه به ویژه به خاطر تراکم زایش و مرگ ادیبان و شاعران و داستان‌نویسان وضعیتی ممتاز دارد. نهادهای اجتماعی فراوانی در این سال تأسیس شده‌اند، کشورهای بسیاری استقلال یافته‌اند و اختراعات مهمی در این ماه ثبت شده است. فروردین، در کل، ماه چرخش‌های بزرگ تاریخ و آغازهای مهم است و تا جایی که به مردمان مربوط می‌شود با آنان که با سخن و کلام و شعر و موسیقی نسبتی داشته‌اند بیشترین پیوند را برقرار می‌کند.

نوروز جمشیدی: اول فروردین

فروردین از دیرباز زمانی مقدس برای آغاز کارهای بزرگ قلمداد می‌شده است. زمان تاجگذاری بیشتر شاهان ایرانی در نوروز قرار می‌گیرد. شواهد تاریخی و اسناد دینی نشان می‌دهد که جشن نوروز از هزاره‌ی دوم پیش از میلاد در میان‌رودان و سایر نقاط ایران‌زمین گرفته می‌شده، هرچند در برخی نقاط مانند میان‌رودان تقویم خورشیدی وجود نداشته و به شکلی تقریبی اعتدال بهاری را محاسبه می‌کرده و جشن می‌گرفته‌اند. بابلی‌ها که مفصل‌ترین داده‌ها درباره‌ی این جشن را به جا گذاشته‌اند، آن را آکیتو می‌نامیدند و این نامی است که آسوری‌ها همچنان جشن سیزده به در خود را بدان نام می‌خوانند. آکیتوی بابلی‌ها مراسمی مانند تحویل سال و نمایش‌های آیینی و سیزده‌به‌در را داشته که همه‌شان تا به امروز باقی مانده‌اند.

از ابتدای دوران هخامنشی تقویم خورشیدی از ایران شرقی به میان‌رودان و ایران غربی وارد شد و قاعدتاً از

این هنگام نوروز کمابیش به همان شکلی که امروز می‌بینیم گرفته می‌شده است. رسم دید و بازدید و عیدی دادن هم

که احتمالاً روایتی سیاسی از آن را بر نگاره‌های تخت جمشید می‌بینیم، از این دوران بی‌شک رواج داشته است. بر این مبنا جشن نوروز کهن‌ترین مراسمی است که در جوامع انسانی برگزار می‌شود.

جالب آن که کهن‌ترین اسناد درباره‌ی سرکوب و منع یک آیین جمعی را هم درباره‌ی همین جشن می‌بینیم. نبونید آخرین شاه سامی بابل که تعصبی درباره‌ی خدای ماه (سین) داشت و می‌کوشید آیین‌های سومر و اکد باستان را منسوخ کند، در میانه‌ی سده‌ی ششم میلادی (دهه‌ی ۵۴۰ پ.م.) کوشید تا با حضور نیافتن در شهر بابل در ابتدای بهار و برگزار نکردن آکیتو این رسم را براندازد. اما کمی بعدتر کوروش بزرگ او را شکست داد و بابل را گرفت و مراسم آکیتو را با شکوه تمام برگزار کرد. در این معنی کوروش بزرگ نخستین احیاکننده‌ی جشن نوروز هم هست. مردم بابل به قدری در این مورد سپاسگزار او بودند که وقتی همسر کوروش هم‌زمان با جشن نوروز سال بعد (۵۳۸ پ.م.) درگذشت، هم‌زمان با برگزاری مراسم آکیتو هفت روز برایش سوگواری کردند.

نوروز با توجه به دلالت اساطیری مهمی که گفتیم، زمانی بوده که مردان بزرگ تاریخ کارهای بزرگشان را در آن آغاز می‌کرده‌اند. کوروش در زمان جشن‌های نوروزی ۵۳۹ پ.م. حمله به بابل را آغاز کرد و تا نیمه‌ی فروردین سومر قدیم را فتح کرده بود. مهرداد پونتی شاه آنتولی در نوروز سال ۸۸ م. فرمان به کشتار رومیان قلمروش داد و جنگی چهار ساله و مرگبار را با رومیان مهاجم آغاز کرد. فرهاد چهارم اشکانی که شش سال پیشتر از سلطنت عزل شده بود هم‌زمان با همین جشن‌ها در سال ۲۶ پ.م. با سپاهیان سکا از ایران شرقی بازگشت و تاج و تخت را دوباره به دست گرفت. پیامبر اسلام نخستین سربده‌اش در سال اول هجری را با فرماندهی حمزه در همین روز آغاز کرد. شیرویه در این روز پدرش خسرو پرویز را (در سال ۸ هجری) از قدرت عزل کرد و سردار لایق ساسانی شهروراز در سال نهم هجری به دنبال صلح با روم صلیب مقدس را به اورشلیم بازآورد.

کوروش بزرگ هخامنشی

فرهاد چهارم اشکانی

مهرداد ششم پونتی

رسم رزم‌آرایی در نوروز در سرزمین‌های همسایه‌ی ایران نیز وامگیری شد. چنان‌که امپراتوران روم هم اغلب در این تاریخ به ایران حمله می‌آوردند. یولیانوس مرتد در نوروز ۳۶۳ م. و هراکلیوس مسیحی در ۶۲۲ م. و ۶۲۳ م. در همین روز فرخنده سپاهیان خود را از شهرهای خویش به جانب خاور بیرون بردند.

لشکرکشی هراکلیوس به آذربایجان که در این روز آغاز شد نخستین مراسم خروج لشکریان صلیبی بود و دقیقاً به همان ترتیبی که قرن‌ها بعد صلیبیون اروپایی به جهاد با شرق برمی‌خاستند، انجام پذیرفت. نتیجه‌ی حمله‌های نخستین صلیبیون تاریخ هم آن شد که خسرو پرویز در نهایت از قدرت عزل شد و در نوروز سال هشتم هجری بود که شهروراز سردار ساسانی پس از صلح با رومیان صلیب مقدس را به اورشلیم بازگرداند و هراکلیوس در آنجا مراسمی بزرگ با بهره‌جویی از نمادهای مسیحی بر پا کرد و این را دستاوردی بزرگ برای خود دانست.

تاجگذاری شاهان بزرگ هم اغلب در همین تاریخ انجام می‌گرفته است. شاپور دوم ساسانی (۲۴۰ م.) و شاه اسماعیل (۸۸۱) و آغا محمدخان قاجار (۱۱۶۱) نمونه‌هایی از مردان و بزرگ و تاریخ‌ساز هستند که در نوروز تاجگذاری کرده‌اند. در میان شاهان دیرآیندتر نادرشاه و سلطان عبدالحمید اول عثمانی - که نوروز زادروزش (۱۱۰۴) هم بود- در رعایت مراسم نوروزی و اعلام فرمان‌ها در این روز وسواس زیادی داشتند. عبدالحمید که شیفته‌ی شعر

پارسی و شاهنامه بود، در نوروز جشن‌های باشکوه برگزار می‌کرد و نادرشاه تاریخ ورودش به دهلی و نشستش بر تخت طاووس (۱۱۱۸) را و همچنین ضرب سکه‌ی نادری (۱۱۱۴) را در نوروز قرار داد. قوانین مهم دیگری هم در این تاریخ وضع شده‌اند: شاه عباس در نطق نوروزی‌اش (۹۷۶) اصفهان را پایتخت ایران قرار داد، واحد پول ایران در همین روز (۱۳۱۱) از قران به ریال تغییر یافت و نام بین‌المللی کشورمان از پرشیا به ایران هم در نوروز (۱۳۱۴) اعلام شد. راه‌آهن سراسری ایران در نوروز ۱۳۱۸ راه‌اندازی شد و زمانی که محمد داودخان برنامه‌ای برای اتحاد مجدد ایران و افغانستان تدوین کرد، در نوروز ۱۳۳۹ به ایران آمد و با محمدرضاشاه در این مورد رایزنی کرد، که البته این برنامه فاش شد و بلافاصله با دخالت انگلستان ابرتر ماند.

بیسمارک در هفتاد و پنج سالگی، نقاشی فرانتس فون لِنباخ

بازگرداندن صلیب مقدس به اورشلیم به دست

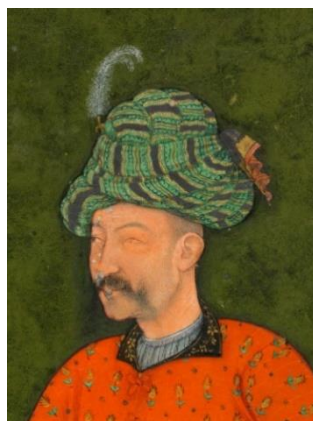
هراکلیوس، نقاشی از سنت هلنا، سده‌ی ۱۵ م.

شاپور دوم ساسانی

شاه اسماعیل صفوی

شاه عباس کبیر

نادرشاه افشار

این تأکید بر نوروز تنها به دایره‌ی تمدن ایرانی محدود نیست و در سرزمین‌های باختری نیز وام‌گیری شده است. اهمیت سیاسی نوروز در دوران باستان به قدری بود که رومیان قدیم تاریخ تأسیس شهر خود به دست رمولوس را در نوروز قرار می‌دادند. در سده‌های بعدی ناپلئون نمونه‌ای از سیاستمداران بود که وسواسی در هم‌زمان ساختن کارهایش با نوروز به خرج می‌داد. او قوانین مدنی مشهور خود را در نوروز ۱۱۸۳ اعلام کرد. بعدتر هم وقتی از تبعید گریخت و برای صد روز به قدرت بازگشت، در نوروز ۱۱۹۴ با ارتش بزرگ خود به پاریس وارد شد و برقراری مجدد امپراتوری را اعلام کرد.

جالب آن که جنبش‌های ملی در سرزمین‌های دیگر نیز در بسیاری از موارد در نوروز واقع می‌شده و دور نیست که برخی از این ملل از آیین نوروزی تأثیری پذیرفته باشند. یکی از این ملل که در قیامشان نشانه‌های گفتمان نوسازی هستی نوروزی را می‌توان یافت، یونانی‌ها هستند که خیزش ملی خود برای استقلال و جدایی از عثمانی را در نوروز سال ۱۲۰۰ آغاز کردند. تونس‌ها در نوروز ۱۳۳۵ و مردم نامیبیا که آخرین مستعمره‌ی آفریقایی بودند در نوروز ۱۳۶۹ استقلال خود را اعلام کردند.

تلاش برای قرار دادن رخدادهای مهم در نوروز تا به امروز حتا در گروه‌های عجیب و غریب ادامه یافته، چنان که پیروان فرقه‌ی اوم شین‌ریکیو^۱ بنا به عقاید آخرالزمانی‌شان در آستانه‌ی نوروز ۱۳۷۴ با گاز سارین به متروی توکیو حمله کردند. چندی بعد هم نیروهای متحد به رهبری آمریکا با عقاید آخرالزمانی و صلیبی مشابهی در نوروز ۱۳۸۲ به دولت صدام‌زده‌ی عراق حمله‌ور شدند که روی هم رفته دستشان درد نکند! در ضمن این را هم بگویم که اینشتین نیز نخستین مقاله‌اش درباره‌ی نسبیت عام را در نوروز ۱۲۹۴ منتشر کرد و هیملر^۲ هم بازداشتگاه داخائو را در آستانه‌ی نوروز ۱۳۱۱ افتتاح کرد، و این همه با تأسیس توئیتز در نوروز ۱۳۸۵ تکمیل شد. حزب صهیونیست در ایران (۱۳۰۰) و سازمان جوانان حزب توده نیز در این روز (۱۳۲۲) تأسیس شدند.

نوروز در ضمن سالگرد جنگ‌های بزرگ و خونین هم هست. در نوروز سال ۱۱۸۰ ارتش ناپلئون در اسکندریه‌ی مصر با انگلیسی‌ها جنگید، و حدود یک سده بعد (۱۲۹۷) در همین روز آلمانی‌ها با انجام عملیات میکائیل جنگ جهانی اول را آغاز کردند. مانفرد فون ریشت‌هوفن^۳ قهرمان جنگی و خلبان برجسته‌ی آلمانی در همین روز هشتادمین هواپیمای دشمن را نابود کرد و به رکوردی جهانی در این زمینه دست یافت. در جریان جنگ جهانی دوم، انگلیسی‌ها در نوروز 1324 ماندالای پایتخت برمه را گرفتند و در همین روز نیروی هوایی‌شان در عملیات کارتاز کپنهاک را چنان سهمگین بمباران کرد که تنها در یک مدرسه ۱۲۵ کودک کشته شدند. درست یک سال بعد در ۱۳۲۵ هری ترومن، رئیس‌جمهور آمریکا، به دولت شوروی اولتیماتوم داد که اگر خاک ایران را تخلیه نکند، آمریکا نیز نیروهای خود را وارد ایران خواهد کرد. در همین روز در ۱۳۳۹ پلیس نژادپرست آفریقای جنوبی در شارپ‌ویل^۴ بر معترضان سیاهپوست آتش گشود و ۶۹ تن را کشت و ۱۸۰ تن را زخمی کرد.

¹ Aum Shinrikyo
² Heinrich Himmler

³ Manfred von Richthofen
⁴ Sharpeville

نبرد اسکندریه، نقاشی فیلیپ جیمز لوتربورگ^۱

گذشته از تاجگذاری شاهان ایرانی در نوروز که سنتی دیرینه بوده، چند عزل و نصب مهم سیاسی هم در نوروز داشته‌ایم. در نوروز ۱۲۵۰ بیسمارک^۲ به صدارت رسید و در همین روز در ۱۲۹۹ بلشویک‌ها در بلغارستان قدرت را قبضه کردند و تأسیس جمهوری شوروی بلغارستان را اعلام کردند. روز اول فروردین در ضمن سالگرد چندین شکست اجتماعی و تغییر جهت در برنامه‌های سیاسی هم هست. در نوروز ۱۳۰۰ سیاست اقتصادی بلشویک‌ها چندان به فاجعه و قحطی انجامید که کمونیست‌های روسی در برنامه‌های اقتصادی‌شان عقب‌نشینی کردند و «برنامه‌ی اقتصادی نو» (NEP) را اعلام کردند که عقب‌گردی به سوی بازار آزاد بود. مارتین لوتر کینگ^۳ هم راهپیمایی مشهور خود را در آلاباما در نوروز ۱۳۴۴ آغاز کرد.

¹ Philip James de Louthembourg

² Otto von Bismarck

³ Martin Luther King

بسیاری از نامداران تاریخ‌ساز در نوروز زاده شده‌اند. برای غربی‌ها مشهورترین چهره در این میان ویلهلم اول امپراتور آلمان است که به خاطر زاده شدن در نوروز (سال ۱۱۷۶) فخر می‌فروخت و به خود می‌بالید. در میان نامداران ایران زمین بهرام گور (۴۰۷ م.) هم نوروز به دنیا آمده بود و چنان که گفتیم سلطان عبدالحمید هم زاده‌ی نوروز بود و برخی از روایت‌ها تولد حضرت علی را نیز در همین روز قرار می‌دهند.

با این همه شمار سرداران و شاهان زاده‌ی نوروز اندک است و بیشتر چهره‌های فرهنگی و به‌ویژه هنرمندان و ادیبان در این سال زاده شده‌اند. در میان ایرانیان حاج محمد میرزا قاجار قوانلو (کاشف‌السلطنه) که نواده‌ی عباس میرزا و بنیان‌گذار چای‌کاری در لاهیجان است، در نوروز ۱۲۴۴ به دنیا آمد. عبدالحسین زرین‌کوب و همسرش قمر آریان (هر دو در ۱۳۰۱)، مرضیه‌ی خواننده و عباس بلوکی فر نقاش قهوه‌خانه‌ای (هر دو در ۱۳۰۳) ژاله علو گوینده (۱۳۰۶)، سید علی صالحی شاعر (۱۳۳۴)، فرهنگ شریف نوازنده (۱۳۱۰)، حسین سنابور نویسنده (۱۳۳۹)، محمدصادق تهرانی مرجع تقلید شیعه (۱۳۰۵)، پرویز کلانتری نقاش (۱۳۱۰)، کتایون مزدپور ایران‌شناس (۱۳۲۲) و علی دایی فوتبالیست (۱۳۴۸) در نوروز زاده شده‌اند.

از وابستگان به تمدن ایرانی که در خارج از قلمرو ایران می‌زیستند، باید از اسماعیل گاسپیرسکی (۱۲۳۰) که نظریه‌پرداز هویت مستقل تاتارها و مخالف امپریالیسم تزاری در کریمه بود نام برد. در میان وابستگان به تمدن اروپایی هم می‌توان به این افراد اشاره کرد: اووید^۱ شاعر رومی (۴۳ پ.م.) یوهان سباستین باخ^۲ آهنگساز (۱۰۶۴) و فریدریش هولدرلین^۳ شاعر آلمانی (۱۱۴۹)، هنریک ایبسن^۴ نمایشنامه‌نویس نروژی (۱۲۰۷)، ژوزف فوریه^۵ ریاضی‌دان فرانسوی (۱۱۴۷)، مودست موسورگسکی^۶ موسیقی‌دان روس (۱۲۱۸)، نظار قبانی شاعر سوری (۱۳۰۲) و اسلاوی ژیزک^۷ فیلسوف اسلوونیایی (۱۳۲۸).

¹ Ovid

² Johann Sebastian Bach

³ Friedrich Hölderlin

⁴ Henrik Ibsen

⁵ Joseph Fourier

⁶ Modest Mussorgsky

⁷ Slavoj Žižek

بهرام گور شاهنشاه ساسانی

سلطان عبدالحمید اول عثمانی

عبدالحسین زرین کوب

نامدارانی که در نوروز درگذشتند ترکیب بسیار جالبی دارند و نشان می دهند که سعد و نحس روزگار خرافه‌ای بیش نیست و رخدادها واقعاً به طور تصادفی بر محور زمان توزیع شده‌اند. برای پی بردن به این نکته کافی است که به فهرست کسانی که در روز فرخنده‌ی نوروز درگذشتند بنگریم: بیست و شش سده پیش، احتمالاً همسر کوروش در این روز درگذشته است و نیز سلطان محمد بن تعلق شاه دهلی (۷۳۰)، ایزاک نیوتون^۱ دانشمند انگلیسی (۱۱۰۵)، مرتضی محجوبی نوازنده‌ی پیانو (۱۳۴۰)، طه یاسین رمضان معاون صدام حسین (۱۳۸۶) و محمد صادق تهرانی مرجع شیعه (۱۳۹۰).

نوروز را امروز در بیشتر کشورهای جهان جشن می گیرند. چینی‌ها به این جشن چون فن^۲ می گویند و اسم ژاپنی‌اش هیگان^۳ یا شونبون نو هی^۴ است. فرقه‌های نوظهور مشرکانه که به بازگشت به خدایان باستانی باور دارند هم این روز را زیر عنوان مابون^۵ (در نیم‌کره‌ی جنوبی) یا اوستارا^۶ (در نیم‌کره‌ی شمالی) گرامی می‌دارند. نوروز در ضمن روز بین‌المللی اخترشناسی و روز جهانی داستان‌گویی و در تقویم سازمان ملل روز بین‌المللی شادمانی هم

¹ Isaac Newton

² Chunfen

³ Higan

⁴ Shunbun no Hi

⁵ Mabon

⁶ Ostara

هست. در کردستان عراق به مناسبت سرنگونی صدام حسین هم در این روز جشن‌هایی برپا می‌کنند. اول فروردین روز بین‌المللی رنگ و کوشش برای محو تبعیض نژادی، روز جهانی جنگل، روز جهانی شاعران و روز جهانی عروسک‌گردانی هم هست. در جهان اسلام این روز را اغلب به نام روز مادر جشن می‌گیرند.

دوم فروردین

دوم فروردین بیش از هر چیز زادروز مردانی نامدار است و در ضمن سالگرد مرگ چند چهره‌ی مهم تاریخی هم هست. از همه مهم‌تر هارون‌الرشید است که در این روز به سال ۱۸۸ در توس درگذشت و به همین خاطر بزرگان خراسانی مراسم دید و بازدید نوروزی‌شان را گرم‌تر از همیشه برگزار کردند و در آن میان به رایزنی پرداختند تا امین (ولیعهد قانونی) را براندازند و برادر ناتنی‌اش مأمون را که مادری ایرانی داشت به جایش برنشانند.

ورود سفیران شارلمانی به درگاه هارون‌الرشید (سال ۱۶۵ هجری خورشیدی)، اثر یولیوس کوکرت^۱ (۱۲۶۳)

^۱ Julius Köckert

اگر دوم فروردین سال ۱۸۸ به چرخشی در سیاست دولت عباسی و غلبه‌ی سیاست ایرانشهری بر خلافت دمشق دلالت می‌کرد، بیش از هزار و صد سال بعد چرخش دیگری را در همین روز داریم که به رویگردانی از سیاست مدرن و پافشاری به همین سیاست سنتی مربوط می‌شود. در دوم فروردین ۱۳۰۳ مجلس شورای ملی می‌خواست تغییر نظام حکومتی از پادشاهی به جمهوری را اعلام کند، اما گروهی از مردم با سازماندهی روحانیون و بازاریان در اعتراض به این کار گرداگرد مجلس تظاهرات خشونت‌آمیزی ترتیب دادند و هرچند با سرکوب تندخویانه‌ی شهربانی و هواداران سردار سپه روبرو شدند، اما در نهایت موفق شدند جلسه را به هم بزنند. چنین می‌نماید که رضاخان از همین جا دست از ایده‌ی جمهوری شست و هوادارانش هم پس از آن او را در کسوت شاهی تازه دیدند، و نه رئیس‌جمهوری مدرن، چنان که خود می‌خواست.

بخش‌هایی دیگر از تاریخ معاصر ما ذیل همین چرخش اخیر قرار می‌گیرد. چنان که در همین روز به سال ۱۳۴۲، مصادف با سالروز شهادت امام صادق، نیروهای امنیتی به مدرسه‌ی فیضیه‌ی قم حمله بردند و طلبه‌های مقیم آنجا را مورد ضرب و شتم قرار دادند؛ این واقعه نقش مؤثری در شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران داشت. نزدیک بیست سال بعد، در دوم فروردین ۱۳۶۱ بود که در جریان جنگ ایران و عراق عملیات فتح‌المبین برای بیرون راندن نیروهای عراقی در غرب شوش و دزفول آغاز شد.

برای این که نقاط اوج و افول آمریکا را هم در نظر داشته باشیم، این را هم بگوییم که در دوم فروردین ۱۳۰۴، تقریباً هم‌زمان با تثبیت نظام آموزشی مدرن در ایران و راه یافتن نظریه‌ی تکامل به کتاب‌های درسی، آمریکایی‌ها قانونی گذراندند و تدریس تکامل در ایالت تنسی را ممنوع کردند!

در این روز چند رخداد حقوقی جالب توجه هم واقع شده که برخی خوب و برخی طنزآمیز است. مثلاً در همین روز به سال ۱۰۰۹ کلنی ماساچوست در آمریکا ورق بازی و تخته نرد را ممنوع کرد! دو و نیم سده بعد نوبت به جبران مافات رسید؛ در نتیجه در دوم فروردین ۱۲۵۱ ایالت ایلینویز نخستین جای آمریکا شد که در آن برابری

شغلی میان زن و مرد قانونی شد. درست یک سال بعدش شورای اسپانیایی پورتوریکو قوانین بردگی را لغو کرد اما یک سده‌ی دیگر باید طول می‌کشید تا استفاده‌ی افراد غیر متأهل از وسایل ضدبارداری قانونی شود و این اتفاقی بود که در دوم فروردین ۱۳۵۱ بالاخره در آمریکا افتاد.

الغ بیک گورکانی

آنتونی وان دیک

مجموعه‌ای از رخدادهای تلخ و شیرین دیگر هم در این میان در همین روز رخ داده است. مثلاً در چنین روزی به سال ۱۱۶۳ بودای زمردین هم طی مراسمی به وات فرا کاو^۱ در تایلند برده شد و این منطقه را به مرکز مهمی در کیش بودایی تبدیل کرد. در دوم فروردین ۱۲۸۵ اولین مسابقه‌ی راگی بین‌المللی بین فرانسه و انگلیس در پاریس برگزار شد. ده سال بعد در دوم فروردین ۱۲۹۵ یوان‌شی‌کای^۲ امپراتور چین از قدرت کناره گرفت و جمهوری در این کشور اعلام شد. چهار سال بعد در دوم فروردین ۱۲۹۹ پان‌ترک‌ها در شهر شوشی قره‌باغ ارمنی‌ها را کشتار کردند و این یکی از اولین عملیات بزرگ پان‌ترک‌ها در قلمرو آران بود. ربع قرن بعدتر (۱۳۲۴) نخستین اتحادیه‌ی عربی با پشتیبانی

^۱ Wat Phra Kaew

^۲ Yuan Shikai

دولت‌های استعمارگر پیروز در جنگ جهانی دوم، در قاهره شکل گرفت و به این ترتیب مفهوم سیاسی تازه و نوظهوری به ادبیات بین‌الملل افزوده شد که امروز مدعی تاریخ ایران‌زمین است، اما در واقع هفتاد سال بیشتر عمر ندارد. در دوم فروردین ۱۳۷۱ کمونیسم در آلبانی فرو پاشید و در ۱۳۹۵ باراک اوباما اولین رئیس‌جمهور آمریکا بود که پس از ۸۸ سال وارد کوبا شد. حزب فاشیسم ایتالیا نیز در ۱۲۹۸ توسط بنیتو موسولینی تشکیل شد. همچنین در چنین روزی (۱۱۱۸) بود که نادرشاه افشار در حمله به هند تخت طاووس را به چنگ آورد.

به عنوان حسن ختام این را هم بگویم که دوم فروردین در ضمن سالگرد چند اختراع مهم هم هست. در همین روز در ۱۳۳۹ آرتور لئون شاولو^۱ آمریکایی لیزر را به عنوان اختراعی به اسم خود ثبت کرد و در همین روز در ۱۳۷۲ شرکت ایتل تراشه‌ی رایانه‌ی پنتیوم را به بازار عرضه کرد. دوم فروردین روز جهانی آب نیز هست.

نامدارانی که در این روز زاده شدند عبارت‌اند از: الغبیک نوه‌ی دانشمند تیمور لنگ (۷۷۳)، آنتونی وان دیک^۲ نقاش نامدار هلندی (۹۷۸) و توماس کراوفورد^۳ مجسمه‌ساز آمریکایی که مجسمه‌ی آزادی را ساخت (۱۱۹۳). ملا محمدباقر شفتی، روحانی بانفوذ و مستبد اصفهانی (۱۲۲۳)، ابوالحسن بنی‌صدر (۱۳۱۲)، استاد حسین کاشی‌پز از واپسین استادان کاشی‌گری سنتی (۱۳۴۱)، داریوش شایگان اندیشمند ایرانی (۱۳۹۷)، آکیرا کوروساوا^۴ کارگردان ژاپنی (۱۳۸۹) و شوشا گوپی^۵ (شمسی عطار) خواننده‌ی ایرانی (۱۳۸۷) هم در این روز از دنیا رفتند.

¹ Arthur Leonard Schawlow

² Anthony van Dyck

³ Thomas Crawford

⁴ Akira Kurosawa

⁵ Shusha Guppy

ملا محمد باقر شفتی

استاد حسین کاشی پز (خاک نگار)

شمسی عطار (شوشا گوپی)

آکیرا کوروساوا

توماس کراوفورد

بنیتو موسولینی

سوم فروردین

سوم فروردین روز جهانی هواشناسی و روز ملی پاکستان است. مصریان هم با گرفتن جشن شم‌النسیم فصل بهار خود را با آن آغاز می‌کنند. از نظر تاریخی سومین روز از ماه فروردین سالگرد تأسیس نهادهای سیاسی‌ای است که در شرایطی بحث‌برانگیز شکل گرفته‌اند و به نسبت بدنام هستند. در سوم فروردین ۱۲۶۸ جماعت احمدیه در قادیان هند به دست میرزا غلام‌احمد تأسیس شد. میرزا غلام‌احمد مدعی بود که تناسخ مسیح و مهدی موعود است و بر این مبنا فرقه‌ای ایجاد کرد که امروز نزدیک ده میلیون نفر پیرو دارد. این فرقه از سوی بقیه‌ی مسلمانان مرتد و بی‌دین شمرده می‌شوند. رایشتاگ^۱ آلمان نیز در همین روز (۱۳۱۲) اختیارات تام را برای هیتلر تصویب کرد و او را پیشوای آلمان دانست.

میرزا غلام‌احمد

آدولف هیتلر

^۱ Reichstag

در سوم فروردین ۱۳۱۹ حزب مسلم لیگ قرارداد لاهور را اعلام کرد و در آن خواهان تشکیل یک کشور مسلمان‌نشین جدای از هند شد. شانزده سال بعد (۱۳۳۵)، این امر تحقق یافت و باز در سوم فروردین کشور پاکستان در مقام نخستین نظام جمهوری اسلامی تأسیس شد. این تقارن را اگر با تاریخ صدر اسلام بسنجیم، جالب توجه از کار در می‌آید. چون در همین سوم فروردین سال چهارم هجری بود که پیامبر اسلام بلافاصله پس از جنگ احد سپاهی از مسلمانان را به تعقیب لشکریان پیروزمند مکه فرستاد که داشتند با پایکوبی و شادمانی به شهرشان باز می‌گشتند. البته درگیری‌ای رخ نداد و هدف بیشتر قدرت‌نمایی در برابر اهل مکه بود. باز این نکته گفتنی است که جنگ ناصریه که اولین درگیری زمینی مهم آمریکایی‌ها و عراقی‌های وفادار به صدام به شمار می‌رود، در همین روز در ۱۳۸۲ رخ داد. همچنین در چنین روزی به سال ۱۳۹۵ سه عملیات انتحاری در بروکسل به مرگ ۳۷ تن و زخمی شدن ۳۱۶ تن منتهی شد.

فریدریش هایک

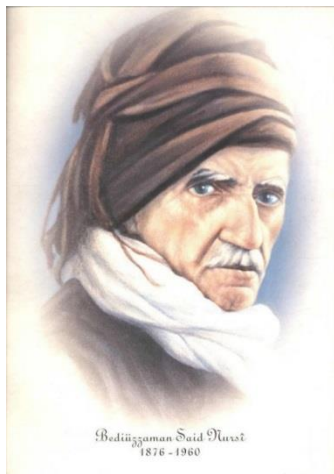

الیزابت تایلور

در کنار تأسیس کشور پاکستان، چند نهاد دیگر هم در همین روز زاده شده‌اند. در سال ۱۲۶۷ اولین لیگ فوتبال انگلستان تأسیس شد. از نظر تحول فناوری هم دو اتفاق جالب در این روز افتاده است: در سوم فروردین ۱۲۳۶ کارخانه‌ی اوتیس اولین آسانسور را در لندن راه‌اندازی کرد و در سوم فروردین ۱۳۸۰ ایستگاه فضایی میر از مدار

خارج شد و هنگام فرو افتادن به زمین در جو سوخت. حوزه‌ی علمیه‌ی قم نیز در چنین روزی (۱۳۰۱) توسط آیت‌الله حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی تأسیس شد.

زادگان و رفتگان چهارم فروردین طیفی وسیع از افراد را شامل می‌شوند. لاپلاس^۱ ریاضی‌دان فرانسوی (۱۱۲۸)، اریش فروم^۲ روان‌شناس آلمانی (۱۲۷۹)، ورنر فون براون^۳ فیزیک‌دان و مهندس آلمانی (۱۲۹۱) و استیو مک کوئین^۴ هنرپیشه‌ی آمریکایی (۱۳۰۹) در سوم فروردین زاده شدند. استاندال^۵ ادیب فرانسوی (۱۲۲۱) سعید نورسی فعال مذهبی گرد (۱۳۳۹)، فریدریش هایک^۶ اقتصاددان اتریشی (۱۳۷۱) و الیزابت تیلور^۷ بازیگر آمریکایی (۱۳۹۰) در این روز درگذشتند. در میان ایرانیان شخص مهمی که در این روز زاده شده مظفرالدین‌شاه قاجار (۱۲۳۲) است و از میان رفتگان نامدار هم باید از سید جلال‌الدین میری آشتیانی فیلسوف (۱۳۸۴)، عبدالعظیم قریب گرکانی، ادیب معاصر ایرانی (۱۳۴۴) و شاهرخ سخایی هنرپیشه (۱۳۸۷) یاد کرد. همچنین در ۳ فروردین ۱۳۵۸، محمدرضاشاه پهلوی پس از ۱۵ ماه اقامت در مراکش، مکزیک، آمریکا و پاناما دعوت انور سادات رئیس‌جمهوری وقت مصر را پذیرفت و به آن کشور رفت.

راست: جلال‌الدین آشتیانی
میان: سعید نورسی
چپ: مظفرالدین‌شاه

¹ Pierre-Simon Laplace

² Erich Fromm

³ Wernher von Braun

⁴ Steve McQueen

⁵ Stendhal

⁶ Friedrich Hayek

⁷ Elizabeth Taylor

چهارم فروردین

چهارم فروردین از نظر سیاسی روزی بسیار مهم است. نخست به خاطر آن که تیمور لنگ در چهارم فروردین ۷۸۰ دمشق را فتح کرد و قلمروش را به بیشترین حد توسعه‌اش رساند. دو قرن بعدتر در همین روز (به سال ۹۸۲) ایه یاسو توکوگاوا^۱ در ژاپن به مقام شوگونی رسید و سلسله‌ی توکوگاوا را در شهر ادو (توکیوی امروزی) تأسیس کرد که مقدمه‌ای بود برای شکل‌گیری دولت متمرکز ژاپن در سده‌های بعدی. در چهارم فروردین سال ۱۰۸۵ کشور بریتانیای کبیر هم از راه اتحاد انگلستان و اسکاتلند تأسیس شد و بلاروس هم در همین روز (۱۲۹۷) استقلال یافت.

ایه یاسو توکوگاوا

تیمور لنگ گورکانی

در این روز در ضمن با رخدادهای سیاسی ملایم‌تر اما اغلب نیک‌خواهانه‌ای هم روبرو هستیم. در چهارم فروردین ۱۲۱۶ سیاهپوستان در کانادا حق رأی به دست آوردند که تحولی بسیار پیشگامانه و زود هنگام بود. سی سال پیش‌تر (۱۱۸۶) خرید و فروش برده در انگلیس توسط پارلمان این کشور ممنوع شده بود. در همین روز در سال ۱۳۰۰

^۱ Tokugawa Ieyasu

اولین جشنواره‌ی ورزشی زنان در مونت‌کارلو^۱ برگزار شد که اسمش را المپیاد زنان گذاشتند. در ایران هم در همین روز (۱۳۱۵) اجازه‌ی ورود زنان به دانشگاه صادر شد. در چهارم فروردین ۱۳۷۸ هم نیروهای نظامی ناتو برای نخستین بار در کشوری مستقل مداخله‌ی نظامی کردند و آن هنگامی بود که برای جلوگیری از نسل‌کشی مردم بوسنی به دست صرب‌ها در کوسوو نیرو پیاده کردند.

اگر به تاریخ ایران بنگریم، می‌بینیم که چهارم فروردین ۱۲۸۹ سالگرد ورود ستارخان و باقرخان به تهران هم هست. در این روز سردار ملی و سالار ملی با گروهی از پیروانشان از تبریز به تهران آمدند و با استقبال باشکوه مردم روبرو شدند و به ترتیب در پارک اتابک و عشرت‌آباد سکونت گزیدند.

ورود ستارخان و باقرخان و مجاهدان تبریزی از دروازه گمرک به تهران

^۱ Monte Carlo

کمی بعد اتفاق خشنی در این روز افتاد و آن این که دکتر عبدالحمید زنگنه، رئیس دانشکده‌ی حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، در این روز به سال ۱۳۳۰ درگذشت. یک دانشجوی مردودی به اسم نصرت‌الله قمی شش روز پیشتر او را در زمانی که در مقام حقوق‌دان به دادگاه رفته بود در همانجا مورد حمله قرار داد و ترور کرد. این روز در ضمن سالگرد چند آفرینش علمی و هنری مهم هم هست. در چهارم فروردین ۱۱۰۰ باخ^۱ کنسرتوی شش‌گانه‌ی براندنبورگ^۲ را تنظیم کرد، به سال ۱۲۶۱ روبرت کخ^۳ اعلام کرد که عامل مولد بیماری سل باکتری میکوباکتریوم توبرکلوسیس است و در ۱۲۷۵ پوپوف^۴ اولین پیام را از راه امواج رادیویی ارسال کرد. شهابسنگ شومیکر-لوی^۵ را هم در همین روز به سال ۱۳۷۲ کشف کردند.

ملکه الیزابت اول

ژول ورن

عبدالحمید زنگنه

زایش‌ها و مرگ‌هایی هم در این روز داریم که زایش‌ها از مرگ‌ها مهم‌تر می‌نمایند: ملکه الیزابت اول (۱۰۰۲)، پاول اول^۶ تزار روسیه (۱۱۸۰)، هری هودینی^۷ شعبده‌باز مجار-آمریکایی (۱۲۵۳) و کلود دبوسی^۸ (۱۲۹۷) آهنگساز

¹ Johann Sebastian Bach

² Brandenburg

³ Robert Koch

⁴ Alexander Stepanovich

Popov

⁵ Shoemaker-Levy 9

⁶ Paul I of Russia

⁷ Harry Houdini

⁸ Claude Debussy

فرانسوی در این روز از دنیا رفتند و در مقابل ویلهلم رایش^۱ روان‌شناس اتریشی (۱۲۷۶)، ژول ورن^۲ داستان‌نویس فرانسوی (۱۲۸۴) و داریو فو^۳ که نمایشنامه‌نویس و بازیگر ایتالیایی بود (۱۳۰۵) در این روز به دنیا آمدند. در میان ایرانیان نیز حبیب‌الله بدیعی موسیقی‌دان ایرانی در سال ۱۳۱۲ متولد شد.

مناسبت‌ها: چهارم فروردین سالگرد نهایی شدن قالب دولت تیموری، تأسیس امپراتوری توکوگاوا و زاده شدن دولت بریتانیای است. دولت‌هایی که یکی شان وحدت‌بخش اما خشن است و در ربع پایانی تاریخ دیرپای ایران قرار می‌گیرد، دومی اش جوان بودن فرهنگ و تمدن ژاپنی را گوشزدمان می‌کند و سومی بلای جان ایرانیان بوده است.

^۱ Wilhelm Reich

^۲ Jules Verne

^۳ Dario Fo

پنجم فروردین

رخدادهای تاریخی‌ای که در این روز واقع شده چندان چشمگیر نیست. الحاکم بأمرالله خلیفه‌ی فاطمی در این روز صدراعظمش خواجه برجوان را به قتل رساند و خود به قدرت رسید، و درست در همین روز هم اولین قطار بر راه‌آهنی که در اوسترماوث^۱ انگلستان قرار داشت راه‌اندازی شد و نخستین شبکه‌ی ویکی در چنین روزی در ۱۳۷۴ آغاز به کار کرد. تیتان ماه کیوان را هم کریستین هویگینس^۲ در شب پنجم فروردین سال ۱۰۳۴ کشف کرد.

محمدابراهیم باستانی پاریزی

ملک فیصل سعودی

فرانچسکو دمدیچی

در پنجم فروردین ۱۲۵۰ کمون پاریس انتخابات خود را برگزار کرد و حزب سوسیال دموکرات آلمان (۱۳۰۱) در لهستان تأسیس شد [هر دو در ۵ فروردین]. شرکت هواپیمایی سوئیس ایر و اتحادیه‌ی کمونیستی هوشی‌مین در ویتنام هم هر دو در پنجم فروردین ۱۳۱۰ تأسیس شدند. روس‌های بلشویک هم با این روز درگیری‌هایی داشتند. آنان

¹ Oystermouth

² Christiaan Huygens

در پنجم فروردین ۱۳۲۸ زمین‌های کشاورزی استونی و لیتوانی و لاتویا را اشتراکی کردند و دهقانان قلمرو بالتیک را کشتار کردند و ۹۲ هزار تن از شهروندان این قلمرو را به مناطق بد آب و هوا کوچاندند. دو سال بعد در همین روز (۱۳۳۰) در ایران اعتصاب کارگران صنعت نفت در خوزستان باعث شد این استان به آشوب کشیده شود و در نتیجه حسین علاء در آن منطقه حکومت نظامی اعلام کند. در ضمن در همین پنجم فروردین بود که ناسیونالیست‌های اسپانیایی (در ۱۳۱۸) نخستین حمله‌ی خود را با رهبری فرانکو آغاز کردند و جنگ داخلی اسپانیا را آغاز کردند.

در پنجم فروردین فرانچسکو دِمدیچی^۱ فرمانروای ایتالیایی (۹۲۰)، تنسی ویلیامز^۲ نویسنده‌ی آمریکایی (۱۲۹۰)، لئونارد نیموی^۳ بازیگر نقش اسپاک در سریال پیشتازان فضا (۱۳۱۰) و فیروز نادری (۱۳۲۵) دانشمند ایرانی سازمان ناسا زاده شدند و نووالیس^۴ شاعر نامدار آلمانی (۱۱۸۰)، بتھون^۵ (۱۲۰۶)، ریموند چندلر^۶ داستان‌نویس آمریکایی-برینانیایی (۱۳۳۸) و ملک فیصل شاه سعودی (۱۳۵۴) درگذشتند که این آخری به دست برادرزاده‌اش به قتل رسید. نزدیک‌تر به دوران ما، دکتر محمد ابراهیم باستانی پاریزی (۱۳۹۳) نیز در این روز درگذشت.

¹ Francesco de' Medici

² Tennessee Williams

³ Leonard Nimoy

⁴ Novalis

⁵ Ludwig van Beethoven

⁶ Raymond Chandler

ششم فروردین

ششم فروردین را از دیرباز نوروز بزرگ می‌خوانده‌اند و در آن آیین‌های نوروزی را با شکوهی بیشتر برگزار می‌کرده‌اند. یک دلیل آن هم بی‌شک زاده شدن زرتشت در این روز است. ششم فروردین در تقویم اساطیری ایران زمین نیز روزی ویژه بوده است. رخدادهایی مانند عروج کیخسرو به قله‌ی کوه و برانگیخته شدن زرتشت به پیامبری نیز در این روز قرار گرفته و خروج جمشید از دنیای دیوان و باز آوردن جام (پیمان) و نوسازی طبیعت و به روایتی چیرگی جمشید بر ملکوس دیو سرما و یخبندان را نیز در همین روز جای داده‌اند. همچنین می‌گویند اهورامزدا در این روز آفرینش گیتی را به پایان برد و آخرین ستاره‌ای که آفرید برجیس (مشتری) بود که هورمزد هم خوانده می‌شود.

روز ششم فروردین با پایه‌گذاری نهادهای اجتماعی و عهد و پیمان‌هایی مدنی مشخص می‌شود. در حوزه‌ی تمدن ایرانی رخدادهای فراوانی در تاریخ دیرینه و معاصرمان در این روز رخ داده است. نمونه‌اش آن که در ششم فروردین ۵۴۸ صلاح‌الدین ایوبی حکومت مصر را در دست گرفت و محمد ساعد هم (۱۳۲۳) کابینه‌ی خود را معرفی کرد که در آن نامدارانی مانند حمید سیاح و قاسم غنی و محمود فاتح حضور داشتند. در همین روز به سال ۱۳۲۵

آندری گرومیکو^۱ وزیر امور خارجه‌ی شوروی ناگزیر شد بیرون کشیدن قوای ارتش سرخ از آذربایجان را بپذیرد و این را برای این می‌گفت که ایران شکایتش از روس‌ها را به شورای امنیت سازمان ملل نبرد. اما ایران چنین کرد و با پشتیبانی افکار عمومی بین‌المللی و فشار آمریکایی‌ها، روس‌ها دست از آذربایجان کشیدند و دست‌نشانندگان ایران‌ستیزشان در آن قلمرو فراری شدند.

در سطحی جهانی هم ششم فروردین به همین ترتیب با تأسیس و تحول در نهادهای اجتماعی مصادف بوده است. در این روز به سال ۱۲۰۹ کتاب مقدس مورمون‌ها^۲ در نیویورک به چاپ رسید و این فرقه‌ی مذهبی را نهادینه ساخت. در این روز (۱۳۱۳) گذراندن آزمون راهنمایی و رانندگی در انگلستان برای همه‌ی رانندگان اجباری شد و جیمی کارتر واسطه شد تا انور سادات و مناخیم بگین (۱۳۵۸) عهدنامه‌ی صلحی بین اعراب مصری و اسرائیل امضا کنند. قدری در حاشیه‌ی تمدن ایرانی، بنگلادش در این روز (۱۳۵۰) از پاکستان جدا شد و اعلام استقلال کرد.

ششم فروردین، در ضمن، روز درگیری‌های جنگی نه چندان بزرگ هم بوده است. در این روز (۱۲۹۶) قوای عثمانی در نبرد غزه بر انگلیسی‌ها پیروز شدند و جلوی پیشروی‌شان در سوریه را گرفتند. هشت سال بعد (۱۳۰۸) در جنوب ایران شورش عشایر فارس در منطقه‌ی خمسه آغاز شد که در آن طایفه‌های بهارلو و اینانلو و عرب و نفر پرچمدار بودند. اما شورششان به سرعت فرو خفت و به توافق با دولت دست یافتند و در ۱۳۹۴ کشور یمن مورد تجاوز عربستان قرار گرفت.

در ششم فروردین ۱۳۶۸ امام خمینی در نامه‌ای آیت‌الله منتظری را از سمت قائم‌مقام رهبری عزل کرد. در بخشی از این نامه آمده است: «از آنجا که روشن شده است که شما این کشور و انقلاب اسلامی عزیز مردم مسلمان ایران را پس از من به دست لیبرال‌ها و از کانال آن‌ها به منافقین می‌سپارید، صلاحیت و مشروعیت رهبری آینده نظام

^۱ Andrei Gromyko

^۲ Mormons

را از دست داده‌اید. شما در اکثر نامه‌ها و صحبت‌ها و موضع‌گیری‌هایتان نشان دادید که معتقدید لیبرال‌ها و منافقین باید بر کشور حکومت کنند...»

ششم فروردین ماه به‌ویژه از نظر آنان که در این روز به دنیا آمدند و از دنیا رفتند بسیار پرمایه است. مهم‌تر از همه حسین بن منصور حلاج است که در این روز (به سال ۳۰۱) به دست متعصبان مذهبی به قتل رسید. پس از او عضدالدوله فناخسرو شاهنشاه بزرگ دیلمی (در ۳۶۲) در این روز درگذشت و پسرش ابوکالیجار مرزبان به جایش قدرت را در دست گرفت. در میان ایرانیان و رولان بارت^۱ نویسنده‌ی فرانسوی (۱۳۵۹) همگی در این روز جان باختند. از سوی دیگر گوچیو گوچی^۲ پیشگام صنعت مد (۱۲۶۰)، جوزف کمپبل^۳ اسطوره‌شناس آمریکایی (۱۲۸۳)، ویکتور فرانکل^۴ روان‌پزشک و عصب‌شناس اتریشی (۱۲۸۴) و کوینتین تارانتینو^۵ کارگردان آمریکایی (۱۳۴۲) در این روز زاده شدند و این‌ها همه جدای زرتشت هستند که نامدارترین و اثرگذارترین زاده‌ی این روز است.

سکه‌ی عضدالدوله فناخسرو

حسین بن منصور حلاج

صلاح الدین ایوبی

¹ Roland Barthes

² Guccio Gucci

³ Joseph Campbell

⁴ Viktor Frankl

⁵ Quentin Tarantino

هفتم فروردین

هفتم فروردین روز سالگرد شورش‌ها و سرکشی‌ها هم هست. در این روز در ۱۳۰۸ عشایر جنوب سر به شورش برداشتند و در ۱۳۶۰ با فراخوان جنبش همبستگی بیش از دوازده میلیون لهستانی در اعتراض به سیطره‌ی کمونیست‌ها چهار ساعت در محل کارشان اعتصاب کردند. نمونه‌ی خشن‌تری از این اعتراض‌ها در هفتم فروردین ۱۳۹۵ رخ داد و آن هم انفجاری انتحاری در گلشن اقبال در شهر لاهور بود که به مرگ بیش از هفتاد تن انجامید.

در این روز در ضمن چند اتفاق هم افتاده که ماهیتی حقوقی و قراردادگونه داشته است، مثلاً در همین روز (۱۲۴۵) اندرو جکسون^۱ با وجود مخالفت کنگره قانون حقوق مدنی آمریکا را به تصویب رساند و بیست سال بعد (۱۲۶۵) جرونیمو^۲ که رهبر آپاچی‌ها بود تسلیم آمریکایی‌ها شد و جنگ سفیدپوستان با آپاچی‌ها خاتمه یافت.

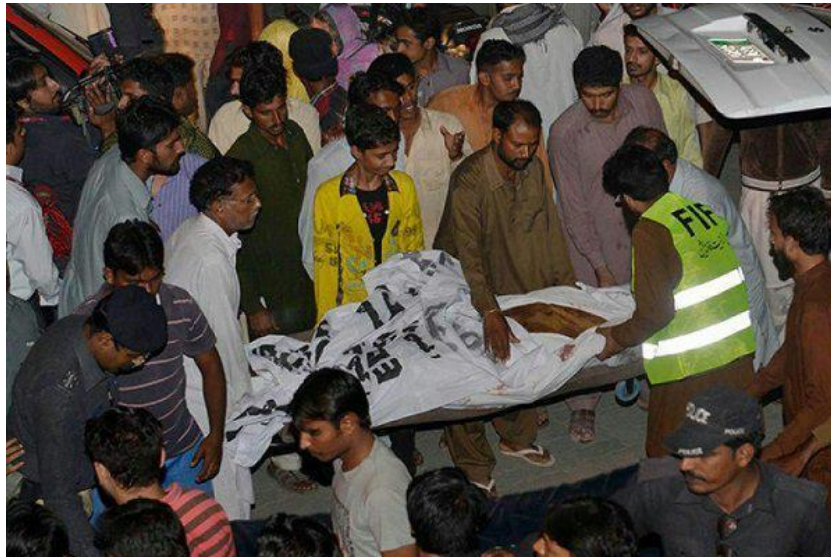
خروشچف^۳ هم در همین روز (۱۳۳۷) به دبیر کلی حزب کمونیست شوروی رسید. در ضمن چینی‌ها در همین روز در ۱۳۳۸ تبت را گرفتند و اعلام کردند که دیگر دولتی به اسم تبت وجود ندارد. در ایران نیز هواپیمایی هما کار خود را در این روز (۱۳۴۰) آغاز کرد. در ضمن دو حادثه‌ی بی‌ربط ولی جالب توجه دیگر هم که در این روز رخ داده: تأسیس دانشگاه اوترشت^۴ در هلند (۱۰۱۵)، اولین مسابقه‌ی راگبی بین دو کشور که طی آن تیم اسکاتلند بر انگلستان غلبه کرد (۱۲۵۰)، فتح شهر مادرید توسط فرانکو (۱۳۱۸) و عرضه شدن داروی ویاگرا (افزاینده‌ی قوه‌ی بقاء) به بازار (۱۳۷۷)!

¹ Andrew Jackson

² Geronimo

³ Nikita Khrushchev

⁴ Utrecht

پیامد انفجار بمب
در پارکینگ بوستان
گلشن اقبال پاکستان

در میان زادگان این روز سنت ترزای آویلابی^۱ است که در ۸۹۴ به دنیا آمده است. هرچند، این روز بیشتر به خاطر زاده شدن دانشمندان و خوانندگان نامدار اهمیت دارد. در سطح جهانی زادگان این روز عبارت‌اند از: ژرژ اوژن هوسمان^۲ (۱۱۸۸) معمار که نقشه‌ی پاریس امروزی را در دوران ناپلئون سوم طراحی کرد و آن را ساخت، ویلهلم رونتگن^۳ کاشف اشعه‌ی ایکس (۱۲۲۴)، ملک فؤاد اول پادشاه مصر (۱۲۴۷)، سرگئی کیروف^۴ دست راست استالین و میس وان در روهه^۵ معمار آمریکایی-آلمانی (هر دو در ۱۲۶۵)، کارل مانهایم^۶ جامعه‌شناس مجار (۱۲۷۲) و ماریا کری^۷ خواننده‌ی آمریکایی (۱۳۴۹). در میان ایرانیان هم احمد آرام، نویسنده و مترجم، در این روز (۱۲۸۱) زاده شده است. یعنی نمایان است که این روز برای زاده شدن شخصیت‌های فرهنگی و خواننده‌ها روزی خجسته بوده است.

¹ Saint Teresa of Avila

² Georges-Eugène
Hausmann

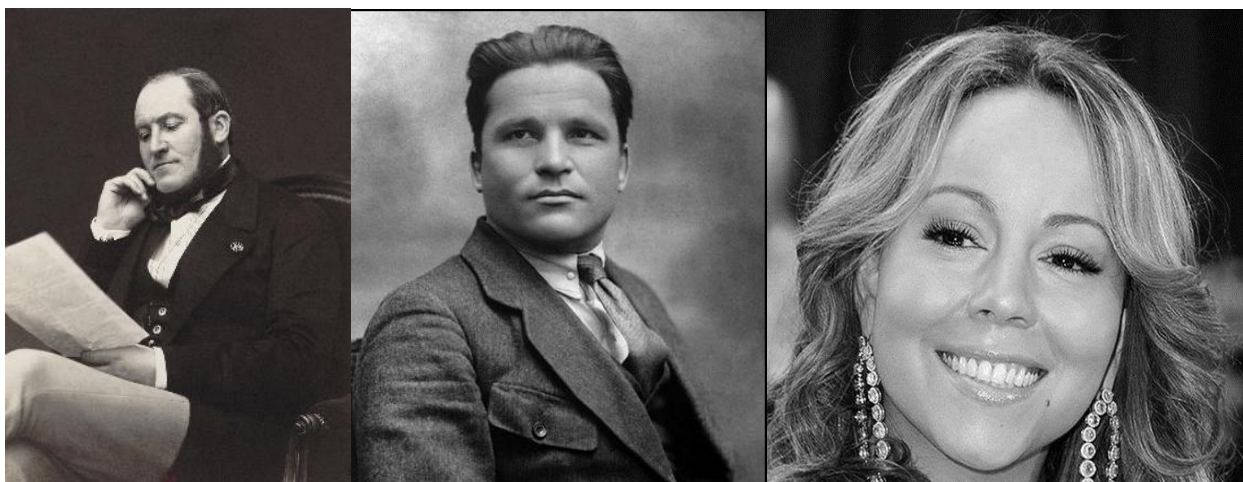
³ Wilhelm Röntgen

⁴ Sergei Kirov

⁵ Ludwig Mies van der Rohe

⁶ Karl Mannheim

⁷ Mariah Carey

زرژ اوژن هوسمان

سرگئی کیروف

ماریا کری

جالب آن که درگذشتگان نامدار این روز که بیشترشان ربطی به سپهر تمدن ایرانی هم دارند، اغلب وجهه‌ای فرهنگی داشته‌اند، علی بن احمد جرجرائی وزیر دولت فاطمی مصر (۴۲۴)، لطفی پاشا صدراعظم عثمانی (۹۴۳)، جیمز هاتن^۱ طبیعی دان بزرگ انگلیسی (۱۱۷۶)، والت ویتمن^۲ شاعر آمریکایی (۱۲۷۱)، سید احمدخان مؤسس فرقه‌ی احمدیه در هند (۱۲۷۷)، سرگئی راخمانینوف^۳ (رحمانزاده) آهنگساز روس (۱۳۲۲)، یوری گاگارین^۴ فضانورد روس (۱۳۴۷)، استانیسلاو لم^۵ نویسنده‌ی لهستانی رمان‌های علمی تخیلی (۱۳۸۵)، و ریچارد فرای^۶ ایران‌شناس نامی آمریکایی (۱۳۹۳) همگی در این روز درگذشته‌اند.

ملک فؤاد

ویلهلم رونتگن

کارل مانهایم

سرگئی راخمانینوف

¹ James Hutton

² Walt Whitman

³ Sergei Rachmaninoff

⁴ Yuri Gagarin

⁵ Stanisław Lem

⁶ Richard N. Frye

هشتم فروردین

هشتم فروردین روز به نسبت کم‌حادثه‌ای بوده است. در ایران معاصر مهم‌ترین رخداد این روز دگرگونی‌های نهادی و عزل و نصب‌های دولتی بوده است. در این روز شاهزاده حسنعلی میرزا نصرت‌السلطنه عموی احمدشاه والی فارس شد (۱۳۰۰)، محمد ساعد مراغه‌ای به صدارت رسید (۱۳۲۳)، و شورای عالی اقتصاد با عضویت ابوالقاسم فروهر، الله‌یار صالح، دکتر امینی و گلشائیان توسط هیئت وزیران تأسیس شد (۱۳۲۴).

در واقع این روز بیش از آن‌که به خاطر رخدادهایش اهمیت داشته باشد، به خاطر زادروزها و سالمرگ‌هایش اهمیت دارد. مروان اول (سال اول هجری) و معاویه‌ی دوم خلفای اموی (۴۰)، اُتسز سردار دولت عباسی (۴۷۶)، لویی هفدهم پادشاه فرانسه (۱۱۶۴) و جیمز دارمستتر^۱ ایران‌شناس فرانسوی (۱۲۲۸) در هشتم فروردین از مادر زاده شدند. در ایران نیز مهم‌ترین کسی که در این روز زاده شد میرزا حسن رشیدی بنیانگذار دبستان نوین در ایران است (۱۲۳۹). درگذشتگان هم عبارت‌اند از ایوان مخوف^۲ تزار روس (۹۶۳)، مارکیز دو کوندورسه^۳ سیاستمدار و اندیشمند فرانسوی (۱۱۷۳)، ویرجینیا ولف^۴ نویسنده‌ی انگلیسی (۱۳۲۰)، مودست موسورسکی^۵ (۱۲۶۰)، آهنگساز روس، لرتا هایراپتیان نخستین بانوی بازیگر ایرانی (۱۳۷۷) و روبرت مرل^۶ داستان‌نویس فرانسوی (۱۳۸۳).

¹ James Darmesteter

² Ivan the Terrible

³ Nicolas de Caritat, marquis de Condorcet

⁴ Virginia Woolf

⁵ Modest Mussorgsky

⁶ Robert Merle

محمد ساعد مراغه‌ای

جیمز دارمستتر

لویی هفدهم

روز هشتم فروردین از نظر نظامی به نسبت ناآرام و پرماجرا بوده است. در این روز ناوگان آمریکا در نبرد دریایی والپارایسو^۱ (۱۸۹۳) در نزدیکی شیلی از ناوگان بریتانیا شکست خورد و در همین روز با اعلان جنگ انگلیس و فرانسه به روسیه (۱۸۵۳)، جنگ کریمه^۲ آغاز شد و در هشتم فروردین ۱۲۵۰ کمون پاریس کنترل این شهر را در دست گرفت.

چپ: روبرت مرل

راست: میرزا حسن رشديه

¹ Battle of Valparaíso

² Crimean War

نهم فروردین

نهم فروردین سالگرد رخدادهای اجتماعی و سیاسی متنوعی است. در همین روز به سال ۸۰۹ سلطان مراد دوم عثمانی تسالونیکا را فتح کرد و بوسنیایی‌ها در دهم فروردین ۱۲۱۰ بر ضد حاکمیت ترکان عثمانی سر به شورش برداشتند و انگلیسی‌ها در همین روز (در سال ۱۲۲۸) پنجاب را گرفتند. همچنین در این روز (۱۳۶۰) هزاران نفر انگلیسی در نخستین مسابقه دوی ماراتن در لندن شرکت کردند.

جان پمبرتون

کارل اُرف

سلطان مراد دوم

در خارج از سپهر تمدن ایرانی، پرتغالی‌ها در نهم فروردین ۹۲۸ شهر سالوادور دو باهیا اولین پایتخت خود را در برزیل تأسیس کردند و در انتخابات عمومی آلمان حزب ناسیونال سوسیالیست (نازی) این کشوراکثریت بی سابقه ای بدست آورد و با ۹۹ درصد آرا به قدرت رسید (۱۳۱۵). در همین روز (۱۳۵۰) آخرین سرباز آمریکایی

ویتنام را ترک کرد. در ضمن در همین روز به سال ۱۲۶۵ بود که جان پمبرتون^۱ نخستین نوشابه‌ی کوکاکولا را در حیاط خانه‌اش در آتلانتا تولید کرد. نخستین کاوشگر ساخته‌ی دست بشر به اسم مارینر^۲ ۱۰ هم در این روز به سال ۱۳۵۳ به مدار سیاره‌ی تیر رسید.

از میان زادگان و رفتگان روز نهم فروردین نیز می‌توان به این نام‌ها اشاره کرد. ویلهلم لیکنشت^۳ سوسیالیست پرغوغای آلمانی (۱۲۰۵)، ماکسیم گورکی^۴ نویسنده‌ی روس (۱۲۴۷)، لاورنتی بریا^۵ وزیر امنیت مخوف استالین (۱۲۷۸) و ریچارد لوونتین^۶ زیست‌شناس آمریکایی (۱۳۰۸) در این روز زاده شدند و ژرژ سورا^۷ نقاش فرانسوی (۱۲۷۰)، کارل اُرف^۸ آهنگساز (۱۳۶۱) در این روز درگذشتند.

مناسبت: مهم‌ترین مناسبت این روز سیطره‌ی انگلیسی‌ها بر پنجاب است که تا پیش از این تاریخ یکی از دژهای فرهنگ و تمدن ایرانی در شمال هند محسوب بود و پس از ۱۲۲۸ که در دامن استعمار فرو افتاد، با پارسی‌زدایی شدید زبان و ایرانی‌زدایی برنامه‌ریزی شده‌ای به وضعیتی رسید که امروز بدان رسیده است.

ریچارد لوونتین

ویلهلم لیکنشت

لاورنتی بریا

ژرژ سورا

¹ John Pemberton

² Mariner 10

³ Wilhelm Liebknecht

⁴ Maxim Gorky

⁵ Lavrentiy Beria

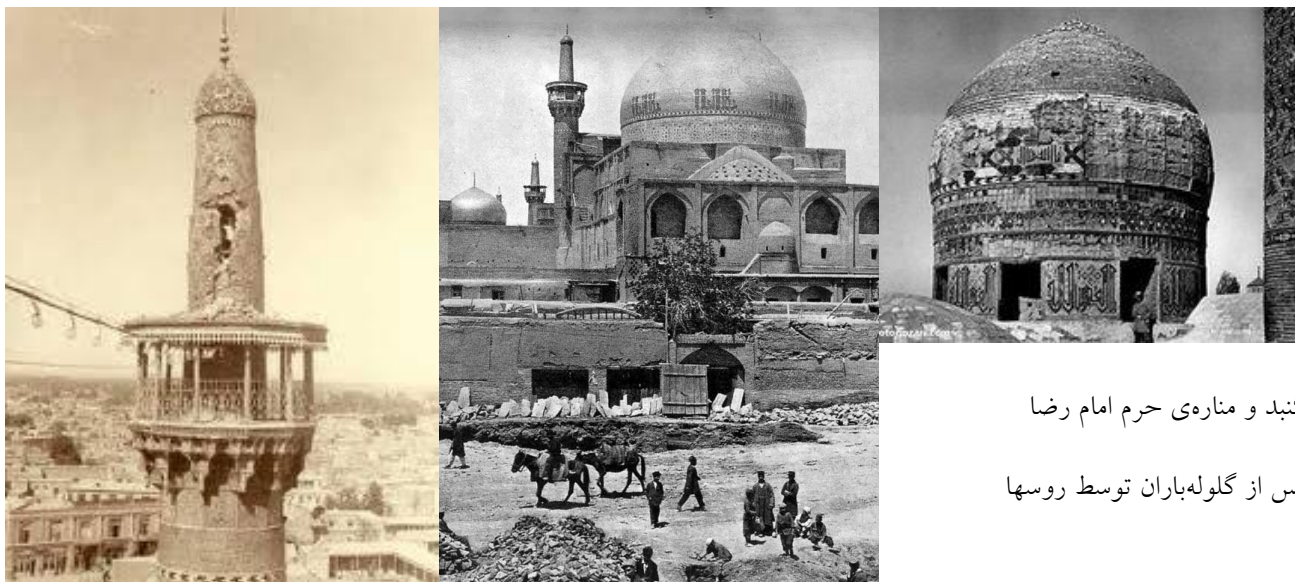
⁶ Richard Lewontin

⁷ Georges Seurat

⁸ Carl Orff

دهم فروردین

دهم فروردین روزی به نسبت مخاطره‌برانگیز برای شهرها بوده است. مهم‌ترین حادثه‌ی این روز در تاریخ معاصرمان حمله‌ی روس‌ها به مشهد و به توپ بستن گنبد حرم امام رضا توسط آن‌ها بوده است. در دهم فروردین سال ۱۲۹۱ ارتش تزاری روس که از مقاومت مردم خراسان خشمگین بود و به دنبال راهی برای زهر چشم گرفتن از دولت ایران می‌گشت، به حرم امام رضا حمله کرد، عده‌ی زیادی از زائران و حاضران را به قتل رساند و خزانه‌ی حرم را به غارت برد. این حرکت روس‌ها واکنش تندی در میان ایرانیان برانگیخت و در متون عصر مشروطه انعکاس فراوان یافت.

گنبد و مناره‌ی حرم امام رضا
پس از گلوله‌باران توسط روسها

اما بلاهای نازل شده بر شهرها در این روز به توس قدیم و حرم مقدسش محدود نمی‌شود. به سال ۱۲۶۴ حادثه‌ی کوشک و کشتار پنج‌ده رخ داد که به جنگ کوتاه روسیه و انگلیس در قلمرو ایران زمین انجامید. در همین روز در ۱۲۹۱ فرانسوی‌ها مراکش را گرفتند و سلطان عبدالحافظ را وادار کردند عهدنامه‌ی فاس را امضا کند و به مستعمره شدن کشورش گردن بنهد. شش سال بعد در یازدهم فروردین ۱۲۹۷ در باکو درگیری‌هایی که پان‌ترک‌ها و بلشویک‌ها بدان دامن می‌زدند آغاز شد و کوشش کنسول ایران در باکو برای میانجی‌گری بینشان به جایی نرسید. در همین روز در ۱۳۲۳ متفقین سنگین‌ترین بمبارانی را که شهر ایاصوفیای بلغارستان به خود دیده بود انجام دادند و این شهر را ویران کردند و شمار زیادی از شهروندانش را کشتار کردند. سال بعد در دهم فروردین (۱۳۲۴) روس‌ها وین و دانزیگ را گرفتند و باز کشتار مهیبی از ساکنانشان را رقم زدند. بلغارستان، استونی، لیتوانی، اسلواکی، لاتویا، رومانی، اسلواکی و اسلوونی هم در همین روز (۱۳۸۳) به ناتو پیوستند.

در ایران در همین روز (۱۲۹۹) وثوق‌الدوله اعلامیه‌ای در حمایت از قرارداد ۱۹۱۹ منتشر کرد که کمابیش به معنای مستعمره ساختن ایران بود و مخالفت شدید نیروهای ملی را برانگیخت. ربع قرن بعد، این بار توسعه‌طلبی نوپای شوروی بود که ایران را تهدید می‌کرد و در میانه‌ی ماجرای اشغال آذربایجان توسط ارتش سرخ در دهم فروردین ۱۳۲۵ حمید سیاح پسر حاجی سیاح جهانگرد مشهور به وزیر مختاری ایران در شوروی برگزیده شد. در همین روز اولین جلسه‌ی شورای عالی اقتصاد به ریاست قوام هم برگزار شد و دکتر علی امینی به ریاست این شورا رسید و علی وکیلی معاونت وی را عهده‌دار شد. این شورا نخستین برنامه‌های مدرن پردامنه برای سازماندهی اقتصاد کشور در دوران پهلوی دوم را به انجام رساند. کوششی در همین راستا چهار سال پیش از آن و در هیاهوی جنگ دوم جهانی هم سابقه داشت و آن در دهم فروردین ۱۳۲۱ بود که دولت از مردم تهران خواست تا از خانه‌هایشان خارج نشوند تا سه هزار و پانصد مأمور دولت بتوانند کوپن قند و شکر و ارزاق عمومی را به شکل خانه به خانه توزیع کنند.

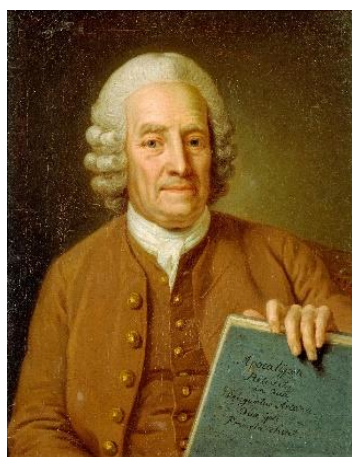
Media Gallery in : www.fouman.com

رخدادهای دیگری هم در سطح جهانی در این روز رخ داده‌اند. در دهم فروردین ۱۲۰۱ استان فلوریدا در آمریکا تأسیس شد. دو دهه بعد، در ده فروردین ۱۲۲۰ بانک ملی یونان در آتن تأسیس شد و سال بعدش (۱۲۲۱) برای نخستین بار در آمریکا از اتر برای بیهوشی هنگام عمل جراحی استفاده کردند. در دهم فروردین ۱۲۳۵ عهدنامه‌ی پاریس امضا شد و جنگ‌های کریمه خاتمه یافت. یک دهه بعد (۱۲۴۶)، آمریکایی‌ها آلاسکا را به قیمت ۷/۲ میلیون دلار از روسیه خریدند و حدود سی سال بعد (در ۱۲۷۸) جامعه‌ی شیمیدانان آلمان دعوتنامه‌ای برای انجمن‌های علمی دنیا فرستاد تا در همایش تعیین وزن علمی عناصر شرکت کنند. در همین روز (۱۳۰۹) آمریکایی‌ها هم قانون سانسور فیلم‌هایشان را تصویب کردند که تا سی و هشت سال نمایش صحنه‌های جنسی و خشن یا مخالف دین را در فیلم‌ها منع می‌کرد دلایلی لاما نیز در این روز (۱۳۳۸) به دنبال حمله‌ی چینی‌ها به کشورش از تبت گریخت و به هند پناهنده شد.

دهم فروردین بیشتر بابت زادگان و رفتگانش هم اهمیت دارد. در میان زادگان این روز نامدارتر از همه سلطان محمد فاتح سلطان عثمانی است که در دهم فروردین سال ۸۱۱ زاده شد و کوشش هشتصدساله‌ی مسلمانان برای فتح قسطنطنیه را به فرجام رساند. سلطان محمد فاتح شاهی پارسی‌گو و شاهنامه دوست بود و به جنگ‌های دیرینه‌ی ایران و روم به شکلی قاطع پایان داد. او دولت روم (اسم رسمی کشور عثمانی) را در آناتولی و اروپای شرقی تأسیس کرد

که در کنار دولت صفوی ایران و دولت گورکانی هند برای نیم هزاره سه تا از بزرگ‌ترین دولت‌های جهان محسوب می‌شدند و هر سه به خاطر چارچوب فرهنگی ایرانی‌شان، رسمیت زبان پارسی در قلمروشان، و تعریف کردن خویش در ادامه‌ی تاریخ ایران‌زمین با هم خویشاوندی داشتند.

شماری از هنرمندان نامدار هم در این روز زاده شده‌اند که از میانشان می‌توان به فرانسیسکو گویا^۱ نقاش اسپانیایی (۱۱۲۵)، پل ورلن^۲ شاعر فرانسوی (۱۲۲۳)، ونسان ون‌گوگ^۳ نقاش هلندی (۱۲۳۲)، اکتاویو پاز^۴ شاعر مکزیکی (۱۲۹۳)، اریک کلپتون^۵ خواننده و آهنگساز انگلیسی (۱۳۲۴) و سلین دیون^۶ خواننده‌ی کانادایی (۱۳۴۷) اشاره کرد. دانشمندانی مثل ملانی کلاین^۷ روان‌شناس اتریشی (۱۲۶۱) هم در این روز زاده شده‌اند. درگذشتگان نامدار این روز بیشتر به قلمرو ایران‌زمین مربوط می‌شوند و در میانشان باید از خلیفه المستضی‌ء بالله عباسی (۵۵۸)، آیت‌الله بروجردی (۱۳۴۰) و فریدون آدمیت (۱۳۸۷) یاد کرد. رونالد ریگان هم در این روز (به سال ۱۳۶۰) ترور شد و نزدیک بود به همین جرگه بپیوندد که جان سالم به در برد! امانوئل سوئدنبِrg^۸ عارف اروپایی (۱۱۵۱) نیز در این روز درگذشته است.

امانوئل سوئدنبِrg

ملانی کلاین

فرانسیسکو گویا

¹ Francisco Goya

² Paul Verlaine

³ Vincent van Gogh

⁴ Octavio Paz

⁵ Eric Clapton

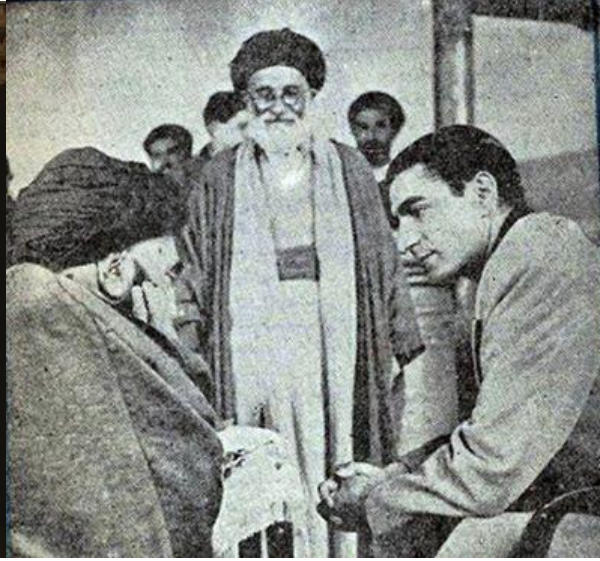
⁶ Celine Dion

⁷ Melanie Klein

⁸ Emanuel Swedenborg

سلطان محمد دوم (فاتح)

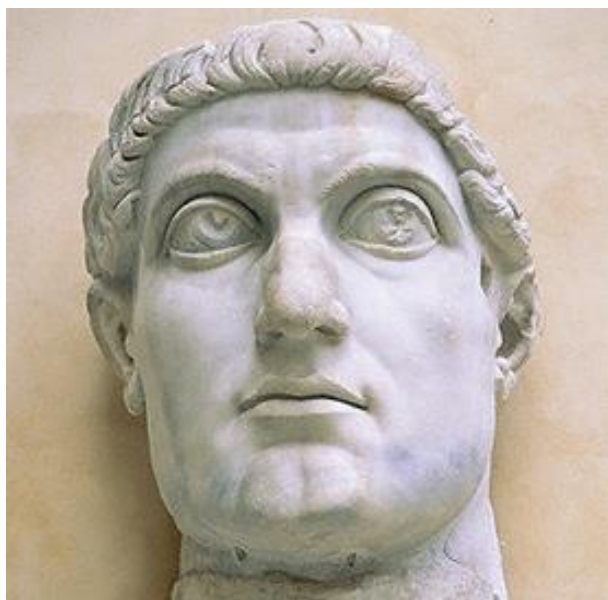
شاه و آیت الله بروجردی

فریدون آدمیت

یازدهم فروردین

یازدهم فروردین ماه سالگرد مجموعه‌ای از رخداد‌های خرد و کلان تاریخی است که قدرت گرفتن سیاستمداران نامدار، زاده شدن ادیبان و شاعران و آغاز جنگ‌های جهادگونه مهم‌ترین‌هایش هستند. این روز در تاریخ ایران رخداد‌های چندانی را به خود ندیده است. مهم‌ترین واقعه‌ی این روز در دوران معاصرمان آن است که درگیری‌های باکو در این روز پایان یافت و بلشویک‌ها در چنین روزی به سال ۱۲۹۷ در اتحاد با قوای پان‌ترک پس از کشتار دوازده هزار تن از مردم این شهر کنترل سرزمین آران را به دست گرفتند و آنجا را به طمع آن که به استان‌های شمالی ایران دست‌اندازی کنند، آذربایجان نامیدند. بخش عمده‌ی مردم شهر باکو که تا این هنگام آران‌های پارسی‌زبان بودند در جریان این کشتار از میان رفتند و از زادگاهشان گریختند. این خلأ جمعیتی به سرعت با مهاجرانی ترک‌زبان که بسیاری‌شان هوادار اتحاد قوم‌گرایان و کمونیست‌ها بودند پر شد و از آن به بعد باکو به شهری ترک‌زبان و مربوط با سیاست ایران‌ستیزان دگردیسی یافته است.

کنستانتین امپراتور روم

گذشته از این رخداد ناخوشایند که چروکیدگی سپهر نفوذ تمدن ایرانی را به دنبال داشت، در سطح جهانی با زنجیره‌ای پرتکاپوتر از رخدادها سر و کار داریم. در یازدهم فروردین سال ۳۰۷ میلادی کنستانتین رومی در همین روز زَنش مینروینا را طلاق داد تا با دختر امپراتور ماکسیمیلیان ازدواج کند و به این ترتیب راه دستیابی به اورنگ سلطنت برایش هموار شود. او با این کار بستری ساخت تا به نخستین امپراتور مسیحی روم تبدیل شود و به این ترتیب جبهه‌ی روم شرقی با ابزار تعصب دینی در برابر ایرانیان تقویت نماید. بیش از هزار و صد سال بعد (در ۵۲۵ خورشیدی) الگویی مشابه در مناطق غربی تر رخ نمود و آن هنگامی بود که برنارد اهل شروو در وِزِلای موعظه کرد و مردم را به جنگ صلیبی و حمله به مرزهای غربی ایران زمین برانگیخت. لویی هفتم که در این مجلس حاضر بود این دعوت را لبیک گفت و رهبری جنگ صلیبی دوم را بر عهده گرفت و این جریانی بود که پس از قتل‌ها و غارت‌های فراوان در نهایت به شکست و اسارت خودش منتهی شد.

خوشامدگویی ریموند اهل پواتیه به لویی هفتم در برابر دروازه‌های انطاکیه

یازدهم فروردین در ضمن روز پیروزی نیروهای «امپراتوری» بر شورشیان بومی هم هست. در همین روز (در ۱۲۰۱) قوای عثمانی بر استقلال طلبان یونانی در جزیره‌ی خیوس غلبه کردند و شورشیان را چنان کشتار کردند که اوژن دلاکروا^۱ به یادبودشان نقاشی مشهوری کشید. به همین شکل دریاسالار ماتيو پری^۲ آمریکایی در یازدهم فروردین ۱۲۳۳ ژاپنی‌ها را شکست داد و طی عهدنامه‌ی کاناگاوا دولت شوگونی توکوگاوا^۳ را وادار کرد بندرهای شیمودا^۴ و هاکوداته^۵ را بر بازرگانان آمریکایی بگشاید. انگلیسی‌ها هم در سال ۱۳۱۴ بانک هند را تأسیس کردند که کارکرد آن هم استعماری بود و اقتصاد هند را به زیرشاخه‌ای از اقتصاد انگلستان تبدیل می‌کرد.

کشتار خیوس، اثر اوژن دلاکروا

¹ Eugène Delacroix

² Matthew C. Perry

³ Tokugawa

⁴ Shimoda

⁵ Hakodate

شاید در ادامه‌ی همین رخدادها بتوان از واکنش بومیان در برابر مهاجمان امپراتوری هم یاد کرد. در یازدهم فروردین ۱۳۲۱ ژاپنی‌ها در جریان جنگ جهانی دوم به جزیره‌ی کریسمس که مستعمره‌ی انگلستان بود حمله بردند و غربی‌ها را راندند. در همین روز به سال ۱۳۵۸ آخرین سرباز انگلیسی جزیره‌ی مالتا را ترک کرد و این مستعمره نیز استقلال خود را باز یافت. آخرین رخداد از این رده فروپاشی کمونیسم شوروی بود (۱۳۷۰) و در همین روز همه‌پرسی‌ای در گرجستان برگزار شد و ۹۹٪ مردم به جدایی از شوروی و استقلال گرجستان رأی دادند، هرچند شرایط ایران جنگ‌زده‌ی درگیر ایدئولوژی‌های مذهبی به شکلی نبود که این استان کهنسال مسیحی به دامان ایران‌زمین بازگردد و از آن هنگام به صورت کشوری کوچک با سیاستی آشفته درآمد.

در کنار این جریان‌های سیاسی یازدهم فروردین سالگرد چند رخداد فرهنگی مهم نیز هست. در یازدهم فروردین ۱۳۰۰ نیروی هوایی سلطنتی اتریش تأسیس شد. در میانه‌ی این دو تاریخ هم آهنگسازان مدرن (آرنولد شوئنبرگ^۱، آلبان برگ^۲، الکساندر فون زملینسکی^۳ و آنتون فون وبرن^۴) در یازدهم فروردین ۱۲۹۲ در وین کنسرتی دادند که با اعتراض مخاطبان و شورششان روبرو شد و به هم خوردن برنامه را به دنبال داشت. در ایران نیز در چنین روزی به سال ۱۳۰۴ قانون اصلاح تقویم در مجلس شورای ملی تصویب شد که بر اساس آن ادارات دولتی و مؤسسات اقتصادی مکلف به به کار بردن تقویم شمسی (خورشیدی) به جای قمری شدند.

در این روز شمار زیادی از افراد ناهمگون زاده شده‌اند که بیشترشان ادیب و هنرمند بوده‌اند. متوکل خلیفه‌ی ترک‌گرا و ایران‌ستیز عباسی (۲۰۱)، رنه دکارت^۵ فیلسوف فرانسوی (۹۷۵)، یوزف هایدن^۶ آهنگساز اتریشی (۱۱۱۱)، ادوارد فیتزجرالد^۷ ادیب و شاعر ایران‌دوست انگلیسی و مترجم خیام و نیکلای گوگول^۸ نویسنده‌ی روس (هر دو در ۱۱۸۸) در این روز زاده شده‌اند و سه چهره‌ی فرهنگی انگلیسی در گذشته‌اند که عبارت‌اند از جان دان^۹ ادیب انگلیسی

¹ Arnold Schoenberg

² Alban Berg

³ Alexander von Zemlinsky

⁴ Anton von Webern

⁵ René Descartes

⁶ Joseph Haydn

⁷ Edward Fitzgerald

⁸ Nikolai Gogol

⁹ John Donne

(۱۰۱۰)، جان کنستابل^۱ نقاش انگلیسی (۱۲۱۶)، شارلوت برونته^۲ نویسنده‌ی انگلیسی (۱۲۳۴). در میان مردم قلمرو ایران زمین علامه محمد قزوینی (۱۲۵۶) در این روز زاده شد و سرلشکر محمدحسن آیرم رئیس شهربانی نامدار دوران رضاشاه (۱۳۲۷) و ظهی حدید معمار نامدار عراقی (۱۳۹۵) در این روز درگذشتند.

ظهی حدید

علامه قزوینی

محمد حسن آیرم

¹ John Constable

² Charlotte Brontë

دوازدهم فروردین

دوازدهم فروردین سالگرد رخدادهای تاریخی واگرا و ناهمگنی است که جمع کردنش در زیر یک عنوان ناممکن می‌نماید. در سپهر تمدن ایرانی دو رخداد مهم باستانی در این روز رخ داده‌اند. نخست آن که نبونید واپسین شاه غیرآریایی بابل در این روز (به سال ۵۵۵ پ.م.) به دنبال کشته شدن شاه پیشین یعنی لاباشی مردوک به تاج و تخت دست یافت. نبونید همان شاهی بود که می‌کوشید پرستش خدای ماه یعنی سین را به مردم بابل تحمیل کند و با اجرای مراسم نوروزی آکیتو سر ناسازگاری داشت. او در نهایت پس از شانزده سال سلطنت به دست کوروش بزرگ شکست خورد و از قدرت عزل شد و سال‌های پایانی زندگی‌اش را در کرمان به تبعید گذراند. دوازدهم فروردین سالگرد رخداد مهمی در تاریخ اسلام هم هست. در سال پنجم هجری مشرکان مکه در چنین روزی به مدینه لشکرکشی کردند و با محاصره‌ی مدینه جنگ خندق را آغاز نمودند.

در یازدهم فروردین ۸۷۱ نیز ایزابل ملکه‌ی کاستیل^۱ پس از غلبه بر مسلمانان بر سیاست رواداری دینی دیرینه‌ی جاری در قلمرو اندلس پایان داد و به صد و پنجاه هزار مسلمان و یهودی ساکن در قلمرو تازه‌اش دستور داد مسیحی شوند و یا زادگاهشان را ترک کنند. در نتیجه عناصر فرهنگ اسلامی آن قلمرو که بدنه‌اش (معماری، آیین‌های جمعی، سیاست رواداری دینی، هنر و روایت‌های اساطیری) از ایران تا آنجا کوچیده بود، به تدریج ریشه‌کن شد.

اگر بخواهیم به دوران‌های جدیدتر و گستره‌ای جهانی بنگریم، دوازدهم فروردین را سالگرد تاخت و تاز کشورهای استعمارگر خواهیم دید. در همین روز به سال ۱۲۴۶ انگلستان سنگاپور را اشغال کرد و هفتاد سال بعد در همین روز (۱۳۱۶) عدن را گرفت و مستعمره ساخت. در این میان در دوازدهم فروردین ۱۲۷۴ ارتش هند را تأسیس

^۱ Isabella I of Castile

کرد که در واقع شاخه‌ی نظامی دولت استعماری بریتانیا در هند محسوب می‌شد و کارکرد اصلی‌اش سرکوب جنبش‌های آزادی‌خواه هندیان بود. آمریکایی‌ها هم در همین روز (۱۳۲۴) در جریان جنگ جهانی دوم اوکیناوا را گرفتند و پایگاه مشهورشان را در آنجا تأسیس کردند.

نبرد علی بن ابیطالب با عمرو بن عبدود در جنگ خندق (بالا)
و نبینید واپسین شاه کلدانی بابل (روبرو)

در ضمن نیروهای ضد مستعمراتی هم در این روز تلاش‌های سزاوار توجهی داشته‌اند. مالایی‌ها در دوازدهم فروردین ۱۳۲۵ اتحادیه‌ی مالایی را تشکیل دادند و ۲۶ امیرنشین ایرلندی در این روز (۱۳۲۸) با هم متحد شدند و کشور ایرلند را در استقلال از انگلستان تأسیس کردند. در دوازده فروردین ۱۳۵۸ جمهوری اسلامی ایران با همه‌پرسی در کشورمان زاییده شد. رشید علی گیلانی هم در همین روز (۱۳۲۰) به دنبال کودتایی به قدرت رسید، اما چون هوادار آلمانی‌ها بود دولتش نپایید و انگلیسی‌ها به سرعت سرنگونش کردند.

رشید عالی گیلانی و آدولف هیتلر

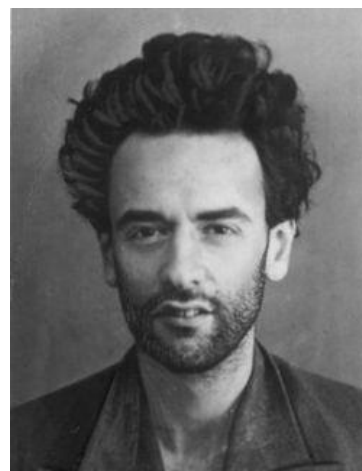
دوازدهم فروردین با شورش‌ها و کوشش‌های فراقانونی برای دستیابی به قدرت هم گره خورده است. هیتلر که اقدام به کودتا کرده بود در همین روز (۱۳۰۳) به پنج سال حبس محکوم شد و جمهوری خواهان اسپانیا که بر ضد قوای فرانکو سر به شورش برداشته بودند در این روز (۱۳۱۶) به طور کامل تسلیم شدند. سرکشی مردم فانتانا آلبا در دوازدهم فروردین ۱۳۲۰ با خشونت ارتش سرخ و نیروهای شوروی پاسخ داده شد و کمونیست‌ها در این روز حدود سه هزار شهروند رومانیایی را در این شهر به قتل رساندند. در میان شخصیت‌های خونریز معاصر باید از اسلوبودان میلوشویچ^۱ هم یاد کنیم که پس از کوششی نافرجام برای سرکوب بوسنیایی‌ها و احیای کشور یوگسلاوی در این روز (۱۳۸۰) دستگیر شد و به دادگاه جنایتکاران جنگی فرستاده شد.

^۱ Slobodan Milošević

گور دسته‌جمعی قربانیان رومانیایی که به دست سربازان ارتش سرخ شوروی در فانتانا آلبا کشته شدند

در دوازدهم فروردین چند رخداد فرهنگی و اجتماعی مهم هم رخ داده است. چارلز دیکنز^۱ در دوازده فروردین سال ۱۲۳۳ رمان *دوران مشقت* را برای اولین بار به صورت پاورقی در روزنامه‌ای منتشر کرد، در ۱۲۶۷ برج ایفل و اولین سینمای آمریکا هم در همین روز به سال ۱۲۸۱ در لس‌آنجلس افتتاح شد. نیروی هوایی کانادا در همین روز (۱۳۰۳) تأسیس شد و ماهواره‌ی **TIROS-1** (۱۳۳۹) نخستین موج‌های تلویزیونی را ارسال کرد. ریچارد نیکسون^۲ در این روز (۱۳۴۹) نصب هشدار پزشکی بر دخانیات و منع تبلیغ سیگار در مکان‌های عمومی را در آمریکا به قانون تبدیل کرد و استیو جابز^۳ شش سال بعد (۱۳۵۵) کمپانی اپل را تأسیس کرد. در این بین وضعیت هلند جالب توجه بود که هم‌زمان با دستگیری میلوشویچ قانونی تصویب کرد و نخستین کشوری شد که ازدواج همجنس‌گرایان را به رسمیت شمرد!

در دوازدهم فروردین مثل هر روز دیگری گروهی زاده شده و گروهی در گذشته‌اند. اما وزن درگذشتگان ایرانی و وزنه‌ی زادگان غیرایرانی چشمگیر است. شارلمانی^۱ شاه نامدار فرانک‌ها (۱۲۱)، ویلیام هاروی^۲ فیزیولوژیست پیشگام انگلیسی (۹۵۷)، ژوزف دو مایستر^۳ فیلسوف فرانسوی (۱۱۳۲)، بیسمارک^۴ صدراعظم نامدار آلمانی (۱۱۹۴)، الکساندر کولونای، انقلابی بلشویک و از اولین سفیران زن در جهان (۱۲۵۱)، سرگئی راخمانینف^۵ آهنگ‌ساز روس (۱۲۵۲)، سرگئی دیاگیلف^۶ بنیانگذار باله‌ی روسی (۱۲۵۳)، آبراهام مازلو^۷ روان‌شناس آمریکایی (۱۲۸۷)، توشیرو میفونه^۸ بازیگر ژاپنی (۱۲۹۹) و میلان کوندرا^۹ نویسنده‌ی چک (۱۳۰۸) در این روز به دنیا آمدند. در مقابل اباقا خان ایلیخان مغول (۶۶۱)، هرمان رورشاخ^{۱۰} روان‌شناس سوئیسی (۱۳۰۱)، و لواندائو^{۱۱} فیزیک‌دان یهودی تبار آرنای اهل باکو (۱۳۴۷) در این روز درگذشتند.

¹ Charlemagne

² William Harvey

³ Joseph de Maistre

⁴ Otto von Bismarck

⁵ Sergei Rachmaninoff

⁶ Sergei Diaghilev

⁷ Abraham Maslow

⁸ Toshiro Mifune

⁹ Milan Kundera

¹⁰ Hermann Rorschach

¹¹ Lev Landau

مناسبت: دوازدهم فروردین روزی به نسبت شلوغ از نظر رخدادهاست. مهم‌ترین رخداد‌های این روز برای

ایرانیان عبارت‌اند از آغاز جنگ خندق، بر تخت نشستن نبونید بابلی، و تأسیس نخستین جمهوری در کشورمان، که

البته اسلامی بود!

آبراهام مازلو

توشیرو میفونه

میلان کوندرا

هرمان رورشاخ

ایزابلا ملکه‌ی کاستیل

سیزدهم فروردین

بی‌شک مهم‌ترین ویژگی سیزدهم فروردین آن است که آیین سیزده به در آن برگزار می‌شود، مراسمی که نخستین نشانه‌هایش را در میان‌رودان باستان می‌بینیم و بقایای نام باستانی‌اش هنوز در جشن آکیتوی آسوری‌ها که در این روز برگزار می‌شود، نمایان است. آسوری‌ها این روز را آغاز سال (رِشا د-شِتا: *reša d-šeta*) یا اول نیسان (حابع نیسان: *šē ḥiṣṣē*) می‌نامند و بهار را با آن آغاز می‌کنند.

آشناترین رخداد تاریخ معاصر ایران که در این روز رخ داد آن بود که کلنل محمدتقی خان پسیان در این روز به دستور سید ضیاء که تازه به قدرت رسیده بود، قوام‌السلطنه و هوادارانش (نصرت‌الملک، مقبل‌السلطنه، نجدالسلطنه، حاج محمدجعفر کشمیری و مجلل‌التولیه) را دستگیر کرد و به تهران فرستاد. پسیان برای دستگیری این افراد به قریه‌ی ملک‌آباد در سه کیلومتری مشهد سرباز فرستاد که محل سیزده به در کردن والی مشهد (قوام) و دوستانش بود. قوام پس از مدت کوتاهی از زندان به منصب صدارت رسید و پسیان را که سر به قیام برداشته بود شکست داد و از بین برد.

در سطح جهانی، سیزدهم فروردین روزی است که استالین (۱۳۰۱) به مقام منشی کل حزب کمونیست رسید و پایه‌های قدرتش را در حزب استوار ساخت و هشت سال بعد (۱۳۰۹) هایله سلاسی^۱ امپراتور حبشه شد. در ضمن این را هم بگوییم که در همین روز به سال ۱۳۶۱ بود که آرژانتین به جزایر فالکلند حمله برد و جنگ مشهورش با انگلستان را آغاز کرد. در تقویم بین‌المللی سیزدهم فروردین روز جهانی کتاب کودک و روز آگاهی‌رسانی درباره‌ی بیماری اوتیسم هم هست. کمپانی گوگل هم در همین روز (۱۳۸۳) سرویس Gmail را عرضه کرد.

¹ Haile Selassie

کلنل محمدتقی خان پسیان رئیس ژاندارمری

سیزدهم فروردین بیشتر به خاطر زادگان و درگذشتگانش اهمیت دارد. در میان اهالی ایران زمین مهم‌تر از همه امام حسن مجتبی دومین امام شیعیان است که در این روز به سال ۵۸ هجری در اثر خوردن خوراک زهرآگین درگذشت. درگذشتگان دیگر این روز عبارت‌اند از مفلح ترک (۲۵۱)، همان سردار خلیفه‌ی عباسی که شورش بردگان به رهبری صاحب‌الزنج را در جنوب ایران سرکوب کرد، حاج شیخ‌الرئیس ابوالحسن میرزا قاجار متخلص به حیرت از بزرگان حکمت و عرفان (۱۲۹۹)، جعفرقلی خان سردار بهادر (۱۳۱۳) و علی اکبر صنعتی مجسمه‌ساز مشهور (۱۳۸۵). در میان نامداران سرزمین‌های دیگر هم می‌توان از ژرژ پمپیدو^۱ سیاستمدار فرانسوی (۱۳۵۳)، و پاپ ژان پل دوم^۲ (۱۳۸۴) یاد کرد که در همین روز فوت کرده‌اند.

¹ George

John Paul

علی اکبر صنعتی (بالا) و جیاکونو کازانووا (پایین)

سردار اسعد

در مقابل زادگان نامدار این روز اغلب غیرایرانی هستند: جیاکومو کازانووا^۱ عاشق پیشه‌ی مشهور ایتالیایی (۱۱۰۴)، هانس کریستین آندرسن^۲ داستان‌نویس (۱۱۸۴)، امیل زولا^۳ ادیب فرانسوی (۱۲۱۹)، و والتر کرایسلر^۴ بنیان‌گذار آمریکایی شرکت کرایسلر (۱۲۵۴) در این روز زاده شدند. یعنی درگذشتگان این روز بیشتر رهبران دینی و سیاست‌مداران بوده‌اند، در حالی که بیشتر زادگان نامدارش داستان‌نویس بوده‌اند.

مناسبت: مهم‌ترین مناسبت سیزدهم فروردین همانا آیین سیزده به در است که با واپسین روز جشن آکیتو در میان‌رودان باستان برابر می‌افتد، و مراسمی هم‌سان را نیز شامل می‌شود.

^۱ Giacomo Casanova

^۲ Hans Christian Andersen

^۳ Émile Zola

^۴ Walter Chrysler

چهاردهم فروردین

از دوران رضاشاه به بعد اولین نشست‌های مجلس شورای ملی ایران در این روز پس از تعطیلات نوروزی گشایش می‌یافت و از این رو نتیجه‌ی رایزنی‌های دولت‌مردان طی دید و بازدیدهای نوروزی باعث می‌شد در این روز شمار زیادی از قوانین و تصمیم‌های مهم در مجلس به تصویب برسد. انتخاب رئیس و نایب مجلس و تعیین سفیر برای کشورهای دیگر از جمله تصمیم‌هایی است که اغلب در چهاردهم فروردین در مجلس به تصویب می‌رسیده است.

اگر در سطحی جهانی به زنجیره‌ی رخدادها بنگریم، چهاردهم فروردین را سالگرد سختگیری‌های دینی و اخلاقی خواهیم یافت. در چهاردهم فروردین ۱۰۰۸ فیلیپ سوم^۱ شاه اسپانیا فرمان داد همه‌ی مسلمانان مقیم اندلس باید مسیحی شوند یا از این سرزمین بیرون بروند. دو و نیم قرن بعد در ۱۲۷۴ اسکار وایلد^۲ را در انگلستان به جرم همجنس‌گرایی محاکمه و زندانی کردند و حدود صد سال بعد (در ۱۳۸۰) دولت آمریکا بر اساس قوانین ضد تراست با شرکت مایکروسافت وارد دعوایی حقوقی شد، که البته تا حدودی هم حق داشت!

^۱ Felipe III

^۲ Oscar Wilde

خانه (راست) و آرامگاه (چپ) نظام‌الدین اولیاء

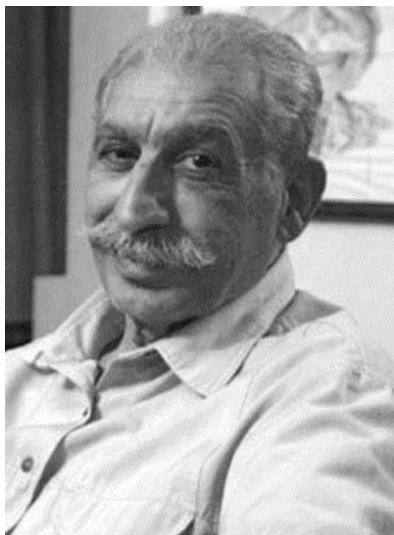
چهاردهم فروردین در ضمن سالگرد چند رخداد جالب اما بی‌ربط هم هست. در سال ۶۵ هجری خورشیدی یوکنون بیچاک شاه کالاک‌مول در آمریکا موفق شد مایاها را متحد کند و نخستین دولت متحد مایا را پدید آورد. ملک فیصل دوم شاه دست‌نشانده‌ی انگلیسی‌ها در این روز در عراق (۱۳۱۸) به قدرت رسید. هری ترومن^۱ هم در ۱۳۲۷ طرح مارشال را امضا کرد و قرار شد آمریکا پنج میلیارد دلار برای بازسازی شانزده کشور خرج کند. در چهاردهم فروردین ۱۳۵۴ بابی فیشر^۲ حاضر نشد با آناتولی کارپوف^۳ شترنج بازی کند و در نتیجه حریف روسش به قهرمانی دست یافت. این روز در ضمن سالگرد مهیب‌ترین گردباد تاریخ (۱۳۵۳) هم هست که در غرب میانه و جنوب ایالات متحده ۳۱۵ نفر را کشت و ۵۵۰۰ تن را زخمی کرد. در ایران نیز در این روز (۱۳۴۷) کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان نخستین نشریه‌ی داخلی خود را با عنوان «کارنامه‌ی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان» منتشر کرد. کهن‌ترین سندی که در آن به شهر مسکو (کهن‌ترین شهر روسیه) اشاره شده به چهاردهم فروردین سال ۵۲۶ خورشیدی مربوط می‌شود و این چهار هزار سال پس از کهن‌ترین اشاره‌ها به شهرهای مهم ایران‌زمین است.

^۱ Harry S. Truman

^۲ Bobby Fischer

^۳ Anatoly Karpov

در این روز چند اختراع مهم هم ثبت شده است. گوتلیب دایملر^۱، صنعتگر آلمانی، در ۱۲۶۴ موتور درون‌سوز را به نام خود به ثبت رساند و هسته‌ی مرکزی صنعت خودروسازی به این ترتیب زاده شد. مارتین کوپر^۲ اولین تلفن همراه را در ۱۳۵۲ در شرکت موتورلا ساخت و در ۱۳۶۰ اولین رایانه‌ی قابل حمل دنیا (اوزبورن-۳^۱) در سان‌فرانسیسکو رونمایی شد. شرکت اپل هم اولین آی‌پد را در همین روز (۱۳۸۹) به بازار عرضه کرد.

نادر ابراهیمی

احمد بیرشک

محمدحسن صنیع‌الدوله

زادگان و رفتگان چهاردهم فروردین بیشتر شخصیت‌های فرهنگی و هنرمندان را در بر می‌گیرند. نظام‌الدین اولیا صوفی نامدار سلسله‌ی چشتیه در هند (۷۰۴)، شیواجی که دولت ماراتا را در هند تأسیس کرد (۱۰۵۹)، محمد حسن خان صنیع‌الدوله (۱۲۷۵) و احمد بیرشک (۱۳۸۱) در این روز درگذشتند. ساموئل مورس مبدع الفبای مورس (۱۲۵۱) و یوهان برامس^۴ آهنگساز آلمانی (۱۲۷۶)، مارگریت دوراس^۵ ادیب و نویسنده‌ی فرانسوی (۱۲۹۳)، مارلون

¹ Gottlieb Daimler

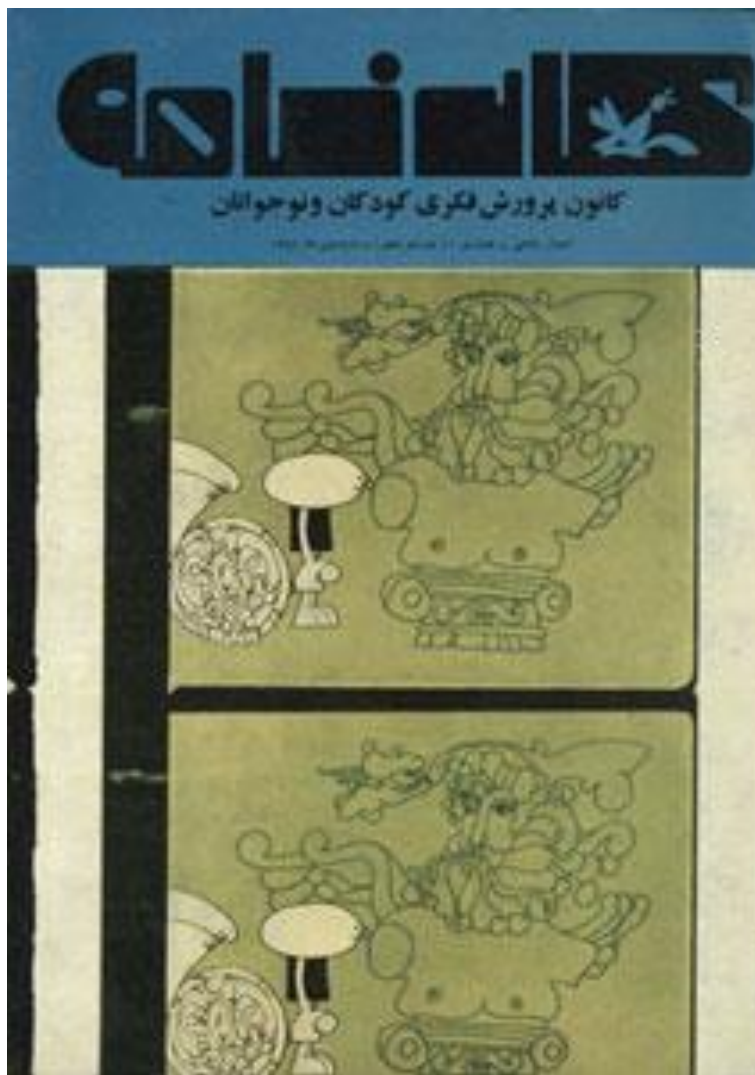
² Martin Cooper

³ Osborne 1

⁴ Johannes Brahms

⁵ Marguerite Duras

براندو^۱ بازیگر (۱۳۰۳) و ادی مورفی کمدین آمریکایی (۱۳۴۰) در این روز زاده شده‌اند. از میان ایرانیان نیز باید از نادر ابراهیمی داستان‌نویس یاد کرد که در ۱۳۱۵ زاده شد.

کارنامه‌ی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

^۱ Marlon Brando

پانزدهم فروردین

در تاریخ معاصرمان، پانزدهم فروردین بیش از هر چیز با مقاومت ایرانیان در برابر زورگویی قدرت‌های خارجی گره خورده است. در ۱۳۱۲ به دنبال نخستین دعوی دولت ایران با کمپانی نفت انگلیس که در دوران رضاشاه رخ داد و باعث شد دامنه‌اش به جامعه‌ی ملل کشیده شود، گروهی از نمایندگان کمپانی در این روز وارد ایران شدند و به مذاکره درباره‌ی سهم ایران پرداختند. در همین روز کوشش بی‌سرانجام روس‌ها برای تجزیه‌ی آذربایجان هم با مذاکره حل و فصل شد. قوام و سادچیکف^۱ در این روز (۱۳۲۵) اعلامیه‌ی مشهوری صادر کردند که طی آن قرار شد روس‌ها قوای خود را تا یک ماه و نیم بعد از آذربایجان خارج کنند. کلنل محمدتقی‌خان پسیان هم در همین روز (۱۳۰۰) اولین اعلامیه‌ی یاغیان‌اش را در مشهد انتشار داد و همه‌ی افسران ژاندارمری را به یک درجه ترفیع مقام نواخت تا پشتیبانی‌شان را جلب کند. هرچند این برنامه‌هایش پایانی نافرجام برایش به دنبال داشت.

قوام‌السلطنه و سادچیکف

در حال امضای قرارداد

دوجانبه

^۱ Ivan Sadchikov

گذشته از این در پانزدهم فروردین چندین حادثه‌ی سیاسی و اجتماعی مهم رخ داد: یکی عملیات غرورآفرین اچ-۳ (۱۳۶۰) که در جریان جنگ ایران و عراق توسط نیروی هوایی ایران انجام گرفت. سزاوار یادآوری است که در آن نیروی هوایی ایران بدنه‌ی نیروی هوایی مهاجم عراق را از بین برد، بی آن که تلفات غیرنظامی چندانی داشته باشد. به عنوان سنجه‌ای برای درک دقت و سرعت این عملیات می‌توان آن را با بمباران پالایشگاه بخارست توسط نیروی هوایی آمریکا و انگلیس (۱۳۲۳) در جریان جنگ جهانی دوم مقایسه کرد که در همین روز رخ داد و طی آن بیست هزار نفر از شهروندان بخارست با بمب‌های متفکین کشته شدند. دومین رخداد جالب این روز آن که تئودور کازینسکی^۱، تروریست آرمان‌خواهی که بیشتر با اسم اونا-بومبر شهرت دارد و برای حفاظت از محیط زیست و جلوگیری از ویرانگری تمدن انسانی، به بمب‌گذاری و کشتن دانشمندان اقدام می‌کرد، در چهاردهم فروردین ۱۳۷۵

دستگیر شد.

خلبانان عملیات اچ-۳ و امام خمینی

برخی از اهمیت پانزدهم فروردین در آن است که سالگردهای مستقر در این روز جوان بودن تمدن‌های همسایه‌مان و نوپا بودن نهادهایشان را به ما گوشزد می‌کنند. در همین روز به سال ۱۱۰۰ رابرت والپول^۲ نخستین کسی

^۱ Theodore John Kaczynski

^۲ Robert Walpole

بود که در انگلستان به صدارت رسید و مقام نخست‌وزیری با او در این کشور آغاز شد، حدود هزار و پانصد سال پس از نخست‌وزیران نامدار دولت ساسانی مثل تنسر و بزرگمهر، که تازه در آن هنگام خودشان وارث مقامی با چند قرن سابقه بودند.

در همین روز در ۱۱۹۷ پرچم ملی کشور آمریکا نیز زاده شد، سه هزار سال پس از زاده شدن پرچم ایران که نقش شیر و خورشیدش دست‌کم از ششصد سال پیشتر از آمریکا رواج داشته است. لس‌آنجلس که به خاطر تمرکز تولیدات هنری و فرهنگی در آن شاید بتوان با اصفهان مقایسه‌اش کرد، در همین روز به سال ۱۲۲۹ به شهر تبدیل شد، بیش از دو هزار سال پس از اصفهان!

پانزدهم فروردین در ضمن روز کناره‌گیری‌های سیاسی هم هست. ناپلئون در چنین روزی (۱۱۹۳) از قدرت کناره گرفت و پسر خردسالش را با نام ناپلئون دوم جانشین خود دانست. نورودوم سیهانوک^۱ آخرین شاه کامبوج هم در ۱۳۵۵ از تاج و تخت کناره گرفت. برای خالی نبودن عریضه‌ی ایرانیان در این میدان حمید سیاح هم در همین روز (۱۳۲۳) از وزارت راه کناره‌گیری کرد!

شاید بشود عزل از صدارت و اعدام ذوالفقار علی بوتو که در این روز رخ داد (۱۳۵۸) را هم در این رده گنجانند. با توجه به این که سیهانوک بینوا را هم پس از کناره‌گیری‌اش دستگیر کردند، نمایان است که فشاری و زوری برای کناره‌گیری در این موارد در کار بوده است. نشان به آن نشانی که اگر کسی کناره نمی‌گرفت، ترورش می‌کردند و در این روز دو تا از این ترورها را سراغ داریم. دیمتری کاراکوزوف^۲ در همین روز (۱۲۴۵) تزار الکساندر دوم را در سن پترزبورگ ترور کرد، که البته تزار از ماجرا جان سالم به در برد. اما مارتین لوتر کینگ^۳ که بختی کمتر داشت در ممفیس تنسی ترور شد و به قتل رسید (۱۳۴۷).

^۱ Norodom Sihanouk

^۲ Dmitry Karakozov

^۳ Martin Luther King

نورودوم سیهانوک

مارتین لوتر کینگ

ذوالفقار علی بوتو

رخدادهای سیاسی و اجتماعی مهم دیگر در این روز عبارت‌اند از اعلان جنگ کشور تازه‌تأسیس شیلی به پرو و بولیوی و آغاز جنگ‌های اقیانوس آرام (۱۲۵۸)، تأسیس نیروی اس‌اس در آلمان (۱۳۰۴)، بمباران شهر مورتسل در بلژیک توسط هواپیماهای متفقین و کشتار ۹۰۰ شهروند (از جمله ۲۰۹ کودک) و زخمی کردن ۱۳۰۰ تن (۱۳۲۲)، فتح بلغارستان به دست ارتش سرخ (۱۳۲۴)، تأسیس بلوک غرب و امضای پیمان آتلانتیک شمالی توسط دوازده کشور (۱۳۲۸)، و مستقل شدن مالی (سنگال و سودان) و جدا شدنشان از فرانسه‌ی استعمارگر (۱۳۳۹). در ضمن در همین روز به سال ۱۲۸۴ زلزله‌ای شدید در کارانگای هند بروز کرد و شهر دارامسالا را ویران کرد و بیست هزار کشته به جا گذاشت.

پانزدهم فروردین سالگرد چندین رخداد علمی و فرهنگی هم هست در ۱۳۰۱ لیگ آمریکایی کنترل تولد تأسیس شد و این نهاد نخستین قوانین زادآوری و پرورش برنامه‌ریزی شده‌ی کودکان را بر اساس اصول بهنژادی در آمریکا وضع کرد، در ۱۳۳۷ برای نخستین بار از علامت صلح جهانی (CND) در لندن رونمایی شد که شباهتی هم به نشان شرکت بنز داشت، که بنیانگذارش کارل بنز^۱ در همین روز (به سال ۱۳۰۸) درگذشت. در ۱۳۴۳ بیتل‌ها^۲ با اشغال پنج جایگاه نخست در رده‌بندی ترانه‌های برتر آمریکا ناگهان به پدیده‌ای هنری تبدیل شدند و دکتر دنتون کولی^۳ در چنین روزی (۱۳۴۸) نخستین قلب مصنوعی را در بدن بیماری کاشت. مرکز تجارت جهانی (۱۳۵۲) و شرکت مایکروسافت (۱۳۵۴) هم در چنین روزی گشایش یافتند. در این بین، اولین نهاد پرورش سگ‌های اصیل به نام باشگاه کِنل هم در چنین روزی (۱۲۵۲) در انگلستان تأسیس شد!

پانزدهم فروردین روز تولد و مرگ شمار زیادی از نامداران هم هست. در میان مردم قلمرو ایران زمین ابوفراس حاکم حمدانی در پانزدهم فروردین ۳۴۷ درگذشت و او امیر عربی بود از خاندان آل حمدان که از طرف خلیفه‌ی عباسی بر شمال عراق امروزمین حکم می‌راند و با ترک‌ها روابطی پیچیده داشت. عبدالله اوجالان رهبر سیاسی کردهای ترکیه که در همان منطقه با نوادگان همان ترک‌ها روابطی پیچیده‌تر برقرار کرد هم در همین روز در ۱۳۲۷ زاده شد.

¹ Karl Benz

² The Beatles

³ Denton Cooley

کمی پیش از زایش او پروین اعتصامی بزرگ‌ترین بانوی شاعر معاصر پارسی‌گو در همین روز (۱۳۲۰) در تهران درگذشت.

در میان انیرانیان فهرست زادگان این روز افرادی را در بر می‌گیرد که به اصناف گوناگون تعلق دارند. کاراکالا^۱ امپراتور دیوانه و ناجوانمرد رومی که مکر ورزید و اشراف اشکانی را در مجلس عروسی‌ای کشتار کرد در پانزدهم فروردین ۱۸۸ زاده شد. آندرئی تارکوفسکی^۲ کارگردان روس (۱۳۱۱) هم در این روز زاده شده. در مقابل دو قدیس نامدار یعنی سنت ایزیدور سیویل^۳ (۱۵) و سنت آمبروز^۴ (۳۹۷) در این روز درگذشتند.

تئودور کازینسکی
در جوانی و هنگام
تحصیل فیزیک و
در میان‌سالی و پس
از زندانی شدن

¹ Caracalla

² Andrei Tarkovsky

³ Saint Isidore of Seville

⁴ Saint Ambrose

شانزدهم فروردین

این روز حجم چشمگیری از رخدادها را در خود گنجانده است. ایرانیان در این بین اغلب سال‌ها این روز را به رایزنی‌ها و فعالیت‌های سیاسی متمدانه می‌گذراندند. وقتی در دوران محمدعلی شاه اتابک می‌خواست از اروپا به ایران بازگردد و صدارت را بر عهده بگیرد، در چنین روزی به سال ۱۲۸۶ سید حسن تقی‌زاده در مجلس شورای ملی خطابه‌ی پرشوری خواند و با ورود او به کشور و قدرت گرفتنش مخالفت کرد.

بیش از دو دهه بعد، دولتمرد نامدار دیگری در شانزدهم فروردین ۱۳۰۹ از اروپا به ایران بازگشت و او محمدعلی فروغی بود که برعکس با استقبال پرشور هم‌میهنانش روبرو شد. او در دهمین دوره‌ی اجلاس عمومی سازمان ملل به ریاست این سازمان برگزیده شده بود و از کنفرانس خلع سلاح ژنو به ایران باز می‌گشت. فروغی به محض بازگشت در همین روز در کابینه‌ی مخبرالسلطنه هدایت وزارت تجارت و فواید عامه را بر عهده گرفت و با طرحی از پیش تعیین شده آن را به دو بخش تقسیم کرد. به این ترتیب وزارت اقتصاد و وزارت راه مدرن در چنین روزی در ایران زاده شد که به ترتیب فروغی و تقی‌زاده بر عهده‌اش گرفتند. خبر بد این روز برای ایرانیان هم آن بود که در شانزدهم فروردین سال ۱۳۲۳ زلزله‌ی شدیدی گرگان را ویران کرد.

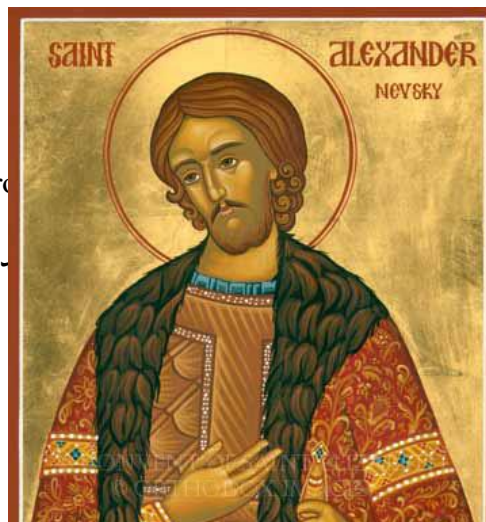

اتابک امین السلطان و مظفرالدین شاه قاجار (راست) و محمدعلی فروغی و علی سهیلی (چپ) در روز تحلیف محمدرضاشاه

اما در سطح جهانی شانزدهم فروردین به ویژه با جنگ‌هایی مهم پیوند خورده است. در همین روز به سال ۶۲۱ الکساندر نوسکی^۱ جنگاور روس در نبرد دریاچه‌ی پیپوس بر قوای مهاجم تتن پیروز شد. در شانزدهم فروردین ۱۲۹۶ برای اولین بار کشور نوپای آمریکا وارد جنگ رسمی با کشوری اروپایی شد و آن زمانی بود که وودرو ویلسون^۲ آمریکا را وارد جنگ جهانی اول کرد و به آلمان اعلان جنگ داد. در همین روز به سال ۱۳۷۱ سودابه دلبرزاده (سوده دلبرویچ^۳) و اولگا سوکیچ^۴ که در سارایه‌و در مخالفت با کشمکش‌های قومی به تظاهرات رفته بودند به قتل رسیدند و به این ترتیب ماشه‌ی جنگ بالکان و بحران بوسنی کشیده شد.

¹ Alexander Ne

² Woodrow Wil

در شانزدهم فروردین چند رخداد پراکنده اما جالب هم رخ داده است. به سال ۹۹۳ در این روز شاهزاده خانمی سرخ‌پوست به نام پوکاهونتاس^۱ در ویرجینیای آمریکا با سرهنگ جان رولف^۲ ازدواج کرد و چندان شهرت یافت که به تازگی کارتونی درباره‌اش درست کردند. در ۱۱۰۱ جهانگرد هلندی یاکوب روگوین^۳ جزیره‌ی ایستر با آن سردیس‌های عظیم مرموزش را کشف کرد، فیلیپ استلی^۴ در ۱۱۴۷ نخستین سیرک مدرن را در لندن تأسیس کرد و در آن نمایش‌هایی مانند بندبازی و خنجربازی و شیشه‌بازی را نمایش داد، که با همین اسم‌ها در متن پهلوی خسرو قبادان ریدکی آمده و می‌دانیم که در میانه‌ی دوران ساسانی و هزار و سیصد چهارصد سال پیش از استلی در ایران رواج داشته است. ژرژ کوویه^۵ در چنین روزی در ۱۱۷۵ نخستین سخنرانی درباره‌ی دیرین‌شناسی مدرن را ایراد کرد. انگلیسی‌ها در شانزدهم فروردین ۱۲۲۶ نخستین بوستان عمومی‌شان را به نام بیرکن‌هد^۶ راه انداختند و در آن را به روی همه‌ی مردم گشودند. بنا به گزارش هرودوت این واقعه حدود هزار و سیصد و نود سال پس از زمانی قرار می‌گیرد

¹ Pocahontas

² John Rolfe

³ Jacob Roggeveen

⁴ Philip Astley

⁵ Georges Cuvier

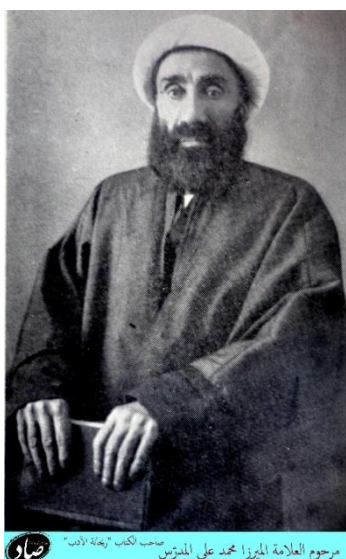
⁶ Birkenhead

که کوروش بزرگ بوستانی عمومی برای تفریح مردم سارد در استان لودیه (ترکیه‌ی امروزی) تأسیس کرد. در همین روز در ۱۲۷۹ باستان‌شناسان بقایای شهر کنوسوس در کرت را کشف کردند. گاندی در این روز دو اعتصاب مشهور و مهم را در هند سازماندهی کرد. در ۱۲۹۸ اعتصابی عمومی را اعلام کرد و در ۱۳۰۹ اعتصاب مشهور نمک (ساتیاگراها^۱) را آغاز نمود.

چند کوشش حقوقی بحث‌برانگیز هم در این روز انجام شده است. در ۱۳۱۱ فنلاندی‌ها پس از دورانی طولانی بالاخره قانون منع مصرف مشروبات الکلی را لغو کردند. در همین روز (۱۳۲۴) یوسیپ تیتو^۲ کشورش یوگسلاوی را به شوروی منضم کرد و قبول کرد که ارتش سرخ در سرزمینش حضور داشته باشد. آمریکایی‌ها هم در همین روز در ۱۳۴۸ تظاهراتی باشکوه بر ضد جنگ ویتنام ترتیب دادند.

چانگ کای شک

محمدعلی مدرس خیابانی

محمدعلی شاه قاجار

در شانزدهم فروردین در ایران زمین آدم نامداری متولد نشد، اما در خارج از مرزهای ایران زمین فیلسوفی نامدار به دنیا آمد که یهودی بود و بند نافش با فرهنگ و اندیشه‌ی ایرانی برقرار بود. او موسی ابن میمون است که روز شنبه مصادف با عید فصح (۱۶ فروردین) سال ۵۱۴ خورشیدی در کوردوبای اندلس زاده شد. در مقابل آمدن او،

^۱ Salt Satyagraha

^۲ Josip Broz Tito

دو شاه بدنام از دنیا رفتند: معتضد بالله خلیفه‌ی عباسی (۲۸۱) و محمدعلی شاه قاجار (۱۳۰۴). محمدعلی مدرس

خیابانی فرهنگ‌نامه‌نویسی که *ریحانه‌الادب* و *فرهنگ نوبهار* از آثارش هستند (۱۳۳۳) هم در این روز درگذشت.

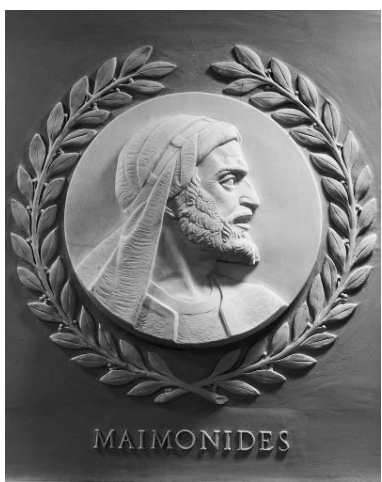
در سطح جهانی هم شمار زادگان شانزدهم فروردین اندک است. توماس هابز^۱ فیلسوف انگلیسی (۹۶۷)،

ایسوروکو یاماموتو^۲ دریاسالار ژاپنی (۱۲۶۳) و کالین پاول^۳ سیاستمدار آمریکایی (۱۳۱۶) نمونه‌هایی قدیمی و معاصر

از ایشان هستند. باز می‌بینیم که چند سیاستمدار و سردار در این روز درگذشته‌اند، نمونه‌اش مک‌آرتور^۴ دریاسالار

آمریکایی (۱۳۴۳) و چیانگ‌کای‌شک^۵ سردار و رهبر ملی‌گرای چینی (۱۳۵۴). برای آن که تعادل بین ایشان و ادیبان

برقرار بماند آلن گینزبرگ^۶ شاعر آمریکایی هم در این روز (۱۳۷۶) درگذشت.

ابن میمون

¹ Thomas Hobbes

² Isoroku Yamamoto

³ Colin Powell

⁴ Douglas MacArthur

⁵ Chiang Kai-shek

⁶ Allen Ginsberg

هفدهم فروردین

هفدهم فروردین در ایران باستان سالروز جشن محبوبی بوده به نام سروشگان که در آن مراسمی برای بزرگداشت سروش -فرشته‌ی «شنیدن الهام» و یاور مهر- برگزار می‌کرده‌اند.

در ایران معاصر چند رخداد نهادی و دولتی در این روز رخ داده است. در هفدهم فروردین ۱۳۰۹ محمدعلی فروغی با برگزیدن صمصام‌الملک بیات در مقام وزیر اقتصاد کابینه‌اش برنامه‌ای را برای توسعه‌ی اقتصادی ایران آغاز کرد که تا حدودی از سیاست دولت‌های محور تأثیر پذیرفته بود. در همین روز دکتر خلیل ثقفی اعلام‌الدوله که از بنیانگذاران انجمن معرفت‌الروح بود در سن ۸۴ سالگی درگذشت. باز در همین روز کابینه‌ی تازه‌ای هم معرفی شد که در آن حمید سیاح و قاسم غنی به وزارت راه و فرهنگ رسیدند و مصطفی عدل در آن وزیر مشاور بود.

دو سال بعد در همین روز (۱۳۲۵) بانک صنعت و معدن ایران تأسیس شد. پنج سال پیشتر در (۱۳۲۰) سیاستمدار همفکر رضاشاه یعنی رشید عالی گیلانی که در عراق با پشتیبانی ارتش به قدرت رسیده بود با حکم چرچیل با حمله‌ی نظامی ارتشی بریتانیایی روبرو شد که از هند به سوی بغداد پیشروی می‌کرد. در همین روز هفدهم (۱۳۸۵) هم بود که جلال طالبانی به ریاست‌جمهوری عراق رسید.

خلیل اعلم الدوله ثقفی کابینه‌ی سوم قوام (۱۳۲۵) حمید سیاح سمت راست قوام و کنار عبدالحسین هژیر ایستاده

این روز سالگرد درگیری‌های اغلب موفق شرق با غرب (در معنای کلان کلمه) است. در هفدهم فروردین سال ۶۲۹ غیاث‌الدین توران‌شاه فرماندهی سپاهیان ایوبی و حاکم مصر در نبرد فریسکور بر مهاجمان صلیبی غلبه کرد و با اسیر گرفتن لویی نهم سرنوشت نهایی این دور از جنگ‌های صلیبی را با شکست اروپاییان رقم زد. حدود دو قرن بعد در همین روز سلطان محمد فاتح عثمانی محاصره‌ی قسطنطنیه را آغاز کرد و این روندی بود که به سقوط روم شرقی پس از هزار سال ختم می‌شد و چیرگی دوباره‌ی فرهنگ و زبان ایرانی در آناتولی را به دنبال می‌داشت. در ۱۱۷۱ جورج واشینگتن برای نخستین بار در تاریخ آمریکا از حق وتوی رئیس‌جمهور استفاده کرد.

در سطح جهانی هفدهم فروردین با چند جنگ مهم مصادف شده است. قدیمی‌تر از همه پیروزی سزار بر رقیبانش اسکپیو و کاتو است که در هفدهم فروردین سال ۴۶ پیش از میلاد در منطقه‌ی تاپسکوس رخ داد. در همین روز (۱۲۹۶) آمریکا با آلمان وارد جنگ شد و سرنوشت جنگ جهانی اول را به سود انگلستان تغییر داد. چندی بعد آلمان بار دیگر قد افراشت و در همین روز (۱۳۲۰) به یوگسلاوی و یونان حمله کرد. در همین روز (۱۳۷۱) جنگ

در بوسنی آغاز شد و باز در همین هفدهم فروردین (۱۳۷۳) بود که به دنبال انفجار هواپیمای حامل رئیس‌جمهور رواندا و بوروندی، درگیری و نسل‌کشی در رواندا آغاز شد.

کشته شدن گیاث‌الدین توران‌شاه به دست بیبرس به روایت ژان دو ژوانویل

لویی نهم شاه فرانسه

گذشته از این رخدادهای خشن، این روز سالگرد تأسیس چند نهاد و واقع شدن چند رخداد فرهنگی هم هست. در هفدهم فروردین ۱۲۰۹ جوزف اسمیت^۱ با تأسیس کلیسای مسیح در منچستر نیوجرسی فرقه‌ی خویش را تأسیس کرد و پترارک^۲ در چنین روزی به سال ۷۰۶ خورشیدی برای نخستین بار دلداری و سرچشمه‌ی الهامش - لورا- را در کلیسای سنت کلار در آوینیون ملاقات کرد، الکساندر پارکز^۳ انگلیسی (۱۲۴۸) سلولوئید را برای نخستین بار تولید و به صورت اختراعی ثبت کرد، اولین ارسال امواج تلویزیونی در مسافت بالا از واشینگتن به نیویورک انجام پذیرفت (۱۳۰۶) و نخستین ماهواره‌ی مخابراتی تجاری به نام Early Bird (۱۳۴۴) به هوا پرتاب شد. آهنگ واترلو

¹ Joseph Smith

² Francesco Petrarca

³ Alexander Parkes

ساخته‌ی گروه موسیقی پاپ آبا (ABBA) در این روز (۱۳۵۳) در مسابقه‌ی یوروویژن برنده شد و شهرت این گروه سوئدی را فراگیر ساخت.

جوزف اسمیت

گروه موسیقی آبا

لورا دلدار پترارک

این روز سالگرد آمدن زادگان و درگذشتن رفتگان چندین هنرمند و اندیشمند هم هست. مهم‌تر از همه رافائل^۱ نقاش ایتالیایی (۸۶۲) و آلبرشت دورر^۲ نقاش آلمانی (۹۰۷) که در این روز درگذشته‌اند و هردو هنرمندانی بزرگ بودند. در هفدهم فروردین ۱۱۹۱ الکساندر هرترسن^۳ فیلسوف روسی چشم به جهان گشود و وزنه‌ی زادگان این روز را به سوی اندیشمندان چرخاند. در ۱۳۰۷ جیمز واتسون^۴ کاشف ساختار مواد وراثتی به دنیا آمد.

راست: رافائل

چپ: ایزاک آسیموف

^۱ Raphael

^۲ Albrecht Dürer

^۳ Alexander Herzen

^۴ James Watson

رفتگان این روز بیشتر سیاستمدارانی بودند که به حمله یا بهره‌کشی از شرقیان گرایشی داشتند. هرچند دانشمند و هنرمند هم بینشان یافت می‌شود. در هفدهم فروردین ۵۷۸ ریچارد شیردل^۱ رهبر جنگ‌های صلیبی درگذشت، در ۱۱۳۴ ریچارد راولینسون^۲ مورخ انگلیسی فوت کرد، هنری فورد^۳ صنعتگر و بنیانگذار صنعت خودروسازی (۱۳۲۶) و بعد اوضاع به سمت اهالی فرهنگ چرخید. یعنی ایگور استراوینسکی^۴ آهنگساز روس (۱۳۵۰) و ایزاک آسیموف^۵ (اسحاق عاصم‌اف) نویسنده‌ی آمریکایی (۱۳۷۱) در این روز درگذشتند.

^۱ Richard Cœur de Lion

^۲ Richard Rawlinson

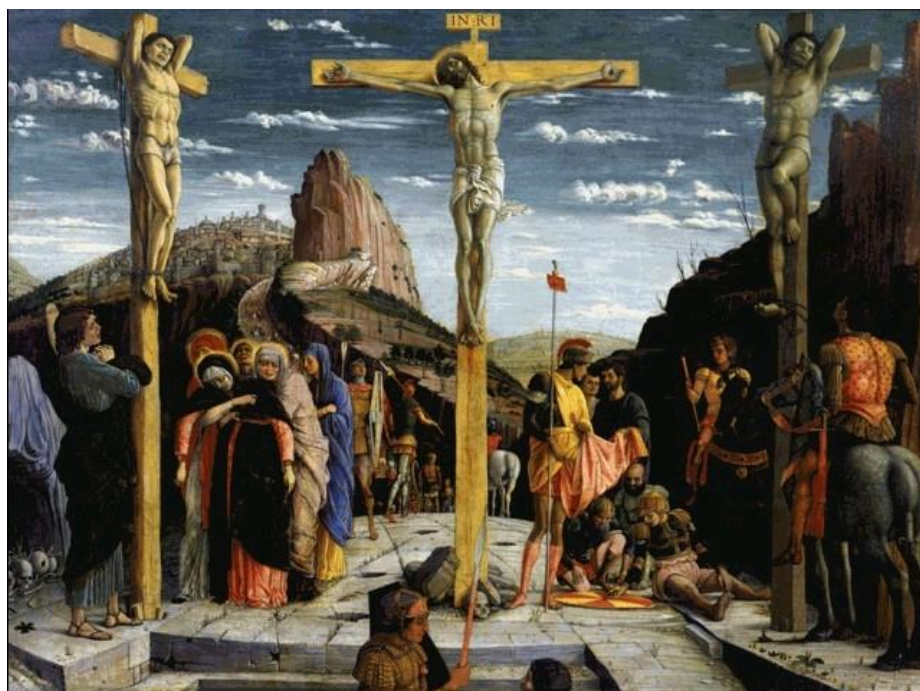
^۳ Henry Ford

^۴ Igor Stravinsky

^۵ Isaac Asimov

هجدهم فروردین

کهن‌ترین اتفاق مهمی که در هجدهم فروردین‌ماه رخ داده، مصلوب شدن عیسی ناصری است که بنا به تحلیل مورخان در این روز (یا با احتمال کمتر در چهاردهم فروردین) توسط رومیان به صلیب کشیده شده است. اگر ظهور مسیح و جنبش مسیحیان – و همچنین همه‌ی شورش‌های یهودیان بر ضد رومیان – را در چارچوبی تاریخی و ظرف زمانی و مکانی‌اش بنگریم، کل این ماجراها را بخشی از نبردهای پیرامونی ایران اشکانی و روم خواهیم یافت. بخشی از دشمنی امپراتوران قدیم روم با مسیحیت و یهودیان و هواداری شاهان اشکانی و ساسانی از ایشان و پناه دادن به ایشان هم از آن رو بوده که یهودیان در کل و مسیحیان در آغاز کار نیروهای هوادار ایران و زیرشاخه‌ای از حوزه‌ی تمدن ایرانی محسوب می‌شدند. در این معنا جنبش عیسی ناصری و کشته شدنش به دست رومیان را باید در این چارچوب فهمید و آنچه احتمالاً در هجدهم فروردین سال ۳۳ میلادی (یا به روایت دقیق‌تر در ۲۹ میلادی) رخ داده را به سپهر تمدن ایرانی مربوط دانست.

مصلوب شدن مسیح،

اثر آندریئا مانتاگنا

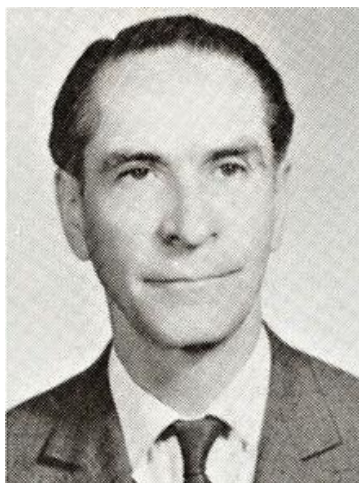
(۸۳۹-۸۳۴ خورشید)

اگر از تاریخ‌هایی تا این حد کهن درگذریم و به دوران معاصر برسیم، هجدهم فروردین را سالگرد جنبش‌های سیاسی و تحرک‌های نهادی در کشورمان خواهیم یافت. در ۱۲۹۹ اعضای حزب دموکرات خیابانی در دفتر حزب تجدد گرد آمدند و برای اشغال اداره‌های دولتی حرکت کردند. شاگردان مدارس و مکتب‌های تبریز هم به هواداری از شیخ محمد خیابانی به شهربانی یورش بردند و این اداره را بی مقاومت گرفتند. کلنل پیورنگ سوئدی که رئیس شهربانی بود هم با افسران از تبریز خارج شد و با یاسمنج رفت. سردار انتصار (مظفر اعلم) که فرماندهی قشون آذربایجان بود هم به دموکرات‌ها یاری داد تا بر شهر غلبه کنند.

در هجدهم فروردین ۱۳۰۳ رضاخان، که با مقاومت مجلس روبرو بود، به خاطر تصویب نشدن بودجه‌ی ارتش قهر کرد و استعفا داد. بیش از دو دهه بعد در هجدهم فروردین ۱۳۲۵ شمس‌الدین امیرعلائی دانشکده‌ی کشاورزی کرج را به دانشگاه تهران منضم ساخت و در همین روز احمد قوام که موفق به فریفتن روس‌ها شده و آذربایجان را از چنگ کمونیست‌ها خارج کرده بود، تلگرافی به استالین زد و از او بابت مذاکره‌ی بارآور ایران و شوروی تشکر کرد!

سردار انتصار مظفر اعلم

دکتر شمس‌الدین امیرعلائی

شیخ محمد خیابانی

با نگاهی به رخدادهای این روز می‌توان دریافت که کشمکش میان ایران‌زمین و اروپاییان که در مصلوب شدن عیسی مسیح جلوه کرد، همچنان تا دوران معاصر ادامه داشته است. در این روز آمریکا به دنبال بحران گروگانگیری

ارتباطش را با ایران قطع کرد (۱۳۵۹)، ارتش روسیه مردم سیماشکی^۱ در چین را کشتار کرد (۱۳۷۴) و ارتش آمریکا پس از غلبه بر بعضی‌ها بغداد را فتح کرد (۱۳۸۲).

در سطح جهانی این روز با پایان جنگ‌های خونین و به نتیجه رسیدن کشت و کشتارها هم‌زمان بوده است. در همین روز به سال ۴۵۱ آتیلا^۲ شهر متز را گرفت و غارت کرد. کمی بعدتر در ۶۱۱ میلادی اونه‌چان شاه سرخ‌پوست دولت کالاک‌مول^۳ شهر رقیب و دشمنش پالنکه^۴ را در جنوب مکزیکو گرفت و به باد غارت داد. در همین روز به سال ۱۰۳۱ جهانگرد و استعمارگر هلندی یان وان ریپیک^۵ اردوگاهی در دماغه‌ی امید نیک تأسیس کرد که بعدها به شهر کیپ‌تاون^۶ تبدیل شد.

افسران اتحادیه‌ی شمال در جنگ داخلی آمریکا

¹ Samashki

² Attila the Hun

³ Calakmul

⁴ Palenque

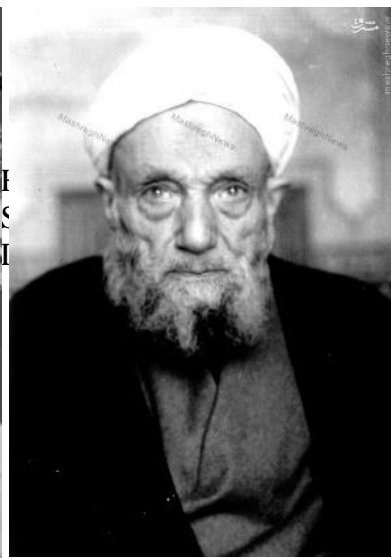
⁵ Jan van Riebeeck

⁶ Cape Town

جنگ برمه و سیام در همین روز (۱۱۴۶) پایان یافت و در هجدهم فروردین ۱۲۴۴ با تسلیم شدن ژنرال لی^۱ به ژنرال گرانٹ^۲ (که به ترتیب فرماندهی قوای جنوبی و شمالی در آمریکا بودند) جنگ‌های داخلی خونین آمریکا پایان یافت. در این جنگ‌ها ۲۵۸ هزار سرباز جنوبی و ۳۶۰ هزار سرباز شمالی کشته و بیش از یک میلیون غیرنظامی زخمی و بی‌خانمان شدند. در همین روز به سال ۱۳۲۴ در جریان جنگ جهانی دوم رزم‌ناو یاماتو^۳ که بزرگ‌ترین رزم‌ناو دنیا بود وقتی برای حرکتی انتحاری پیش می‌تاخت با حمله‌ی دوست هواپیمای آمریکایی در اوکیناوا غرق شد. اعتصاب عمومی در مصر که مقدمه‌ی بهار عربی بود هم در همین روز (۱۳۸۷) آغاز شد.

هجدهم فروردین در ضمن سالگرد چند رخداد علمی و فرهنگی هم هست. بتھوون سمفونی سوم خود را در چنین روزی (در سال ۱۱۸۴) برای نخستین‌بار در وین اجرا کرد. نخستین دور بازی‌های المپیک مدرن در همین روز (۱۲۷۵) در آتن گشایش یافت، هایکه کامرلینگ^۴ فیزیکدان هلندی خاصیت ابررسانایی را کشف کرد (۱۲۹۰)، سازمان بهداشت جهانی تأسیس شد (۱۳۲۷)، شرکت IBM برای نخستین‌بار سیستم رایانه‌ی IBM 360 را به بازار عرضه کرد (۱۳۴۳) و پنج سال بعد (۱۳۴۸) با انتشار RFC1 شبکه‌ی اینترنت پدیدار گشت. استوری ماسگراو^۵ و دون پترسون^۶ هم در همین روز در سال ۱۳۶۲ نخستین انسان‌هایی شدند که در فضا راهپیمایی کردند.

هجدهم فروردین روز زایش و مرگ افرادی نامدار است. در عالم سیاست این روز با مرگ سلطان سلیم سوم عثمانی مصادف است، در سطح جهانی نامدارترین درگذشتگان این روز عبارت‌اند از: ال‌گرکو^۷ نقاش نامدار یونانی (۹۹۳)، ویلیام گادوین^۸ از مؤسسان اندیشه‌ی آنارشیسم (۱۲۱۵)، اگوست دیتر^۹ (۱۲۸۵) که نخستین تشخیص بیماری آلزایمر درباره‌اش انجام شده بود و حبیب بورقبیه نخست وزیر تونس (۱۳۷۹).

زادگان این روز بیشتر شخصیت‌هایی فرهنگی هستند. در سپهر فرهنگ ایرانی در ۱۲۵۵ آقابزرگ تهرانی در پامنار تهران زاده شد و حسن تحسینی فیلسوف و ریاضی‌دان اهل آلبانی (۱۱۹۰) نیز در این روز به دنیا آمد، و او کسی است که حدود صد و پنجاه سال پیش نخستین کتاب‌های علمی (نجوم و علم‌النفوس یا روان‌شناسی) را به زبان ترکی نوشت. او همچنین خطی تازه برای نوشتن زبان آلبانی ابداع کرد. تا پیش از آن مردم ترک‌زبان متون علمی خود را به پارسی یا عربی می‌نوشتند و آلبانیایی‌ها هم مانند سایر مردم خطشان پارسی بود. در سطح جهانی ویلیام وردزورث^۱ شاعر نامدار و آغازگر جنبش رمانتیک‌ها (۱۱۴۹)، راوی شانکار^۲ که آهنگ فیلم‌های مشهور بالیوود را ساخته (۱۲۹۹) هم زاده‌ی این روز هستند. در این بین گرهارد شرودر^۳ صدراعظم آلمان (۱۳۲۳) و جکی چان^۴ هنرپیشه‌ی رزمی‌کار هنگ‌کنگی (۱۳۳۳) را هم از قلم نیندازیم، گرچه قدری خلق و خویشان با بقیه فاصله دارد.

¹ William Wordsworth

² Ravi Shankar

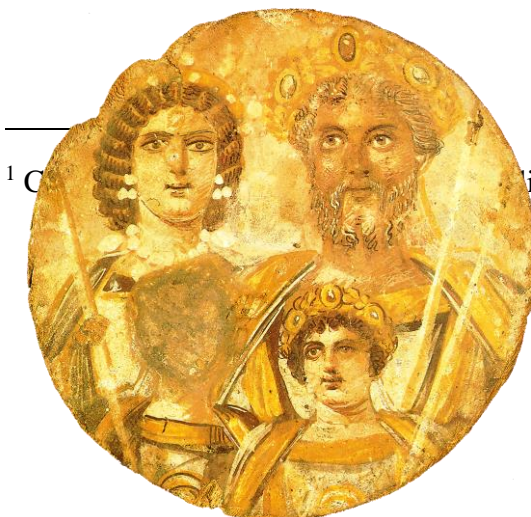
³ Gerhard Schröder

⁴ Jackie Chan

نوزدهم فروردین

این روز با درگیری‌های نیروهای ایران‌گرا و ایران‌ستیز مصادف بوده است. قدیمی‌تر از همه آن که در نوزدهم فروردین سال ۲۱۷ میلادی امپراتور نیمه‌دیوانه‌ی رومی کاراکالا^۱ که با بهانه‌ی ازدواج با شاهدختی اشکانی با استقبال رسمی ایرانیان به میان‌رودان آمده بود و ناجوانمردانه بزرگان اشکانی را در مجلس عروسی کشتار کرده بود، هنگامی که پس از قتل و غارت بسیار در روستاها از ترس انتقامجویی ایرانیان به سوی روم عقب می‌نشست، به شکل شرم‌آوری جان داد. کیفیت ماجرا هم چنین بود که وقتی در نزدیکی شهر حران ایستاده بود تا کنار جاده ادرار کند، به دست یکی از نگهبانانش به نام یولیوس مارتیالیس^۲ به قتل رسید.

نزدیک به چهارصد سال بعد تهاجم دیگری از رومیان هم در همین روز خاتمه یافت و آن به سال هفتم هجری خورشیدی زمانی رخ داد که شیرویه قباد - شاهنشاه تازه بر تخت نشسته‌ی ساسانی - نامه‌ای به هراکلیوس^۳ رومی نوشت و او را به صلح دعوت کرد. هراکلیوس که به آذربایجان تاخته و آنجا زمینگیر شده بود، خوشنود از برکنار شدن دشمن نیرومندش خسرو پرویز پذیرفت و به قلمرو روم بازگشت.

^۱ C

lius M

سردیس کاراکالا و بازسازی چهره‌اش

دیوارنگاره‌ی کاراکالای کودک به همراه پدر و مادر و برادرش، چهره‌ی

برادرش گتا که به دست کاراکالا کشته شد، به امر او پاک شده!

حدود دو و نیم قرن پس از این واقعه، موج توفنده‌ی هجوم اعراب به ایران‌زمین فرو نشسته و موج‌های پیاپی واکنش نظامی ایرانیان به جایگزینی خلافت عباسی به جای امویان انجامیده بود. با این همه، هنوز نیروهای ضد خلافت دست به شمشیر بودند و نیرومندترینشان در سال ۲۵۵ خورشیدی یعقوب لیث صفاری بود که دلجویی‌هایی عباسیان و رشوه‌هایشان را به هیچ گرفت و همراه با سردار نیرومندش ابی‌ساج دیوداد از سیستان به سوی میان‌رودان لشکر کشید تا خلافت را بر اندازد. تا این که در نوزدهم فروردین همین سال در نبرد دیرالعقول از سپاهیان خلیفه که فرماندهانشان موسی بن بغا و مسرور بلخی بودند شکست خورد و از پیشروی باز ماند. یعقوب که همچنان نیرومند بود و بغداد را تهدید می‌کرد کمی بعد بیمار شد و درگذشت و خاطر خلیفه را آسوده ساخت.

آنگاه باز چهارصد سال و اندی سپری شد تا این که نوبت به هجوم دوباره‌ی اروپاییان به قلمرو ایران‌زمین رسید. این بار صلیبیون بودند که به سواحل مدیترانه می‌تاختند. تا این که در نوزدهم فروردین سال ۶۵۰ خورشیدی ملک ظاهر رکن‌الدین بیبرس که سلطان مملوکی مصر بود بر شوالیه‌های صلیبی غلبه کرد و حصن‌الاکراد^۱ در سوریه

^۱ Krak des Chevaliers

را فتح کرد. این خروج قوای مهاجم غربی در زمانه‌ی معاصرمان هم به شکل خفیفی تکرار شد و آن در نوزدهم فروردین سال ۱۳۰۰ رخ داد، یعنی زمانی که روس‌ها به دنبال انقلاب بلشویکی مناطق شمالی ایران را تخلیه کردند و انگلیسی‌ها هم که به خاطر جنگ جهانی اول به ایران یورش برده بودند، زنجان و قزوین را ترک کردند. با این همه، یورش‌های دست‌نشانندگان غربیان تا همین روزهای اخیر همچنان تداوم داشته و در نوزدهم فروردین شش سال پیش (۱۳۹۲) بود که جبهه‌النصره و دولت اسلامی عراق با هم متحد شدند و داعش را تأسیس کردند.

تندیس رکن‌الدین بیبرس

تندیس یعقوب لیث صفاری

سکه‌ی شیرویه قباد

در ایران باید به وقایع آذربایجان هم اشاره‌ای کنیم. چون در همین روز (۱۲۹۹) شیخ محمد خیابانی پس از تصرف اداره‌های تبریز بیانیه‌ای از طرف رهبران حزب دموکرات به دو زبان پارسی و فرانسوی (و بر خلاف تصور عوام، نه ترکی!) صادر کرد و در آن به وفاداری‌اش به قانون مشروطه‌ی ایران و میهن‌دوستی و وطن‌پرستی‌اش تأکید کرد و نام آذربایجان را به آزادیستان تغییر داد و تأسیس نهادهای مدنی مدرن را در این قلمرو وعده داد. دو سال بعد آتاتورک کمابیش همین کار را با فریبکاری تکرار کرد، یعنی در نوزدهم فروردین ۱۳۰۱ برای جلب هواداری نیروهای اسلام‌گرا اعلام کرد که دادگاه‌های شرع را در سراسر ترکیه تأسیس خواهد کرد و برای مدتی هم چنین کرد و بگیر و

ببندی مذهبی راه انداخت. تا این که پایه‌های قدرتش محکم شد و در این دادگاه‌ها را تخته کرد، بعد هم درست دو سال بعد (در ۱۹ فروردین ۱۳۰۳) دادگاه‌های شرع را ملغی کرد و قوانین ترکیه را به حقوق سکولار بدل ساخت. در سطح جهانی نوزدهم فروردین با طیفی واگرا از رخداد‌های ریز و درشت هم‌زمان بوده است. در سال ۱۳۲۱ ژاپنی‌ها باتان در فیلیپین را گرفتند و نیروهای مستعمره‌چی اروپایی را از آنجا راندند. سه سال بعد (۱۳۲۴) یک قطار آلمانی که در هانور زندانیان را به اردوگاهی می‌برد توسط متفقین بمباران شد و چهار هزار تن از زندانیان در این میان به قتل رسیدند که طبعاً گناهِش بعدتر به گردن آلمانی‌های جنایت‌پیشه افتاد! دولت جمهوری مقدونیه (۱۳۷۲) هم در همین روز به سازمان ملل متحد پیوست.

ادموند هوسرل

تندیس ونوس میلو

ابوالقاسم سحاب

نوزدهم فروردین در ضمن سالگرد چند رخداد اجتماعی و فرهنگی هم هست. مجسمه‌ی مشهور ونوس میلو^۱ در این روز (۱۱۹۹) در جزیره‌ی میلوس در دریای اژه کشف شد. نود سال پیش از آن (۱۱۰۹) اولین کنیسه‌ی یهودیان

^۱ Venus de Milo

در نیویورک تأسیس شد و کمتر از نود سال بعدش (۱۲۸۳) Longacre Square در وسط منهن به خاطر دفتر نیویورک تایمز که آنجا بود، به اسم Times Square نامگذاری شد که امروز هم هست و شهرت دارد. در نوزدهم فروردین ۱۲۸۷ مدرسه‌ی کسب و کار (Harvard Business School) در دانشگاه هاروارد تأسیس شد. در همین روز به سال ۱۳۲۵ هم به دنبال دولتی شدن صنایع برق در فرانسه شرکت الکتریسیته دو فرانس^۱ تأسیس شد که بزرگ‌ترین شرکت خدمات عمومی در جهان محسوب می‌شد.

شمار زادگان و رفتگان نامدار در نوزدهم فروردین به نسبت اندک است. شارل فوریه^۲ ریاضی‌دان نامدار فرانسوی در این روز (۱۱۵۱) به دنیا آمد و سلطان عبدالحمید اول سلطان عثمانی در ۱۱۶۸ درگذشت، ابوالقاسم سحاب نویسنده و پژوهشگر ایرانی و بنیانگذار مؤسسه‌ی جغرافی و نقشه‌ی سحاب در این روز (به سال ۱۲۶۶) در تفرش زاده شد و کمی پیش از او ادموند هوسرل (۱۲۳۸) فیلسوف پدیدارشناس آلمانی چشم به جهان گشود. در ۱۳۱۳ وارتان گریگوریان^۳ ارمنی زاده شد که بعدتر به ریاست بنیاد کارنگی در آمریکا رسید، فرانک لوید رایت^۴ معمار آمریکایی در این روز (۱۳۳۸) درگذشت، در همین روز پابلو پیکاسو^۵ نقاش اسپانیایی (۱۳۵۲) و مارگارت تاچر^۶ سیاستمدار انگلیسی (۱۳۹۲) هم قالب تهی کردند. اما در این میان در ایران مهم‌تر از همه صادق هدایت است که در نوزدهم فروردین ۱۳۳۰ در پاریس خودکشی کرد.

¹ Électricité de
² Charles Four

³ G
⁴ atcher

تصویری کمیاب از کودکی صادق هدایت در میان خویشاوندان خردسالش

بیستم فروردین

بیستم فروردین در میان اقوام ایرانی به گرجی‌ها تعلق دارد. چون در تاریخ معاصرمان رخدادهای مهم مربوط به این مردم در این روز واقع شده است. در بیستم فروردین ۱۳۶۸ تظاهرات صلح‌آمیز مردم گرجستان که برای جدایی از اتحاد جماهیر شوروی انجام شده بود و با اعتصاب غذا همراه بود، با خشونت کمونیست‌ها سرکوب شد و در نتیجه چند صد نفر زخمی و بیست تن کشته شدند. اما شورش‌های مردمی ادامه یافت تا آن که دو سال بعد (۱۳۷۰) در همین روز گرجستان از شوروی جدا شد و استقلال پیدا کرد. بعدتر هم وقتی گرجی‌ها می‌خواستند در سال ۱۳۸۸ بر ضد حکومت میخائیل ساکاشویلی^۱ راهپیمایی کنند، همین روز را برای این کار برگزیدند و شصت هزار تن برای این منظور در تفلیس تظاهرات کردند (نگاره‌ی زیرین).

^۱ Mikheil Saakashvili

الگویی مشابه از ستم و انتقام مردمی را در عراق هم می‌بینیم. چون در بیستم فروردین ۱۳۵۹ بود که صدام پس از سه روز شکنجه محمد باقر صدر و خواهرش بنت‌الهدی صدر را به قتل رساند، و باز در همین روز بود که (۱۳۸۲) حکومتش سقوط کرد و مردم مجسمه‌هایش را فرو افکندند. ناگفته نماند که حمله‌ی صهیونیست‌ها به دیر یاسین و کشتار صد نفر از مردم آنجا هم در همین روز (۱۳۲۷) رخ داد، تا ببینیم نتیجه‌ی این یکی چه می‌شود!

از نظر سازمانی در ایران دو رخداد معاصر نه چندان مهم در این روز رخ داده است. یکی آن که نمایندگان اتاق‌های تجاری ولایت‌ها در این روز (۱۳۱۲) در عمارت شرکت سهامی تهران جمع شدند و با حضور نخست‌وزیر وقت اولین کنفرانس بزرگ اقتصادی اتاق‌های تجاری شهرها را در کشور برگزار کردند. دیگر آن که سیزده سال بعد (۱۳۲۵) سرلشکر حسن ارفع که پیشتر رئیس ستاد ارتش بود به امر نخست‌وزیر بازداشت شد.

پایین کشیدن مجسمه‌ی صدام در عراق

در سطح جهانی این روز با چند رخداد ناهمگون مصادف بوده است. در ۶۱۱ خورشیدی مغول‌ها به شهر کای‌فنگ^۱ پایتخت دولت نیرومند چین تاختند و آنجا را محاصره کردند. در بیستم فروردین سال ۶۲۰ خورشیدی مغول‌ها در جنگ لیگنیتس^۲ بر قوای متحد آلمان و لهستان غلبه کردند. امیلیانو زاپاتا شورشی نامدار مکزیکی در همین روز (۱۲۹۸) در مورلوس در کمینگاهی به قتل رسید، آلمان نازی هم در همین روز (۱۳۱۹) نروژ و دانمارک را اشغال کرد. این را هم بگویم که سه سال قبل در بیستم فروردین ۱۳۱۶ اولین هواپیمای ساخت ژاپن که تا اروپا پرواز کرده بود در لندن به زمین نشست و جالب این که اسم این هواپیما کامیکازه بود!

در همین روز به سال ۷۹۲ هنری پنجم^۳ شاه انگلستان شد و در ۱۲۳۹ ادوارد لئون اسکات دو مارتینویل^۴ فرانسوی نخستین صدای انسان موجود ضبط شده را بر فونوگراف ثبت کرد. در ۱۳۲۴ کمیسیون انرژی اتمی آمریکا تأسیس شد و در ۱۳۴۶ اولین هواپیمای بوئینگ ۷۳۷ وارد خطوط هوایی شد.

از چپ به راست:
فرانسیس بیکن،
شارل بودلر،
و فرانسوا رابله

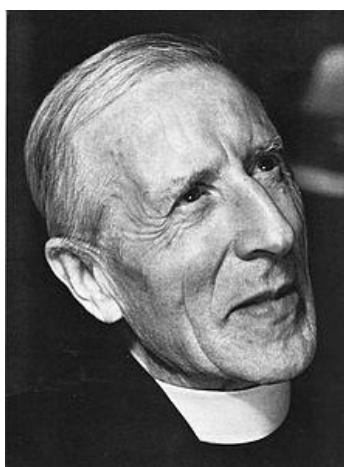
^۱ Kaifeng

^۲ Battle of Legnica

^۳ Henry V of England

^۴ Édouard-Léon Scott de Martinville

زادگان این روز عبارت‌اند از: شارل بودلر^۱ شاعر فرانسوی (۱۲۰۰) و اریک لودندورف^۲ سپهسالار نامدار آلمانی (۱۲۴۴). در مقابل مسلمه بن مخلد انصاری حاکم مصر (سال ۶۱ هجری خورشیدی)، فرانسوا رابله^۳ ادیب فرانسوی (۹۳۲)، فرانسیس بیکن^۴ فیلسوف انگلیسی (۱۰۰۵)، جبران خلیل جبران^۵، شاعر و نقاش لبنانی (۱۳۱۰)، فردیناند تونیس^۶ جامعه‌شناس آلمانی (۱۳۱۵)، هانس رایشنباخ^۷ فیلسوف علم آلمانی (۱۳۳۲). در ایران هم نورالدین زرین‌کلک انیماتور و تصویرگر کتاب‌های کودکان و نوجوانان در بیستم فرورین ۱۳۱۶ در مشهد زاده شد.

راست: امیلیانو زاپاتا

چپ: تیار دو شاردن

¹ Charles Baudelaire

² Erich Ludendorff

³ François Rabelais

⁴ Francis Bacon

⁵ Gibran Khalil Gibran

⁶ Ferdinand Tönnies

⁷ Hans Reichenbach

بیست و یکم فروردین

بیست و یکم فروردین پیش از هرچیز یادآور دیوانسالاران بزرگ ایرانی و سازمان‌دهندگان نامدار اجتماعی است که دامنه‌ی اثرشان از حریم ایران‌زمین نیز فراتر رفته است. دو نمونه‌ی برجسته‌اش عبارت‌اند از خواجه نظام‌الملک، معمار دولت سلجوقی، که در آدینه ۲۱ فروردین ۳۹۷ خورشیدی در نوغان توس (مشهد امروزی) زاده شد و خواجه احمد بناکتی از اهالی بناکت در نزدیکی سیردریا که در همین روز به سال ۶۶۱ از دنیا رفت. او صدراعظم قویلای قآن و بنیان‌گذار دیوانسالاری دولت یوآن در چین بود و نظم اقتصادی و اداری دولت مغولان در این قلمرو را برقرار ساخت و با کوشش‌های او بود که دولت چین در عصر مغولان از نظام دیوانی ایرانی برخوردار شد و جالب آن که زبان رسمی دیوان چین در این دوران یک قرنی، پارسی بود. در پیوند با همین چهره‌ها باید از نستوریوس^۱ بنیانگذار مسیحیت نستوری (رسمی‌ترین شاخه‌ی ایرانی مسیحیت) نیز یاد کرد که در همین روز به سال ۴۲۸ به مقام سر اسقفی قسطنطنیه رسید.

راست: خواجه نظام‌الملک

چپ: نستوریوس

¹ Nestorius

این روز در ضمن سالگرد کشمکش‌ها و درگیری‌ها و جبهه‌آرایی‌های سیاسی هم هست. در چهارشنبه بیست و یکم فروردین سال سوم هجری جنگ مسلمانان با یهودیان بنی قینقاع در مدینه آغاز شد. در ۱۲۰۰ خورشیدی به

دنبال بالا گرفتن جنبش استقلال‌طلبانه‌ی یونانی‌ها و جنگ‌هایشان با ترک‌های عثمانی، گریگوری پنجم^۱ سراسقف قسطنطنیه به خاطر هواداری از شورشیان یونانی به دستور خلیفه به دار آویخته شد و جسدش را در بسفر انداختند. همچنین در همین روز (۱۳۶۷) بود که قوای بعثی عراق مریوان را بمباران شیمیایی کردند.

به بسفر افکندن جسد گریگوری پنجم در نقاشی پیتر فون هس^۲

درست صد سال بعد در همین روز (۱۳۰۰) رضاخان سردار سپه که در آن زمان فرمانده دیویزیون قزاق بود، در بیرون دروازه‌دولت در حضور احمدشاه و هیئت وزیران و سفیران خارجی رزمایشی اجرا کرد و قدرت‌نمایی کرد. نتیجه‌اش سه سال بعد در همین روز (۱۳۰۳) به بار نشست و آن زمانی بود که مجلس صدارت مستوفی‌الممالک را که مورد نظر احمد شاه بود نپذیرفت و رضاخان را به صدر اعظمی بازگرداند.

چهل و یک سال پس از این جریان، در بیست و یکم فروردین ۱۳۴۴ یکی از اعضای همان طبقه‌ی نظامی قصد جان پسر همین سردار سپه را کرد و آن هنگامی بود که رضا شمس‌آبادی در کاخ مرمر محمدرضاشاه را ترور

^۱ Pope Gregory V

^۲ Peter von Hess

کرد، اما چالاکی شاه جوان جانش را نجات داد و از این حمله آسیب مرگباری ندید. اما سایه‌ی ترور از این روز برداشته نشد، چون در همین روز (۱۳۷۸) بود که علی صیاد شیرازی، فرماندهی نیروی زمینی ارتش در دوران جنگ ایران و عراق، در مقابل خانه‌اش ترور شد.

در خارج از مرزهای ایران زمین این روز با چند رخداد نظامی و یا فرهنگی مصادف بوده است. یکی که نقش عامل انسانی در آن کمینه بوده، عبور ستاره‌ی دنباله‌دار هالی از پنج میلیون کیلومتری زمین است که در ۲۱ فروردین سال ۲۱۶ خورشیدی رخ داد. در بقیه آدمیان نقش بیشتری داشتند: در ۱۲۴۰ جنگ‌های داخلی آمریکا آغاز شد، در ۱۳۲۰ فاشیست‌ها در بالکان به قدرت رسیدند و دولت کرواسی را تأسیس کردند که تا چهار سال بعد به روایتی سیصد هزار تن از یهودیان و صرب‌ها و کولی‌ها را کشتار کرد. هری ترومن^۱ نیز در همین روز (۱۳۳۰) ژنرال مک آرتور^۲ را از فرماندهی کل قوای آمریکا در کره برکنار کرد.

رخدادهای علمی فرهنگی هم در این روز اندک نبوده است. ملکه آن^۳ در این روز (۱۰۸۹) اولین فرمان برای رعایت حقوق مؤلف را در انگلستان صادر کرد. در ۱۲۸۳ عارف انگلیسی آلیستر کراولی^۴ کتاب قانون خود را منتشر کرد، هشت سال بعد (۱۲۹۱) کشتی تایتانیک^۵ سفر نافرجام خود را آغاز کرد، در ۱۳۰۴ اسکات فیتزجرالد^۶ کتاب گتسبی بزرگ^۷ را منتشر کرد و نخستین انسان که یوری گاگارین^۸ باشد به فضا پرتاب شد (۱۳۴۰). پاپ جان بیست و سوم هم در این روز (۱۳۴۲) با صدور حکم *Pacem in terris* برای اولین بار همگان – و نه فقط کاتولیک‌ها – را مخاطب قرار داد.

¹ Harry S. Truman

² Douglas MacArthur

³ Anne, Queen of Great Britain

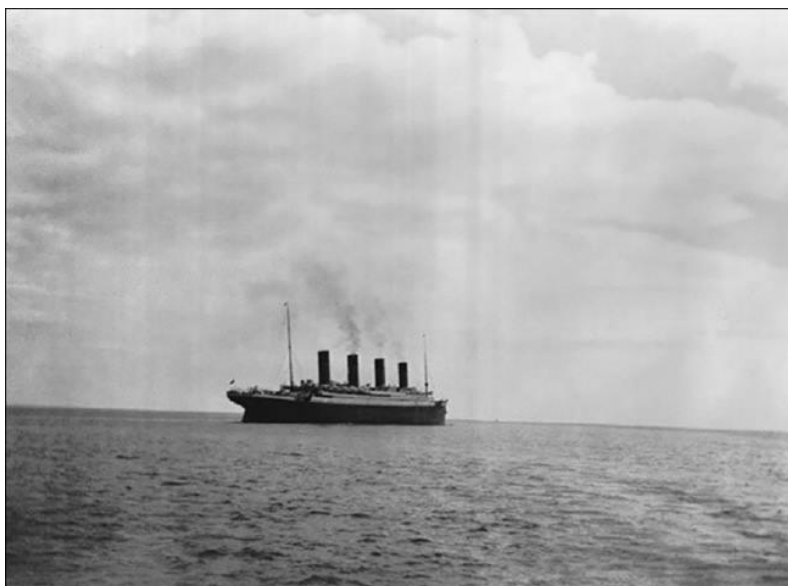
⁴ Aleister Crowley

⁵ RMS Titanic

⁶ F. Scott Fitzgerald

⁷ Great Gatsby

⁸ Yuri Gagarin

آخرین عکس به جا
مانده از کشتی تایتانیک
پیش از آن که غرق شود.

در همین روز (۱۳۵۰) تیم پینگ پنگ آمریکا برای مسابقه به چین رفت و به این ترتیب روابط بین دو کشور به شکلی غیررسمی از سر گرفته شد و شکلی تازه از روابط بین الملل آغاز شد که آن را دیپلماسی پینگ پنگ می نامند. یک سال بعد (۱۳۵۱) به میمنت این قضیه چینی ها به طور تصادفی در معبد خیزران در شانگ دونگ نسخه هایی کهن از دو متن مهم «هنر جنگ» سون تسه^۱ و «رساله ی نظامی» سون بین^۲ را کشف کردند. در ضمن در همین روز (۱۳۵۱) ۷۴ کشور پیمان منع سلاح های بیولوژیک را امضا کردند. از جمله حوادث تلخ این روز زمین لرزه ای به شدت هفت و یک دهم ریشتر بود که بامداد همین روز (۱۳۵۱) استان فارس را لرزاند و بیش از پنج هزار و سیصد نفر از هموطنان را از بین برد.

زادگان انیرانی بیست و یکم فروردین عبارت اند از هوگو گروتیوس^۳ حقوقدان و فیلسوف هلندی (۹۶۲)، ژوزف پولیتزر^۴ ادیب آمریکایی (۱۲۲۶)، لئون بلوم^۵ سیاستمدار فرانسوی (۱۲۵۱)، عمر شریف هنرپیشه ی مصری

^۱ Sun Tzu

^۲ Sun Bin

^۳ Hugo Grotius

^۴ Joseph Pulitzer

^۵ Léon Blum

(۱۳۱۱)، و استیون سیگال^۱ هنرپیشه‌ی آمریکایی (۱۳۳۱). در مقابل در این روز ژوزف لویی لاگرانژ^۲ ریاضیدان و منجم ایتالیایی (۱۱۹۲)، و اگوست لومیر فرانسوی^۳ بنیانگذار فناوری سینما (۱۳۳۳).

بازنمایی خواجه احمد بناکتی در سریال مارکو پولو و در نگاره‌ی چینی عصر یوآن

عمر شریف

¹ Steven Seagal

² Joseph-Louis Lagrange

³ Auguste Lumière

بیست و دوم فروردین

این روز در تاریخ ایران زمین با آغاز شورش خراسانیان بر جناح عرب‌گرای خلافت عباسی مصادف است. در این روز بود که پس از درگذشت هارون، پسر مهترش امین در بغداد بر تخت خلافت تکیه زد. اما بزرگان خراسانی که در مراسم دید و بازدید نوروزی با هم رایزنی‌هایی کرده بودند، به جای او پسر کهتر هارون یعنی مأمون را به خلافت برگزیدند که در مرو پرورده شده بود و چون مادری ایرانی داشت، بیش از امین نماینده‌ی فرهنگ ایرانی قلمداد می‌شد. در بیست و یکم فروردین سال ۱۸۸ خراسانیان دعوت به اسم مأمون را آشکار کردند و بسیج سپاه برای حمله به بغداد را آغاز کردند.

بار یافتن سفیران امپراتور تئوفیلوس به رهبری یوحنا گرامری نزد مأمون به روایت متنی یونانی

در تاریخ معاصرمان این روز بیشتر با پویایی نیروهای استعماری و مقاومت‌های ایرانیان در برابرش پیوند خورده است. در همین روز به سال ۱۳۰۰ بود که انگلیسی‌ها در اردن امیر عبدالله را به حکومت رساندند و در ۱۳۳۳ علی امینی که در دولت سپهبد زاهدی سرپرست وزارت اقتصاد و دارایی بود، پس از فرو افتادن مصدق، رایزنی با دولت‌های غربی برای تثبیت ملی شدن نفت ایران را از سر گرفت. عهدنامه‌ی سری صلح میان شیمون پرز^۱ و ملک حسین شاه اردن هم در همین روز (۱۳۶۶) بسته شد.

در سطح جهانی این روز با پایان یافتن اقتدار نظام‌های سیاسی نامداری مصادف بوده است. در بیست و دوم فروردین ۱۱۹۳ عهدنامه‌ی فونتن‌بلو^۲ امضا شد و بر مبنای آن ناپلئون را از قدرت عزل کردند. حدود پنجاه سال بعد در ۱۲۷۴ شوگون یوشینوبو^۳ دژ ادو را به قوای امپراتور ژاپن تسلیم کرد و به این ترتیب عصر شوگونی توکوگاوا پایان یافت و عصر جدید امپراتوری آغاز شد. در ۲۲ فروردین ۱۳۰۶ چیانگ کای شک^۴ دستور داد متحدان کمونیستش در شانگهای کشتار شوند، در نتیجه اتحاد ملی‌گرایان و کمونیست‌ها گسست و ۳۰۰-۴۰۰ (یا به روایتی پنج هزار) کمونیست در این میان به قتل رسیدند و عیدی امین دیکتاتور اوگاندا از قدرت عزل شد (۱۳۵۸). البته همه‌ی رخدادهای این روز به عزل منتهی نمی‌شد. چنان که مردم ونزوئلا در این روز به سال ۱۳۸۱ به خیابان‌ها ریختند و دویست هزار تن در کاراکاس راهپیمایی کردند و خواستار برکناری هوگو چاوز شدند. اما چاوز با یاری پلیس و شماری از هوادارانش به ایشان حمله برد و نوزده نفر را کشت و عده‌ی زیادی را زخمی کرد و به این ترتیب از یک عزل تاریخی دیگر جلوگیری به عمل آورد!

¹ Shimomura
² Treaty

هواداران هوگو چاوز در ضدتظاهرات کاراکاس

بیست و دوم فروردین سالگرد چند رخداد فرهنگی و علمی هم هست. باخ^۱ پاسیون مشهور سنت ماتیو^۲ را در چنین روزی به سال ۱۱۰۸ خورشیدی اجرا کرد، اولین روز درختکاری در نبراسکا برگزار شد (۱۲۵۱)، جوناس سالک^۳ خبر ساخت واکسن فلج اطفال را داد (۱۳۳۴)، آپولو سیزده^۴ به فضا پرتاب شد (۱۳۴۹) و اپل-۱ به بازار عرضه شد (۱۳۵۵). در ضمن در این روز دو رخداد جالب سیاسی هم واقع شده است. یکی آن که آئشمن^۵ را که اسرائیلی‌ها از آمریکای جنوبی ربوده بودند، در این روز (۱۳۴۰) در اورشلیم محاکمه کردند.

^۱ Johann Sebastian Bach

^۲ St Matthew Passion

^۳ Jonas Salk

^۴ Apollo 13

^۵ Adolf Eichmann

آدولف آیشمن

سپتیموس سوروس

زادگان و رفتگان این روز چندان نامدار نیستند. سپتیموس سوروس^۱ امپراتور جنگاور روم که با ایران هم درگیری زیادی داشت در همین روز در سال ۱۴۵ میلادی زاده شد، کوزیمو دِ مدیچی^۲ سیاستمدار ایتالیایی (۷۶۸) و جان کریس زیست‌شناس مشهور هم در همین روز (۱۳۲۴) به دنیا آمدند. از جمله‌ی رفتگان این روز باید از صمد سرداری‌نیا که کتاب‌های زیادی درباره‌ی تاریخ تبریز نوشته (۱۳۸۷).

¹ Septimius Severus

² Cosimo de' Medici

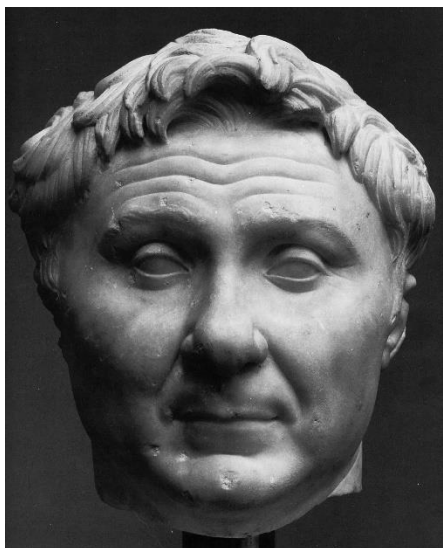
بیست و سوم فروردین

روز بیست و سوم فروردین در ایران زمین با سفرهایی که ماهیت سیاسی و نظامی دارند پیوند خورده است. در این روز به سال چهارم هجری خورشیدی صد و پنجاه تن از مسلمانان به رهبری ابوسلمه عبدالاسد مخزومی به قلمرو بنی اسد حمله بردند و رمه‌هایشان را به غنیمت گرفتند. حدود سیزده قرن بعد (در ۱۳۰۰) قوای دولتی به فرماندهی مازور محمود پولادین سفری را به غرب کشور آغاز کردند تا حکم عزل اکبرمیرزا صارم‌الدوله والی سرکش کرمانشاه را اجرا کنند، اما صارم‌الدوله مقاومت کرد و در جریان درگیری بین قوای ژاندارم و هواداران والی زد و خورد شدیدی رخ داد که در نتیجه پانزده نفر به قتل رسیدند. در همین روز (۱۲۷۹) مظفرالدین‌شاه هم اولین سفرش به فرنگ را آغاز کرد.

مظفرالدین‌شاه در فرنگستان

در سطح جهانی روز بیست و سوم فروردین به شکل جالب توجهی با صنعت هوانوردی پیوند خورده است. در ۱۳۰۷ هوایمای برمن^۱ که توسط یونکرز^۲ ساخته شده بود برای نخستین بار اقیانوس اطلس را هوایی پیمود، در ۱۳۱۶ فرانک ویتل^۳ نخستین موتور جت را در انگلستان آزمایش کرد، یوری گاگارین^۴، نخستین فضانورد جهان، با فضاپیما «وستوک ۱»^۵ به فضا رفت (۱۳۴۰) و به مدت ۱۰۸ دقیقه مدار زمین را یک دور به طور کامل پیمود و عصر سفرهای فضایی انسان با این پرواز آغاز گشت و در ۱۳۶۰ اولین شاتل فضاپیما (کلمبیا) به فضا پرتاب شد. رخدادهای دیگر مهم این روز ارتباطی به هوانوردی پیدا نمی‌کنند. مثلاً گورستان دسته‌جمعی جنگل کاتین که به فاجعه‌ی مشابهی مربوط می‌شد و کشتار هزاران افسر لهستانی به دست ارتش سرخ شوروی را افشا کرد، در همین روز به سال ۱۳۲۲ کشف شد؛ هرچند بلشویک‌ها تقصیر خود را در این مورد انکار کردند و پیشاپیش اسنادی جعلی در جیب قربانیان گذاشته بودند که گناه را متوجه آلمان نازی کند و تا چند سال پس از پایان جنگ جهانی دوم روایت رسمی از ماجرا همچنين بود. در ضمن بیل کلینتون را هم در همین روز (۱۳۷۸) به جرم دروغگویی مجازات کردند.

گنایئوس پمپه

بیل کلینتون

¹ Bremen

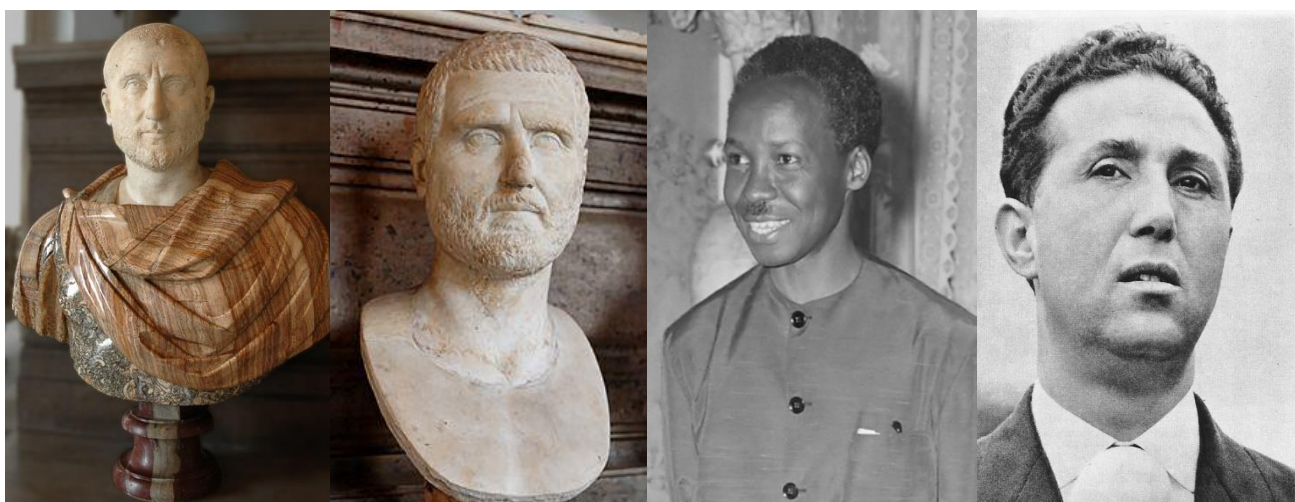
² Junkers

³ Frank Whittle

⁴ Yuri Gagarin

⁵ Vostok 1

این روز در ضمن با مرگ سیاستمداران غربی تقارن عجیبی دارد. گنایئوس پمپه^۱ سردار نامدار رومی (سال ۴۵ میلادی) و گوردیان^۲ اول و دوم امپراتورهای روم (۲۳۸ م.) در این روز درگذشتند. فرانکلین روزولت^۳، تنها رئیس‌جمهور آمریکا که چهار بار در مقام خود انتخاب شده بود و فاتح واقعی جنگ جهانی دوم بود، هم در همین روز (۱۳۲۴) درگذشت و معاونش هری ترومن زمام امور را به جایش در دست گرفت. احمد بن بلا سیاستمدار استعمارستیز الجزایری نیز در این روز (۱۳۹۱) درگذشت. از میان زادگان این روز هم باید از ساموئل بکت^۴ نویسنده‌ی ایرلندی (۱۲۸۵)، یولیوس ناییره^۵ سیاستمدار تانزانایی (۱۳۰۱) و گری گاسپاروف^۶ قهرمان روس شطرنج (۱۳۴۲) یاد کرد.

گوردیان دوم

گوردیان اول

یولیوس ناییره

احمد بن بلا

¹ gnaeus pompeius

² Gordian

³ Franklin D. Roosevelt

⁴ Samuel Beckett

⁵ Julius Nyerere

⁶ Garry Kasparov

بیت و چهارم فروردین

در این روز در قلمرو سرزمینمان چند رخداد کوچک رخ داده که اغلب به سرزمین‌های حاشیه‌ای جداشده از پیکر ایران‌زمین مربوط می‌شود. در مرکز مهم‌ترین رخداد تاریخ معاصرمان این بوده که پس از شکست مستبدان و فتح تهران به دست مشروطه‌خواهان، مجلس دوم در این روز (به سال ۱۲۸۸) منعقد شد و بار دیگر نظام سیاسی کشور به طور رسمی به مشروطه تبدیل شد و این چارچوب به طور صوری تا هفتاد سال بعد دوام آورد. ملک‌الشعراى بهار به مناسبت همین امر قصیده‌ی مشهور «اینک وقت کار است» را سرود و برای نمایندگان مجلس فرستاد.

کشتار مردم پنجاب در جالیان‌والا باغ به دست انگلیسی‌ها

اما در سرزمین‌های استعمارزده‌ی گرداگرد ایران‌زمین مهم‌ترین واقعه کشتار آمریتسار^۱ بود. در ۲۴ فروردین ۱۲۹۹ مردم شهر آمریتسار در پنجاب تظاهرات صلح‌آمیز بیست هزار نفره‌ای در اعتراض به قوانین نژادپرستانه و تبعیض‌آمیز انگلیسی‌ها برگزار کردند و در بوستانی به نام جالیان‌والا باغ^۲ تجمع کردند. انگلیسی‌ها هم نیروی مسلح خود را به سراغ ایشان فرستادند و به شکلی سازمان‌یافته به کشتار مردم دست گشودند. طوری که در این روز بیش از هزار تن به قتل رسیدند و پانصد تن مجروح شدند. افسر انگلیسی‌ای که دستور تیراندازی به مردم را داده بود در دادگاهی فرمایشی محاکمه و تبرئه شد و همچون قهرمانی به کشورش بازگشت!

در سطح جهانی بیست و چهارم فروردین سالگرد رخدادهایی است که بیشتر با دین ارتباط پیدا می‌کنند. نخست این که در این روز (در ۵۸۳ خورشیدی) جنگاوران صلیبی که به بهانه‌ی نجات روم شرقی و سرزمین مقدس به مرزهای باختری ایران‌زمین حمله آورده بودند، پس از ورود به قسطنطنیه (یعنی پایتخت جایی که به یاری‌اش شتافته بودند) لگام گسیختند و مردم را کشتار کردند و دست به غارت شهر گشودند!

رخدادهای دیگر این روز هم ارتباطی با دین برقرار می‌کنند. در ۱۰۷۸ گورو گویند سینگ^۳ که دهمین رهبر سیک‌ها بود، در آناندپور صاحب پنجاب نظام خالصه را تأسیس کرد که سیستم فرقه‌ای سیک‌ها و نظام رهبری‌شان تا به امروز است. در ۱۱۲۱ جرج فردریک هندل^۴ آهنگساز مشهور اوراتوریوی مسیح^۵ را در دوبلین اجرا کرد و با استقبال فراوان روبرو شد. در ۱۲۰۸ انگلستان به کاتولیک‌ها اجازه داد به عنوان نماینده‌ی پارلمان انتخاب شوند و تا آن هنگام کاتولیک‌ها از دستیابی به مقام‌های سیاسی بالا محروم بودند.

¹ Amritsar massacre

² Jallianwala Bagh

³ Guru Gobind Singh

⁴ George Frideric Handel

⁵ Messiah oratorio

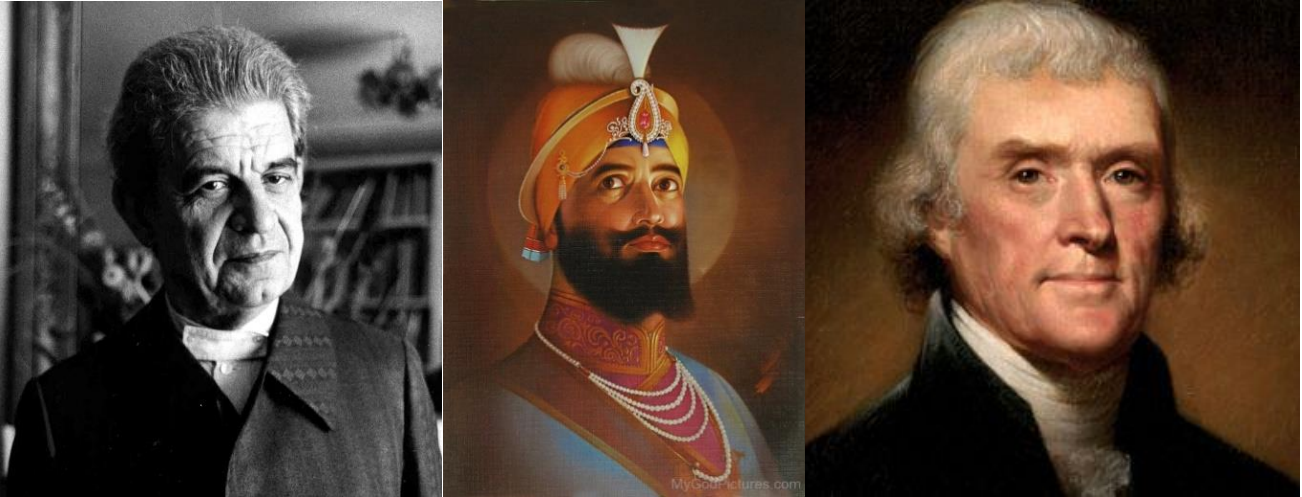
بیکر افسران لهستانی کشته شده در جنگل کاتین

طبق معمول، در این روز مجموعه‌ای از رخداد‌های تصادفی هم کنار هم قرار گرفته است. در ۱۲۴۹ موزه‌ی متروپولیتن^۱ نیویورک افتتاح شد، در ۱۲۸۸ یهودیان شهر تل‌آویو را کنار اورشلیم باستانی تأسیس کردند، در ۱۳۲۴ قوای روس و بلغار وین را گرفتند و در عمل جنگ جهانی دوم خاتمه یافت. کارخانه‌ی ولوو در گوتنبرگ^۲ سوئد نخستین خودروی خود را تولید کرد (۱۳۰۶)، خوشه‌های خشم^۳ نوشته‌ی جان اشتاین‌بک^۴ منتشر شد (۱۳۱۸)، در همین روز به سال ۱۳۳۲ آلن دالس^۵ که رئیس سازمان سیا بود برنامه‌ای سرّی را برای کنترل ذهن افراد آغاز کرد. در ۱۳۴۳ سیدنی پواتیه^۶ به خاطر بازی در فیلم «لاله‌های دشت»^۷ جایزه‌ی اسکار گرفت و نخستین هنرپیشه‌ی سیاهپوستی شد که به این فضیلت نایل می‌شد. در ۱۳۴۵ هم عبدالسلام عارف به ریاست جمهوری عراق رسید و مایه قدرت گرفتن بعثی‌ها در عراق شد.

¹ The Metropolitan Museum of Art
² Gothenburg

³ The Grapes of Wrath
⁴ John Steinbeck
⁵ Allen Dulles

⁶ Sidney Poitier
⁷ Lilies of the Field

ژاک لاکان

گورو گویند سینگ

توماس جفرسون

روز بیست و چهارم فروردین زادروز شمار زیادی از نامداران است و جالب آن که مشاهیر نامداری در این روز از دنیا نرفته‌اند. ابن رشد فیلسوف نامدار مسلمان (۵۰۵)، توماس جفرسون^۱ رئیس جمهور آمریکا (۱۱۲۲)، هانری کربن^۲ فیلسوف فرانسوی (۱۲۸۲)، ژاک لاکان^۳ پزشک و فیلسوف فرانسوی (۱۲۸۰) و ملک فیصل شاه سعودی (۱۲۸۵) در این روز زاده شدند و جالب آن که همگی با دانش و فرهنگ و فلسفه ارتباطی برقرار می‌کنند. ولادیمیر مایاکوفسکی^۴ شاعر دربار استالین (۱۳۰۹) و برونو باوئر^۵ فیلسوف آلمانی هم در این روز (۱۲۶۱) درگذشته‌اند.

مناسبت: مهم‌ترین اهمیت این روز برای مردم ایران زمین به اندرکنش با استعمار باز می‌گردد. چه استعمار روس که در این تاریخ با فتح تهران و تأسیس مجلس دوم شکست خورد و چه استعمار انگلیس که با کشتار جالیان‌والا باغ پیروزی پرهزینه‌ای به دست آورد.

¹ Thomas Jefferson

² Henry Corbin

³ Jacques Lacan

⁴ Vladimir Mayakovsky

⁵ Bruno Bauer

بیست و پنجم فروردین

در ایران زمین این روز سالگرد جنگ‌های سرنوشت‌ساز است. در بیست و پنجم فروردین سال ۵۲۱ پیش از میلاد داریوش بزرگ برای نخستین بار در میدان نبرد با رقیب و هم‌اورد نیرومندش فرورتیش روبرو شد. سپاهیان این دو در منطقه‌ی کوندورو نزدیک ری با هم جنگیدند و داریوش پیروز از میدان به در آمد. یکی از تاریخ‌های محتمل برای پایان جنگ خندق و آغاز جنگ مسلمانان با یهودیان بنی قریظه هم همین روز (در سال پنجم هجری) است.

در دوران باستان جنگ‌های بزرگ دیگری هم با این روز پیوند دارند. مارک آنتونی^۱ که برای خونخواهی از

فرورتیش در بیستون

سزار لشکری بسیج کرده بود، در ۲۵ فروردین سال ۴۳ پیش از میلاد در جنگ فوروم گولوروم^۲ بر قوای دیکموس بروتوس^۳ و کنسول پاسنا چیره شد. بیش از صد سال بعد در همین روز (۷۰ م.) تیتوس^۴ و سپاهیان رومی اورشلیم را محاصره کردند و این مقدمه‌ی کشتار مهیب یهودیان به دست رومیان بود که چندی بعد رخ نمود. سپتیموس سوروس^۵ هم در همین روز (۱۹۳ م.) به دنبال غوغای سپاهیان به مقام امپراتوری روم دست یافت. در دوران جدید هم این روز سالگرد حمله‌ی رومل^۶ - سپهسالار آلمانی - به تبروک^۷ در شمال آفریقا است (۱۳۲۰).

در دوران جدید این روز برای مردم ایران زمین سالگرد درگیری با سیاست‌های توسعه‌طلبانه‌ی شوروی و

پیروان نهضت بلشویسم بوده است. در ۱۲۸۸ گروه ترک‌های جوان که از بلشویسم متأثر بودند و به زودی به متحد

¹ Mark Antony

² Battle of Forum Gallorum

³ Decimus Brutus

⁴ Titus

⁵ Septimius Severus

⁶ Erwin Rommel

⁷ Tobruk

وفادار لنین تبدیل شدند، کشتار ارمنی‌های کیلیکیه را در ترکیه‌ی امروز آغاز کردند. در ۱۳۵۷ ده‌ها هزار گرجی در تفلیس در مخالفت با سیاست کمونیست‌ها برای ریشه‌کنی زبان گرجی و جایگزین ساختنش با روسی تظاهرات کردند و با سرکوب و بگیر و ببند شدیدی روبرو شدند. اما درست ده سال بعد روسیه در گوشه‌ای دیگر از ایران‌زمین به شکست اعتراف کرد و در ۱۳۶۷ در ژنو تعهد کرد ارتش خود را از افغانستان بیرون بکشد.

جمجمه‌ی قربانیان ارمنی در روستای نابود شده‌ی شیخالان (سال ۱۲۹۴)

رخداد دیگری که به خاطر سنگینی سایه‌ی ایدئولوژی با این ماجراها نزدیکی دارد همین پنج سال پیش (۱۳۹۳) رخ داد و آن هم زمانی بود که سلفی‌های جریان بوکوحرام - یعنی کتاب خواندن (=بوک) حرام است! - ۲۷۶ دختر دانش‌آموز را در چیبوک^۱ نیجریه دزدیدند، به این بهانه که درس خواندن و باسواد شدن باعث می‌شود به جهنم بروند. بعد هم ایشان را به زور به عقد مبارزان خود در آوردند که یعنی در عمل به بردگانی جنسی تبدیلشان کردند.

¹ Chibok

دختران ربوده شده توسط بوکو حرام پس از نجات از جهنم اخروی!

در این روز چندین رخداد دیگر هم به وقوع پیوسته است. میزکوی اول شاه پولانها در این روز (۳۴۵ خورشیدی) با زنی مسیحی ازدواج کرد و به خاطر دلدار حاضر شد به دین مسیحی بگردد. از این رو لهستانیها امروز زادروز کشورشان را در این تاریخ قرار می دهند و بیست و پنجم فروردین را گرامی می دارند. رخدادی مشابه که به مسیحیت مربوط می شود آن که سنگ بنای کلیسای جامع نانت^۱ هم در این روز (۸۱۳) نهاده شد. در ۱۱۵۴ در چنین روزی اولین نهادهای خواهان الغای بردگی در آمریکای شمالی تأسیس شد که بنجامین فرانکلین در فیلادلفیا از هواداران ایشان بود. نود سال بعد (۱۲۴۴) آبراهام لینکلن^۲ به خاطر پیرویش از همین سیاست در تئاتر ترور شد. در همین روز نوح وبستر^۳ اولین چاپ از لغتنامه‌ی نامدارش را منتشر کرد (۱۲۰۷)، اولین سینمای تجاری و در آملزا در نیویورک تأسیس شد (۱۲۷۳)، و دستگاه نمایش فیلم در این سالن کینتوسکوپ^۴ بود، تایتانیک در همین

^۱ Nantes Cathedral

^۲ Abraham Lincoln

^۳ Noah Webster

^۴ Kinetoscope

روز (۱۲۹۱) به کوه یخ برخورد کرد، نخستین رستوران مک دونالد در ایلینویز شروع به کار کرد (۱۳۳۴) و پروژه‌ی ژنوم انسان به فرجام رسید (۱۳۸۲).

زادگان بیست و پنجم فروردین که با سپهر تمدن ایرانی ارتباط دارند عبارت‌اند از: محمد حجازی داستان‌نویس و روزنامه‌نگار (۱۲۷۹)، و نیکلاس تینبرگن^۱ زیست‌شناس نامدار هلندی و از بنیان‌گذاران علم رفتارشناسی جانوری (۱۲۸۶). در میان نامداران ایرانی هم کریستن هویگنس^۲ ریاضیدان و منجم هلندی (۱۰۰۸) و آرنولد توینبی^۳ مورخ نامدار انگلیسی (۱۲۶۸) در این روز به دنیا آمدند. رفتگان این روز عبارت‌اند از فریدریش هندل^۴ موسیقی‌دان آلمانی (۱۱۳۸)، زامنهوف^۵ مبدع لهستانی زبان اسپرانتو^۶ (۱۲۹۶)، سیمون دوبووار نویسنده و فیلسوف زن‌گرای فرانسوی (۱۳۶۵) و البته عباس میرزا ملک‌آرا برادر کهنتر ناصرالدین‌شاه (۱۲۷۶) که یکی از دلایل کشمکش شاه و امیر کبیر بود.

ناصرالدین‌شاه (راست)،
امیرکبیر (میان) و
عباس میرزا ملک‌آرا (چپ)

⁵ Ludwik Lejzer Zamenhof

⁶ Esperanto

اولين رستوران مكدونالد

بیست و ششم فروردین

بیست و ششم فروردین سالگرد چندین رخداد مهم در تاریخ ایران زمین است. مهم‌تر از همه آن که روز دوشنبه بیست و ششم فروردین سال ۵۷۱ میلادی تاریخ احتمالی تولد پیامبر اسلام است که در عصر پادشاهی خسرو انوشیروان ساسانی قرار می‌گیرد.

در این روز دو رخداد نظامی مربوط به ایران هم اتفاق افتاده است. روز شنبه‌ای که احتمالاً با بیست و ششم فروردین سال ۵۳۱ میلادی مصادف می‌شده، منذر سوم رهبر قبایل عرب که تابع شاهنشاه ایران بود با نیروهای خود به آذر سردار ساسانی پیوست و این دو در نزدیکی رقه بر لشکریان مهاجم روم که فرمانده‌شان بلیزاریوس^۱ نامدار بود پیروز شدند و رومیان را به عقب‌نشینی واداشتند. حدود هزار و دویست سال بعد، تیمور در همین روز (۷۷۴ خورشیدی) بر تُکتمیش که فرمانروای مغول‌ها در اردوی زمین بود غلبه کرد و پایتختشان سرای را با خاک یکسان کرد و بخشی از انتقام ویرانی ایران به دست مغولان را گرفت.

در سطح جهانی هم این روز سالگرد چند واقعه‌ی نظامی در دوران معاصر است. در ۱۳۲۰ دویست هواپیمای آلمانی بلغاست را بمباران کردند و هزار تن از مردم این شهر در این میان کشته شدند. در ۱۳۴۹ کمونیست‌ها پس از به قدرت رسیدن در کامبوج نسل‌کشی نژادپرستانه‌ای را آغاز کردند و تقریباً همه‌ی ویتنامی‌های مقیم کامبوج را کشتار کردند. جسد‌های برخی از این قربانیان را به رودخانه می‌ریختند و به این ترتیب وقتی جسد هشتصد نفر از ایشان از راه رودخانه‌ی موکونگ به ویتنام رسید بخشی از جنایت‌هایشان زودتر از موعد برملا شد. در ۱۳۶۵ آمریکایی‌ها به

^۱ Belisarius

تلافی بمبگذاری در آلمان غربی چند نقطه از لیبی را بمباران کردند. برنارد باروک^۱ سیاستمدار آمریکایی هم در همین روز (۱۳۲۶) برای نخستین بار اصطلاح جنگ سرد را به کار برد.

مراسم اعدام قاتلان لینکلن

حاج ابراهیم خان کلانتر

بیست و ششم فروردین از نظر رخدادهای سیاسی هم تا حدودی پربار بوده است. فتحعلی شاه در این روز (۱۱۸۰) حاج میرزا ابراهیم کلانتر را از صدارت برکنار کرد و به طالقان تبعیدش کرد. او همان کسی بود که در کشته شدن لطفعلی خان زند و به قدرت رسیدن قاجارها نقشی چشمگیر ایفا کرده بود و به زودی به شکلی فجیع به دست فتحعلی شاه کشته شد. شصت سال بعد (۱۲۴۰) لینکلن^۲ با بسیج هفتاد و پنج هزار سرباز داوطلب جنگ داخلی آمریکا را آغاز کرد و چهار سال بعد (۱۲۴۴) یک روز پس از ترور شدن جان باخت. این روز به ویژه در سال ۱۳۶۸ پر سر و صدا گذشت. چون از سوئی در اثر درگیری و ازدحام در ورزشگاه هیلزبورو^۳ ۹۶ تن از هواداران تیم لیورپول کشته

¹ Bernard Baruch

² Abraham Lincoln

³ Hillsborough Stadium

شدند، و از سوی دیگر بعد از درگذشت هو یائوبانگ^۱، دبیر کل حزب کمونیست چین که در جریان انقلاب فرهنگی کشته شده بود، گردهمایی مردم در میدان تیان آن من^۲ به تظاهراتی گسترده تبدیل شد.

نگاره‌ی کمیابی که «مرد مقابل تانک» در میدان تیان آن من را از زاویه‌ای دیگر نشان می‌دهد

بیست و ششم فروردین در سطح جهانی سالگرد رخدادهای علمی و فرهنگی مهم هم هست. در این روز (۱۱۱۷) اپرای سرسِه^۳ در لندن اجرا شد و سازنده‌اش هندل^۴ نامدار گشت، ساموئل جانسون^۵ لغت‌نامه‌ی زبان انگلیسی‌اش را که تا آن زمان نخستین و مهم‌ترین اثر در این زمینه بود منتشر کرد (۱۱۳۴)، برای نخستین بار انسولین برای کنترل مرض قند به بیماران عرضه شد (۱۳۰۳)، آلبرت هوفمان^۶ به طور تصادفی تأثیر توهم‌زای ال‌اس‌دی را کشف کرد (۱۳۲۲)، و از اولین خودروی فورد موستانگ^۷ رونمایی شد (۱۳۴۳).

¹ Hu Yaobang

² Tiananmen Square

³ Serse

⁴ George Frideric Handel

⁵ Samuel Johnson

⁶ Albert Hofmann

⁷ Ford Mustang

زادگان و رفتگان ۲۶ فروردین پرشمار و نامدار هستند. گذشته از پیامبر اسلام، لئوناردو داوینچی^۱ (۸۳۱)، ناناک^۲ اولین گوروی سیکها (۸۴۸)، سلطان سلیمان دوم عثمانی (۱۰۲۱)، لئونارد اولر^۳ ریاضیدان نامدار سوئیسی (۱۰۸۶)، هنری جیمز^۴ ادیب آمریکایی (۱۲۲۲)، امیل دورکیم^۵ جامعه‌شناس پیشگام فرانسوی (۱۲۳۷)، نیکلای گومیلیف^۶ شاعر و منتقد ادبی روس (۱۲۶۵)، نیکیتا خروشچف^۷ رهبر شوروی (۱۲۷۳)، زاده شدند. در این بین کیم ایل سونگ^۸ رهبر بدنام کمونیست‌های کره‌ی شمالی (۱۲۹۱)، جان کریستوفر^۹ نویسنده‌ی انگلیسی رمان‌های علمی تخیلی (۱۳۰۱)، کلودیا کاردیناله^{۱۰} هنرپیشه‌ی ایتالیایی (۱۳۱۷) و سامانتا فاکس^{۱۱} خواننده و هنرپیشه‌ی آمریکایی (۱۳۴۵) هم از فرصت استفاده کرده و به دنیا آمدند!

فهرست درگذشتگان نامدار این روز قدری کوتاه‌تر و تنوعشان قدری بیشتر است: ژان پل سارتر^{۱۲} فیلسوف فرانسوی (۱۳۵۹)، گرتا گاربو^{۱۳} هنرپیشه‌ی سوئدی (۱۳۶۹)، و پول پوت^{۱۴} رهبر کمونیست‌های کامبوج که نزدیک به یک سوم جمعیت کشورش را در سه سال کشتار کرد (۱۳۷۷) همه در این روز درگذشتند.

¹ Leonardo da Vinci

² Guru Nanak

³ Leonhard Euler

⁴ Henry James

⁵ Émile Durkheim

⁶ Nikolay Gumilyov

⁷ Nikita Khrushchev

⁸ Kim Il-sung

⁹ John Christopher

¹⁰ Claudia Cardinale

¹¹ Samantha Fox

¹² Jean-Paul Sartre

¹³ Greta Garbo

¹⁴ Pol Pot

بیست و هفتم فروردین

بیست و هفتم فروردین به شکل جالب توجهی سالگرد رخداد‌های نظامی در قلمرو باستانی آسورستان (سوریه و فلسطین و لبنان امروزی) بوده است. در ۱۴۵۷ پیش از میلاد، احتمالاً در این روز ارتش مصر هنگام حمله به شمال با نیروهای متحد امیران فلسطینی رویارو شد و جنگ بزرگی در نزدیکی شهر مجیدو^۱ میانشان درگرفت. فرعون‌ی که به سوریه تاخته بود توت‌موس سوم^۲ بود و فلسطینی‌ها زیر درفش شاه قادش می‌جنگیدند. نزدیک به یک و نیم هزاره بعد در همین روز رومیان موفق شدند شورش یهودیان را به کلی در هم بکوبند و دژ ماسادا^۳ که واپسین مرکز مقاومت قوم یهود بود در این روز (۷۳ میلادی) فرو افتاد. جنگاورانی که در ماسادا سنگر گرفته بودند وقتی دیدند به پایان خط رسیده‌اند، برای آن که از اسارت و هتک حرمت خانواده‌شان جلوگیری کنند، خود زن و فرزندشان را کشتند و بعد تا آخرین نفر جنگیدند و جان باختند. باز حدود هزار و صد سال گذشت تا جنگی دیگر در این منطقه درگرفت و این بار (در ۱۱۷۸ خورشیدی) قوای ناپلئون بودند که در نزدیکی عکا در نبرد کوه تابور بر ارتش عثمانی غلبه کردند.

روایت مصری از فرعون توت‌موس سوم که دارد دشمنان کنعانی‌اش را در جنگ مجیدو با گرز منکوب می‌کند

¹ Megiddo

² Thutmose III

³ Masada

در ایران معاصر این روز (۱۳۰۰) با صدور بیانیه‌ی سید ضیاء طباطبایی و اعلام لغو قرارداد استعماری ۱۹۱۹ مصادف است که با شادمانی مردم و چراغانی خیابان‌ها همراه شد. نُه سال بعد (۱۳۰۹) سر تیپ عزیزالله ضرغامی به ریاست امنیه‌ی کشور رسید و در نظمیة هم قرار شد پلیس‌ها کت و شوار آبی کم‌رنگ و کلاه لبه‌دار بپوشند.

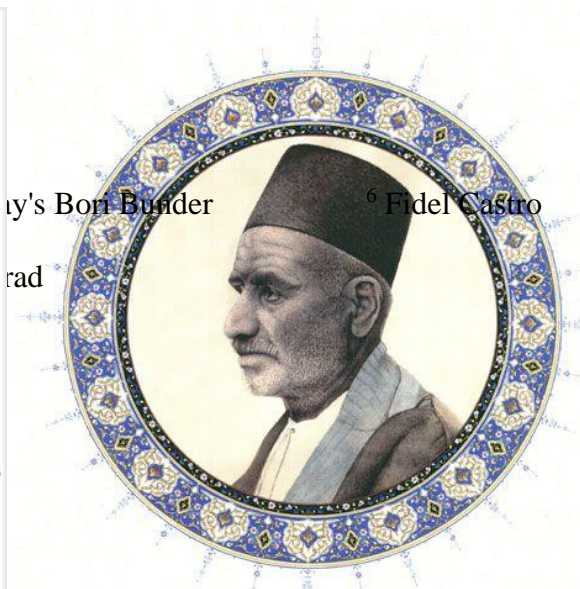
در خارج از ایران هم رخدادهایی واقع شدند که عبارت‌اند از تأسیس اردوگاهی استعماری به دست هرناندو دلرما^۱ (فاتح اسپانیایی) در آرژانتین که بعدتر به شهر سالما تبدیل شد (۹۶۱)، تعیین مرز بین کانادا و آمریکا طی عهدنامه‌ی راش-باگوت^۲ (۱۱۹۷)، راه‌اندازی اولین ترابری عمومی با راه‌آهن در هند، از بوری بندر بمبئی^۳ به تانه^۴ (۱۲۳۲)، تأسیس شرکت جنرال الکترونیک (۱۲۷۱)، پایان اولین دور بازی‌های مدرن المپیک در آتن (۱۲۷۵) و تشکیل آخرین نشست مجمع جامعه‌ی ملل در ژنو و اعلام انحلال آن (۱۳۲۵) که به تأسیس جانشینش سازمان ملل انجامید.

بیست و هفتم فروردین در عین حال بر شهرها چندان خوش نگذشته است. در ۱۳۲۳ متفقین در حین جنگ جهانی دوم در روز جشن ایستر ارتدوکس‌ها بلغراد را بمباران کردند و ۱۱۰۰ نفر از شهروندان آنجا را کشتند. در ۱۳۹۲ هم زلزله‌ای با شدت ۷/۸ ریشتر سیستان و بلوچستان را لرزاند و به مرگ ۳۵ نفر و زخمی شدن ۱۱۷ تن انجامید. در همین راستا می‌توان از دو رخداد ملایم‌تر هم اشاره کرد که می‌گویند اثر مشابهی بر شهرها به جا گذاشته است. یکی آن که در ۱۲۹۶ لنین از تبعیدگاهش به پتروگراد^۵ بازگشت تا رهبری انقلاب بلشویکی را بر عهده بگیرد، و دیگر آن که فیدل کاسترو^۶ در پیامی رادیویی اعلام کرد که کمونیست است و رژیم کوبا بر اساس اصول اشتراکی اداره خواهد شد (۱۳۴۰).

¹ Her
Polar
² Rus

rad
y's Bon Bunder

⁶ Fidel Castro

عماد الکتّاب و نمونه‌ای از سیاه‌مشقش

طبق معمول هر روز، بیست و هفتم فروردین سالگرد زاده شدن و درگذشتن‌ها هم هست؛ با این نکته که زادگان اغلب ادیب و رفتگان اغلب بانوان فرهنگ‌دوست هستند. در این روز کاترین اول ملکه‌ی روسیه^۱ (۱۰۶۳) آناتول فرانس^۲ داستان‌نویس فرانسوی (۱۲۲۳)، ویلبر رایت^۳ مخترع هواپیما (۱۲۴۶)، چارلی چاپلین^۴ (۱۲۶۸)، زاده شدند. خشن‌ترین زاده‌ی این روز عماد الکتّاب از اعضای نامدار کمیته‌ی مجازات بود که در سریال هزارستان نقشی مرکزی برایش در نظر گرفته بودند و تازه این شخص هم ادیب و خطاطی نامدار بود. از آن سو مادام دوپومپادور^۵ زن لویی پانزدهم و ملکه‌ی فرانسه (۱۱۴۳)، ماری توسو^۶ بنیانگذار موزه‌ی مشهور مجسمه‌های مومی (۱۲۲۹)، ماتیو آرنولد ادیب انگلیسی (۱۲۶۷) و پروین دولت‌آبادی از بنیانگذاران شورای کتاب کودک (۱۳۸۷) هم در این روز از دنیا رفتند.

¹ Catherine I of Russia

² Anatole France

³ Wilbur Wright

⁴ Charlie Chaplin

⁵ Madame de Pompadour

⁶ Marie Tussaud

بیست و هشتم فروردین

بیست و هشتم فروردین در ایران زمین سالگرد دگرگونی‌های سیاسی جزئی است و هرچه بیشتر به سمت حاشیه‌های این تمدن و سرزمین‌های پیرامونی پیش می‌رویم، رخدادها جدی‌تر می‌شود. در سال ۱۷۲۸ امیرنشین خاندان باوند از میان رفت و خاندان کیا افراسیاب در نواحی شمالی ایران جایگزین باوندها شدند. در ۱۳۰۹ هم سید حسن تقی‌زاده وزیر مختار ایران در لندن به تهران احضار و به سمت وزیر طرق و شوارع منصوب شد. طی دهه‌های گذشته رخدادهای مهم عبارت بوده‌اند از تأسیس دولت جمهوری بنگلادش در ۱۳۵۰، ترور میر اکبر خیبر رهبر حزب پرچم در افغانستان و کودتای حزب کمونیست در این اقلیم که مقدمه‌ای بود برای چیرگی روسیه‌ی شوروی بر این سرزمین و ویرانی مهیب آن.

سَرِوپالی راداکریشنان

حسن تقی‌زاده

بیست و هشتم فروردین در کشورهای دیگر با چند رخداد جنگی گره خورده است. در ۱۲۷۴ عهدنامه‌ی شیمونوسکی^۱ به جنگ چین و ژاپن پایان داد، با این نتیجه که ژاپن برنده‌ی جنگ شد و کره، تایوان و جنوب استان فنگتین^۲ را از چین جدا کرد. در ۱۳۲۰ در آغازگاه جنگ جهانی دوم دولت یوگسلاوی تسلیم آلمان شد و سقوط کرد، در ۱۳۴۰ آمریکایی‌ها حمله‌ی نافرجامشان به خلیج خوک^۳ها در کوبا را آغاز کردند و از هواداران فیدل کاسترو^۴ شکست خوردند، و در ۱۳۵۴ خمرهای سرخ^۵ پنوم‌پن^۶ را گرفتند و جنگ داخلی کامبوج پایان یافت. در بیست و هشتم فروردین ۱۳۲۵ هم سوریه موفق شد استقلال خود را به دست بیاورد و از فرانسه جدا شود.

مهاجمان به خلیج خوک‌ها

^۱ Shimonoseki

^۲ Fengtian

^۳ Bay of Pigs

^۴ Fidel Castro

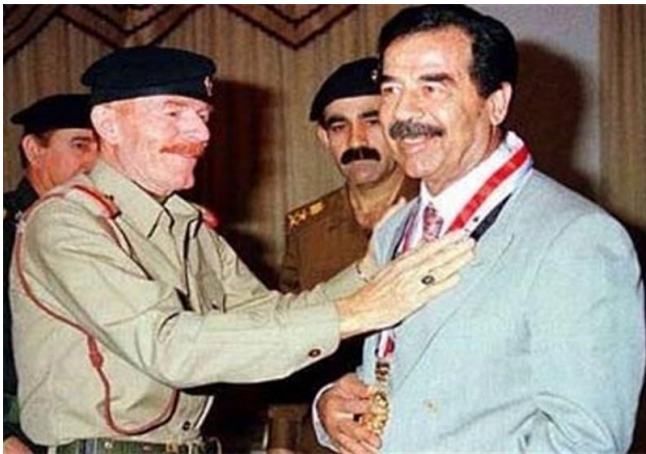
^۵ Khmer Rouge

^۶ Phnom Penh

این روز در سطح جهانی پیوندی با کاشفان و جهانگردان نیز برقرار می‌کرده است. جیووانی دا ورازانو^۱ نیز در چنین روزی (به سال ۹۰۳) به ساحل نیویورک رسید و این سرزمین را «کشف کرد».

بیست و هشتم در ضمن سالگرد چند رخداد فرهنگی و مذهبی هم هست. در ۸۸۵ سنگ بنای کلیسای سنت پیتر نهاده شد، در سال ۹۰۰ در صومعه‌ی ورمس^۲ محاکمه‌ی مارتین لوتر^۳ به خاطر بددینی آغاز شد و این مقدمه‌ی جنبش اصلاح دین در اروپا بود. نتیجه‌اش این شد که حدود هزار و سیصد سال بعد در ۱۳۹۳ کاوشگر کپلر^۴ نخستین سیاره‌ی هم‌اندازه‌ی زمین را در منطقه‌ی قابل سکونت در منظومه‌ای دیگر گزارش کرد. دانشگاه مونستر^۵ در وستفالی^۶ هم در ۱۱۵۹ و دانشگاه آلاباما نیز در ۱۲۱۰ تأسیس شد. در این بین به سال ۱۲۸۵ زمین‌لرزه‌ی بزرگی سان‌فرانسیسکو را ویران کرد و آتش‌سوزی ناشی از آن به مرگ چهار هزار نفر منجر شد.

در بیست و هشتم فروردین جی پی مورگان^۷ بانکدار بزرگ آمریکایی (۱۲۱۶) و تریستان تزارا^۸ شاعر رومانیایی-فرانسوی (۱۲۷۵) زاده شدند و پروکلوس^۹ فیلسوف یونانی (۴۸۵ م.)، ولید بن یزید خلیفه‌ی اموی (۱۲۳)، بنجامین فرانکلین^{۱۰} بنیان‌گذار ایالات متحده (۱۱۶۹)، آلبرت انشتین (۱۳۳۴)، ساروپالی راداکریشنان^{۱۱} دومین

رئیس‌جمهور هند (۱۳۵۴)، تورگوت اوزال^{۱۲} نخست‌وزیر ترکیه (۱۳۷۲) و ژنرال عزت ابراهیم دوری (تصویر روبرو) معاون اول صدام و رهبر شاخه‌ی داعش در عراق (۱۳۹۴) درگذشتند.

¹ Giovanni da Verrazzano

² Diet of Worms

³ Martin Luther

⁴ Kepler

⁵ University of Münster

⁶ North Rhine-Westphalia

⁷ J. P. Morgan

⁸ Tristan Tzara

⁹ Proclus

¹⁰ Benjamin Franklin

¹¹ Sarvepalli Radhakrishnan

¹² Turgut Özal

بیت و نهم فروردین

در بیست و نهم فروردین با تراکمی چشمگیر از رخداد‌های گوناگون روبرو هستیم. نخست، خشونت‌هایی دینی است که محورش به درگیری مسلمانان و مخالفانشان مربوط می‌شود. در این روز به سال چهارم هجری سفیان بن خالد هذلی از رهبران بنی لحيان به دست عبدالله بن انیس از مسلمانان کشته شد. دوازده قرن بعد در ۱۳۲۴ نواب صفوی با دستگیری یکی از پیروانش به نام خورشیدی در میدان حشمت‌الدوله با چاقو به احمد کسروی حمله کرد و او را به سختی زخمی کردند. نواب و خورشیدی دستگیر شدند ولی بلافاصله با اعانه‌ی بازاریان ثروتمند از زندان آزاد شدند و کسروی هم این بار زنده ماند. در دوران معاصر ما همین درگیری‌های مذهبی با سلاح‌های پیشرفته گره خورد و در نتیجه در همین روز به سال ۱۳۸۶ مجموعه‌ای از بمب‌گذاری‌ها در بغداد به مرگ ۱۹۸ تن و زخمی شدن بیش از دویست تن انجامید.

در ایران زمین دگرگونی‌های نهادی و سیاسی‌ای هم با این روز پیوند خورده است. در ۱۳۰۰ به دستور سید ضیاء کلیه‌ی کارمندان معتاد به تریاک از ادارات کشوری و لشکری اخراج شدند، در ۱۳۰۲ پاسبان‌های تهران در دوره‌ی صدارت مشیرالدوله اعتصاب کردند چون شش ماه حقوق نگرفته بودند. در ۱۳۱۲ حاج منبرالسلطنه هدایت به صدارت رسید و هیئت دولتی برگزید که در آن محمدعلی فروغی وزیر امور خارجه، سید حسن تقی‌زاده وزیر مالیه، علی اکبر داور وزیر عدلیه، جعفر قلی اسعد وزیر جنگ، علی منصور وزیر طرق و شوارع و فرج‌الله بهرامی وزیر پست و تلگراف بودند.

جعفرقلی خان اسعد (نفر دوم از راست) در کنار رضا شاه

مخبرالسلطنه هدایت

قدری در حواشی ایران زمین در این روز (۱۲۷۶) به دنبال اعلام استقلال یونان در نوروز، جنگ‌های عثمانی و یونان به طور رسمی آغاز شد، نزدیک به شصت سال بعد در ۱۳۳۳ جمال عبدالناصر در مصر قدرت را به دست گرفت. در خود ایران زمین در ۱۳۶۷ ناوگان آمریکا عملیات نظامی‌اش بر ضد ناوگان ایران را آغاز کرد که بزرگ‌ترین جنگ دریایی پس از جنگ جهانی دوم محسوب می‌شد. چهار سال بعد (۱۳۷۱) عبدالرشید دوستم با احمد شاه مسعود متحد شد و بر دولت محمد نجیب‌الله شورش کرد و کابل را گرفت.

در این روز چندین نهاد ماندگار هم بنیانگذاری شدند. در ۱۱۱۷ آکادمی سلطنتی تاریخ^۱ در مادرید تأسیس شد، در ۱۲۳۶ کتاب *احضار ارواح*^۲ به قلم آلن کاردک^۳ در پاریس چاپ شد و نهضت اسپیریتوالیسم^۴ آغاز گشت. در

¹ Real Academia de Historia

² Le Livre des Esprits

³ Allan Kardec

⁴ Spiritualism

۱۲۸۸ ژاندارک^۱ در رم تقدیس شد و موج توجه به او در میان ملی‌گرایان فرانسوی آغاز شد، با این همه حرکات نظامی فرانسویان و تلفات عظیمشان در جنگ جهانی اول به نتیجه‌ای نرسید و در همین روز به سال ۱۳۲۱ تابع آلمان شدند و پیر لاوال^۲ را که هوادار نازی‌ها بود به نخست‌وزیری برگزیدند و به تعبیری دولت ویشی^۳ تشکیل شد. جمهوری ایرلند هم در همین روز (۱۳۲۸) از انگلستان جدا شد و زیمباوه هم در این روز (۱۳۵۹) استقلال یافت و به دولتی جمهوری تبدیل شد. در ۷۷۶ جفری چاوسر برای اولین بار در دربار چارلز دوم داستان‌های کانتربری را خواند و به تعبیری ادبیات زبان انگلیسی را بنیان نهاد.

جفری چاوسر

پونتیاک

سلطان احمد اول

هژیر یزدانی

در این روز چند رخداد خشن هم به دست آنگلو ساکسون‌ها واقع شده است. در ۱۳۲۴ بیش از هزار بمب‌افکن جزیره‌ی هلیگولاند^۴ در آلمان را ویران کردند و این بخشی از درگیری‌های جنگ جهانی دوم بود، مسیر واژگونه‌اش هم در ۱۳۶۲ رخ داد، هنگامی که سفارت آمریکا در بیروت مورد حمله قرار گرفت و منفجر شد. ضمناً در چنین روزی به سال ۸۷۱ کریستف کلمب^۵ با دولت اسپانیا قراردادی نوشت تا رهبری ناوگان این کشور را برای آوردن ادویه از خاورزمین بر عهده بگیرد.

¹ Jeanne d'Arc

² Pierre Laval

³ Vichy

⁴ Heligoland

⁵ Christopher Columbus

بیست و نهم فروردین در ضمن سالگرد کوشش برای ریشه‌کنی جمعیت و زبان برخاسته از ایران‌زمین هم هست. در سال ۱۲۸۲ در همین روز تزار روسیه یکی از گسترده‌ترین برنامه‌های ضدیهودی‌اش را آغاز کرد و در کیشینف پایتخت بسارابی که به تازگی تابع روسیه شده بود، ده‌ها هزار یهودی را وادار به جلای وطن کرد. در این جریان ۷۰۰ خانه و ۶۰۰ مغازه‌ی یهودیان ویران و غارت شد و حدود پنجاه تن به قتل رسیدند. یهودیان که اغلب از ایران‌زمین به آنجا کوچیده بودند، به اروپا و فلسطین رانده شدند و بیشترشان در ورشو اقامت گزیدند.

وابستگان به تمدن ایرانی که در این روز زاده شدند عبارت‌اند از سلطان احمد اول عثمانی (۹۶۹) و سیروس شمیسا منتقد ادبی (۱۳۲۷). از آن سو هژبر یزدانی (۱۳۸۹) از میان ایرانیان و اراسموس داروین^۱، پدر بزرگ طبیعی‌دان داروین بزرگ (۱۱۸۱)، پیر کوری^۲ فیزیکدان فرانسوی (۱۲۸۵) و چارلز سندرس پیرس^۳ فیلسوف آمریکایی (۱۲۹۳) از میان ایرانیان در این روز درگذشتند.

¹ Erasmus Darwin

² Pierre Curie

³ Charles Sanders Peirce

سی‌ام فروردین

کهن‌ترین رخداد تاریخی ایران که در سی‌ام فروردین رخ داده، دستگیری و کشته شدن فرورتیش سردار ایرانی نامدار و شهربان ماد در زمان کمبوجیه است که رقیب نیرومند داریوش بزرگ بود. او پس از شکست از داریوش به ری گریخت و در این روز به سال ۵۲۱ پیش از میلاد دستگیر و در همین شهر کشته شد.

در دوران معاصر رخدادهای سیاسی این روز بیشتر با گفتگو و کمتر با جنگ و درگیری حل شده‌اند. در سی فروردین ۱۲۸۶ میرزا علی اصغرخان اتابک اعظم با یک کشتی جنگی زره‌پوش روسی و تشریفات کامل وارد بند انزلی شد تا صدراعظم ایران شود. مجاهدین گیلان ابتدا از پیاده شدن او جلوگیری نمودند و سپس با نمایندگان مجلس شورای ملی تماس گرفته کسب تکلیف کردند. مجلس موافقت خود را با ورود او اعلام کرد و او در ساحل از کشتی پیاده شد. سیزده سال بعد (۱۲۹۹) در گرماگرم شورش شیخ محمد خیابانی مخبرالسلطنه والی آذربایجان وارد تبریز شد و در عالی قاپو مسکن گزید؛ طرفداران خیابانی عالی قاپو را محاصره و از راه رفت و آمد اشخاص به آنجا جلوگیری کردند، اما مخبرالسلطنه کار خود را پیش برد و چندی بعد دموکرات‌ها را به گریز واداشت.

مخبرالسلطنه هدایت و همراهانش پس از به دست گرفتن قدرت در تبریز

درست یک سال بعد در همین روز دکتر محمد مصدق که والی فارس بود پس از استعفا وقتی والی جدید نصرت‌السلطنه به شیراز وارد شد، آنجا را ترک کرد و به منطقه‌ی بختیاری رفت. در همین روز اسماعیل سمیتقو راهزن

مشهور گُرد به آذربایجان حمله کرد و درگیری شدیدی میان او و ژاندارم‌ها درگرفت که به مرگ ژاندارم‌های زیادی انجامید. در همین روز هم بود (۱۳۳۳) که مجلس مؤسسان پاکستان در پیروی از سیاست انگلستان زبان پارسی را در این کشورِ نوظهور طرد کرد و زبان ملی پاکستان را اردو و بنگالی اعلام کرد. زبان رسمی و ادبی پاکستان تا پیش از آن مانند باقی مناطق شمال هند پارسی بود. جالب آن که همین روز سالگرد آغاز شورش یهودیان گتوی ورشو بر ضد نازی‌ها هم هست که در ۱۳۲۱ رخ داد.

سربازان آلمانی پس از سرکوب
شورش گتوی ورشو در کنار
یهودیان شکست‌خورده

در سطح جهانی این روز با چند رخداد سیاسی مهم مصادف بوده است. در سال ۹۰۸ گروهی از امیران محلی آلمانی به فرمان پاپ (حکم وورمس) در منع تبلیغ آرای لوتر اعتراض کردند و به این ترتیب جنبش پروتستانیسیم آغاز شد. در ۱۱۴۹ ماری آنتوانت^۱ با لویی شانزدهم ازدواج کرد و جالب این که در همین روز کاپیتان جیمز کوک^۲ به استرالیا رسید و این سرزمین توسط اروپاییان کشف شد، یا بالعکس!

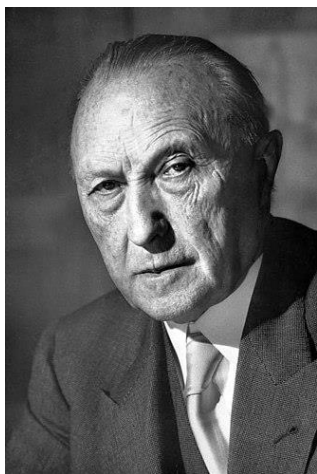
^۱ Marie Antoinette

^۲ James Cook

در زمانه‌ی خودمان در همین روز (۱۳۸۴) بود که کاردینال راتزینگر^۱ با لقب پاپ بندیکت شانزدهم^۲ رهبری کاتولیک‌های جهان را بر عهده گرفت و شش سال بعد (۱۳۹۰) فیدل کاسترو^۳ در کوبا از قدرت کناره‌گیری کرد.

سی‌ام فروردین سالگرد زایش چند کشور هم هست. در ۱۲۱۸ طی معاهده‌ی لندن دولت پادشاهی بلژیک زاده شد، در ۱۳۲۷ برمه استقلال یافت و به سازمان ملل پیوست، و در ۱۳۶۳ سرود ملی و پرچم کشور استرالیا تعیین شد. سالیوت-۱^۴ که اولین ایستگاه فضایی بود به هوا پرتاب شد (۱۳۵۰) و اولین بخش از کارتون سیمپسون‌ها^۵ از تلویزیون پخش شد (۱۳۶۶).

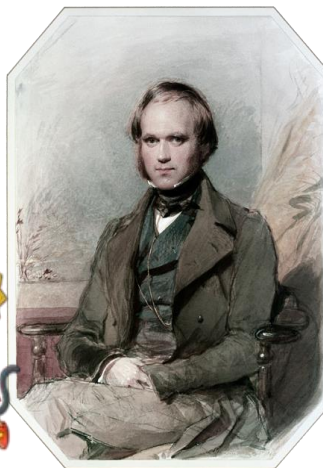
در میان مردم ایران زمین اسکندر شیروان‌زاده نمایشنامه‌نویس و ادیب (۱۲۳۶) در این روز زاده شد و سعدی افشار (سعدالله رحمت‌خواه) بازیگر و استاد سیاه‌بازی در این روز (۱۳۹۲) درگذشت. رفتگان دیگر این روز عبارت‌اند از چارلز داروین^۶ (۱۲۶۱)، کنراد آدنائر^۷ سیاستمدار آلمانی (۱۳۴۶)، اکتاویو پاز^۸ شاعر مکزیکی (۱۳۷۷). زادگان انیرانی هم عبارت‌اند از لوکرس بورجیا^۹ دوشس کاتولیک ایتالیایی (۸۵۹) و دیوید ریکاردو اقتصاددان انگلیسی (۱۱۵۱).

کنراد آدنائر

خانواده سیمپسون

چارلز داروین

لوکرس بورجیا

¹ Joseph Aloisius Ratzinger

² Pope Benedict XVI

³ Fidel Castro

⁴ Salyut 1

⁵ The Simpsons

⁶ Charles Darwin

⁷ Konrad Adenauer

⁸ Octavio Paz

⁹ Lucrezia Borgia

سی و یکم فروردین

از آنجا که با سی و یکم فروردین این ماه به پایان می‌رسد، سزاوار است در همین جا به رخدادهایی اشاره کنیم که در فروردین ماه رخ داده اما روزش درست معلوم نیست.

فروردین همان ماهی بود که در آن نبونید آخرین شاه بابل برای نخستین بار کوشید تا به دلیل تعصب مذهبی‌اش مراسم نوروزی را منسوخ کند. او که در مقام شاه این قلمرو می‌بایست در جشن نوروزی آکیتو و در جریان آیین‌های مربوط به خدایان بابلی نقشی کلیدی را بر عهده بگیرد، دست کم در سال‌های ۵۴۹، ۵۴۷، ۵۴۶ و ۵۴۵ پ.م. در این روزها از بابل خارج می‌شد و در نتیجه مراسم به خاطر غیاب شاه برگزار نمی‌شد. یکی از عواملی که مردم بابل را هوادار کوروش بزرگ کرد و در تبلیغات سیاسی کوروش بر ضد نبونید نیز طنین‌انداز شده، همین است که نبونید با مراسم نوروزی مخالف بود و در مقابل، کوروش پس از چیرگی بر بابل آن را احیا کرد.

انگشت فرشته‌ای بر دیوار به بعل شزر
پسر نبونید خبر می‌دهد که از کوروش
شکست خواهند خورد، اثر رامبراند.

رخداد مهم دیگر این ماه به هفته‌ی آخر فروردین سال ۸۸ پیش از میلاد بازمی‌گردد، زمانی که مهرداد ششم شاه پونت که با حضور نیروهای نظامی رومی در قلمروش روبرو بود، فرمان داد تا تمام رومیان مستقر در آناتولی به قتل برسند. مردم این منطقه از او فرمان بردند و به این ترتیب هشتاد هزار تن از رومیان، که در گوشه و کنار این سرزمین پراکنده بودند، در یک روز کشتار شدند. رومیان این ماجرا را «کشتار آسیایی» (آسیاتیک وِسپرس^۱) نامیدند و به این ترتیب، نخستین دور «جنگ‌های مهرداد» شروع شد و تا چهار سال بعد ادامه یافت.

در جریان همین جنگ‌ها و دو سال بعد (۸۶ پ.م.) بود که سرداری رومی به نام سولا که با مهرداد می‌جنگید، آتن را گرفت و مردم شهر را کشتار و معبد‌های شهر را غارت کرد و آثار هنری آن را که در دوران زمامداری بطلمیوسیان با پول مردم مصر در آتن ساخته شده بود، یک‌سره ویران ساخت. چهل سال بعد در فروردین سال ۲۶ پ.م. فرهاد چهارم اشکانی که در ۳۲ پ.م. از قدرت عزل شده بود، به ایران شرقی رفت و سکاها را به یاری خواند. سکا‌های خاندان ونون، که بلوچستان را در اختیار داشتند، از او پشتیبانی کردند. به این ترتیب، فرهاد با سپاهی از سکاها به میان‌رودان لشکر کشید و تیرداد دوم را راند و تاج و تخت خود را بازپس گرفت. تیرداد به نزد رومیان گریخت.

سکه‌ی مرداویج زیاری

سکه‌ی فرهاد چهارم

¹ Asiatic Vespers

در فروردین سال ۳۱۳ بود که مرداویج شاه نیرومند زیاری در گرمابه به دست غلامان کشته شد. در همین ماه (سال ۱۰۰۳) چوانگ وانگ با ارتشی از شورشیان پکن را گرفت و با خودکشی امپراتور دودمان مینگ منقرض شد. در همین ماه شرکت نفت ایران و انگلیس با سرمایه‌ی دو میلیون لیره تأسیس شد (۱۲۸۸)، هرتسفلد^۱ کلاسی خصوصی برای آموزش زبان پهلوی راه انداخت که ملک‌الشعرای بهار، احمد کسروی، و مجتبی مینوی شاگردانش بودند (۱۳۰۶). در سال ۹۰۵ هم نبرد پانیپات بود که در آن بابر گورکانی بر آخرین شاه دودمان لودی (لوطی) غلبه کرد و ابراهیم لودی را در جنگ از پای در آورد. کمی پیش از آن در سال ۸۸۵ مسیحیان شهر لیسبون پس از سه روز کشمکش همه‌ی ۱۹۰۰ یهودی شهرشان را به قتل رساندند.

اما درباره‌ی خود روز ۳۱ فروردین نیز گفتنی بسیار است. در این روز به سال ۵۳۱ میلادی نبرد رقه (کالینیکوم) درگرفت که در آن ارتش ساسانی به فرماندهی آذر پارسی و منذر لخمی بر نیروهای مهاجم رومی که فرمانده‌شان بلیزاریوس^۲ بود غلبه کردند. با این همه بقیه‌ی هجوم‌های غربیان به شرق در این روز با موفقیت بیشتری قرین بود. در ۱۲۰۵ استعمارگران در آفریقا پیشروی کردند و ماژور گوردون لینگ^۳ اولین غیرمسلمانی بود که وارد تیمبوکتو^۴ شد و در ۱۳۰۱ اتحاد جماهیر شوروی بخشی از گرجستان را جدا کرد و دولت اوستیای جنوبی را خلق کرد. چهار سال بعد در ۱۳۰۵ وهابی‌ها دسته‌گلی به آب دادند و به خاطر مخالفتشان با بزرگداشت آرامگاه بزرگان در مذهب شیعه، پس از درگیری و کشتار آن‌هایی که می‌خواستند از آثار تاریخی صدر اسلام دفاع کنند، گورستان بقیع مدینه را که آرامگاه امامان و نامداران صدر اسلام در آن قرار داشت، با خاک یکسان کردند.

¹ Ernst Herzfeld

² Belisarius

³ Alexander Gordon Laing

⁴ Timbuktu

سی و یکم فروردین روز اعلام بیانیه‌ها و اجرای مراسم مهم نیز هست. در ایران در همین روز به سال ۱۲۸۸

مردم تبریز تشییع جنازه‌ی باشکوهی برای باسکرویل^۱ برگزار کردند که معلمی آمریکایی بود و به صف مشروطه‌خواهان پیوسته و به این خاطر شهید شده بود.

قالی‌ای با نقش
باسکرویل که زنان
تبریز برای سپاس
از او بافتند و برای
مادرش فرستادند

سی و یکم در ضمن زادروز هیتلر^۲ هم هست (۱۲۶۸) و از این رو دو رخداد مهم زندگی‌اش در این روز رخ

داده است. یکی آن که در ۱۳۱۸ جشن تولد پنجاه سالگی‌اش در آلمان با مراسمی بزرگ جشن گرفته شد، و دیگر آن

که شش سال بعد (۱۳۲۴) در همین روز برای آخرین بار از پناهگاهش بیرون رفت و در مراسمی محقرانه به نوجوانان

عضو سازمان جوانان هیتلری مدال صلیب آهن داد و چندی بعد خودکشی کرد. رخدادهای سیاسی این روز هم مهم

بوده‌اند. در ۱۱۸۹ حاکم کاراکاس اعلام استقلال کرد و ونزوئلا از اسپانیا جدا شد، و در ۱۳۲۵ لیگ ملل منحل شد و

سازمان ملل جایش را گرفت.

^۱ Howard Baskerville

^۲ Adolf Hitler

هیتلر در مراسم جشن تولد پنجاه سالگی اش

در ۳۱ فروردین چند رخداد علمی و اجتماعی نیز رخ داده که در میانشان می‌توان از آزمایش مشهور لویی پاستور^۱ و کلود برنار^۲ در ۱۲۴۱ یاد کرد که طی آن نشان دادند زایش خود به خودی جانداران امروزی از مواد بی‌جان ناممکن است. در همین روز به سال ۱۲۷۱ چارلز دوریا^۳ نخستین خودرو را در آمریکا ساخت، ده سال بعد (۱۲۸۱) در همین روز ماری کوری^۴ و پیر کوری^۵ رادیوم کلرید را تصفیه کردند و هفتاد سال بعد (۱۳۵۱) آپولو-۱۶ بر سطح ماه نشست.

۳۱ فروردین به ویژه روز زاده شدن سیاستمدارانی اثرگذار است که بدنامی‌شان در تاریخ چه بسا نیازمند تجدید نظر باشد و ایشان عبارت‌اند از ناپلئون سوم^۶ (۱۱۸۷). البته هارولد لوید^۷ هنرپیشه‌ی کم‌دین آمریکایی و خوان

¹ Louis Pasteur

² Claude Bernard

³ Charles Duryea

⁴ Marie Curie

⁵ Pierre Curie

⁶ Napoleon III

⁷ Harold Lloyd

میرو^۱ نقاش اسپانیایی هم هردو در همین روز و به یک سال (۱۲۷۲) زاده شده‌اند که ربطی به آن دوتای قبلی ندارند.
ملکه الیزابت دوم^۲ هم در ۱۳۰۵ درگذشت. درگذشتگان این روز عبارت‌اند از: مارک تواین^۳ نویسنده‌ی آمریکایی
(۱۲۸۹)، برام استوکر^۴ نویسنده‌ی ایرلندی خالق دراکولا (۱۲۹۱)، جوزپه پئانو^۵ ریاضیدان و فیلسوف ایتالیایی (۱۳۱۱)،
بنی هیل^۶ کمدین انگلیسی (۱۳۷۱) و جان مینارد اسمیت^۷ دانشمند انگلیسی (۱۳۸۳).

¹ Joan Miró

² Queen Elizabeth II

³ Mark Twain

⁴ Bram Stoker

⁵ Giuseppe Peano

⁶ Benny Hill

⁷ John Maynard Smith

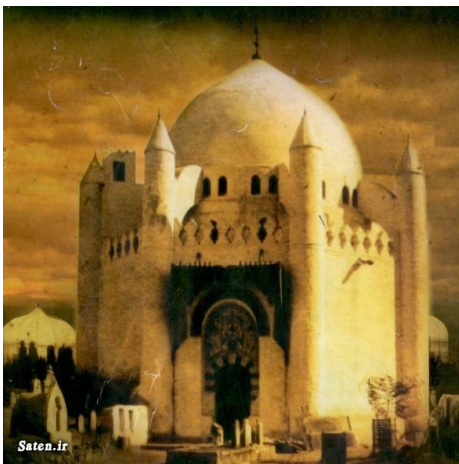
اردیبهشت‌ماه

اردیبهشت نام خود را از واژه‌ی اوستایی «آرتَه‌وهیشتَه» گرفته که یعنی «بهترین راستی» یا «بهترین پارسایی». نخستین جایی که این کلمه را برای اشاره به ماه می‌بینیم، در تقویم کاپادوکی است که اردیبهشت را «آرتَه‌اوئنه» می‌نامند که برابر نهادی برای همین اردیبهشت است. این ماه در نجوم قدیم با گاو (ثور) نشانه‌گذاری می‌شده و در متون سومری و بابلی آن را آرو می‌نامیدند و با صورت فلکی گوانا (گاو اخته‌ی آسمانی) و ایزد آبها -ائا- مربوط می‌دانستند. سکاها هم آن را با علامت گاو نشان می‌دادند و «ورزا» می‌نامیدند. این ماه در متون پارسی باستان «ثورَه‌واهرَه» نامیده می‌شده که یعنی «بهار درخشان». همین کلمه در ایلامی به صورت «تورومائیر» وامگیری شده و در مصری «پانی‌پت» و در پهلوی «کیسگان» و در عبری «مرحشوان» و در مزدکی «خوردار» و در خوارزمی «خرجسن» خوانده می‌شده است.

اردیبهشت در دین زرتشتی یکی از امشاسپندان بلندپایه و فرشتگان بزرگ است که جلوه‌ی اخلاقی خداوند را نشان می‌دهد و با پارسایی و رعایت قانون طبیعی (اشه/ارته) همسان است. به همین خاطر هم بزرگترین دشمن دروغ شمرده می‌شود. اردیبهشت مادینه است و با نیروهای گیاهی و سرزندگی زمین و زاینده‌گی کشتزارها هم ارتباط دارد.

اول اردیبهشت

نخستین روز از اردیبهشت در تاریخ معاصر ایران زمین سالگرد جشن‌ها و عزاهاست. مهم‌ترین رخداد تلخ این روز برای ایرانیان آن است که -معلوم نیست چرا- اعراب وهابی اصرار داشته‌اند در این روز به کشتار شیعه‌ها پردازند. در این روز به سال ۱۱۸۱ دوازده هزار عرب وهابی به رهبری عبدالعزیز بن محمد بن سعود (دومین شاه آل سعود و داماد محمد بن عبدالوهاب بنیانگذار وهابیت) به شهر کربلا حمله بردند و سه هزار تن از مردم ساکن آن شهر از جمله زنان و کودکان را به جرم شیعه بودن به قتل رساندند. وهابی‌ها شهر را غارت کردند و با اموال مردم به بادیه‌شان در حجاز بازگشتند.

بارگاه گورستان بقیع پیش از آن که به دست وهابی‌ها ویران شود

اول اردیبهشت در ضمن در تاریخ معاصرمان با درگذشت چند تن گره خورده است. یکی که به ناروا نامش فراموش شده مارشال آلمانی فندین گس است که در پنجشنبه اول اردیبهشت ۱۲۹۵ با دسته‌ای از سربازان عثمانی به یاری مشروطه‌خواهان ایرانی مخالف روس و انگلیس آمد. در این تاریخ اردوی مهاجران که نمایندگان مجلس ایران و سیاستمداران هوادار متحدین را در بر می‌گرفت، بیست و شش روز بود که در کاظمین مستقر شده بودند و در مقابل اشغال ایران به دست روس و انگلیس فعالیت می‌کردند. در این روز سپاه متحد عثمانی‌ها و ایرانی‌ها سلماس و ارزروم را گرفتند و در این میان مارشال گس که از قهرمانان جنگ جهانی اول و فاتح بلژیک بود و با وجود ۹۶ سال سن دوشادوش عثمانی‌ها می‌جنگید، درگذشت و با مراسمی جسد او را تشییع کردند. سرتیپ محمود افشارطوس، رئیس شهربانی دولت مصدق، هم در چنین روزی (۱۳۴۲) ناپدید شد تا آن که پنج روز بعد در تپه‌های لشکرک جسدش را کشف کردند.

اول اردیبهشت در ضمن روز جشن عروسی محمدرضا شاه و فوزیه (۱۳۱۷) هم هست. در این روز به مناسبت این جشن در کاخ مرمر بزمی برپا شد که در آن لرد اتین، پرنسس آلیس انگلستان، کنت چیانو داماد موسولینی، کنت شولنبرگ سفیر آلمان و ژنرال ویگان فرانسوی حضور داشتند. این روز با چند رخداد سیاسی و دینی هم مصادف است. در ۱۲۴۲ بهاء‌الله ادعای پیامبری کرد. در همین روز دولت امیر

اسدالله علم دستور اعزام طلاب قم به خدمت سربازی را صادر کرد. پنج سال بعد (۱۳۴۷) اجلاس حقوق بشر سازمان ملل در تهران برگزار و اوتانت^۱ دبیر کل سازمان ملل برای شرکت در آن وارد تهران شد. سال بعد از آن (۱۳۴۸) هم روابط ایران و عراق تیره شد و ارتش ایران به حالت آماده‌باش در آمد.

در همین روز الیور کرامول^۲ پارلمان انگلیس را منحل کرد (۱۰۳۲)، دولت محلی آمستردام آزادی دینی یهودیان در اروپا را به رسمیت شمرد (۱۰۳۶) و اولین کشوری بود که در اروپا چنین کرد، و پاپ لئوی ۱۳ فرمان Humanum genus را صادر کرد (۱۲۶۳) و در آن به فراماسون‌ها حمله کرد و ایده‌ی دموکراسی، جدایی دین از سیاست، و طبیعت‌گرایی را آموزه‌های فریبکارانه‌ی ایشان دانست.

اول اردیبهشت در ضمن روز تأسیس نهادهای اثرگذار در ایران هم هست. لژ بیداری ایرانیان که مهم‌ترین انجمن مخفی مشروطه‌خواه ایران بود و خاندان فروغی، ادیب‌الممالک فراهانی، سید نصرالله تقوی، شیخ مرتضی نجم‌آبادی و شیخ ابراهیم زنجانی در آن عضویت داشتند در همین روز به سال ۱۲۸۷ تأسیس شد. ملک‌الشعراى بهار در همین روز (۱۲۹۷) نخستین مجله‌ی دانشکده را منتشر کرد که اولین و مهم‌ترین نشریه‌ی ادبی ایران بود و جریان تجدد ادبی را به شکلی میانه‌رو و سنجیده به راه انداخت. در ضمن در همین روز به سال ۱۳۲۸ مجلس مؤسسان تشکیل شد و قانون اساسی را طوری تغییر داد که اختیارات شاه در آن افزون می‌شد. در ضمن در همین روز (۱۸۹۸) بود که هرنان کورتز^۳ اسپانیایی مکزیکو را بخشی از قلمرو پادشاهی‌اش دانست و اردوگاهی نظامی در آنجا بنیان نهاد که امروز به شهر مکزیکو تبدیل شده است.

در سطح جهانی اول اردیبهشت با رخدادهای خشن تصادم داشته است. وقتی جنگ جهانی اول آغاز شد در این روز (۱۱۹۷) تک‌خال خلبانان آلمانی منفرد فون ریشتهوفن^۴ در جنگ هوایی کشته شد. در ۱۲۹۴ پس از به کار

¹ U Thant

² Oliver Cromwell

³ Hernán Cortés

⁴ Manfred von Richthofen

بردن کلورین^۱ در جنگ ایپرس^۲ استفاده از گازهای سمی در جنگ جهانی اول باب شد. در زمانه‌ی ما هم به سال ۱۳۴۶ سرهنگ گیورگی پاپادوپولیس^۳ چند روز پیش از برگزاری انتخابات در یونان کودتا کرد و رژیم خشن سرهنگ‌ها را در یونان روی کار آورد.

اول اردیبهشت در ضمن روز تأسیس نهادهای مدنی هم بوده است. در سال ۲۷۹ خورشیدی نخستین نشانه‌ی ورود نویسایی به فیلیپین نمایان شد. قدیمی‌ترین نوشتار این قلمرو کتیبه‌ای است مسی از این دوران که در لاگونا^۴ یافته شده و بر اساس متن آن وزیری به نام جایادوه کل بدهی‌های کسی به نام نامواران را می‌بخشد. در ۱۱۶۱ شهر بانگکوک بنیان نهاده شد. اسم آن در ابتدای کار راتاناکوسین بود و در ۱۳۳۹ شهر برازیلیا پایتخت برزیل هم به طور رسمی تأسیس شد. در ۸۸۸ هانری هشتم^۵ به تاج و تخت انگلستان دست یافت. مانیفست فاشیسم به قلم موسولینی^۶ هم در همین روز (۱۳۰۴) در مجله‌ی *Il Mondo* منتشر شد. ناگفته نماند که در ۱۱۷۱ با اعلان جنگ فرانسه به شاه بلغارستان و بوهمی جنگ‌های انقلابی فرانسه آغاز شد.

هیولای لاکنس

¹ Chlorine gas

² Battle of Ypres

³ Georgios Papadopoulos

⁴ Laguna

⁵ Henry VIII of England

⁶ Benito Mussolini

از رخدادهای فرهنگی این روز دو تا جالب‌تر از بقیه هستند که یکی‌اش راست و دیگری دروغ است! در ۱۳۱۳ عکس مشهور هیولای لاک نس^۱ در روزنامه‌ی دیلی میل^۲ انتشار یافت و هیجان زیادی برانگیخت. چون عده‌ای گمان می‌کردند دایناسوری در دریاچه‌ای در اسکاتلند زندگی می‌کند. تا این که در سال ۱۳۷۸ معلوم شد که این عکس جعلی بوده است! در ۱۳۷۱ هم برای نخستین بار سیاره‌هایی خارج از قلمرو منظومه‌ی خورشیدی کشف شدند و بعدتر معلوم شد این خبر راست بوده است.

شارلوت برونته^۳ نویسنده و شاعر انگلیسی (۱۱۹۵) در این روز زاده شد و در میان رفتگان اول اردیبهشت هم باید از گویوک‌خان^۴ مغول (۶۲۷)، محمد اقبال لاهوری شاعر و فیلسوف پاکستانی (۱۳۱۷)، ملک‌الشعراى بهار (۱۳۳۰) و سهراب سپهری (۱۳۵۹) از میان ایرانیان و ژان راسین^۵ نویسنده‌ی فرانسوی (۱۰۷۸) از میان انیرانیان یاد کرد.

ملک‌الشعراى بهار

¹ Loch Ness Monster

² Daily Mail

³ Charlotte Brontë

⁴ Güyük Khan

⁵ Jean Racine

دوم اردیبهشت

رخدادهای این روز به ویژه با عصر استعمار پیوندی دارد. در تاریخ قرون میانه‌ی ایران مهم‌ترین مناسبت این روز بازپس‌گیری جزیره‌ی هرمز از استعمارگران پرتغالی است و این در آن دوران استثنایی بوده که یک قدرت بومی در راندن استعمارگران از سرزمین خود موفق شود. در دوم اردیبهشت سال ۱۰۰۱ امام‌قلی‌خان فرزند الله‌وردی‌خان گرجی فرماندار استان فارس به نمایندگی از طرف شاه عباس جزیره‌ی هرمز و عمان را از پرتغالی‌ها پس گرفت و مهاجمان را شکست داد و پس از یک قرن از خلیج پارس بیرونشان راند. این روز بر همین مبنای روز خلیج پارس نامیده می‌شود.

امام‌قلی‌خان گرجی

در سرزمین‌های دیگر این روز یادآور کوشش‌هایی است که به نوعی با آز پیوند خورده‌اند. قدیمی‌ترین نمود این رخدادها را به سال ۲۳۸ میلادی می‌بینیم و آن را رومیان قدیم سال شش امپراتور می‌نامیدند. چون سنای رم ماکسیموس تراکس^۱ را در مقام امپراتور به رسمیت نشناخت و در نتیجه او در دوم اردیبهشت با پنج رقیب دیگرش هم‌زمان مقام امپراتوری را ادعا کردند و به جنگ با هم پرداختند. الگویی مشابه را شش قرن بعد در استعمارگران اروپایی می‌بینیم. در همین روز (۸۷۹ خورشیدی) پدرو آلوارس کابرال^۲ دریانورد پرتغالی به برزیل رسید. رقابت میان آزمندان اسپانیایی و پرتغالی به زودی چندان بالا گرفت که در همین روز به سال ۹۰۸ طی عهدنامه‌ی ساراگوسا^۳ جهان را به دو نیم‌کره میان خود تقسیم کردند. این عهدنامه شکلی بازنویسی شده از عهدنامه‌ی توردسیلاس^۴ بود که در سال ۸۷۳ رقابت دو ابرقدرت دریایی را به همین شکل حل کرده بود. در ۱۱۹۴ هم صرب‌ها پس از الحاق قلمروشان به امپراتوری عثمانی سر به شورش برداشتند.

پدرو آلوارز کابرال

هرناندو کورتز

¹ Maximinus Thrax

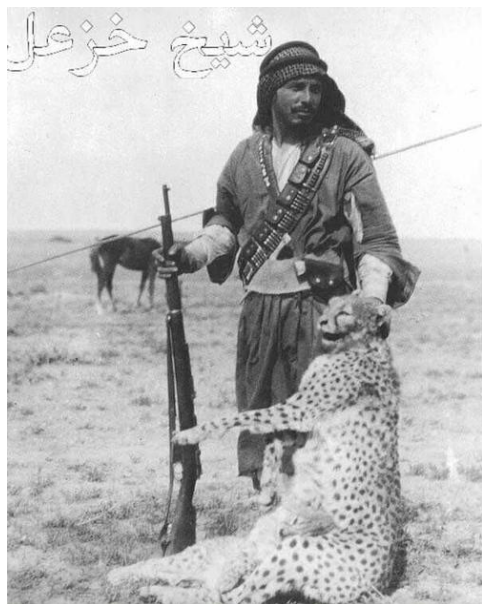
² Pedro Álvares Cabral

³ Treaty of Zaragoza

⁴ Tordesillas

سه قرن پس از این ماجراها موج تازه‌ای از سپیدپوستان با هدایت همان انگیزه در آمریکای شمالی به حرکت در آمدند. در روز دوم اردیبهشت ۱۲۶۸ به دنبال هجوم جویندگان زمین در آمریکا، شهر اوکلاهاما^۱ طی چند ساعت به دست همین مهاجران اروپایی شکل گرفت. در نهایت به سال ۱۳۲۲ دو نظامی آمریکایی که در جریان اشغال ایران توسط متفقین به کشورمان آمده بودند در اراک قصد دست‌درازی به زنی را داشتند که با اعتراض او و شورش مردم روبرو شدند و به مردم شلیک کردند و گریختند. در همین روز بولارد^۲ وزیر مختار انگلیس در تهران، در یک دستور مداخله‌جویانه به علی سهیلی نخست‌وزیر وقت، خواستار توقیف روزنامه‌ی تهران مصور به دلیل چاپ کاریکاتور وزیر مشاور و نماینده انگلیس در تهران شد.

دوم اردیبهشت در ضمن روز دگرگونی‌های سیاسی‌ای هم هست که قداما به آن حل و عقد می‌گفتند. نمونه‌ی حل یا گسستن پیمان‌ها آن که در ۱۳۰۴ شیخ خزعل و فرزندانش به دستور فضل‌الله زاهدی حاکم نظامی خوزستان دستگیر و با موافقت کنسول انگلیس در خرمشهر تحت‌الحفظ به تهران اعزام شدند. بخش عقد هم آن که در ۱۳۱۷ محمدرضا شاه و فوزیه جشن عروسی خود را در باشگاه افسران برگزار کردند.

شیخ خزعل

شاه و فوزیه در مهمانی‌ای در مصر

^۱ Oklahoma

^۲ Reader Bullard

نمونه‌هایی دیگر از همین ماجرا را در سطح نهادی در رخداد‌های دوران انقلاب می‌بینیم. در دوم اردیبهشت ۱۳۵۹ به دنبال پیام امام خمینی برای پاکسازی دانشگاه‌ها، بنی‌صدر با هوادارانش به دانشگاه تهران رفت و ضمن اعلام فرمان انقلاب فرهنگی، دستور داد دانشگاه‌ها از استادان و دانشجویان مخالف پاکسازی شود. درگیری‌هایی که به دنبال این ماجرا برخاست به کشته شدن سی و هشت تن انجامید و تعطیلی دانشگاه‌ها را به دنبال داشت. در همین روز به دنبال انتشار خبر کشته شدن وحشیانه‌ی سیدمحمدباقر صدر و خواهرش به دست صدام، امام خمینی در پیامی از افسران و درجه‌داران و سربازان عراقی خواست قیام کنند. این رخدادها درست یک سال پس از تأسیس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی واقع شد که در دوم اردیبهشت ۱۳۵۸ انجام پذیرفته بود.

دوم اردیبهشت سالگرد چند رخداد خونین هم هست که به فناوری جنگ ارتباط پیدا می‌کند. در ۱۳۲۳ برای نخستین بار بالگرد در عملیاتی جنگی به کار گرفته شد و این از طرف نیروهای آمریکایی در جنگ چین-برمه-هند انجام پذیرفت. چهار سال بعد (۱۳۲۷) اسرائیلی‌ها با بازیابی راهبردهای جنگی‌شان در جنگ بندر حیفا را از اعراب گرفتند و شش سال بعد از آن (۱۳۳۳) مک‌کارتی^۱ که جنگی و سواس‌آمیز با کمونیست‌ها را در آمریکا آغاز کرده بود تبلیغات تلویزیونی درباره‌ی وحشت سرخ را آغاز کرد. دوم اردیبهشت ۱۳۸۳ هم پنج خودرو در جریان عملیاتی انتحاری در بصره منفجر شد و مرگ ۷۴ نفر و زخمی شدن ۱۶۰ تن را رقم زد.

رخداد‌های پراکنده‌ی دیگری هم در این روز واقع شده است، از جمله دستگیری و اعدام تیرادنتس^۲ که از قهرمانان استقلال کشور برزیل و مبارزان ضد استعمار بود (۱۱۷۱). در ۱۲۹۳ هم اولین بازی بیسبال در ریگلی فیلد^۳ شیکاگو برگزار شد، در ۱۳۴۹ برنامه‌ای دانشگاهی و آموزشی که برای آشتی با طبیعت اجرا شده بود چندان گسترش یافت که به گرامی‌داشت اولین روز زمین در آمریکا منتهی شد، در ۱۳۵۳ مناسبات سیاسی ایران و کره‌ی شمالی برقرار

^۱ Joseph McCarthy

^۲ Tiradentes

^۳ Wrigley Field

شد، سه سال بعد (۱۳۵۶) برای نخستین بار از فیبر نوری برای انتقال پیام تلفنی استفاده شد، در ۱۳۶۲ روزنامه‌ی آلمانی *اشترن*^۱ خبر کشف یادداشت‌های شخصی هیتلر در آلمان شرقی را منتشر کرد، هرچند بعدتر مورخی به نام دیوید ابروینگ^۲ نشان داد که این یادداشت‌ها جعلی است. در ۱۳۶۳ ویروس عامل بیماری ایدز کشف شد.

ارنست یاکوب کریستوفل و همکارانش در مدرسه‌ی نابینایان تبریز، سال ۱۳۱۱

کسانی که در دوم اردیبهشت درگذشته‌اند عبارت‌اند از: ووزونگ^۳ امپراتور چین (۲۲۵)، میرچا الیاده^۴ اسطوره‌پژوه رومانیایی (۱۳۶۵) و ریچارد نیکسون^۵ سی و هفتمین رئیس جمهور آمریکا (۱۳۷۳). ناگفته نماند که نیکسون در سالگرد بیست و هفتمین سال اولین سفرش به ایران (۱۳۴۶) فوت کرد. در میان ایرانیان هم سید محمود

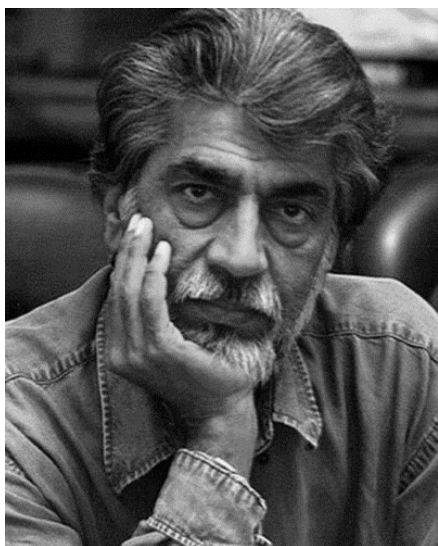
¹ Stern
² David Irving

³ Wuzong
⁴ Mircea Eliade

⁵ Richard Nixon

فرخ خراسانی (۱۳۶۰) در چنین روزی درگذشت. ارنست یاکوب کریستوفل^۱ کشیش نیکوکار آلمانی که به نابینایان ایرانی آموزش می‌داد هم در این روز (۱۳۳۴) فوت کرد.

زاده‌شدگان دوم اردیبهشت فهرستی به نسبت طولانی از نامداران را تشکیل می‌دهند: هنری فیلدینگ^۲ داستان‌نویس انگلیسی و خالق *بعل زیوب* (۱۰۸۶)، امانوئل کانت^۳ فیلسوف آلمانی (۱۱۰۳)، ماکس وبر^۴ جامعه‌شناس آلمانی (۱۲۴۳)، ولادیمیر لنین^۵ (۱۲۴۹)، ولادیمیر ناباکوف^۶ نویسنده‌ی روس (۱۲۷۸)، روبرت اوپنهایمر^۷ فیزیکدان آمریکایی و سازنده‌ی بمب اتمی (۱۲۸۳)، جک نیکولسون^۸ هنرپیشه‌ی نامدار (۱۳۱۶) و جیورجیو آگامبن^۹ فیلسوف ایتالیایی (۱۳۲۱) و در میان ایرانیان سلطان حمید میرزا پسر محمد حسن میرزا آخرین وارث احتمالی تاج و تخت قاجار (۱۲۹۷) و قیصر امین‌پور (۱۳۳۸).

قیصر امین‌پور

محمود فرخ خراسانی

حمید میرزا قاجار

سوم اردیبهشت

¹ Ernst J. Christoffel

² Henry Fielding

³ Immanuel Kant

⁴ Max Weber

⁵ Vladimir Lenin

⁶ Vladimir Nabokov

⁷ J. Robert Oppenheimer

⁸ Jack Nicholson

⁹ Giorgio Agamben

در تاریخ معاصر ایران، سوم اردیبهشت که مصادف با جشن اردیبهشتگان است، روز درگیری‌های سیاسی و نظامی بوده است. در ۱۲۸۸ محاصره‌ی سه ماهه‌ی شهر تبریز به دست ارتش محمدعلی‌شاه، که توسط روس‌ها پشتیبانی می‌شد، به بروز قحطی در شهر انجامید و این مقدمه‌ای بود برای آن که روس‌ها بدین بهانه به مداخله‌ی نظامی مستقیم در آذربایجان اقدام کنند. کمتر از یک قرن بعد نقشه‌ی ابرقدرت‌های جهان دگرگون شده بود، اما داستان همان بود. در ۱۳۶۳ عراقی‌ها با پشتیبانی سیستم اطلاعاتی حمایت آمریکا برای نخستین بار با استفاده از هواپیماهای سوپر اتاندارد^۱ فرانسوی، ضمن حمله به جزیره خارک، نفتکش‌های حامل نفت ایران را مورد حمله قرار دادند.

ملک فیصل شاه عراق

تیمسار قرنی

سرتیپ مولوی

سوم اردیبهشت در ضمن روز کشته شدن مقام‌های امنیتی و نظامی ایرانی هم هست. در ۱۳۵۱ سرتیپ علی اکبر مولوی رئیس پیشین ساواک تهران و فرمانده پلیس راه در سانحه سقوط هلیکوپتر کشته شد و در ۱۳۵۸ تیمسار ولی‌الله

^۱ Super Étendard

قرنی اولین رئیس ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران به دست گروه فرقان در منزل خود ترور شد. در این بین رایزنی‌های مهمی هم در این روز انجام پذیرفته است. در ۱۳۱۱، ملک فیصل پادشاه عراق همراه با نوری سعید نخست‌وزیر و جمعی از مقامات آن کشور وارد ایران شدند و چهل و یک سال بعد (۱۳۵۲) سفارت امریکا در تهران، میزبان یک کنفرانس سری با حضور دیپلمات‌های امریکایی در کشورهای خاورمیانه بود تا درباره‌ی تهدید کشورهای اسلامی به قطع صدور نفت به غرب چاره‌اندیشی کنند.

این روز برای مردم آناتولی هم پرماجرا بوده است. چون به سال ۱۲۹۴ پان‌ترک‌ها با بازداشت غافلگیرانه‌ی دویست و پنجاه روشنفکر و مدیر ارمنی در استانبول برنامه‌ی نسل‌کشی ارمنیان را آغاز کردند و در ۱۲۹۹ شورای ملی کبیر در آنکارا تأسیس شد و سلطان محمد ششم را از قدرت عزل کرد و خود را نماینده‌ی مشروع دولت نوظهور ترکیه معرفی کرد.

خلبانان عراقی در کنار هواپیمای سوپر اتاندارد

در باقی جهان نیز رخدادهایی پراکنده در این روز واقع شده است که مرکز جغرافیایی‌اش را می‌توان آمریکا دانست. در ۵۵۹ میلادی در قلمرو تمدن مایا اونه‌چان شاه کالاک‌مول در جنگ ملکه اوهل ایکنال را شکست داد و

شهر وی پالنگه را غارت کرد. در ۱۲۴۳ در کنگره‌ی آمریکا قانونی تصویب شد که هنوز هم پا برجاست و بر اساس آن باید روی تمام سکه‌های ضرب شده در آمریکا نوشته شده باشد: «به خدا توکل می‌کنیم!» (In God We Trust) که همان «توکلت علی الله» است که از حدود هزار سال پیش روی سکه‌های سلجوقی ضرب می‌شده است. در ۱۲۹۸ اولین رویارویی تانک‌ها در میدان جنگ در ولر برتونو^۱ در فرانسه رخ داد و طی آن سه تانک انگلیسی و سه تانک آلمانی با هم درگیر شدند. در ۱۳۲۴ پس از پیشروی آمریکایی‌ها در اروپا و قطعی شدن شکست آلمان، هرمان گورینگ^۲ از هیتلر خواست قدرت را به او بسپارد تا بتواند با متفقین صلح کند. هیتلر از این پیشنهاد خشمگین شد و او را برکنار کرد و قدرت را به گوبلز^۳ و دریاسالار دونیتس^۴ سپرد. در ۱۳۳۴ هم کنفرانس باندونگ که در آن بیست و نه کشور عضو جنبش عدم تعهد شرکت داشتند در این روز با انتشار بیانیه‌ای در مخالفت با استعمار، نژادپرستی و جنگ سرد به کار خود پایان داد.

سکه‌های ایران و آمریکا در جهت توکل به خداوند!

در این میان رخداد‌های غیرجنگی نیز با همان گرانیگاه رخ نموده است. در ۱۰۱۴ اولین مدرسه‌ی آمریکا در بوستون تأسیس شد و در ۱۳۰۱ اولین خط ارتباطی بی‌سیم سلطنتی انگلستان با گشودن ارتباط بین آکسفوردشایر و

¹ Villers-Bretonneux

² Hermann Göring

³ Joseph Goebbels

⁴ Karl Dönitz

قاهره آغاز به کار کرد. در ۱۳۰۲ مقاله‌ی مهم فروید به نام «من و نهاد»^۱ در وین منتشر شد و تقسیم‌بندی سه‌گانه‌ی من-نهاد-فرامن را در روانکاوی معرفی کرد. در ۱۳۴۷ هم دانشجویان معترض به جنگ ویتنام دانشگاه کلمبیا و ساختمان‌های دولتی را در نیویورک تصرف کردند از آن سو روس‌ها در ۱۳۴۶ سفینه‌ی سویوز ۱^۲ را به همراه فضانوردی به نام کوماروف^۳ به مدار زمین فرستادند و مردم اریتره در یک همه‌پرسی به جدایی از اتیوپی رأی دادند (۱۳۷۲).

سوم اردیبهشت روز زاده شدن این افراد است: ماکس پلانک^۴ فیزیکدان آلمانی (۱۲۳۷)، اتو رانک^۵ روانشناس اتریشی-آمریکایی (۱۲۶۳)، سرگئی پروکوفیف^۶ آهنگساز روس (۱۲۷۰)، محمد اعظم عیبدی نویسنده‌ی افغان (۱۳۰۶)، و مایکل مور^۷ کارگردان آمریکایی (۱۳۳۳) و این‌ها برخی از رفتگان این روز هستند: سنت جورج^۸ (۳۰۳ م.)، میگوئل دو سروانتس^۹ خالق دون کیشوت^{۱۰} (۹۹۵)، ویلیام وردزورث^{۱۱} شاعر انگلیسی (۱۲۲۹) و بوریس یلتسین^{۱۲} سیاستمدار روس (۱۳۸۶)؛ در ضمن کاترین عدل هم در همین روز در درگیری مسلحانه با ساواک کشته شد (۱۳۵۴).

¹ Das Ich und das Es

² Soyuz 1

³ Vladimir Komarov

⁴ Max Planck

⁵ Otto Rank

⁶ Sergei Prokofiev

⁷ Michael Moore

⁸ Saint George

⁹ Miguel de Cervantes

¹⁰ Don Quixote

¹¹ William Wordsworth

¹² Boris Yeltsin

چهارم اردیبهشت

چهارم اردیبهشت با دو رخداد مهم در جهان باستان گره خورده است. نخست آن که در این روز (به سال ۱۴۷۹ پیش از میلاد) توت‌موس^۱ دوم فرعون مصر درگذشت و پسرش توت‌موس سوم به جای او بر تخت نشست، اما چون خردسال بود ملکه‌ی پدرش حت‌شپ‌سوت^۲ به همراه او به قدرت رسید و در عمل تا بیست و دو سال بعد قدرت را در اختیار خود گرفت و مشهورترین و تنها فرعون زن در مصر باستان شد. به روایتی حدود سه قرن بعد در همین روز (به سال ۱۱۸۴ پ.م.) شهر تروا به دنبال هجوم پیاپی یونانی‌ها سقوط کرد و با خاک یکسان شد، که به روایت هرودوت نخستین درگیری نظامی میان شرق و غرب و ایرانیان و یونانیان قلمداد شده است.

بقایای ویرانه‌های شهر تروا

فرعون حت‌شپ‌سوت

¹ Thutmose

² Hatshepsut

در حوزه‌ی تمدن ایرانی یکی از رخداد‌های مهم این روز آن است که بگير و ببند عراقی‌ها برای راندن ایرانی‌تباران ساکن عراق هم به سال ۱۳۴۸ در همین روز رخ داد و آن زمانی بود که شمار زیادی از ایرانیان سرشناس از جمله آموزگاران مدارس ایرانی را در یک روز دستگیر و زندانی کردند، که البته با فشار دولت وقت ایران ناچار شدند به سرعت آزادشان کنند. شش دهه بعد، پس از انقلاب ایران و ماجرای گروگانگیری (در ۱۳۵۹) تکاورهای نیروی هوایی آمریکا برای رهاندن گروگان‌ها عملیات پنجه‌ی عقاب را در طبرستان اجرا کردند که به شکست عجیبی انجامید. و هشت نفرشان در اثر برخورد هلیکوپترهای خودشان به هم جان باختند. این نخستین عملیات رزمی گروه تکاوران دلتا فورس^۱ بود که بعدتر به برکت فیلم‌های هالیوودی اعتبار و آبرویی برای خود پیدا کرد.

چهارم اردیبهشت در تاریخ معاصر ایران سالگرد رخداد‌های نهادی ریز و درشتی هم بوده است. در ۱۲۵۸ میرزا تقی‌خان سرتیپ نخستین شماره از روزنامه‌ی تجددخواه فرهنگ را در اصفهان منتشر کرد، در ۱۲۹۴ کاردار روس

^۱ Delta Force

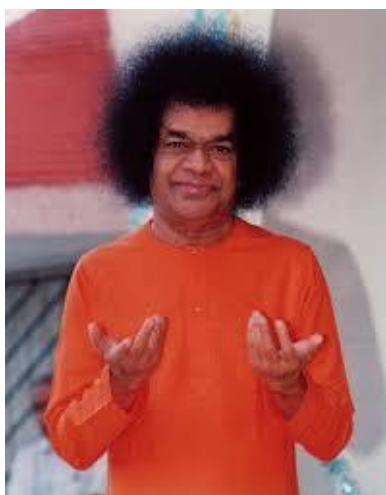
و وزیر مختار انگلیس سرزده به کاخ فرح‌آباد رفتند و به شاه فشار آوردند تا مشیرالدوله را برکنار کند و به جای او سعدالدوله را به صدارت برکشد. احمدشاه به خاطر غوغای آن‌ها چنین کرد ولی تا شب هجوم مشابهی از طرف سفیر عثمانی را دستاویز قرار داد و فرمان قبلی خود را نسخ کرد. در همین روز به سال ۱۳۰۵ در کاخ گلستان مراسم تاجگذاری رضاشاه برگزار شد و رادیو تهران هم در همین روز تأسیس شد (۱۳۱۹). در ۱۳۳۳ مردم تهران در مخالفت با قرارداد کنسرسیوم نفت تظاهرات گسترده‌ای کردند، و در ۱۳۳۷ راه‌آهن تهران-تبریز گشایش یافت. عملیات کربلای ده در پاسخ به بمباران شیمیایی مناطق کردنشین به دست عراقی‌ها در همین روز به سال ۱۳۶۶ آغاز شد.

افسران شوروی در کنار بقایای جسد ولادیمیر کوماروف

این روز طی سال‌های پیش از سرزمین‌های پیرامونی ایران زمین با رخدادهای ناخوشایندی قرین بوده است. در چهارم اردیبهشت ۱۳۹۲ از یک سو فرو ریختن یک ساختمان در داکای بنگلادش به مرگ ۱۱۲۹ نفر و زخمی شدن ۲۵۰۰ نفر انجامید و از سوی دیگر در جریان درگیری پلیس چین با گروهی از ایرانی‌تباران کاشغر در شهر مارال‌باشی ۲۱ نفر کشته شدند. نوزده نفر از اعضای گروهی که به روایت دولت چین تروریست بودند دستگیر شدند و رهبران‌شان (موسی حسن و رحمان هوپور) در جریان محاکمه‌ای که فقط یک روز به درازا کشید اعدام شدند. تا دو ماه بعد شورش مردم منطقه دوام داشت که طی آن ۲۷ تن دیگر کشته شدند که ده نفرشان با شلیک مستقیم پلیس جان باختند.

در تاریخ درگیری‌های نظامی اعلان جنگ روسیه به عثمانی در چهارم اردیبهشت ۱۲۵۶ را داریم. اما رخداد‌های عرصه‌ی فرهنگی و اجتماعی در این روز مهم‌تر بوده‌اند. در این روز به سال ۵۱۳ برای نخستین بار نام زاگرب در اسناد تاریخی ذکر شد، در ۱۰۸۳ قدیمی‌ترین روزنامه در قلمرو مستعمراتی انگلستان با نام خبرنامه‌ی بوستون^۱ در آمریکا انتشار یافت. حدود یک قرن بعد در ۱۱۷۹ جان آدامز^۲ کتابخانه‌ی کنگره‌ی آمریکا را با بودجه‌ای برابر با پنج هزار دلار بنیان نهاد. تلسکوپ هابل هم در همین روز (۱۳۶۹) به مدار زمین فرستاده شد، درست سیزده سال پس از آن که ولادیمیر کوماروف^۳ که سرنشین سویوز-۱ بود، هنگام بازگشت به زمین به خاطر باز نشدن چتر نجاتش کشته شد و نخستین فضانوردی شد که در زمان اجرای مأموریت فضایی جان می‌باخت. در سیاست بین‌الملل هم در ۱۳۳۶ با استقرار قوای نگهبان صلح سازمان ملل بحران سوئز با گشوده شدن دوباره‌ی این کانال خاتمه یافت.

ساتیا سای بابا

هلموت فون مولتکه

شرلی مک لین

¹ Boston News-letter

² John Adams

³ Vladimir Komarov

زادگان این روز عبارت‌اند از سلطان عبدالمجید اول عثمانی (۱۲۰۲)، مارشال فیلیپ پتن^۱ ژنرال فرانسوی (۱۲۳۵)، بنجامین ورف^۲ زبانشناس آمریکایی (۱۲۷۶)، آندرئی کولموگوروف^۳ ریاضیدان روس (۱۲۸۳) و شرلی مک‌لین^۴ خواننده و هنرپیشه‌ی آمریکایی (۱۳۱۳)، و در گذشتگان عبارت‌اند از ویلیام شکسپیر^۵ (۹۹۵)، دانیل دفو^۶ خالق رابینسون کروزوئه (۱۱۱۰)، فیلدمارشال هلموت فون مولتکه^۷ سردار بزرگ آلمانی (۱۲۷۰)، و ساتیا سای بابا^۸ عارف هندی (۱۳۹۰).

¹ Philippe Pétain

² Benjamin Lee Whorf

³ Andrey Kolmogorov

⁴ Shirley MacLaine

⁵ William Shakespeare

⁶ Daniel Defoe

⁷ Helmuth von Moltke

⁸ Sathya Sai Baba

پنجم اردیبهشت

پنجم اردیبهشت در ایران زمین و حواشی اش سالگرد حمله‌ها و تهاجم‌هایی بوده که گاهی پس زده شد و گاه به سقوط دودمان‌ها منتهی شده است. جایی که بیش از همه زیر تازیانه‌ی این حمله‌ها بوده، منطقه‌ی قفقاز و به‌ویژه گرجستان است. در پنجم اردیبهشت سال ۱۵۴ نیروهای خلیفه منصور عباسی به فرماندهی امیر ابن اسماعیل گرجستان را فتح کردند و بر سندباد هفتم باگراتونی و موشیق ششم مامیکونی غلبه کردند. در همین روز ارمنی‌هایی که با رهبری باگراوند در ارمنستان شورش کرده بودند سرکوب شدند. در همین روز سندباد و موشیق به دست قوای خلیفه کشته شدند و این ماجرا به فرو افتادن خاندان‌های اشرافی ناخار در قفقاز انجامید. با این همه برخی از این خاندان‌ها باقی ماندند. طوری که هزار سال بعد وقتی روس‌ها به این منطقه تاختند، باز با مقاومت ایشان روبرو شدند. در پنجم اردیبهشت سال ۱۱۸۳ روسیه امیرنشین ایمرتی در غرب گرجستان را تصرف کرد و از ایران جدا ساخت و خاندان باگراتونی را که از سال ۸۳۴ در آنجا فرمان می‌راندند از قدرت کنار زد.

در بخش‌های شرقی ایران زمین نیز الگوی مشابهی را در دوران معاصر می‌بینیم. در ۱۲۱۸ بارون کیان قندهار را فتح کرد و قوای افغان را شکست داد. در نتیجه‌ی کوشش انگلیسی‌ها برای تجزیه‌ی ایران شرقی، دولت ناپایدار افغانستان که از همان هنگام با پشتیبانی انگلیسی‌ها در افغانستان شکل گرفت تا به امروز دوام آورده و مایه‌ی رنج و ویرانی فراوان در این سرزمین شده است. هرچند مدام انگلستان و روسیه و آمریکا این سرزمین را اشغال نظامی می‌کردند و دودمان پادشاهی کم‌دوامش هم چندان نپایید. طوری که آخرین پادشاهش امان‌الله خان افغان که سومین پسر حبیب‌الله خان از دودمان بارکزی بود، پس از شکست در برابر حبیب‌الله کلکانی به قندهار و از آن جا به ایتالیا رفت و همان جا در پنجم اردیبهشت ۱۳۳۹ درگذشت.

آتاتورک در تونجلی، ۱۳۱۶

امان‌الله خان افغان

سرزمین‌های خارج از قلمرو ایران زمین که از فرهنگ ایرانی برخوردار بوده‌اند نیز در این روز مورد حمله قرار گرفته‌اند. در ۸۷۱ آخرین دولت اسلامی اسپانیا در غرناطه (گرانادا در اسپانیا) سقوط کرد. بیش از چهارصد سال بعد (۱۲۹۴) با حمله‌ی قوای متحد انگلستان (سربازان استرالیایی، هندی، فرانسوی و نیوزلندی) به سواحل ترکیه نبرد گالیپولی آغاز شد. علت اصلی این حمله روحیه‌ی تهاجمی وینستون چرچیل بود که تازه کاپیتان نیروی دریایی بریتانیا شده بود. این نخستین نبرد مهمی بود که ارتش کشورهای تازه‌تأسیس استرالیا و نیوزلند در آن شرکت داشتند. جنگ گالیپولی تا هشت ماه و نیم بعد به درازا کشید و با شکست انگلیسی‌ها و شهرت یافتن افسری عثمانی به نام مصطفی کمال خاتمه یافت که بعدتر با نام آتاتورک شهرتی بیشتر هم پیدا کرد. با این همه، اروپاییان در نهایت عثمانی را از بین بردند. در سالگرد حمله‌شان به گالیپولی در پنجم اردیبهشت ۱۲۹۹ در کنفرانس سان رمو قدرت‌های پیروز در جنگ جهانی اول قلمرو عثمانی را تکه‌تکه کرده و میان خود تقسیم کردند.

در پنجم اردیبهشت ۱۳۵۹ عملیات طبس تکاورهای آمریکایی با کشته شدن هشت تن و انهدام چند بالگرد و هواپیما با شکست خاتمه یافت. پنج سال بعد در همین روز (۱۳۶۴) شورای امنیت سازمان ملل که بیشتر گردانندگانش همان فروشندگان سلاح‌های شیمیایی به عراق بودند، بیانیه‌ای ملایم و دوپهلوی صادر کردند و در آن کاربرد سلاح‌های شیمیایی علیه نیروهای ایرانی را محکوم کردند، بدون آن که در این بیانیه از کشور عراق اسمی به میان بیاورند! جالب

آن که در همین روز به سال ۱۳۶۹ وقتی عرصه بر صدام حسین تنگ آمد به متحد سابقش و طلبکار بزرگش کویت حمله کرد و تازه بعد از اشغال کویت بود که سلاح فروشان غربی ناگهان دریافتند موجود خطرناکی است عزم رزم با وی را کردند. صدام هم در چنین روزی در این سال با همکاری یاسر عرفات نامه‌ی سرپیسته‌ای برای رهبر و رئیس‌جمهور ایران نوشت و فرستاد.

خارج از دایره‌ی جنگ و خونریزی نیز پنجم اردیبهشت روزی پرتیهاب در تاریخ معاصر ایران زمین بوده است. در پنجم اردیبهشت ۱۲۸۴ بازرگانان تهران بست‌نشینی سرنوشت‌سازشان برای طلب مشروطه را در شاه‌عبدالعظیم آغاز کردند. ده سال بعد در همین روز (۱۲۹۴) در گرماگرم جنگ جهانی اول پرنس رویس و گراف لکووتی که نمایندگان آلمان و اتریش بودند به قم و تهران آمدند و مردم ایران که به خاطر نفرت از انگلیسی‌ها هوادار آلمانی‌ها بودند استقبال چندان باشکوهی از ایشان به عمل آوردند که خشم و اعتراض روس‌ها و انگلیسی‌ها را برانگیخت. در همین روز به سال ۱۳۱۹ آئین گشایش رادیو تهران انجام شد.

به هم رسیدن سربازان
روسی و آمریکایی در الب

گذشته از ایران زمین در سرزمین‌های دیگر هم پنجم اردیبهشت با تحولات سیاسی و جنگ‌های مهمی قرین بوده است. در همین روز به سال ۱۹۰۴ پ.م. دولت شهر اسپارت که توسط هخامنشیان پشتیبانی مالی می‌شد، با فرماندهی

لوساندر بر آتی‌ها پیروز شد و جنگ‌های پلوپونسوس با شکست آتن خاتمه یافت. یک و نیم هزاره بعد (در ۱۰۲۳) در پی پیروزی شورشیان چینی به رهبری لی زی‌چنگ، واپسین امپراتور دودمان مینگ به نام چونگ‌ژن خودکشی کرد و این سلسله به پایان رسید. حدود دویست سال بعد (در ۱۲۲۵) جنگ مکزیک و آمریکا آغاز شد و در همین روز به سال ۱۲۷۷ آمریکا به اسپانیا اعلان جنگ داد. در ۱۳۲۴ نقطه‌ی چرخش مهمی در جنگ جهانی دوم رخ نمود و آن زمانی بود که در همین روز لشکریان آمریکا و شوروی در کرانه‌ی رود الب^۱ در ایتالیا به هم رسیدند و شکافی عبورناپذیر در میان دو بخش از ارتش آلمان پدید آوردند. در همین روز پارتیزان‌ها قدرت را به دست گرفتند و موسیولینی را دستگیر کرده دولت فاشیستی ایتالیا را از میان بردند. حدود سی سال بعد (۱۳۵۳) افسران شورشی جوان در شهر لیسبون پرتغال انقلاب میخک^۲ (یا انقلاب جمهوری) را آغاز کردند و به حکومت دیکتاتوری سالازار^۳ پایان دادند. این انقلاب بدون خونریزی و آشوب انجام شد و چون مردم از سربازان با گل‌های میخک استقبال می‌کردند چنین نامی پیدا کرده است.

پنجم اردیبهشت سالگرد چند رخداد فرهنگی و اجتماعی هم هست. در همین روز بود که کلود ژوزف روزه دولیل^۴ سرود مارسیز را ساخت و گویی که تقارن این دو رخداد از وقایع انقلاب فرانسه در شش هفت سال آینده خبر می‌داد. همچنین کلنگ ساخت کانال سوئز در مصر بر زمین زده شد (۱۲۳۸)، اولین گواهینامه‌ی راهنمایی و رانندگی آمریکا در نیویورک صادر شد (۱۲۸۰)، فرانسیس کریک^۵ و جیمز واتسون^۶ در مقاله‌ای ساختار ماریچ دوگانه‌ی دی‌ان‌ای را توصیف کردند (۱۳۳۲)، آزمایشگاه بل از نخستین سلول خورشیدی رونمایی کرد (۱۳۳۳)، روبرت نویس^۷ اختراع

¹ Elbe

² Carnation Revolution

³ António de Oliveira Salazar

⁴ Claude Joseph Rouget de Lisle

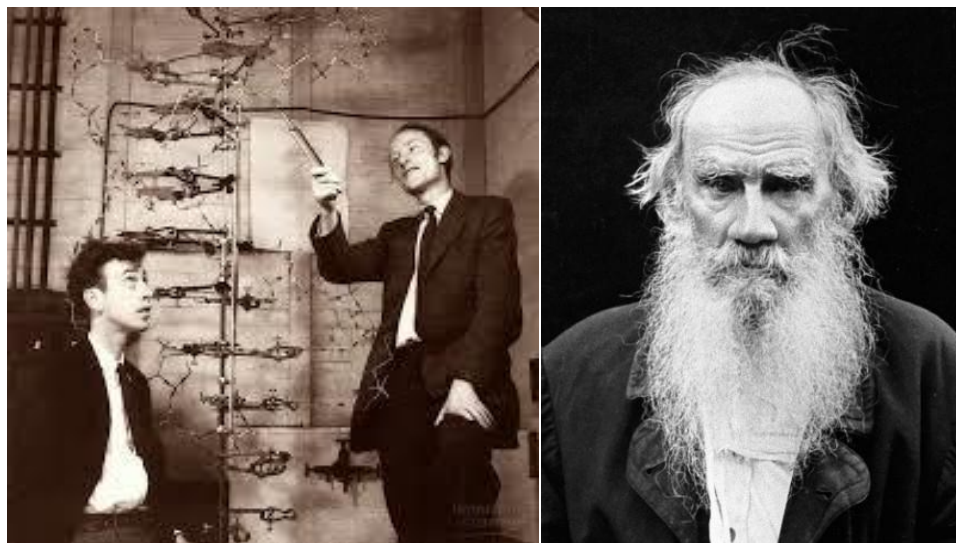
⁵ Francis Crick

⁶ James Watson

⁷ Robert Noyce

نخستین میکروچیپ (integrated circuit: IC) را به نام خود ثبت کرد (۱۳۴۰) و پایونیر ۱۰ از مدار پلوتو گذر

کرد (۱۳۶۲).

راست: تولستوی

چپ: واتسون و کریگ در

کنار مدل‌شان از مولکول

دی ان ای

ابن رومی (علی بن عباس بغداد) شاعر مشهور شیعه‌ی عرب در چهارشنبه پنج اردیبهشت ۲۱۵ زاده شد و یازده قرن بعد پرویز پرستویی هم عمل مشابهی را مرتکب شد (در ۱۳۳۴)! سایر زادگان نامدار این روز عبارت‌اند از لویی نهم^۱ شاه فرانسه (۵۹۳)، اولیور کرامول^۲ رهبر سیاسی انگلیسی (۹۷۸)، ولفگانگ پائولی^۳ فیزیکدان اتریشی (۱۲۷۹)، آل‌پاچینو^۴ هنرپیشه‌ی آمریکایی (۱۳۱۹) و جت لی هنرپیشه‌ی فیلم‌های رزمی (۱۳۴۲). درباره‌ی درگذشتگان این روز تمرکزی بر روسیه نمایان است. چون در این روز (۱۳۸۶) کلیسای ارتدوکس روسیه شرکت در مراسم خاکسپاری بوریس یلتسین^۵ که چند روز پیشتر مرده بود را حرام اعلام کرد. کسی که پیشتر دچار چنین تحریمی شده بود تزار الکساندر سوم^۶ بود که در سال ۱۲۷۳ درگذشته بود.

¹ Louis IX of France

² Oliver Cromwell

³ Wolfgang Pauli

⁴ Al Pacino

⁵ Boris Yeltsin

⁶ Alexander III of Russia

ششم اردیبهشت

ششم اردیبهشت در ایران زمین با رخداد‌های پراکنده اما جالب توجهی متقارن افتاده است. روز سه شنبه ششم اردیبهشت سال ۴۶۶ هجری خورشیدی ابن جوزی که در بغداد به محفل‌های ادیبان و دانشمندان سرکشی می‌کرد، سر مجلس درس نظام‌الملک طوسی وزیر مقتدر سلجوقیان حاضر شد که در مسجد حدیث درس می‌داد. در همین روز به سال ۱۲۸۴ دویست تاجر تهرانی در اعتراض به پرداخت نشدن وام دولت و با دستاویز لباس روحانی موسیو نوز بلژیکی در بالماسکه‌ای، به تظاهرات و راهپیمایی پرداختند. در ۱۳۰۰ کمیته‌ی انقلاب گیلان با حضور میرزا کوچک‌خان و خالو قربان و احسان‌الله‌خان و حیدرخان عموواغلو برای نخستین‌بار تشکیل جلسه داد و در همین روز روتشتین سفیر روسیه‌ی بلشویکی به تهران وارد شد. پنج سال بعد (۱۳۰۵) اولین فرستنده‌ی بی‌سیم در ایران به کار افتاد و جایگاهش در حوالی پل سیدخندان امروزی بود. درست در همین روز (۱۳۰۵) نیما یوشیج با عالیه خانم جهانگیری ازدواج کرد. در ۱۳۱۴ هم انجمن دوستی ایران و لهستان کار خود را با برپایی نمایشگاه هنر ایران در ورشو آغاز کرد که با استقبال چشمگیر مردم لهستان روبرو شد.

موسیو نوز بلژیکی در

لباس روحانیون

میرزا کوچک‌خان و اعضای

کمیته‌ی انقلابی گیلان

ششم اردیبهشت در ضمن با دو الگوی طبیعی و سیاسی ناخوشایند همنشین بوده است. یکی آن که دولت‌های نوظهور روییده در حاشیه‌ی غربی ایران‌زمین در این روز تنش‌هایی دیپلماتیک با ایران داشته‌اند. در ۱۳۴۸ دولت نوپای عراق ایرانی تبارهای قلمرو خود را از میان‌رودان اخراج کرد که البته رانده‌شدگان با استقبال باشکوه دولت ایران روبرو شدند و به سرعت سر و سامان یافتند. جالب آن که در ۱۳۶۷ باز همین ماجرا تکرار شد و دولت عربستان سعودی روابط دیپلماتیک خود با ایران را قطع کرد و به آزار شیعیان عرب روی آورد.

دومین الگو آن است که در این روز شهرهای ایرانی زیادی با زلزله ویران شده‌اند. در تاریخ نزدیک به خودمان زلزله‌ی سال ۱۱۰۰ تبریز را داریم و زمین‌لرزه‌ی ۱۳۴۵ تاشکند را که این دومی به خاطر سیاست ایرانی‌گشی استالین پیامدهای شومی داشت و به مرگ و میر بیشتر زلزله‌زدگان و جایگزین کردنشان با قبایل ازبکی که در سایر نقاط خوارزم می‌زیستند همراه شد و بدنه‌ی بافت تاریخی شهر و میراث ایرانی‌اش را از میان برد.

بمباران گوئرنيکا و روايت پيكاسو از آن

این الگوی دوم تا حدودی فراگیر و جهانی هم هست. یعنی در ششم اردیبهشت فجایع طبیعی و مصنوعی زیادی برای شهرها اتفاق افتاده است. در ۱۳۱۶ در جنگ داخلی اسپانیا شهر گوئرنيکا^۱ توسط لوفت‌وافه^۲ بمباران شد و ویرانی پردامنه‌ی شهر برای پیکاسو الهام‌بخش شد تا تابلوی مشهور خود با همین نام را بکشد. در همین روز (۱۳۶۵) نیروگاه هسته‌ای چرنوبیل^۳ در اوکراین منفجر شد و مواد خطرناک حاوی امواج رادیواکتیو را در منطقه‌ای پهناور پراکنده

¹ Guernica

² Luftwaffe

³ Chernobyl

کرد. رخدادهای طبیعی هم از نظر ویرانگری دست کمی از این موارد نداشته‌اند. در ششم اردیبهشت ۱۳۶۸ مرگبارترین گردباد تاریخ بر بنگلادش فرود آمد و به مرگ ۱۲۰۰ تن، زخمی شدن دوازده هزار تن و بی‌خانمان شدن هشتاد هزار تن انجامید. دو سال بعد در ۱۳۷۰ هفتاد گردباد در ایالت‌های مرکزی آمریکا فرود آمد و خسارت‌های فراوانی به بار آورد.

ششم اردیبهشت سالگرد رخدادهای گوناگون دیگری هم هست. در ۹۸۴ یوهان کارولوس^۱ روزنامه‌ی ریلیشین^۲ اولین روزنامه جهان را در فرانسه منتشر کرد. در همین روز به سال ۱۱۷۱ راهزنی به نام نیکولاس پلتیه^۳ را با نخستین ماشین مدرن اعدام گردن زدند و او اولین کسی شد که با گیوتین اعدامش کردند. در ۱۲۸۵ نخستین نشست مجلس دومای روسیه تشکیل شد، در ۱۲۹۹ آتاتورک نامه‌ای به لنین نوشت و درخواست کرد تا پنج میلیون لیره‌ی طلا و مقدار زیادی اسلحه به عنوان «کمک‌های مقدماتی» به او تحویل داده شود، و در مقابل قول داد که به «امپریالیست‌های غربی» حمله کند و نظم برآمده از معاهده‌های متفقین و شکست‌خوردگان را بر هم بزند. بعدش لنین چنین کرد اما آتاتورک چنان نکرد!

پنج سال بعد در ۱۳۰۴ پاول فون هیندنبورگ^۴ در انتخابات بر ویلهلم مارکس^۵ غلبه کرد و واپسین رئیس‌جمهور دولت وایمار^۶ شد. کمی بعد او قدرت را به هیتلر تحویل داد و در نتیجه در همین روز به سال ۱۳۱۲ سازمان پلیس مخفی آلمان با نام گشتاپو^۷ توسط حزب نازی تأسیس شد. همین نازی‌ها جنگ جهانی‌ای را آغاز کردند که به انقراض نظام جهانی مبتنی بر استعمار منتهی شد و در نتیجه در همین روز به سال ۱۳۴۳ تانگانیکا و زنگبار با هم ادغام شدند و کشور تانزانیا پدید آمد.

¹ Johann Carolus

² Relation

³ Nicolas Jacques Pelletie

⁴ Paul von Hindenburg

⁵ Wilhelm Marx

⁶ Weimar Republic

⁷ Gestapo

زادگان نامدار این روز که با سپهر تمدن ایرانی مربوط می‌شوند عبارت‌اند از مارکوس اورلیوس^۱ (۱۲۱ میلادی)

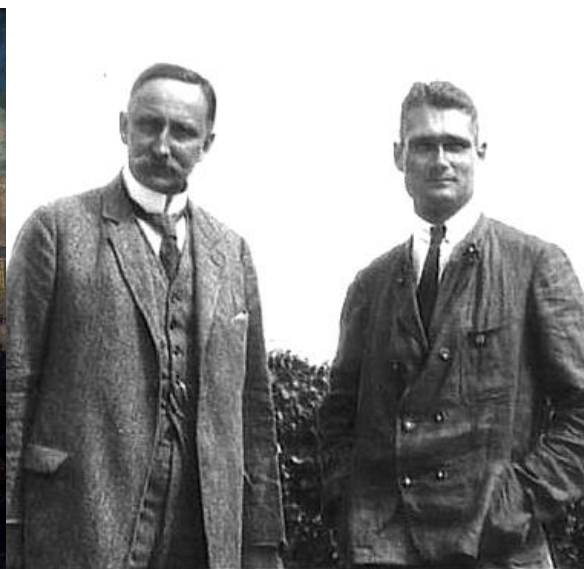
که جان خود و رعایایش را به خاطر حمله‌اش به ایران بر باد داد و لشکرکشی‌اش به سوی تیسفون طاعون بزرگی را

در اروپا پدید آورد، هشام اول خلیفه‌ی قرطبه (۱۳۶ هجری خورشیدی)، و هادی چهارمین خلیفه‌ی عباسی (۱۴۳). از

انیرانیان هم ویلیام شکسپیر^۲ (۹۴۳)، لودویگ ویتگنشتاین^۳ فیلسوف اتریشی (۱۲۶۸)، رودولف هس^۴ دستیار هیتلر

(۱۲۷۳)، اوژن دولاکروا^۵ نقاش فرانسوی (۱۱۷۷) در این روز به دنیا آمدند. در ضمن ملانیا ترامپ^۶ همسر دونالد

ترامپ چهل و پنجمین رییس‌جمهور آمریکا (۱۳۴۹) هم زاده‌ی این روز است.

مشهورترین اثر دلاکروا: بانوی آزادی پیشاپیش مردم

رودولف هس و هاوسهوفر مرشد فکری نازی‌ها

¹ Marcus Aurelius

² William Shakespeare

³ Ludwig Wittgenstein

⁴ Rudolf Hess

⁵ Eugène Delacroix

⁶ Melania Trump

هفتم اردیبهشت

هفتم اردیبهشت در تاریخ ایران زمین با عزل و نصب‌های سیاسی و رایزنی‌های دیپلماتیک مصادف افتاده است.

اردشیر سوم شاه خردسال ساسانی در این روز (سال هشتم هجری) طی دسیسه‌ای به قتل رسید و سرداری نیرومند به نام شهربراز که بانی مرگ او بود به جایش تاج بر سر نهاد و خود را شاهنشاه خواند. در همین روز به سال ۹۰ سرداری ایرانی از اهالی همدان که پس از اسلام آوردن نام خود را به طارق ابن زیاد تغییر داده بود، فرماندهی سپاهیان اسلام را بر عهده گرفت و از جبل الطارق گذشت و فتح اسپانیا را آغاز کرد. باز در همین روز (در سال ۲۸۵) بود که زکریه قرمطی در قادسیه بر مسلمانان خروج کرد و کاروانی را که به حج می‌رفت غارت کرد.

در دوران معاصرمان هم این الگوی کشمکش‌های سیاسی تداوم یافت. در ۱۲۸۸ سلطان عبدالحمید دوم از

قدرت عزل شد و برادرش محمد پنجم در باب عالی عثمانی قدرت را به دست گرفت. در ۱۲۹۹ ارتش سرخ نامه‌ای

به دولت آذربایجان نوشت و اعلام کرد که این منطقه را در اختیار خواهد گرفت. وقتی ارتش سرخ پیشروی به سوی

باکو را آغاز کرد درخواست‌های آشتی‌جویانه‌ی سیاستمداران باکو را نادیده انگاشت. در همین روز (۱۳۴۴) محاکمه‌ی سیزده نفر از متهمان به قتل حسنعلی منصور در دادگاه نظامی ارتش آغاز شد و چهار سال بعد (۱۳۴۸) بیش از پانصد تن دیگر از ایرانیان اخراج‌شده از عراق از مرز خسروی وارد کشور شدند.

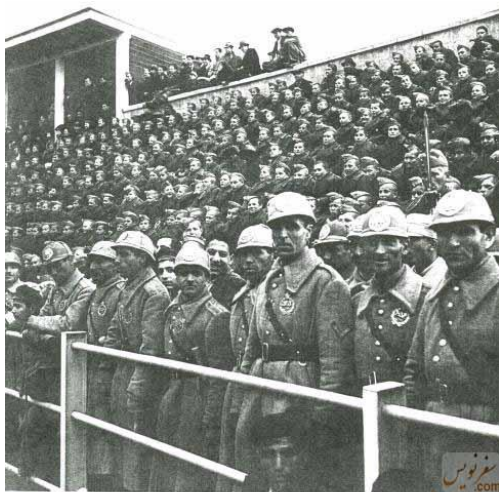
با این همه هفتم اردیبهشت روز رایزنی‌ها و عهد و قرارهای نیکو هم بوده است. در ۱۲۹۲ احمدشاه با دختر یکی از سران قاجار در کاخ نیاوران ازدواج کرد و مراسم عقدکنان گرفت. در ۱۳۰۰ دو ماه پس از کودتای اسفند ۱۲۹۹ با حکم سید ضیاءالدین طباطبایی، رضاخان وزیر جنگ شد. همین رضاخان تا چند سال بعد شاه شده بود و در ۱۳۱۷ دستور تعطیل شدن «فرهنگستان ایران» را به دلیل تنبلی اعضایش صادر کرد. دو سال بعد (۱۳۱۹) برد رادیو ایران کشورهای همسایه را نیز زیر پوشش گرفت و مردم در کابل و آنکارا با محوریت سفارتخانه‌ی ایران به این مناسبت مجلس شادمانی بر پا کردند و در مسکو هم شادمانی ایرانی‌ها را به دنبال داشت. در همین روز به سال ۱۳۲۹ دکتر محمد مصدق به شکلی غافلگیرانه و در شرایطی که همه فکر می‌کردند مقام صدارت را رد می‌کند، این نقش را پذیرفت و با رأی قاطع مجلس به نخست‌وزیری رسید.

هفتم اردیبهشت در ضمن روز ورود هیئت‌های خارجی به ایران هم هست. در ۱۳۲۰ روبرت هانری کلایو^۱ وزیر مختار انگلیس در ایران، در پی امضای عهدنامه‌ی گمرکی و تجاری میان دو کشور اجرایی شدنش را درخواست کرد و چنین هم شد. در ۱۳۴۲ دین راسک^۲ وزیر خارجه‌ی آمریکا با هیئتی از مقامات وزارت خارجه‌ی آن کشور وارد تهران شد و مورد استقبال عباس آرام وزیر خارجه ایران قرار گرفت و در ۱۳۴۹ هیئتی از سرمایه‌داران آمریکایی، به رهبری راکفلر^۳ وارد تهران شد. شاید بتوان بازی تیم سالمندان فوتبال لهستان و ایران در ورزشگاه امجدیه (۱۳۲۱) را هم در همین چارچوب جای داد.

^۱ Robert Henry Clive

^۲ Dean Rusk

^۳ Rockefeller

تماشاچیان مسابقه فوتبال ایران و لهستان

ماژلان

در هفتم اردیبهشت ۸۸۲ در جنگ سرینولا^۱ که بین فرانسه و اسپانیا در گرفت، برای نخستین بار توپخانه و سلاح گرم باروتی مورد استفاده قرار گرفت. در سطح جهانی هفتم اردیبهشت به ویژه با جریان کشورگشایی اروپاییان و ظهور عصر استعمار گره خورده است. در همین روز به سال ۹۰۰ ماژلان^۲ دریانورد پرتغالی در فیلیپین هنگام جنگ با بومیان از فرماندهان لاپولاپو^۳ شکست خورد و کشته شد. با این همه، حدود نیم قرن بعد (۹۴۴) در همین روز اسپانیایی‌ها در نهایت بر فیلیپین دست یافتند و نخستین پایگاه خود را در سبو تأسیس کردند که امروز دومین شهر بزرگ فیلیپین پس از مانیلا است. در ۱۳۲۰ سربازان آلمانی وارد شهر آتن شدند و نه سال بعد (۱۳۲۹) قانون تفکیک فضاها بر مبنای نژاد در آفریقای جنوبی تصویب شد و به آپارتاید^۴ قالبی حقوقی بخشید. نتیجه‌ی این تهاجم‌ها سازمان‌یابی تدریجی غیراروپاییان بود. سال بعد از آن (۱۳۴۵) خط مخابراتی پیمان سنتو^۵ تکمیل شد. آپارتاید هم در آفریقای جنوبی چندان نپایید و در ۱۳۷۳ نخستین انتخابات دموکراتیک در آفریقای جنوبی برگزار شد که در آن سیاهپوستان هم حق رأی داشتند و آنان در نهایت نلسون ماندلا را به رهبری کشورشان برگزیدند.

¹ Cerignola

² Ferdinand Magellan

هفتم اردیبهشت روز تکاپوهای سیاسی به نسبت دموکراتیک و آزادی خواهانه هم بوده است. در ۱۳۲۴ بنیتو موسولینی^۱ که در کسوت سربازی آلمانی می کوشیدد بگریزد به دست پارتیزانها دستگیر شد؛ در ۱۳۵۳ ده هزار تن در واشینگتن راهپیمایی کردند و خواهان کناره گیری نیکسون شدند؛ و در ۱۳۷۱ بتی بوثروید^۲ نخستین زنی بود که به مقام سخنگویی مجلس عوام انگلستان رسید.

کارلوس کاستاندا

پاپ پیوس پنجم

موسولینی

^۱ Benito Mussolini

^۲ Betty Boothroyd

در ضمن هفتم اردیبهشت سالگرد چندین رخداد فرهنگی و اجتماعی هم هست. در ۹۴۹ پاپ پیوس پنجم^۱ ملکه الیزابت اول^۲ را تکفیر کرد؛ در ۱۰۴۶ جان میلتون^۳ که نابینا و بینوا شده بود، حق تألیف کتاب بهشت گمشده^۴ را به ده پوند فروخت؛ در ۱۱۸۹ بتهوون^۵ موسیقی مشهور «برای الیز^۶» را تصنیف کرد؛ در ۱۲۴۴ دانشگاه کرنل^۷ با فرمان سنای نیویورک تأسیس شد و در ۱۳۶۰ شرکت زیراکس پارک^۸ برای نخستین بار ماوس رایانه را به بازار عرضه کرد. زادگان نامدار این روز عبارت‌اند از مری ولستون‌کرافت^۹ نویسنده‌ی انگلیسی (۱۱۳۸)، هربرت اسپنسر^{۱۰} فیلسوف انگلیسی (۱۱۹۹)، ساموئل مورس^{۱۱} پیشنهاد دهنده‌ی الفبای مورس (۱۱۷۰) و کورت گودل^{۱۲} ریاضیدان نامدار اتریشی (۱۲۸۵). فتح‌الله گولن هم بین این افراد نامدار موفق شد در همین روز به سال ۱۳۲۰ به دنیا بیاید!

درگذشتگان این روز هم عبارت‌اند از آنتونیو گرامشی^{۱۳} نویسنده و فعال سیاسی ایتالیایی (۱۳۱۶)، ادموند هوسرل^{۱۴} فیلسوف آلمانی (۱۳۱۷)، قوام نکرومه^{۱۵} سیاستمدار آفریقایی و بانی استقلال غنا (۱۳۵۱)، و کارلوس کاستاندا^{۱۶} مبلغ عرفان تولتکی (۱۳۷۷).

¹ Pope Pius V

² Elizabeth I of England

³ John Milton

⁴ Paradise Lost

⁵ Ludwig van Beethoven

⁶ Für Elise

⁷ Cornell University

⁸ Xerox Palo Alto Research Center (PARC)

⁹ Mary Wollstonecraft

¹⁰ Herbert Spencer

¹¹ Samuel Morse

¹² Kurt Gödel

¹³ Antonio Gramsci

¹⁴ Edmund Husserl

¹⁵ Kwame Nkrumah

¹⁶ Carlos Castaneda

هشتم اردیبهشت

این روز در تاریخ ایران زمین بسیار مهم و سرنوشت ساز بوده و رخدادهای تعیین کننده ای در آن رخ داده اند. مهم تر از همه آن که در هشتم اردیبهشت سال ۲۲۴ میلادی اردشیر بابکان در جنگ هرمزدگان اردوان پنجم واپسین شاهنشاه اشکانی را به نبرد تن به تن دعوت کرد و بر او که پهلوانی نامدار بود پیروز شد. به این ترتیب دودمان اشکانی از شاهنشاهی ایران کنار رفت و دودمان ساسانی جانشین آن شد. هرچند خویشاوندی ای میان این دو برقرار بود و شاه بعدی ساسانی، که شاپور نخست باشد، مادری اشکانی داشت.

نبرد اردشیر و اردوان در نبرد هرمزدگان، صخره نگاره‌ی فیروزآباد

در قرون بعدی این روز با مقاومت دلیرانه‌ی ایرانیان در برابر مهاجمان اروپایی مصادف بوده است. در ۵۷۱ کنراد اهل مونت‌فرت^۱ شاه صلیبی اورشلیم دو روز پس از نشستن بر اورنگ این شهر به دست فداییان اسماعیلی به قتل رسید. در ۶۳۶ سلطانه عصمت‌الدین شجرالدُر درگذشت. این زن ارمنی همسر صالح ایوبی بود و پس از شوهرش به حکومت مصر رسید و این کشور را در برابر هفتمین موج حمله‌ی صلیبی‌ها حفظ کرد. او با عزالدین آیبک ازدواج کرد و به این ترتیب حکومت مصر از دودمان ایوبی به ممالیک انتقال یافت. در ۱۲۷۹ درو سردار دلیر ارمنی در جنگ باش‌باران بر ارتش بزرگ عثمانی‌ها غلبه کرد و حمله‌شان به ارمنستان را پس زد. با این همه، بیست سال بعد نیروی بنیان‌کن و مهیب دیگری از شمال بر منطقه‌ی قفقاز سیطره یافت.

باکو در آستانه‌ی حمله‌ی بلشویک‌ها

^۱ Conrad of Montferrat

در ۱۲۹۹ بلشویک‌ها منطقه‌ی ایرانیِ آران را به اسم آذربایجان نامگذاری مجدد کردند و آن را در قلمرو اتحاد جماهیر شوروی ادغام کردند. در همین روز مرتضی مختارزاده که از اعیان و بزرگان باکو بود، وقتی خانه‌اش مورد حمله‌ی بلشویک‌ها قرار گرفت و کشته شدن اعضای خانواده‌اش را به چشم دید، نخست با سربازان ارتش سرخ جنگید و چند تن از ایشان را کشت، و بعد پیش از این که دستگیر شود خودکشی کرد. شاخه‌ی دیگری از هجوم این طاعون سرخ در ۱۳۵۷ در ایران شرقی پیشروی کرد و باعث شد محمد داودخان رئیس‌جمهور افغانستان در جریان کودتای کمونیست‌ها کشته شود، که این مقدمه‌ای برای ورود ارتش سرخ به سرزمین‌های باستان بلخ و هرات و غزنه بود. در دهه‌ی بعدی باز گرانیگاه تهاجم‌ها به مرزهای غربی ایران‌زمین (اما این بار به جنوب غربی) انتقال یافت. در ۱۳۶۴ بر اثر بمباران شیمیایی پادگان حمید شمار زیادی از ایرانیان کشته یا زخمی شدند. سه سال بعد در ۱۳۶۷، چند ماه پس از کشتار حاجیان ایرانی به دست سربازان آل سعود، روابط ایران و عربستان قطع شد.

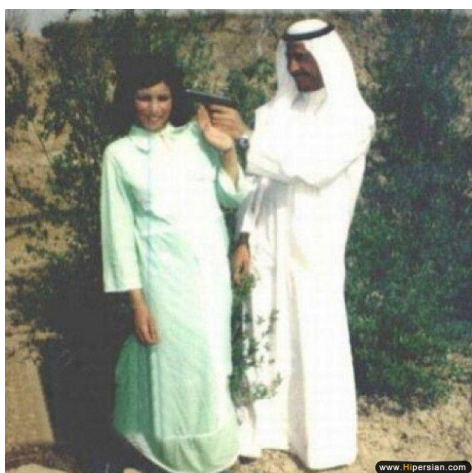
در سطح جهانی هم این روز با درگیری‌های نظامی پیوندی برقرار می‌کند. در ۱۱۷۱ با حمله‌ی فرانسویان به بلژیک و لوکزامبورگ امروزمین که بخشی از امپراتوری اتریش بود، جنگ‌های اروپایی انقلابیون فرانسه آغاز شد، و نسخه‌ای جزئی و حاشیه‌ای از همین خشونت‌ها آن که در ۱۲۶۰ بیلی کید^۱، هفت تیرکش مشهور آمریکایی، از زندان لینکلن کاونتی^۲ در نیومکزیکو گریخت و به ماجراجویی‌های خود ادامه داد.

هشتم اردیبهشت با چند رخداد پراکنده‌ی دیگر هم تقارن دارد. در ۹۹۰ صومعه‌ی توماس مقدس در فیلیپین تأسیس شد. این مرکز دینی بعدتر به بزرگ‌ترین دانشگاه کاتولیک جهان تبدیل شد. در ۱۳۱۱ واکسن تب زرد ساخته شد؛ در ۱۳۴۶ محمدعلی کلی در اعتراض به جنگ ویتنام از حضور در میان ارتشیان خودداری کرد و در نتیجه از همه‌ی القاب قهرمانی‌اش خلع شد و در ۱۳۴۸ شارل دوگل^۳ از ریاست‌جمهوری فرانسه کناره‌گیری کرد.

^۱ Billy the Kid

^۲ Lincoln County

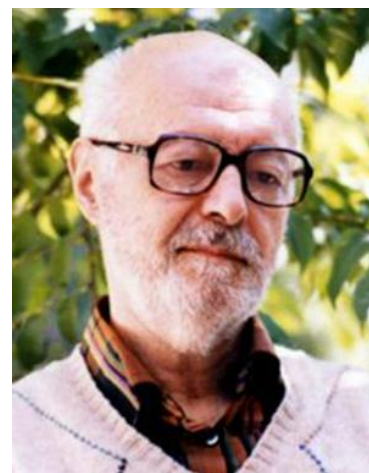
^۳ Charles de Gaulle

صدام و همسرش، و شوخی عاشقانه‌اش با هفت‌تیر!

محمد عالم بخاری

احسان طبری

زادگان ایرانی این روز عبارت‌اند از محمد ساعد مراغه‌ای سیاستمدار (۱۲۶۰) و سیمین دانشور ادیب (۱۳۰۰) و در میان انیرانیان باید از یوهان گوتنبرگ^۱ آلمانی مخترع ماشین چاپ (۷۷۹)، فروچیو لامبورگینی^۲ سازنده ماشینی به همین نام (۱۲۹۵) یاد کرد. دو نفر که در قلمرو ایران‌زمین زاده شدند اما ننگ است اهل این قلمرو دانسته شوند هم در همین روز در دو سال پیاپی زاده شدند: طارق عزیز در ۱۳۱۵ و صدام حسین در ۱۳۱۶.

در گذشتگان این روز در میان ایرانیان عبارت‌اند از احسان طبری نظریه‌پرداز کمونیست (۱۳۶۸)، سید میرمحمد عالم‌خان، آخرین خان بخارا، که چهار سال پیش از مرگش این امارت را به خاطر حمله‌ی کمونیست‌های روسی بر باد داد (۱۳۲۳)، و البته سروان خلیان علی‌اکبر شیروودی قهرمان جنگی نامدار (۱۳۶۰). میرایان انیرانی هم اغلب سیاستمدارانی ناکام هستند: ملک فؤاد اول شاه مصر (۱۳۱۵)، و بنیتو موسولینی^۳ و معشوقه‌اش کلارا پتاچی^۴ (۱۳۲۴) که با یک جوخه‌ی مرگ پارتیزانی در این روز کشته شدند. یک استثناء در این میان لودویگ ویتگنشتاین^۵ فیلسوف اتریشی (۱۳۳۰) و فرانسیس بیکن^۶ نقاش ایرلندی هم که در این روز (۱۳۷۱) درگذشتند.

^۱ Johannes Gutenberg
^۲ Ferruccio Lamborghini

^۳ Benito Mussolini
^۴ Clara Petacci

^۵ Ludwig Wittgenstein
^۶ Francis Bacon

نهم اردیبهشت

نهم اردیبهشت ماه در تاریخ ایران زمین با چند رخداد مدنی و اجتماعی گره خورده است. در چنین روزی به سال ۱۲۸۶ روزنامه‌ی حبل‌المتین به مدیریت سید حسن کاشانی در تهران انتشار یافت. روزنامه‌ی مزبور قبلاً در کلکته به مدیریت مؤیدالاسلام از دوستان سید جمال‌الدین اسدآبادی منتشر می‌شد. دو سال بعد (۱۲۸۸) با افزایش آشوب و بحران در سراسر کشور، محمدعلی‌شاه صدراعظم مشروطه‌خواهش مشیرالدوله را بر کنار کرد و کامران‌میرزا نایب‌السلطنه را به مقام صدراعظم و وزیر جنگ برکشید، اما او هم در اداره‌ی امور ناتوان از آب در آمد. هفت سال بعد (۱۲۹۵) در جریان جنگ جهانی اول لشکر ششم هند از ارتش بریتانیا پس از محاصره در کوت‌العماره تسلیم قوای عثمانی شد. این بزرگ‌ترین تسلیم نیروهای انگلستان تا این لحظه از تاریخ بود.

جنگ در کوت‌العماره

در دوران رضاشاه این روز با چند رخداد اجتماعی قرین بوده است. در ۱۳۰۷ پیشنهاد استخدام یک فرانسوی (آندره گدار^۱) به عنوان مدیرکل آثار باستانی، کتابخانه و موزهی اشیاء عتیقه به تصویب مجلس شورای ملی رسید، در ۱۳۲۰ علی نصر ساختمان گراند هتل را با اجاره‌بهای ماهانه سیصد تومان برای بنگاه سینمای دیدبان اجاره کرد. در ۱۳۲۱ پس از ورود متفقین به کشور و ظهور خطر قحطی، دولت شروع به توزیع کوپن دریافت نان و شکر و قند کرد و در تهران با فعالیت هماهنگ سه هزار مأمور اداری نان از قحطی جلوگیری به عمل آورد.

کامران میرزا

حبل‌المتین

آندره گودار

اما در سطح جهانی این روز بیشتر با رخدادهای خشن و جنگی پیوند خورده است. در ۸۰۸ خورشیدی ژاندارک برای شکستن محاصره‌ی اورلئان وارد میدان نبرد شد، در ۸۶۲ پادشاهی کاستیل جزیره‌ی قناری را فتح کرد، در ۱۱۸۲ آمریکا ایالت لوئیزیانا را با پانزده میلیون دلار از فرانسه خرید و به این ترتیب مساحت آمریکا دو برابر شد و در ۱۲۶۱ پتر کبیر^۲ در ده سالگی به سلطنت روسیه دست یافت، هرچند اندک زمانی بعد توسط خواهرش به خارج

¹ André Godard

² Peter the Great

از پایتخت تبعید شد. در ۱۳۰۶ اولین زندان ویژه‌ی زنان در آمریکا (ویرجینیای غربی) تأسیس شد، در ۱۳۲۴ شکست آلمان در جنگ جهانی دوم محرز شد و در همین روز هیتلر در پناهگاهش با اوا براون^۱ ازدواج کرد. در ۱۳۴۹ نیروهای آمریکایی و ویتنام جنوبی وارد خاک کامبوج شدند و آتش جنگ کل هندوچین را فرا گرفت.

خارج از رخدادهای جنگی هم نهم اردیبهشت روز مهمی بوده است. در ۶۳۲ نیچی‌رن^۲ تفسیر خویش از آیین بودایی را در قالب رساله‌ی «نامو میوهو رِنِگه کیو^۳» گرد آورد و به این ترتیب مذهب بودایی نیچی‌رن را در ژاپن بنیان نهاد. در تاریخ معاصرمان این روز با چند فاجعه‌ی طبیعی مصادف است. در ۱۳۶۵ آتش‌سوزی در کتابخانه‌ی عمومی لس‌آنجلس به سوختن چهارصد هزار جلد کتاب انجامید و در ۱۳۷۰ توفان مهیبی منطقه‌ی چیتاگونگ^۴ در بنگلادش را ویران کرد و به کشته شدن ۱۳۸ هزار تن و بی‌خانمان شدن ده میلیون نفر ختم شد. نمونه‌ی غیرطبیعی این فجایع هم آن‌که در ۱۳۷۱ به دنبال فاش شدن خشونت پلیس با سیاهپوستی به نام رادنی کینگ^۵، سیاهپوستان در لس‌آنجلس سر به شورش برداشتند. طی روزهای بعد ۵۳ تن کشته شدند و صدها ساختمان ویران شد. این روز با بحران‌هایی نهادی هم پیوند خورده است. در ۱۳۵۳ نیکسون^۶ در ادامه‌ی رسوایی واترگیت^۷ اجازه داد نوارهای مکالمه‌اش منتشر شود و در عمل تسلیم مخالفتش شد. با توجه به تمام این رخدادها قدری بی‌ربط می‌نماید که نهم اردیبهشت در تقویم یونسکو روز بین‌المللی رقص است و در ضمن یادمان قربانیان سلاح‌های شیمیایی سازمان ملل هم در همین روز قرار می‌گیرد.

Watergate scandal

ورود ژاندارک

به اورلئان

ایرانیان معاصری که در این روز به دنیا آمدند اغلب به دو قطب افراطی عقاید سیاسی تعلق دارند. نمونه‌اش رضا کرمانی دبیر حزب پان‌ایرانیست که در ۱۳۱۳ در قم زاده شد و رضا شمس‌آبادی که شاه را ترور کرد که در ۱۳۲۱ در نوش‌آباد آران به دنیا آمد، و البته آندره آغاسی (۱۳۴۹) را هم باید به این فهرست گنجانند. در گذشتگان ایرانی این روز اغلب با دین ارتباطی برقرار می‌کرده‌اند. در دوشنبه نهم اردیبهشت ۱۲۹۱ صبح ازل، جانشین باب، درگذشت و هفت سال بعد در ۱۲۹۸ در پی درگذشت آیت‌الله سید محمدکاظم یزدی از مراجع تقلید در نجف اشرف، در ایران سه روز عزای عمومی اعلام شد.

در سطح جهانی زادگان این روز تنوع شخصیتی چشمگیری داشته‌اند: تزار الکساندر دوم^۱ (۱۱۹۷)، هانری پوانکاره^۲ ریاضیدان فرانسوی (۱۲۳۳)، هیروهیتو^۳ امپراتور ژاپن (۱۲۸۰)، فلیکس گتاری^۴ فیلسوف فرانسوی (۱۳۰۹)، میشل فایفر^۵ هنرپیشه‌ی آمریکایی (۱۳۳۷) و اوما تورمن^۶ هنرپیشه‌ی مشابه آمریکایی (۱۳۴۹) در این روز زاده شده‌اند. مهمترین درگذشته‌ی این روز هم آلفرد هیچکاک^۷ کارگردان انگلیسی (۱۳۵۹) است.

¹ Alexander II of Russia

² Henri Poincaré

³ Hirohito

⁴ Félix Guattari

⁵ Michelle Pfeiffer

⁶ Uma Thurman

⁷ Alfred Hitchcock

هیچکاک سر صحنه‌ی فیلمبرداری «پرنده‌گان»

دهم اردیبهشت

دهم اردیبهشت ماه را از قدیم چهلم نوروز می دانستند و جشنی به این مناسبت در ایران زمین بر پا می کردند. در تاریخ قدیم ایران زمین این روز با برخی از رخدادها در سرزمین های جنوب شرقی قلمرو ایران زمین و شمال هند پیوند خورده است. نمونه اش این که در ۴۰۹ سلطان محمود غزنوی درگذشت و در ۱۲۱۵ در جریان درگیری میان اکبرخان و سیک ها بر سر پیشاور، فرماندهی سیک ها که هاری سینگ نالوا نام داشت کشته شد و پیشاور دوباره به دست مسلمانان افتاد. هرچند سیک ها پس از چندی پاتک زدند و دوباره این شهر را گرفتند و درگیری ادامه پیدا کرد.

سلطان محمود غزنوی خلعت خلیفه ی بغداد را بر تن می کند

در تاریخ معاصر ایران، دهم اردیبهشت با وقایعی سیاسی گره خورده است. در ۱۲۹۴ عین‌الدوله و در ۱۲۹۷ نجفقلی خان بختیاری به صدارت رسید، سه سال بعد (۱۳۰۰) در همین روز ژنرال آبرون‌ساید^۱ فرمانده قوای انگلیس در ایران و کلیه نیروهای انگلیسی و هندی خاک ایران را ترک کردند.

در ۱۳۴۴ بانک جهانی قراردادی را امضا کرد تا چهل میلیون و پانصد هزار دلار به ایران وام بدهد، در ۱۳۳۹ جلسات محرمانه «پیمان ستو^۲» در تهران آغاز شد و سه سال بعد (۱۳۴۲) ادامه‌ی این نشست‌ها با حضور وزیران امور خارجه‌ی پنج کشور در کراچی افتتاح شد. در همین روز به سال ۱۳۵۴ پیامد همایشی دیگر خبرساز شد، چون امیر اسدالله علم وزیر دربار کنفرانس اخیر حزب رستاخیز را در این روز «توخالی و ساختگی» خواند.

این روز در ضمن سالگرد درگیری ایران با اعراب عراق هم هست. در ۱۳۴۸ آیت‌الله العظمی سیدمحسن طباطبایی حکیم، در اعتراض به ستمی که رژیم بغداد علیه اتباع ایرانی عراق روا می‌داشت و بی‌خانمان ساختن مردم، حوزه‌ی علمیه‌ی نجف را تعطیل کرد. در ۱۳۵۹ شش قوم‌گرای پان‌عرب که خواهان تجزیه‌ی ایران و جدا شدن اهواز از آن بودند، در سفارت ایران در لندن عملیاتی تروریستی اجرا کردند و ایرانی‌های حاضر در آنجا را گروگان گرفتند. انگلیسی‌ها اجازه دادند بیانیه‌شان در تلویزیون خوانده شود و بعد وقتی شروع به کشتن گروگان‌ها کردند و جسد اولی را از پنجره به خیابان پرتاب کردند، وارد عمل شدند و همه را پیش از آن که امکان بازجویی و کنکاش در کارشان فراهم آید، به ضرب گلوله به قتل رساندند. تکاورانی که این کشتار ظاهراً غیرضروری را به انجام رساندند، نیروهای ویژه‌ی هوایی (SAS) نام داشتند و هرچند بعدها بسیار مشهور شدند، این نخستین عملیاتشان محسوب می‌شد.

^۱ Ironside

^۲ CENTO (Central Treaty Organization)

لحظات پایانی گروگانگیری در سفارت ایران

در تاریخ جهان، این روز تماسی ملایم با جنگ‌های بزرگ پیدا می‌کند. در دهم اردیبهشت ۱۳۲۴ هیتلر و او را براون چهل ساعت پس از ازدواج خودکشی کردند و ساعتی بعد سربازان ارتش سرخ پرچم خود را بر فراز رایشتاگ^۱ نصب کردند. در ۱۳۴۰ نخستین زیردریایی اتمی شوروی که به موشک اتمی مسلح بود با نام کی-۱۹ به آب انداخته شد.

^۱ Reichstag

اما مهم‌تر از این‌ها آن‌که در دهم اردیبهشت تمرکزی از رخداد‌های مربوط به آمریکا را می‌بینیم. در سال ۸۷۱ در این روز کریستف کلمب به طور رسمی از طرف دربار اسپانیا مأمور جستن راه تجارت با هند شد و این همان سفری بود که به کشف قاره‌ی آمریکا انجامید. در ۱۲۷۹ هائوایی بخشی از خاک آمریکا شد و در ۱۲۹۸ سربازان آلمانی وارد مونیخ شدند و کمونیست‌های انقلابی را راندند و جمهوری شوروی باواریا را برچیدند. در ۱۳۸۳ هم شرکت الدزموبیل^۱ آخرین خودروی خود را تولید کرد و به نقطه‌ی پایان فعالیت خود رسید.

اوناسیس

باگزبانی

جرج واشنگتن

در دهم اردیبهشت رخداد‌های فرهنگی و اجتماعی مهمی هم واقع شده است. در ۱۲۷۶ جی جی تامسون^۲ در سخنرانی‌ای در انجمن سلطنتی علوم در لندن از طرف آزمایشگاه کاوندیش کشف الکترون را اعلام کرد. در دهم اردیبهشت ۱۳۰۹ سیاره‌ی پلوتو کشف و نامگذاری شد، سال بعدش (۱۳۱۰) آسمان‌خراش امپایر استیت^۳ در نیویورک

^۱ Oldsmobile

^۲ J. J. Thomson

^۳ Empire State

افتتاح شد، در ۱۳۱۷ نخستین کارتونی که شخصیت اصلی اش یک خرگوش زیرک و شیطان بود به نمایش درآمد. این شخصیت بعدتر به باگزبانی^۱ تبدیل شد. در ۱۳۱۸ شبکه‌ی تلویزیونی NBC در نیویورک نخستین برنامه‌اش را پخش کرد، که افتتاح نمایشگاه جهانی نیویورک به دست روزولت بود و در ۱۳۷۲ سازمان CERN اعلام کرد شبکه‌ی جهانی اینترنت به طور رایگان در اختیار همگان قرار خواهد گرفت. رخداد دیگر هم آن که در ۱۳۸۷ کمپانی خودروسازی کهن سال کرایسلر^۲ ورشکست شد.

زاده‌شدگان نامدار دهم اردیبهشت عبارت‌اند از یواخیم فون ریبن‌تروپ^۳ وزیر امور خارجه‌ی هیتلر (۱۲۷۲)، کلود شانون^۴ بنیانگذار آمریکایی نظریه‌ی بازی‌ها (۱۲۹۵)، و الکساندر اوناسیس^۵ میلیونر یونانی (۱۳۲۷). ادوارد مانه نقاش فرانسوی (۱۲۶۲) و نظار قبانی شاعر سوری (۱۳۷۷) هم در این روز از دنیا رفته‌اند.

^۱ Bugs Bunny

^۲ Chrysler

^۳ Joachim von Ribbentrop

^۴ Claude Shannon

^۵ Alexander Onassis

یازدهم اردیبهشت

یازدهم اردیبهشت در سطح جهانی سالگرد رخدادهای فرهنگی و علمی است. در ایران هم این روز بیشتر با رخدادهای فرعی و اجتماعی گره خورده است. در سال ۱۲۸۸ نخستین گاردن پارتنی ایران در تبریز برای بزرگداشت شهیدان مشروطه در باغشاه برگزار شد و طی آن شیخ محمد خیابانی با خواندن «نکو گوی اگر دیرگویی چه غم» سخنرانی پرشوری ایراد کرد. این مراسم را انجمنی به نام جمعیت خیریه به راه انداخته بود، اما به جای مراسم عزاداری مرسوم، برنامه‌ها بیشتر به جشنی در بزرگداشت آزادی شبیه بود که با حضور گروه ارکستر و نواختن موسیقی همراهی می‌شد. در همین روز و هم‌زمان با برگزاری این مراسم، در گوشه‌ی جنوب شرقی ایران زمین و کنار قلمرو بریتانیایی هند خارک سینگ فرماندهی سیک‌ها توانست آگرخان را شکست دهد و اسیر کند و شهر راجوری را تصرف نماید.

رخداد مهم دیگر این روز برای ایرانیان، در ۱۳۰۸ رخ داد و آن زمانی بود که زلزله‌ی مهیبی شهر کهن مرو را ویران کرد. رسانه‌های شوروی تلفاتش را ۳۸۰۰ کشته و ۱۱۲۱ زخمی اعلام کردند که ساختگی می‌نمود. دولت شوروی از ورود کاروان‌های یاری‌رسانی ایرانیان به منطقه جلوگیری کرد و شواهدی هست که از زلزله همچون بهانه‌ای برای کشتار اهالی مرو و کوچاندن اجباری‌شان از منطقه استفاده شده باشد. مرو پس از این فاجعه ویران باقی ماند و زبان پارسی در آن ریشه‌کن شد. بعدتر روس‌ها با کوچاندن جمعیتی از ترکمن‌ها و ساختن شهری در کناره‌ی ویرانه‌های قدیمی مرو آنجا را دوباره مسکونی کردند و توانستند بافت جمعیتی‌اش را به کلی دگرگون سازند. در زمان‌های

نزدیک‌تر به ما، در چنین روزی (۱۳۵۳) جرج فلاندرن غده سرطانی شاه را جراحی کرد و در ۱۳۵۶ در جریان مراسم روز کارگر در میدان تقسیم استانبول ۳۶ تن کشته شدند.

سکه‌ی دیوکلتیان

در سطح جهانی چند رخداد سیاسی مهم در این روز رخ داده است. در یازدهم اردیبهشت سال ۳۰۵ میلادی دیوکلتیان^۱ امپراتور روم از تاج و تخت کناره‌گیری کرد و نخستین فرمانروای رومی بود که چنین می‌کرد. در ۱۱۶۸ جرج واشنگتن^۲ در وال استریت نیویورک سوگند خورد و نخستین رئیس‌جمهور ایالات متحده‌ی آمریکا شد. در ۱۳۲۴ یوزف گوبلز^۳، وزیر تبلیغات رایش سوم، به همراه همسرش ماگدا و فرزندانشان خودکشی کردند. در ۱۳۸۳ عکس‌ها و فیلم‌هایی از شکنجه و آزار جنسی زندانیان ابوغریب به دست سربازان آمریکایی در رسانه‌ها انتشار یافت و به رسوایی بزرگی انجامید.

با نزدیک شدن ارتش سرخ به شهر دمین در آلمان دو هزار و پانصد نفر از ساکنان این منطقه، که خبرهایی از تجاوز و شکنجه‌ی سیستماتیک به دست کمونیست‌ها را شنیده بودند، خودکشی کردند. سه سال بعد در ۱۳۲۷ کیم ایل سونگ^۴ با یاری کمونیست‌های چینی و روس دولت کره‌ی شمالی را تأسیس کرد و روند تباهی و زوال در این قلمرو آغاز شد. در ۱۳۳۹ کشور تازه‌تأسیس هند که هنوز با عوارض استعمار دست به گریبان بود استان‌های گجرات و مهاراشترا را به قلمرو خود منضم ساخت. یک سال بعد (۱۳۴۰) هم در چنین روزی بود که فیدل کاسترو در رادیو

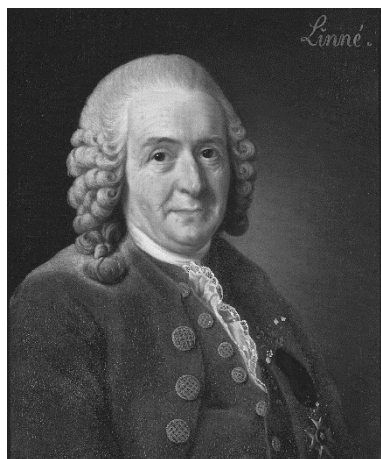
¹ Diocletian

² George Washington

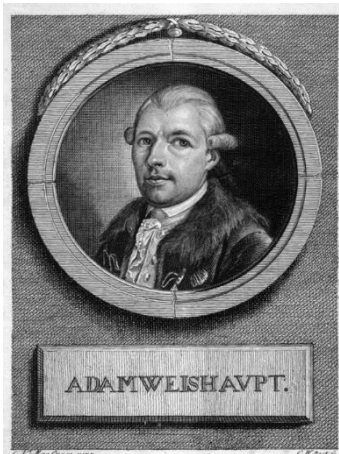
³ Joseph Goebbels

⁴ Kim Il-sung

انتخابات آزاد را بی‌فایده دانست و به این ترتیب از آن هنگام تا به امروز هیچ انتخابات آزادی در این کشور انجام نپذیرفته است.

کارل لینه

آدام وایزهاوایت

سخنرانی مشهور فیدل کاسترو

اما یازدهم اردیبهشت در جهان به ویژه به خاطر رخدادهای اجتماعی و فرهنگی و علمی‌اش اهمیت دارد. در ۱۱۳۲ کتاب *رده‌بندی گیاهان*^۱ نوشته‌ی کارل لینه^۲ گیاه‌شناس سوئدی انتشار یافت و نظام نامگذاری علمی گیاهان و جانوران به شکل امروزی زاده شد. در ۱۱۶۵ موتسارت^۳ برای نخستین بار «عروسی فیگارو» را در وین اجرا کرد و در ۱۲۱۹ اولین تمبر پستی موسوم به پنی سیاه در انگلستان رواج یافت. در ۱۲۲۳ اداره‌ی پلیس هنگ کنگ تأسیس شد که دومین سیستم پلیسی مدرن دنیا و اولین در آسیا بود. در ۱۲۳۰ نمایشگاه کریستال پالاس^۴ لندن به دست ملکه ویکتوریا افتتاح شد.

^۱ Species Plantarum

^۲ Carl Linnaeus

^۳ Wolfgang Amadeus

Mozart

^۴ Le nozze di Figaro

^۵ Crystal Palace

در ۱۲۹۷ شرکت جنرال موتورز کارخانه‌ی خودرویی شورولت را تأسیس کرد. (۱۳۳۵) واکسن فلج اطفال که توسط یوناس سالک^۱ پزشک یهودی تبار آمریکایی تولید شده بود به تولید انبوه رسید و در دسترس عموم قرار گرفت. در ۱۳۷۸ اولین نسخه از کارتون باب اسفنجی به نمایش در آمد، در ۱۳۸۱ نخستین نسخه از نرم‌افزار Office تولید شد و در همین روز تابلوی «چهار باغ» اثر حسین زنده‌رودی در حراج کریستی به مبلغ ۱/۶ میلیون دلار فروخته شد و این آغاز توجه بازار جهانی هنر به آثار هنرمندان ایرانی بود. در ضمن سال بعدش (۱۳۸۸) در همین روز دولت سوئد ازدواج همجنس‌گرایان را قانونی ساخت!

زادگان یازدهم اردیبهشت عبارت‌اند از کارل فریدریش گاوس^۲ ریاضیدان آلمانی (۱۱۵۶)، پیر تیار دو شاردن فیلسوف و یزدان‌شناسی فرانسوی (۱۲۶۰) و اوبرتو پازولینی^۳ کارگردان ایتالیایی (۱۳۳۶). از میان درگذشتگان هم می‌توان از لئوناردو داوینچی^۴ (۸۹۸) آنتونین دووراک^۵ آهنگساز چک (۱۲۸۳)، آرام خاچاتوریان آهنگساز ارمنی (۱۳۵۷) آیت‌الله مطهری (۱۳۵۸) و رضا سیدحسینی نویسنده (۱۳۸۸) یاد کرد. در ضمن در همین روز (۱۳۷۸) بود که پیکر کوهنورد انگلیسی جورج مالوری^۶ هفتاد و پنج سال پس از ناپدید شدن در قله‌ی اورست در این کوهستان کشف شد. در سال ۱۳۸۹ هم محمد بهمن‌بیگی بنیانگذار آموزش عشایری در ایران درگذشت و به پاس فعالیت‌های سازنده و نیکوکارانه‌اش در مراسم خاکسپاری او بیش از صد هزار نفر شرکت کردند.

^۱ Jonas Salk

^۲ Carl Friedrich Gauss

^۳ Uberto Pasolini

^۴ Leonardo da Vinci

^۵ Antonín Dvořák

^۶ George Mallory

دوازدهم اردیبهشت

مهم‌ترین مناسبت دوازدهم اردیبهشت در دوران معاصر ما کشته شدن ناصرالدین‌شاه در این روز است. بعد از ظهر آدینه دوازدهم اردیبهشت ۱۲۷۵ ناصرالدین‌شاه در حرم حضرت عبدالعظیم توسط میرزا رضا کرمانی با اسلحه گرم به قتل رسید. در همین روز اتابک امین‌السلطان صدراعظم قتل ناصرالدین‌شاه و پادشاهی مظفرالدین میرزا را تلگرافی به تبریز اعلام نمود. مظفرالدین‌شاه هم وی را در سمت صدراعظمی تثبیت و برای مخارج حرکت به تهران از او یکصد هزار تومان حواله‌ی پول دریافت کرد. یازده سال بعد باز در همین روز (۱۲۸۶) اتابک بار دیگر با فرمان محمدعلی‌شاه به صدارت رسید و دو سال بعد (۱۲۸۸) محمدعلی‌شاه صدراعظم مشروطه‌خواهش احمدخان مشیرالدوله را عزل کرد و این مقام را به سعدالدوله بخشید.

مراسم
خاکسپاری
ناصرالدین‌شاه

دوازدهم اردیبهشت در ضمن روز مداخله‌های سیاسی انگلستان در حریم ایران زمین نیز هست. در ۱۲۹۵ انگلیسی‌ها که خواهان کنترل سیستم نظامی و مالی ایران بودند با سپهسالار اعظم صدراعظم توافق کردند که ماهی دویست هزار تومان به دولت ایران بدهند و این دو وزارتخانه را مدیریت کنند. ربع قرن بعد در ۱۳۲۰ عراقی‌ها که کشورشان چند سال پیش به دست انگلستان آفریده شده بود و شاهشان ملک عبدالله دست‌نشانده‌ی این دولت بود، وی را راندند که رشیدعالی گیلانی را که با رضاشاه و آلمانی‌ها نزدیکی داشت به حکومت برگزیدند. تا این که در دوازدهم اردیبهشت همین سال انگلیسی‌ها به عراق حمله کردند و رشیدعالی را از قدرت کنار زدند و باز ملک عبدالله را به جای تعیین شده برایش برنشانند. درگیری انگلیسی‌ها با مردم ایران زمین در اینجا پایان نیافت چون دقیقاً ده سال بعد (۱۳۳۰) در همین روز طرح ملی شدن صنعت نفت در مجلس تصویب شد. شش سال بعد (۱۳۳۶) راه آهن تهران-مشهد هم گشایش یافت. رخداد دیگر این‌که در این روز (۱۳۴۰) ابوالحسن خانعلی، معلمی که در تجمع اعتراض‌آمیز معلمان در میدان بهارستان شرکت کرده بود، کشته شد.

رشیدعالی گیلانی و محمد حسینی مفتی اورشلیم

در سطح جهانی دوازدهم اردیبهشت به شکل غریبی با رخداد‌های دینی مصادف بوده است. در سال ۳۷۳ میلادی آتاناسیوس اسکندرانی^۱ رهبر بانفوذ مسیحیان درگذشت. در سال ۲۸ هجری خورشیدی ماروتای تکریتی رهبر مسیحیان سریانی در قلمرو ساسانی فوت کرد. او تفسیری مشهور بر کتاب مقدس نوشته بود و در گردهمایی رهبران مسیحی در سال هشتم هجری به رهبری مسیحیان آسوری برگزیده شد. در ۹۹۰ انجیل جیمز شاه برای اولین بار در لندن به چاپ رسید، در ۱۱۵۵ کشیشی یسوعی به نام آدام وایزهاوپت^۲ در باواریا آیین ایلومیناتی^۳ را تأسیس کرد و این همان است که امروز همچون فرقه‌ای مرموز و مخوف موضوع داستان‌های هیجان‌انگیز قرار گرفته است. در ۱۲۶۳ موزس فلیتوود واکر^۴ نخستین ورزشکار سیاهپوستی بود که در آمریکا اجازه یافت در یک تیم بیسبال بازی کند!

این روز در ضمن با فجایعی طبیعی هم مصادف بوده است. در ۱۳۹۳ هم رانش زمین در بدخشان افغانستان به مرگ دو سه هزار تن منتهی شد که دویست و پنجاه نفرشان مهمانان یک مجلس عروسی بودند. در سطح جهانی این روز با چند رخداد سیاسی گره خورده است. در ۱۲۵۶ پابلو ایگلسیاس^۵ حزب سوسیالیستی کارگران اسپانیا را تأسیس کرد، در ۱۲۶۴ لئوپولد دوم^۶ شاه بلژیک کنگو را مستعمره‌ی خود ساخت، و در ۱۳۶۱ جنگ دریایی بریتانیا و آرژانتین بر سر جزایز فالکلند آغاز شد. با این همه، چند رخداد فنی و فرهنگی هم در این روز رخ داده است. در ۱۳۳۱ نخستین هواپیمای مسافربری با موتور جت از لندن به یوهانسبورگ پرواز کرد؛ در ۱۳۳۴ تنسی ویلیامز^۷ جایزه‌ی درام پولیتزر را برای «گره روی شیروانی داغ»^۸ دریافت کرد.

¹ Athanasius of Alexandria

² Adam Weishaupt

³ Illuminati

⁴ Moses Fleetwood Walker

⁵ Pablo Iglesias

⁶ Leopold II of Belgium

⁷ Tennessee Williams

⁸ Cat on a Hot Tin Roof

قربانیان کشتار

یلوا در نیجریه

در میان ایرانیان نصرت‌الدین میرزا سالارالسلطنه پسر ناصرالدین شاه (۱۲۶۱)، رضا ارحام صدر هنرپیشه (۱۳۰۲) و شیرکو بیگس (۱۳۱۹) در این روز زاده شدند و غلامحسین رهنمای ریاضیدان (۱۳۲۵)، و رضا لطفی موسیقی‌دان (۱۳۹۳) در این روز درگذشتند. این روز در ضمن با ترور سیاستمدارانی که رهبر دینی هم بوده‌اند پیوندی دارد. در ۱۳۵۸ آیت‌الله مطهری هنگامی که از خانه‌ی یدالله سحابی خارج می‌شد به دست گروه فرقان ترور شد و در ۱۳۹۰ اسامه بن لادن با بمباران آمریکایی‌ها در پاکستان به قتل رسید.

در سطح جهانی زادگان دوازدهم اردیبهشت عبارت‌اند از کاترین کبیر^۱ ملکه‌ی روسیه (۱۱۰۸)، تئودور هر تسل^۲ سیاستمدار اتریشی (۱۲۳۹)، و دیوید بکهام^۳ فوتبالیست (۱۳۵۴). درگذشتگان این روز هم عبارت‌اند از آلفرد دو موسه^۴ ادیب فرانسوی (۱۲۳۶)، جوزف مک کارتی سناتور امریکایی (۱۳۳۶)، فرانتس فون پاپن^۵ صدراعظم آلمان (۱۳۴۸)، جی ادگار هوور^۶ مؤسس FBI (۱۳۵۱)، و جان اکلز^۷ عصب‌شناس و فیزیولوژیست استرالیایی و پائولو فریره^۸ فیلسوف برزیلی که هر دو در ۱۳۷۶ جان سپردند.

¹ Catherine the Great

² Theodor Herzl

³ David Beckham

⁴ Alfred de Musset

⁵ Franz von Papen

⁶ J. Edgar Hoover

⁷ John Eccles

⁸ Paulo Freire

سیزدهم اردیبهشت

سیزدهم اردیبهشت در ایران زمین با رخداد‌های اجتماعی و سیاسی مصادف بوده است. در ۱۲۳۳ میرزا حبیب‌الله شیرازی متخلص به قآنی، شاعر دربار فتحعلی‌شاه، درگذشت و سبک بازگشت ادبی افول خود را آغاز کرد. در ۱۲۸۶ اتابک امین‌السلطان برای آخرین بار به صدارت رسید و دو سال بعد، پس از آن که او کشته شده و مجلس به توپ بسته شده بود، مجاهدان مشروطه خواه معترض به استبداد صغیر در همین روز اصفهان را فتح کردند. اما آخرین بقایای استبداد همچنان تا سه سال بعد مقاومت می‌ورزید و آن هنگامی بود که در سیزدهم اردیبهشت ۱۲۹۱ جنگ سختی بین قوای دولت مشروطه به فرماندهی فرمانفرما و قوای سالارالدوله که هوادار شاه مستبد بود، در نزدیکی‌های همدان درگرفت. نیروی دولتی از سالارالدوله شکست خورد، قورخانه و دارائی‌های دولتی و سه توپ شنیدر به دست سالارالدوله افتاد. هشت سال بعد در ۱۲۹۹ شکل تازه‌ای از استبداد به شکل جنینی سر بر آورد و بلشویک‌ها در گرجستان کودتا کردند، اما شکست خوردند.

سالارالدوله

دکتر آرتور میلیسپو

در ۱۳۰۲ رضاشاه، که هنوز شاه نشده بود، ۴۷ افسر را برای تحصیل به فرنگستان فرستاد. چهار سال بعد که شاه شده بود در همین روز (۱۳۰۶) مجلس قانون تأسیس بانک ملی ایران را با سرمایه‌ی پانزده میلیون تومان تصویب کرد. در ۱۳۲۲ میلسپو^۱ به مجلس اعلام کرد که برای ساماندهی به اوضاع اقتصادی ایران به اختیارات زیادی نیاز دارد و مجلس هم تسلیم نظر او شد. در ۱۳۴۲ فردریک نهم شاه دانمارک به ایران وارد شد و در ۱۳۶۰ نرگس خواننده‌ی مشهور ایرانی تبار هندی درگذشت. نرگس به ویژه به خاطر بازی‌هایش در فیلم‌های هندی شهرت داشت و این روز برایش از جنبه‌ی دیگری هم اهمیت داشت، چون در همین روز به سال ۱۲۹۲ بود که اولین فیلم هندی به اسم راجا هَریش چندرا ساخته شد و صنایع فیلم‌سازی هند آغاز گشت.

صحنه‌ای از فیلم
راجا هَریش چندرا

¹ Arthur Millspaugh

در تاریخ جهان این روز با رخدادهایی ناگوارتر قرین بوده که بیشترشان خاستگاهی طبیعی داشته است. یک نمونه‌ی سیاسی‌اش آن که در سال ۸۰۸ دوشیزه‌ای نوجوان به نام ژاندارک^۱ در فرانسه قیام کرد و توانست قوای مهاجم انگلستان را از این سرزمین پس بزند، هرچند خودش در نوزده‌سالگی به دست متحدان انگلیس زنده زنده بر تیرک سوزانده شد. نمونه‌های طبیعی‌اش هم آن که در سیزدهم اردیبهشت سال ۸۶۰ خورشیدی بزرگ‌ترین زلزله از سه زمین‌لرزه‌ی پی‌پی جزیره‌ی رودس را ویران ساخت و سی هزار تن را نابود کرد. رخداد‌های دیگر هم آن که در ۸۷۸ کریستف کلمب جزایر جامائیکا را کشف کرد و در ۱۰۹۴ خورگرفت کاملی که ادموند هالی^۲ پیشگویی کرده بود با اختلاف زمانی چهار دقیقه بروز کرد. و در دوران معاصر ما در ۱۳۸۳ طی درگیری‌های مذهبی شهر یلوا در نیجریه، به دنبال کشته شدن ۷۸ مسیحی به دست مسلمانان، مسیحیان به کشتار مسلمانان روی آوردند و بیش از ۶۳۰ تن از مسلمانان را کشتار کردند. در ۱۳۸۷ هم توفان موسوم به نرگس^۳ برمه را ویران کرد و ۱۳۸ هزار تن را به قتل رساند و میلیون‌ها نفر را بی‌خانمان کرد.

سیزدهم اردیبهشت در ضمن با رخداد‌های اجتماعی فرهنگی خوشایندی هم‌زمان بوده است. در ۱۱۷۰ اولین قانون اساسی مشروطه‌ی مدرن توسط مجلس سجم لهستان-لیتوانی اعلام شد. در ۱۱۸۰ واشینگتون دی‌سی به صورت شهر درآمد. در ۱۲۰۹ خط راه‌آهن کانتربری-ویتستابل بر روی مسافران گشوده شد، که نخستین خط قطار مسافری با لوکوموتیو بخاری بود و اولین تونل را هم داشت. در ۱۲۱۶ دانشگاه آتن حدود ده سال پیش از دارالفنون ما تأسیس شد. در ۱۳۱۶ برباد رفته^۴ اثر مارگارت میچل^۵ جایزه‌ی پولیتزر را ربود و کمتر از هفتاد سال پیش در ۱۳۲۷ دادگاه عالی آمریکا حکم کرد معاهده‌هایی که بر اساس آن خرید و فروش ملک به سیاهپوستان و اقلیت‌های نژادی منع می‌شوند، غیرقانونی هستند. تا آن هنگام این قراردادهای نژادپرستانه بخشی معمول و رایج از قواعد مالی آمریکا محسوب می‌شد.

¹ Jeanne d'Arc

² Edmond Halley

³ Cyclone Nargis

⁴ Gone with the Wind

⁵ Margaret Mitchell

در ۱۳۳۱ اولین مسابقه‌ی خودروسواری که از تلویزیون پخش شد مسابقه‌ی دربی کتاکی بود که از شبکه‌ی CBS نمایش داده شد و چند ماه مانده به انقلاب ایران، در ۱۳۵۷، اولین ایمیل تجاری تبلیغاتی ناخواسته (spam) برای همه‌ی نشانی‌های ساحل غربی آمریکا ارسال شد. در ۱۳۷۰ هم به پیشنهاد سازمان علمی-فرهنگی ملل متحد (یونسکو) روز سوم مه، روز جهانی مطبوعات نامیده شد و در ۱۳۷۹ بیل کلیتون اعلام کرد که استفاده از GPS از انحصار ارتش آمریکا خارج می‌شود و کارکردش عمومی می‌گردد.

مهم‌ترین زادگان این روز یونگ^۱، امپراتور چین (۷۳۹)، نیکولو ماکیاوولی^۲ (۱۴۶۸)، نووالیس^۳ شاعر آلمانی (۱۱۵۱) و مانفرد فون ریشت‌هوفن^۴ خلبان و قهرمان جنگی آلمانی (۱۲۷۱) و مهم‌ترین درگذشته‌ی این روز سلطان محمد فاتح (۱۴۵۳) است.

^۱ Yongle

^۲ Niccolò Machiavelli

^۳ Novalis

^۴ Manfred von Richthofen

چهاردهم اردیبهشت

چهاردهم اردیبهشت ماه به خاطر پیوندش با زادروزها و سالمرگ‌های نامداران ایرانی اهمیت دارد. در ۳۸۷ خورشیدی خواجه عبدالله انصاری در چنین روزی زاده شد و درست دو‌یست سال بعد در ۵۸۷ شیخ شهاب‌الدین سهروردی شیخ اشراق به دست حاکم ایوبی حلب به شکل دلخراشی کشته شد. نزدیک به هفتصد سال بعد دامنه‌ی مرگ‌ها گسترش یافت و در ۱۲۹۶ به دنبال هجوم متفقین به ایران و سیاست‌های خانمان‌سوز انگلیسی‌ها، قحطی وحشتناکی در ایران بروز کرد که یک سوم تا یک چهارم جمعیت کشور را طی چند سال از میان برد. دو سال بعد در همین روز شورش جنگل فرو نشست و دکتر حشمت که از رهبران این حرکت بود به دست متین‌الملک اعدام شد. از میان درگذشتگان دیگر این روز می‌توان از سلطان حسین بایقرا (۸۸۵) و تیپو سلطان (۱۱۷۸) یاد کرد که این دومی در جریان جنگ با استعمارگران انگلیسی به قتل رسید.

تندیس شیخ شهاب‌الدین سهروردی

در دوران معاصرمان این روز با چند رخداد مربوط به نهضت ملی شدن صنعت نفت ارتباط دارد. در ۱۳۳۰ در پی اعلام ملی شدن صنعت نفت رزمنان انگلیسی «اچ. ام. اس. یوریالوس» وارد خلیج فارس شد، و یک سال بعد (۱۳۳۱) تیمسار زاهدی که مخالف این جریان بود با جلب نظر موافق آیت‌الله کاشانی در اعتراض به این حرکت در مجلس بست نشست.

دکتر حشمت (بالا) و سپهبد زاهدی (چپ)

در کشورهای دیگر دنیا چهاردهم اردیبهشت بیشتر با رخدادهای سیاسی و اجتماعی حاشیه‌ای مصادف بوده است. در ۱۱۹۳ ناپلئون شکست خورده به تبعیدگاهش در البا رسید، در ۱۲۸۳ آمریکا ساخت کانال پاناما را آغاز کرد، در ۱۳۱۱ آل کاپون در آتلانتا به یازده سال زندان محکوم شد، در ۱۳۳۲ ارنست همینگوی^۱ به خاطر کتاب پیرمرد و دریا^۲ جایزه پولیتزر را برد، در ۱۳۳۴ سیطره‌ی متفقین بر آلمان ده سال پس از پیروزی‌شان در جنگ خاتمه یافت و آلمان غربی خودمختاری‌اش را از قوای اشغالگر به دست آورد و در ۱۳۷۳ اسحاق رابین و یاسر عرفات عهدنامه‌ی صلح امضا کردند. در این میان مهم‌تر از همه سال ۱۳۵۸ بود که در آن مارگارت تاچر^۳ اولین صدر اعظم زن بریتانیایی شد.

^۱ Ernest Hemingway

Margaret Thatcher

مارشال یوسیپ بروز تیتو

از میان زادگان چهاردهم اردیبهشت می‌توان از توماس هنری هاکسلی^۱ زیست‌شناس انگلیسی (۱۲۰۴)،

الکساندر کرنسکی اولین رئیس‌جمهور روسیه (۱۲۶۰) و حسنی مبارک رئیس‌جمهور مصر (۱۳۰۷) نام برد. مارشال

تیتو^۲ بنیان‌گذار بلشویک کشور یوگسلاوی (۱۳۵۹) هم در همین روز درگذشت.

^۱ Thomas Henry Huxley

^۲ Josip Broz Tito

پانزدهم اردیبهشت

پانزدهم اردیبهشت را در ایران باستان جشن بهاربد می‌نامیدند و آن را در قالب گاهنبار جشن می‌گرفتند. در دوران معاصر این روز برای ایرانیان با مجموعه‌ای از رخداد‌های بین‌المللی گره خورده است. در ۱۲۳۶ استعمار انگلستان که بخش‌هایی بزرگ از ایران شرقی را در قالب هند بریتانیا (پاکستان و هند شمالی) و افغانستان از ایران جدا کرده بود، کوشید تا همین بلا را بر سر سیستان هم بیاورد. چارلز موری به نمایندگی از انگلستان ادعا کرد که سیستان بخشی از افغانستان است و این جدای بخشی بزرگ از سیستان بود که در هند (پاکستان) ادغام شده بود. میرزا آقاخان نوری در این روز نامه‌ای به او نوشت و در آن تأکید کرد که حاکم هرات -حسین خان یوزباشی- سیستان را از خودش اجاره کرده بوده و این ادعاها به کلی بی‌اساس است.

پیرم خان ارمنی و سردار اسعد

بختیاری پس از فتح تهران

در سال ۱۲۷۴ برای اولین بار در تاریخ دیرپای ایران کسی که متهم به دست داشتن در قتل شاه ایران بود، در کشوری دیگر محاکمه شد و این به سید جمال اسدآبادی مربوط می‌شد که در استانبول بابت مرگ ناصرالدین‌شاه محاکمه شد، اما تبرئه‌اش کردند. در ۱۲۸۸ و گرماگرم استبداد صغیر، بی‌رم خان ارمنی که از مجاهدان نامدار بود با پادگان قزوین که به محمدعلی‌شاه وفادار و با مشروطه مخالف بودند جنگید. در ۱۲۹۵ در جریان اشغال ایران در بلوای جنگ جهانی نخست، قوای روس به قصرشیرین حمله بردند. چهار سال بعد (۱۲۹۹) روس‌ها باکو را گرفتند و نریمان نریمانوف را به دست نشاندهی خود به قدرت رساندند و به این ترتیب جمهوری شوروی سوسیالیستی آذربایجان تأسیس شد.

عملیات نمرود در سفارت ایران در لندن

نریمان نریمانوف

در ایران در همین روز به سال ۱۳۰۴ قانون الغای القاب وضع شد و لقب‌های طولانی دوران قاجار از شناسنامه‌ها حذف شد. نیم قرن بعد رخدادهای مربوط به ایران در این روز ماهیتی کاملاً بین‌المللی پیدا کرده بود. در ۱۳۵۹ نیروی ویژه‌ی هوایی انگلستان در جریان عملیات نمرود به سفارت ایران در لندن حمله برد و گروگان‌گیران پان‌عربی که آنجا را اشغال کرده بودند را از بین برد. این نخستین عملیات گروه تازه تأسیس این تکاوران بود. هفت سال بعد (۱۳۶۶) نخستین جلسه‌ی نشست کنگره‌ی آمریکا درباره‌ی رسوایی ایران-کنترا در تلویزیون آمریکا پخش

شد و سر و صدای بسیار به پا کرد. در ۱۳۷۳ هم معاهده‌ی بیشکک بین ارمنستان و آذربایجان بسته شد و به درگیری‌ها در قره‌باغ پایان داد.

در سطحی جهانی هم این روز با تحولات سیاسی بین‌المللی قرین بوده است. در پانزدهم اردیبهشت ۵۵۳ خورشیدی شورای دوم قسطنطنیه آغاز به کار کرد و دستاوردش سنگ بنایی شد برای تثبیت کلیسای روم شرقی. در ۸۷۳ کریستف کلمب به جامائیکا رسید و آنجا را مستعمره‌ی اسپانیا اعلام کرد، در پانزدهم اردیبهشت سال ۹۰۶ خورشیدی لشکریان اسپانیایی و آلمانی رم را اشغال کرده و به باد غارت دادند، که برخی از مورخان این حادثه را نقطه‌ی پایان دوران نوزایی می‌دانند و در ۱۲۳۹ جوزپه گاریبالدی^۱ با یارانش برای فتح سیسیل و تأسیس کشور ایتالیا به حرکت در آمد. در سال ۱۳۱۵ سربازان ایتالیایی که با فاشیسم موسولینی جانی گرفته بودند اتیوپی را اشغال کردند، و پنج سال بعد (۱۳۲۰) هایله سلاسی^۲، امپراتور فراری این کشور، پس از شکست متحدین بار دیگر به آدیس‌آبابا بازگشت.

در این روز چندین رخداد اجتماعی و فرهنگی هم واقع شده است. در ۱۲۱۴ اولین راه‌آهن در اروپای قاره‌ای بین بروکسل و مثلن آغاز به کار کرد و صد و چهار سال بعد در ۱۳۲۸ در جریان عهدنامه‌ی لندن شورای اروپا در استراسبورگ تأسیس شد که نخستین نهاد مربوط به اروپای متحد به شمار می‌آید. در ۱۲۷۰ موزیک هال نیویورک افتتاح شد و چایکوفسکی^۳ در آن برنامه اجرا کرد و در ۱۲۸۴ برای نخستین بار در پرونده‌ی برادران استراتون^۴ از اثر انگشت برای اثبات قتل استفاده شد.

این روز در ضمن با رخدادهای مربوط به سانسور و خفقان هم نسبتی دارد. در ۱۲۹۱ نخستین شماره از پراودا^۵ در سنت پترزبورگ انتشار یافت و به زودی به ارگان سرکوبگرترین رژیم سیاسی کره‌ی زمین تبدیل شد. در

^۱ Giuseppe Garibaldi

^۲ Haile Selassie

^۳ Pyotr Ilyich Tchaikovsky

^۴ Stratton Brothers case

^۵ Pravda

۱۳۰۴ معلمی به نام جان اسکوپس^۱ در آمریکا به خاطر تدریس تکامل در مدرسه بازداشت شد، و در ۱۳۶۰ بایی سندز^۲ بیست و هفت ساله پس از ۶۶ روز اعتصاب غذا در زندانی در انگلستان درگذشت.

کارل مارکس

ذوالفقار علی بوتو

سلطان حمید میرزا

پانزدهم اردیبهشت ماه زادروز لئوپولد دوم^۳ امپراتور مقدس روم (۱۱۲۶)، سورن کیرکه گارد^۴ فیلسوف دانمارکی (۱۱۹۲)، و کارل مارکس^۵ فیلسوف آلمانی (۱۱۹۷) است. درگذشتگان این روز اغلب سیاستمداران ناکامی بودند که هرچه زمان می گذشت اهمیتشان کمتر می شد. در ۱۲۰۰ ناپلئون در جزیره ی سنت هلن که تبعیدگاهش بود درگذشت، در ۱۳۵۸ ذوالفقار علی بوتو که از قدرت عزل شده بود اعدام شد، و در ۱۳۶۷ سلطان حمید میرزا که واپسین مدعی تاج و تخت قاجار بود و در این هنگام یکسره به شهروندی انگلیسی با نام دیوید درآموند تبدیل شده بود، درگذشت.

¹ John T. Scopes
² Robert Gerard Sands

³ Leopold II
⁴ Søren Kierkegaard

⁵ Karl Marx

جان اسکوپس در دادگاه؛ جنایتکار خطرناکی که به بچه‌های معصوم مسیحی نظریه‌ی تکامل داروینی را تدریس می‌کرد!

شانزدهم اردیبهشت

شانزدهم اردیبهشت در تاریخ ایران زمین با جنب و جوش های سیاسی بزرگ و درگذشت مردان نامدار هم‌زمان است. در تاریخ قرون اخیر در سال ۱۲۰۲ پیروزی سیک‌ها بر یارمحمدخان افغان را در این روز داریم که به تسخیر پیشاور به دست سیک‌ها انجامید و به تشکیل یک دولت زودگذر سیک در پاکستان امروزی انجامید. هشت دهه بعد جریان مشروطه در ایران آغاز شد و در همین روز (۱۲۸۸) علیقلی سردار اسعد از اروپا به ایران بازگشت و رهبری بخشی از قوای مشروطه‌خواه را که با شاه مستبد می‌جنگیدند بر عهده گرفت. ده سال امان‌الله‌خان به قوای اشغالگر انگلیسی حمله برد و در ۱۲۹۰ عده‌ای از زنان در اصفهان به زندان نظمیه حمله کردند و زندانیان سیاسی را آزاد کردند.

میرزا کوچک‌خان و اعضای

کمیته‌ی انقلابی گیلان

در شانزدهم اردیبهشت سال ۱۳۱۶ بگیر و ببند دولت رضاشاهی درباره‌ی کمونیست‌های ایرانی آغاز شد و دکتر تقی ارانی و یارانش (الموتی، بهرامی، عباس آذری و کامبخش) دستگیر شدند. به این ترتیب ماجرای ۵۳ نفر آغاز

شد که در آن شخصیت‌هایی وطن‌پرست مانند دکتر ارانی در کنار وطن‌فروشانمانند کامبخش که آشکارا کارگزار دولت شوروی بودند، نشانده شدند. چهار سال بعد وقتی رشیدعالی گیلانی و نیروهای هوادار آلمان در عراق کودتا کردند و قدرت را به دست گرفتند، آلمانی‌ها در این روز با ایران وارد رایزنی شدند تا از راه ایران به گیلانی سلاح و مهمات برسانند. یک سال بعد از آن، موج مهاجران لهستانی که از شوروی گریخته بودند در ایران مستقر شدند و در این روز (۱۳۲۱) سه هزار تن از ایشان در اردوگاه منظریه سکنی گزیدند.

طی نیم قرن گذشته هم رخدادهای این روز با ملایمتی بیشتر همین راستا را دنبال می‌کرده است. در ۱۳۵۴ لایحه‌ی تأسیس «مترو» برای تهران و حومه از تصویب نهایی پارلمان گذشت، در ۱۳۵۶ صد هزار ارمنی در بیروت به یاد نسل‌کشی ارمنیان به دست ترکان راهپیمایی کردند، در ۱۳۵۷ حکومت پهلوی رژیم کودتایی «نورمحمد تره‌کی» در افغانستان را به رسمیت شناخت، و در ۱۳۷۴ بیل کلینتون، رئیس‌جمهور وقت امریکا، تحریم‌های اقتصادی جدیدی تحت عنوان «تحریم‌های ثانویه» علیه ایران وضع کرد.

در سطح جهانی این روز از طرفی با حرکات نظامی اسپانیایی‌ها پیوندی دارد. در سال ۹۱۵ در همین روز اسپانیایی‌ها در گوشه‌ی دیگری از دنیا قلمرو سرخپوستان را اشغال کرده و در حال غارت آن بودند که سرخپوستان اینکا پاتکی زدند و شهر کوزکو را که پایتختشان بود محاصره کردند و کوشیدند آنجا را از اسپانیایی‌های مهاجم پس بگیرند، که البته ناکام ماندند. ناگفته نماند که در همین روز به سال ۶۳۹ بود که قوبیلای خان فرمانروای مغول چین شد.

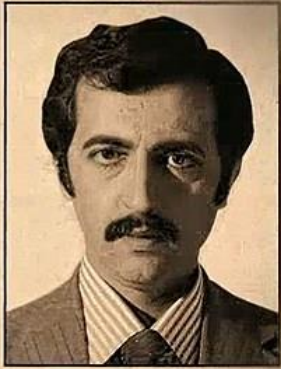
هوانورد هیندنبورگ بر فراز مانهاتان، دقایقی پیش از سقوط

این روز با رخدادهایی فرهنگی و اجتماعی هم مصادف است. درست در همان روزی که اینکاها با اشغالگران پایتختشان درگیر بودند، در شانزدهم اردیبهشت ۹۱۵ خورشیدی هانری هشتم فرمان داد یک نسخه از انجیل به زبان انگلیسی در هر کلیسای قلمروش بنهند. به این ترتیب زمینه برای استانده شدن زبان انگلیسی و فراگیر شدنش در قلمرو بریتانیا فراهم آمد. بعد دو قرن دیگر گذشت تا آن که در ۱۲۶۸ به مناسبت نمایشگاه جهانی پاریس برج ایفل برای بازدید عمومی گشوده شد و پاریس هردو نماد امروزش یعنی ایفل و ورسای را به دست آورد.

در ۱۳۱۶ بالن هوایی هیندنبورگ در نیویورک دستخوش آتش سوزی شد و در چند دقیقه خاکستر شد. سی و شش سرنشین آن در این حادثه جان باختند، در ۱۳۱۹ جان اشتاین‌بک به خاطر داستان خوشه‌های خشم جایزه‌ی پولیتزر گرفت، و در ۱۳۲۶ سازمان بین‌المللی هواپیمایی کشوری موسوم به «ایکائو» نخستین جلسه‌ی رسمی خود را تشکیل داد و اعلام موجودیت کرد. ایکائو از مؤسسات تخصصی سازمان ملل به شمار می‌رود و مهم‌ترین وظیفه‌اش توسعه‌ی مطمئن و منظم هواپیمایی کشوری بین‌المللی در سراسر جهان است. چند رخداد به ظاهر جزئی و کوچک هم در این روز رخ داده که بعدتر به جریان‌هایی سرنوشت‌ساز دگردیسی یافته است. مهمتر از همه آن که در ۱۳۲۸ اولین برنامه‌ی دیجیتال الکترونیکی ذخیره‌پذیر که EDSAC نام داشت اجرا شد که پیش‌تاز نرم‌افزارهای رایانه‌ای محسوب می‌شود. در ۱۳۷۶ بانک انگلستان از کنترل نهادهای سیاسی خارج شد و در ۱۳۸۰ پاپ جان پل دوم^۱ در سفر به سوریه نخستین پاپی شد که به یک مسجد وارد شد و پیامدهای این دو رخداد اخیر را هنوز باید دید.

مجید شریف واقفی
۱۶ اردیبهشت ۱۳۵۴ به شهادت رسید

مجید شریف واقفی در سال ۱۳۲۷ در تهران متولد شد. ۱۲ روزه بود که پدرش حبیب‌الله که کارمند اداره فرهنگ و هنر و استاد زری باقی بود به اصفهان منتقل شد. تحصیلات ابتدایی را در دبستان پرورش و متوسطه را در دبیرستان صائب اصفهان با معدل ۱۹/۹۷ در رشته ریاضی به پایان برد. در همین دوران بود که به فعالیت‌های دینی و اجتماعی روی آورد. دکتر صلواتی از مجید چنین یاد کرده است: ما سعی داشتیم افراد مؤمن و با توانایی تربیت کنیم و بهترین روش ما این بود که از سنین کودکی این کار را آغاز کنیم از جمله با مرحوم شهید مجید شریف واقفی که در دبیرستان تحصیل می‌کرد آشنا شدیم و از او دعوت کردیم که در مجامع و مجالس ما شرکت کند

بریده‌ی روزنامه‌ی خبر کشته شدن مجید شریف

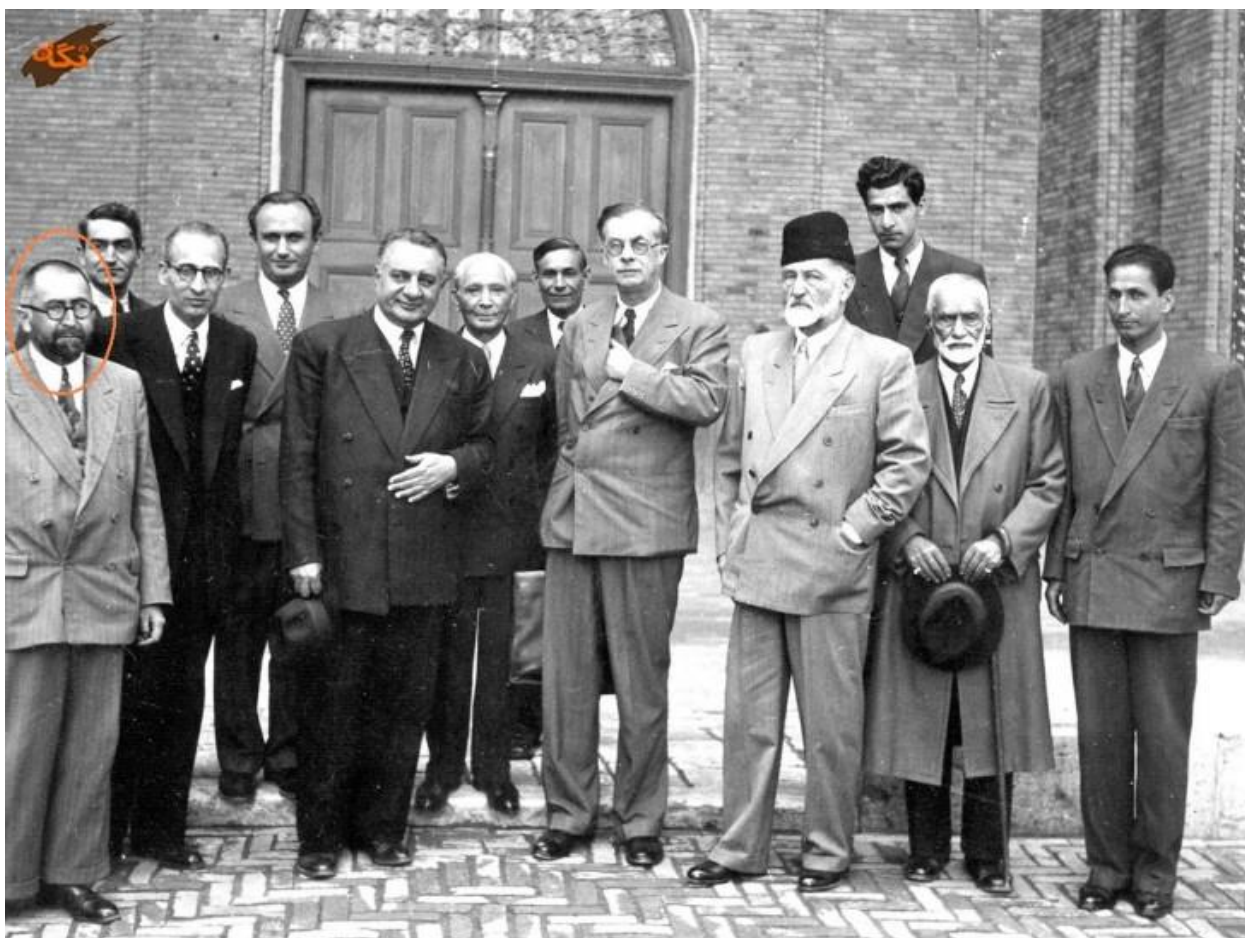
محمدعلی شاه در پایان عمر

¹ Pope John Paul II

زادگان نامدار شانزدهم اردیبهشت عبارت‌اند از ماکسیمیلیان روبسپیر^۱ انقلابی فرانسوی (۱۱۳۷)، زیگموند فروید^۲ روانشناس اتریشی (۱۲۳۵)، دکتر ذبیح‌الله صفا که به سال ۱۲۹۰ در شه‌میرزاد سمنان به‌دنیا آمد و اوا پرون^۳ سیاستمدار و هنرپیشه‌ی آرژانتینی (۱۲۹۸). رفتگان این روز چندین چهره‌ی نامدار ایرانی را در بر می‌گیرند. در ۱۳۴۹ بدیع‌الزمان فروزانفر که از بزرگ‌ترین ادیبان معاصر کشورمان بود فوت کرد، و در ۱۳۵۴ یکی از چریک‌های مجاهدین به نام مجید شریف واقفی که گرایش اسلامی داشت به دست دوستان چریکش که گرایش کمونیستی داشتند به قتل رسید و اسم دانشگاه شریف را که محل تحصیلش بود بر این اساس برگزیده‌اند. در همین روز به سال ۱۲۹۵ جمال پاشا، حاکم عثمانی بیروت، بیست و یک لبنانی جدایی‌طلب را در میدان شهدای امروزمین این شهر اعدام کرد و این یکی از نخستین نشانه‌های فروپاشی قدرت عثمانی‌ها در این منطقه بود.

در میان ایرانیان مهم‌ترین درگذشتگان این روز عبارت‌اند از الکساندر فون هومبولت^۴ زمین‌شناس و جهانگرد

آلمانی (۱۲۳۸)، هنری دیوید ثورو^۵ فیلسوف آمریکایی (۱۲۴۱)، و مارلین دیتریش^۶ هنرپیشه‌ی آلمانی (۱۳۷۱).

بدیع‌الزمان فروزانفر و علی اصغر حکمت

هفدهم اردیبهشت

هفدهم اردیبهشت در تاریخ ایران زمین با رخدادهای ریز و درشتی قرین بوده که اغلب در حاشیه‌ی روندهایی بزرگ‌تر قرار می‌گرفته‌اند. در ۳۵۱ میلادی پس از ورود کنستانتیوس گالوس^۱ به انطاکیه و تلاش برای تثبیت قدرت رومیان در سوریه‌ی امروزی، یهودیان در فلسطین به هواداری از ساسانیان سر به شورش برداشتند. در ۲۱۲ هجری خورشیدی ابن هشام مورخ مشهور و نویسنده‌ی سیره‌ی رسول‌الله درگذشت.

پیرم‌خان و سردار اسعد

در دوران جدید به سال ۱۲۸۸ سپاهیان مشروطه‌خواه زیر فرمان پیرم‌خان ارمنی و سپهدار تنکابنی تا نزدیک قزوین پیشروی کردند و در عمل شکست مستبدان را محرز ساختند. حزب ترقی‌خواه لیبرال هم در همین روز با رهبری عزالممالک، لواء‌الدوله و شیخ محمدعلی بهجت تأسیس شد. دو سال بعد در ۱۲۹۰ مورگان شوستر آمریکایی که برای سر و سامان دادن به وضع مالی ایران استخدام شده بود، به اتفاق شانزده نفر از همکاران خود وارد تهران شد

^۱ Constantius Gallus

بعد از آن در ۱۲۹۹ وقتی بلشویک‌ها با شعارهای ضد استعماری و فریبنده در روسیه به قدرت رسیدند در چنین روزی طی عهدنامه‌ی استقلال گرجستان را به رسمیت شمردند. اما این کارشان برای آن بود که فرصتی برای گرد آوردن سرباز داشته باشند. چون شش ماه بعد عهدشکنی کرد و ارتش سرخ به گرجستان حمله برد و خاک قفقاز را به توبره کشید. ده سال بعد (۱۳۰۹) فاجعه‌ی خفیف‌تری رخ داد و زلزله‌ی شدید سلماس کل این منطقه را ویران ساخت و به مرگ سه هزار تن انجامید. این تلفات نسبت به شدت زمین‌لرزه و ویرانی‌های به‌بارآمده به نسبت کم بود و دلیلش آن بود که پیش‌لرزه‌ای مردم را هشیار ساخت و باعث شد شب را بیرون از خانه بخوابند و از فرو ریختن خانه‌هایشان جان سالم به در ببرند.

زلزله‌ی سلماس

در ۱۳۲۹ در چنین روزی جسد رضاشاه به ایران انتقال یافت و در شهر ری مدفون شد. در ۱۳۴۹ با حکم مجلس شورای ملی سازمان اسناد ملی ایران تأسیس شد و در ۱۳۶۰ زندان «دوله‌تو» در کردستان که در آن تعدادی از

رزمندگان ایرانی به دست حزب دمکرات و کومه‌له زندانی شده بودند، توسط هواپیماهای عراقی بمباران شد و بیشتر زندانیان در این میان کشته شدند.

در سطح جهانی هم این روز با رخدادهایی به همین اندازه متنوع مصادف بوده است. یکی از گرانیگاه‌های حوادث هفدهم اردیبهشت فرانسه بوده است. چون در ۸۰۸ در همین روز بود که ژاندارک با وجود زخمی شدن محاصره‌ی اورلئان را شکست و در جنگ پیروز شد. در ۱۰۶۱ لویی هفدهم دربارش را به کاخ ورسای انتقال داد و آنجا به مرکز حکومتی فرانسه تبدیل شد. جالب آن که بیش از دو قرن بعد درست در همین روز (در ۱۰۹۷) شهر نیواورلئان تأسیس شد. در ۱۲۹۸ ادوارد جورج هانی^۱ روزنامه‌نگار استرالیایی برای اولین بار پیشنهاد کرد برای ادای احترام به آتش‌بس پایانی جنگ جهانی اول، مردم یک دقیقه سکوت کنند، و این رسم از آن هنگام به بعد رواج یافت. هفدهم اردیبهشت در ضمن با واکنش مردم و ستیزشان با نیروهای اشغالگر استعماری هم تقارنی دارد. در ۱۱۴۲ پونتیاک^۲ رهبر سرخپوستان برای پس گرفتن منطقه‌ی دیترویت با انگلیسی‌ها وارد جنگ شد و در ۱۳۳۳ جنگ معروف دین بین فو^۳ در هندوچین میان ویتنام و فرانسه پایان یافت که طی آن ویتنامی‌ها بر قوای استعماری پیروز

شدند.

زندان دوله‌تو

¹ Edward George Honey

² Pontiac

³ Battle of Dien Bien Phu

این روز در ضمن با رخدادهای دینی غیرعادی هم پیوند خورده است. در چنین روزی به سال ۱۱۷۳ خورشیدی روبسپیر^۱ دین «وجود اعلیٰ»^۲ را به عنوان مذهب رسمی کشور در کنوانسیون ملی به حاضران عرضه کرد که شکلی روشنفکرانه از پرستش عقل و خرد محسوب می‌شد. در دوران معاصر ما پاپ جان پل دوم در ۱۳۷۸ به رومانی سفر کرد و پس از نهمصد سال نخستین پاپی شد که به قلمروی ارتدوکس وارد می‌شد. در ۱۳۸۶ هم باستان‌شناسان اسرائیلی مقبره‌ی هیروود بزرگ^۳ را در جنوب اورشلیم کشف کردند و به این ترتیب این سیاستمدار زیرک ادومی را که گرایشی ضدیهودی هم داشت و دست‌نشانده‌ی رومیان بود همچون نمادی از افتخار یهودیان باستان مرکز تبلیغ قرار دادند.

رخدادهای فرهنگی و اجتماعی هم در این روز فراوان رخ داده است. در ۱۲۰۳ نخستین نسخه از سمفونی نهم بتهوون در وین به اجرا در آمد و آهنگساز ناشنوا که پشت به مردم و رو به اعضای ارکستر خود داشت، تنها وقتی اجرا پایان یافت و به سمت مردم بازگشت، متوجه شد که مخاطبان مشتاقش به افتخارش برخاسته‌اند و دست می‌زنند. حدود هفتاد سال بعد در ۱۲۷۴ الکساندر استپانوویچ پوپوف^۴ در سن پترزبورگ اختراعش را به جامعه‌ی علمی عرضه کرد، که شکلی ابتدایی از گیرنده‌ی رادیویی بود. بر همین مبنا در دوران شوروی با قدری تحریف تاریخ این روز را روز رادیو می‌نامیدند و این ابزار را اختراعی روسی قلمداد می‌کردند. طی سال‌های اخیر هم در ۱۳۷۷ مرسدس بنز شرکت کرایسلر را خرید و این بزرگ‌ترین ادغام شرکت‌ها در تاریخ محسوب می‌شد؛

¹ Maximilien Robespierre

² Supreme Being

³ Herod the Great

⁴ Alexander Stepanovich

Popov

زادگان هفدهم اردیبهشت عبارت‌اند از دیوید هیوم^۱ فیلسوف اسکاتلندی (۱۰۹۰)، یوهان برامس^۲ آهنگساز آلمانی (۱۲۱۲)، پیوتر ایلیچ چایکوفسکی^۳ موسیقی‌دان روس (۱۲۱۹)، رابیندرانات تاگور^۴ ادیب هندی (۱۲۴۰)، گری کوپر^۵ هنرپیشه‌ی آمریکایی (۱۲۸۰).

در میان ایرانیان فریدون رهنما ادیب و منتقد ادبی در ۱۳۵۴ در پاریس درگذشت و دکتر محمدصادق رجحان بافت‌شناس نامدار در ۱۳۹۰ در تهران فوت کرد. رفتگان نامدار انیرانی این روز هم عبارت‌اند از اسکندر امپراتور اتیوپی (۸۷۳)، پل گوگن^۶ نقاش (۱۲۸۲) و جیمز جورج فریزر^۷ انسان‌شناس انگلیسی (۱۳۲۰).

^۱ David Hume

^۲ Johannes Brahms

^۳ Pyotr Ilyich Tchaikovsky

^۴ Rabindranath Tagore

^۵ Gary Cooper

^۶ Paul Gauguin

^۷ James George Frazer

در کشورهای دیگر این روز با چند رخداد سیاسی و اجتماعی ناهمتراز مصادف بوده است. در ۱۲۴۰ در جریان جنگ‌های داخلی آمریکا ریچموند^۱ در ویرجینیا پایتخت نیروهای کنفدراسیون ایالات آمریکا اعلام شد و به این ترتیب آمریکا به دو کشور درگیر با هم تجزیه شد. در ۱۳۲۴ فرانسوی‌ها به دنبال شورش مردم الجزایر در شهر بازرگانی سِطیف به این منطقه حمله بردند و به کشتار اهالی دست گشودند. دولت فرانسه به طور رسمی شمار مسلمانان کشته شده در این واقعه را ۱۰۲۵ نفر اعلام کرده که بی‌شک نادرست است. گزارش اخیر انتشار یافته از رادیو قاهره که شمار قربانیان را چهل و پنج هزار تن می‌داند هم احتمالاً اغراقی در خود دارد. شمار دقیق شهروندان کشته شده معلوم نیست اما بی‌شک چند ده هزار تن را در بر می‌گیرد. بعد از این کشتار جنگ‌های استقلال الجزایر با فرانسویان آغاز شد. در ۱۳۷۹ هم ولادیمیر پوتین^۲ رئیس جمهور روسیه شد و در ۱۳۸۳ افراطیون اسلام‌گرا یک بازرگان آمریکایی به نام نیک برگ^۳ را گردن زدند و فیلمش را در اینترنت پخش کردند. و این نخستین اثر از این

دست بود.

اولین عرضه‌ی کوکاکولا در فرانسه

(۱۳۲۹/۱۹۵۰ م.)

^۱ Richmond

^۲ Vladimir Putin

^۳ Nick Berg

رخدادهای فرهنگی این روز هم جای توجه دارد. در ۱۲۹۱ شرکت سینمایی پارامونت^۱ تأسیس شد که امروز یکی از مهم‌ترین نهادهای فیلم‌ساز جهان است. در ۱۲۶۵ داروسازی به نام جان پمبرتون^۲ برای نخستین بار در آمریکا نوشابه‌ای قندی به اسم کوکاکولا عرضه کرد. در ۱۲۷۷ لیگ ایتالیا اولین بازی فوتبال خود را برگزار کرد و در ۱۳۵۵ اولین ترن هوایی که مسیرش حلقه‌ی عمودی داشت در کالیفرنیا راه‌اندازی شد. در ۱۳۵۹ هم سازمان بهداشت جهانی اعلام کرد آبله مرغان ریشه‌کن شده است.

زادگان هجدهم اردیبهشت عبارت‌اند از ادوارد گیبون^۳ مورخ انگلیسی (۱۱۱۶)، یوسپ بروز تیتو^۴ رهبر کمونیست‌های یوگسلاوی (۱۲۷۰)، فردریش هایک^۵ فیلسوف اقتصاد (۱۲۷۸)، تیتو^۶ رهبر یوگسلاوی (۱۲۷۱) و انریکه ایگلسیاس^۷ خواننده‌ی اسپانیایی (۱۳۵۴). درگذشتگان نامدار این روز پرشمارتر هستند. مهم‌تر از همه آن که در ۱۱۷۳ آنتوان لاوازیه^۸ دانشمند و شیمی‌دان فرانسوی که در ضمن مأمور مالیاتی دوران رژیم کهن هم بود، به جرم خیانت در یک روز شتابزده محاکمه و با گیوتین اعدام شد. باقی رفتگان این روز عبارت‌اند از اسوالد اشپنگلر^۹ نویسنده‌ی (تاریخ‌دان؟) آلمانی (۱۲۱۵)، جان استوارت میل^{۱۰} فیلسوف انگلیسی (۱۲۵۲)، و هلنا بلاواتسکی^{۱۱} عارف اروپایی (۱۲۷۰).

¹ Paramount Pictures

² John Pemberton

³ Edward Gibbon

⁴ Josip Broz Tito

⁵ Friedrich Hayek

⁶ Josip Broz Tito

⁷ Enrique Iglesias

⁸ Antoine Lavoisier

⁹ Oswald Spengler

¹⁰ John Stuart Mill

¹¹ Helena Blavatsky

نوزدهم اردیبهشت

نوزدهم اردیبهشت در تاریخ قرون میانه‌ی ایران با مرگ الغبیک نوه‌ی دانشمند تیمور لنگ مصادف است.

الغبیک که دو نسل پس از تیمور در سلسله‌ی گورکانی به سلطنت رسید، اخترشناس و ریاضیدان بزرگی بود و در پشتیبانی از دانشمندان ایرانی و آباد ساختن شهرها کوششی داشت. چندان که رصدخانه‌ی سمرقند را با مدیریت جمشید کاشانی ساخت. او در چنین روزی به سال ۸۲۹ خورشیدی به دست فرزند جاه‌طلبش عبداللطیف میرزا گورکانی حاکم بلخ به قتل رسید. این پسر بر پدر شورید و او را همراه با برادرش با مکر به قتل رساند، اما خودش هم پس از شش ماه سلطنت به دست سربازانش کشته شد.

The image shows a page from an old manuscript, likely a calendar or astronomical table. It features a grid of numbers and text in Persian. The text is written in a cursive script, and there are some red markings throughout. The table is organized into columns and rows, with some cells containing numbers and others containing text or symbols. The text is written in a cursive script, and there are some red markings throughout.

برگی از زیج الغ بیک، جدول

نجومی‌ای که جمشید کاشانی

و گروهی از دانشمندان همکارش

با فرمان و همکاری الغبیک تدوین کردند.

در تاریخ معاصرمان این روز با چند کشمکش قرین است که با روحیه‌ی بلشویکی پیوندی دارد. در ۱۲۹۹ کمونیست‌های قفقازی که توسط ارتش سرخ پشتیبانی می‌شدند این منطقه را تسخیر کردند و به ویژه در جریان سقوط باکو و گرفتن این شهر جنایت‌های زیادی مرتکب شدند. هفت دهه بعد باز در این منطقه بحرانی پیش آمد و آن زمانی بود که در سال ۱۳۷۱ قوای ارمنی شوشا را تصرف کردند. در بین این دو تاریخ رخداد شبه‌بلشویکی‌ای در ایران رخ داد و آن هم اعدام حبیب‌القانیان در سال ۱۳۵۸ بود که انگار مهم‌ترین جرمش ثروت فراوانش بوده باشد. چون او رئیس انجمن کلیمیان ایران هم بود، این واقعه مهاجرت گسترده‌ی یهودیان ایران به غرب را به دنبال داشت.

پانچ و جودی

حبیب‌الله القانیان

بوفالو بیل

در خارج از ایران دو رخداد وابسته به جنگ جهانی دوم در این روز رخ داده است. یکی در ۱۳۱۵ که ایتالیایی‌ها در آن پس از فتح آدیس‌آبابا کشور اتیوپی را بخشی از قلمرو خود اعلام کردند، و دیگری در ۱۳۲۰ که زیردریایی آلمانی U-110 توسط ناوگان انگلیس غنیمت گرفته شد. این زیردریایی یک دستگاه رمزگذاری انیگما-ماشین داشت که بعدتر برای واگشایی پیام‌های آلمان‌ها مورد استفاده قرار گرفت. در ۸۸۲ کریستف کلمب^۱ به جزایر

¹ Christopher Columbus

کیمن^۱ رسید و چون آنجا لاک‌پشت زیاد بود اسمش را تورتوگاس^۲ گذاشت و روند ادعای مالکیت دولت اسپانیا بر سرزمین‌های «کشف‌شده» را آغاز کرد.

رخدادهای فرهنگی و علمی نوزدهم اردیبهشت هم جالب توجه بوده‌اند. در ۱۲۵۳ اولین تراموای اسبی در بمبئی شروع به کار کرد، در ۱۲۸۰ اولین پارلمان استرالیا در ملبورن و کانبرا تأسیس شد، در ۱۳۳۹ نخستین داروی ضدبارداری خوراکی به نام انوید^۳ به بازار عرضه شد، و در ۱۳۸۰ خورشیدی ۱۲۹ نفر در جریان درگیری‌های بعد از بازی فوتبال در غنا کشته شدند.

این روز در ضمن با نمایش‌ها و آیین‌های مربوط به آن پیوندی داشته است. در نوزدهم اردیبهشت ۱۰۴۱ نخستین نمایش خیمه‌شب‌بازی که در آن پانچ و جودی^۴ حضور داشتند در انگلستان اجرا شد و این‌ها دو شخصیت عروسکی هستند که هنوز هم محبوبیت زیادی بین کودکان و مردم دارند. در ۱۲۶۶ بوفالو بیل^۵ اولین نمایش خود درباره‌ی غرب وحشی را در لندن بر صحنه برد و تصویری رمانتیک و در ضمن تخیلی از آمریکا را در ذهن اروپاییان پدید آورد که تا به امروز دوام آورده است. در ۱۳۳۷ فیلم «سرگیجه»^۶ ی هیچکاک^۷ اکران شد و در ۱۳۹۴ روس‌ها بزرگ‌ترین رژه‌ی تاریخ را در روز بزرگداشت پیروزی‌شان در جنگ جهانی دوم در میدان سرخ مسکو اجرا کردند. در این برنامه نیم میلیون نفر رژه رفتند!

از زادگان نامدار نوزدهم اردیبهشت می‌توان از آدام اوپل^۸ مؤسس کمپانی اوپل (۱۲۱۶) و هری ترومن^۹ رئیس جمهور آمریکا (۱۲۶۳) نام برد و از زمهره‌ی رفتگان این روز می‌توان از فریدریش شیلر^{۱۰} شاعر آلمانی (۱۱۸۴)، ژوزف لویی گی‌لوساک^{۱۱} فیزیکدان فرانسوی (۱۲۲۹) و گوستاو فلوربر^{۱۲} نویسنده‌ی فرانسوی (۱۲۵۹) یاد کرد. نوزدهم

¹ Cayman Islands

² Las Tortugas

³ Enovid

⁴ Punch and Judy

⁵ Buffalo Bill

⁶ Vertigo

⁷ Alfred Hitchcock

⁸ Adam Opel

⁹ Harry S. Truman

¹⁰ Friedrich Schiller

¹¹ Joseph Louis Gay-Lussac

¹² Gustave Flaubert

اردیبهشت در ضمن روز زاده شدن خطیب بغدادی (۳۸۱) هم هست که فقیه شافعی مذهب و مورخ نامدار ایرانی بود که در پیوستگی با دربار قائم بالله آرای خود را در منبرهای میانرودان و آسورستان تبلیغ می کرد.

بیستم اردیبهشت

بیستم اردیبهشت در تاریخ ایران و جهان با ازدحامی از رخدادهای گوناگون همراه بوده است. در حریم تمدن ایران زمین این روز با رخدادهایی اغلب خشونت‌آمیز قرین بوده است. در سال ۷۰ میلادی تیتوس^۱ پسر امپراتور ویسپاسیانوس^۲ رومی حمله به اورشلیم را آغاز کرد و این نبردی نابرابر بود که به کشتار وحشتناک مردم اورشلیم انجامید. در زمان یاد شده تنور جنگ‌های ایران و روم گرم بود و اورشلیم و فلسطین بین اشکانیان و رومیان دست به دست می‌شد و چون مردم منطقه هوادار ایرانی‌ها بودند و مدام بر رومی‌ها شورش می‌کردند، با سرکوب ستمگرانه و وحشیانه‌ی مهاجمان روبرو بودند.

بوش هنگام سخنرانی در میدان آزادی تفلیس، دقایقی پیش از پرتاب نارنجک

^۱ Titus

^۲ Vespasian

در بیستم اردیبهشت ۱۱۷۷ جورج ونکوور^۱ جهانگرد و کاشف انگلیسی که نام خود را به شهری در کانادا داده بود، درگذشت. و در دوران معاصرمان بیستم اردیبهشت ۱۳۱۶ با نخستین بازجویی از پنجاه و سه نفر و نخستین اشاره‌ها به این برجسب همراه است. در دوران خودمان در ۱۳۷۶ زلزله‌ی شدیدی منطقه‌ی قاینات را ویران کرد و به مرگ ۱۵۶۷ نفر، زخمی شدن ۲۳۰۰ نفر، ویران شدن پانزده هزار خانه و بی‌خانمان شدن پنجاه هزار نفر منتهی شد. هشت سال بعد هم در ۱۳۸۴ زمانی که جورج بوش^۲ برای دیدار میخائیل ساکاشویلی^۳ به گرجستان رفته بود، ولادیمیر آروتیونیان^۴ ارمنی نارنجکی را در تفلیس به سویشان پرتاب کرد که در نزدیکی اش به زمین افتاد، اما عمل نکرد!

در ۱۲۳۶ شورش بزرگ هندیان بر ضد سلطه‌ی انگلستان در مروت آغاز شد که با شدت و خونریزی بسیار سرکوب شد. در ۱۲۵۶ هم رومانی استقلال خود را از عثمانی اعلام کرد و کمی بعد به کشوری مستقل تبدیل شد.

مراسم کتابسوزان نازی‌ها

¹ George Vancouver

² George W. Bush

³ Mikheil Saakashvili

⁴ Vladimir Arutyunian

در قرن بیستم چند رخداد مهم مربوط به آلمان در این روز واقع شده است. مثلاً این که در ۱۳۱۲ نازی‌ها در آلمان جشن کتابسوزان گرفتند و در ۱۲۱۹ ارتش آلمان به بلژیک، هلند و لوکزامبورگ حمله کرد و همه را برق‌آسا گرفت. انگلیسی‌ها در پاسخ در همین روز چرچیل را به صدارت رساندند و به ایسلند حمله بردند. اما آلمان‌ها به آشتی با انگلستان گرایش داشتند. به همین خاطر یک سال بعد در همین روز (۱۳۲۰) رودولف هس^۱ با چتر در اسکاتلند فرود آمد تا گفتگوهای صلح را با انگلیسی‌ها آغاز کند، که بریتانیایی‌های سرسخت دستگیرش کردند! در خارج از محور اروپا هم این روز از این نظر اهمیت دارد که در ۱۳۲۷ دولت جمهوری چین شرایط اضطراری موقت اعلام کرد و قدرتی بسیار را به چیانگ کای شک^۲ داد تا شورش کمونیست‌ها را سرکوب کند. طنزآمیز این که شرایط اضطراری یاد شده تا ۱۳۷۰ یعنی دهه‌ها پس از تثبیت کمونیست‌ها بر چین همچنان برقرار ماند!

ویکتوریا وودهاال

لویی شانزدهم

^۱ Rudolf Hess

^۲ Chiang Kai-shek

در بیستم اردیبهشت عزل و نصب‌های سیاسی جالب توجهی هم رخ داده است. در ۱۱۵۳ لویی شانزدهم و ماری آنتوانت^۱ شاه و ملکه‌ی فرانسه شدند، در ۱۳۰۳ جی ادگار هوور^۲ به ریاست اف بی آی رسید، در ۱۳۶۰ فرانسوا میتران^۳ نخستین رئیس‌جمهور سوسیالیست جمهوری پنجم فرانسه شد و در ۱۳۷۳ نلسون ماندلا^۴ اولین رئیس‌جمهور سیاهپوست آفریقای جنوبی شد.

بیستم اردیبهشت با رخدادهای فرهنگی و اجتماعی جالبی هم قرین بوده است. در ۱۲۰۳ گالری ملی در لندن به روی عموم گشوده شد، در ۱۲۴۸ اولین خط راه‌آهن بین قاره‌ای ساحل شرقی و غربی آمریکا را به هم متصل کرد، در ۱۲۷۲ دادگاه عالی ایالات متحده به ابهامی فلسفی پایان داد و حکم کرد که سیب‌زمینی از رده‌ی سبزیجات است، و نه میوه‌ها!

در ۱۲۸۳ شرکت خودروسازی هورخ و سی^۵ تأسیس شد، که در نهایت به آئودی^۶ تبدیل شد، در ۱۲۸۷ آمریکایی‌ها برای نخستین بار در گرفتون^۷ ویرجینیای غربی روز مادر را جشن گرفتند، در ۱۳۳۳ بیل هالی^۸ اولین آواز سبک راک اند رول را که صدرنشین جدول محبوبیت شد، عرضه کرد، در ۱۳۳۹ زیردریایی اتمی آمریکایی تریتون^۹ برای نخستین بار سفر دور دنیا را از زیر آب تکمیل کرد، در ۱۳۴۱ گروه مارول کامیکز^{۱۰} نخستین شماره از مجله‌ی مصور هالک^{۱۱} را منتشر کرد و در ۱۳۵۴ کمپانی سونی اولین ویدئوی بتاماکس را به بازار عرضه کرد، که تا ده سال بعد در ایران منشأ تغییرات فرهنگی مهمی شد. در ۱۲۹۷ هم ریچارد فاینمن^{۱۲} فیزیک‌دان آمریکای به دنیا آمد.

¹ Marie Antoinette

² John Edgar Hoover

³ François Mitterrand

⁴ Nelson Mandela

⁵ Horch & Cie

⁶ Audi

⁷ Grafton

⁸ Bill Haley

⁹ Triton

¹⁰ Marvel Comics

¹¹ Hulk

¹² Richard Feynman

بیت ویکم اردیبهشت

این روز با واکنش اقوام ایرانی و قلمروهای پارسی‌زبان بر ضد استعمارگران قرین بوده است. در ۱۲۳۶ شورشیان هندی که در شمال شبه‌قاره برای راندن استعمارگران بسیج شده بودند و با دربار شاه ایران هم روابطی داشتند، دهلی را از انگلیسی‌ها پس گرفتند. شصت سال بعد پای انگلیسی‌ها به ایران هم رسیده بود و در ۱۲۹۷ آیت‌الله سید عبدالحسین موسوی نجفی لاری حکم جهاد بر ضد آنان را صادر کرد که به شورش عشایر جنوب و در نهایت به رانده شدنشان انجامید. دقیقاً در همان روز به دنبال فروپاشی دولت تزاری دولت جمهوری قفقاز شمالی اعلام موجودیت کرد و حساب خود را از روس‌هایی جدا کرد که از هشتاد سال پیش به دنبال جنگ‌های ایران و روس آن قلمرو را اشغال کرده بودند.

سید عبدالحسین موسوی نجفی لاری هنگام نماز

در تاریخ نزدیک‌ترمان این روز با بازگشت محمدرضا شاه به ایران (۱۳۱۵) هم‌زمان است. در این زمان او هنوز ولیعهد بود و تحصیلش در سوئیس را نیمه‌کاره گذاشت تا به کشور بازگردد. یک سال بعد در ۱۳۱۶ کمونیست‌های ایرانی که به ۵۳ نفر نامبردار شده بودند به زندان محکوم شدند که در میانشان بزرگ علوی هفت سال محکومیت گرفته بود. در سال‌های اخیر هم رخداد‌های این روز در سال ۱۳۹۲ به ویژه اهمیت دارد. چون در این روز هم از سوی صلاحیت آقای هاشمی رفسنجانی در انتخابات ریاست جمهوری ایران رد شد و هم در بمب‌گذاری ریحان‌لی در ترکیه پنجاه و دو تن کشته شدند. در ۱۳۹۱ هم دو خودروی حامل سلفی‌های انتحاری در نزدیکی پادگان‌های نظامی شهر دمشق منفجر شد و به مرگ ۵۵ نفر و زخمی شدن چهارصد تن انجامیدند.

در سطح جهانی این روز به شکل جالب توجهی با نامگذاری قلمروهای جغرافیایی مصادف بوده است. در بیست و یکم اردیبهشت سال ۳۳۰ میلادی بیزانتیوم^۱ را در مراسم جشنی به نام رم نو دوباره نامگذاری کردند، اما مردم این شهر آنجا را کنستانتینوپل نامیدند. در ۱۲۴۶ کشور لوکزامبورگ در اروپای غربی تشکیل شد، که اسم اصلی‌اش زمانی که در قرن دهم میلادی همچون استانی رومی شکل می‌گرفت، لوتسلبورگ بود. در ۱۳۲۸ هم سیام برای بار دوم اسم خودش را زیر فشار بین‌المللی به تایلند تغییر داد که هنوز هم چنین باقی مانده و کشور نوپای اسرائیل هم در همین روز به عضویت سازمان ملل در آمد.

در ۱۱۵۲ مجلس انگلستان قانون چای^۲ را تصویب کرد و برای نجات کمپانی هند شرقی از ورشکستگی انحصار توزیع چای در آمریکای شمالی را به این شرکت داد. این همان قانونی بود که با اعتراض آمریکایی‌ها روبرو شد و در نهایت جنگ‌های استقلال آمریکا را به دنبال داشت. در ۱۲۵۱ ویکتوریا وودهاال^۳ اولین زنی بود که نامزد

^۱ Byzantium

^۲ Tea Act

^۳ Victoria Woodhull

ریاست جمهوری آمریکا شد که البته نتوانست رأی چندانی بیاورد، چون در این تاریخ زنان آمریکا اصولاً حق رأی هم نداشتند! و این حرکت او نوعی نمایش نمادین برای پشتیبانی از جنبش گرفتن حق رأی برای زنان بود.

در این روز دو محاکمه‌ی جنجالی و بحث‌برانگیز را هم داریم. نخست آن که در ۶۸۹ خورشیدی پنجاه و چهار عضو فرقه‌ی شهسواران معبد در فرانسه در دادگاه پاپ محاکمه شدند و در این روز به جرم ارتداد به تیرک بسته و سوزانده شدند. ۶۵۰ سال بعد در همین روز به سال ۱۳۳۹ مأموران موساد در بوئنوس آیرس آرژانتین آدولف آیشمن^۱ را شناسایی کردند و ربودند. او بعدتر در اورشلیم به خاطر نقشش در کشتار یهودیان محاکمه و اعدام شد.

بیست و یکم اردیبهشت با چندین رخداد فرهنگی و علمی نیز هم‌زمان است. در ۹۳۰ قدیمی‌ترین دانشگاه قاره‌ی آمریکا - سان مارکوس^۲ - در لیمای پرو بنیان نهاده شد، در ۱۱۹۹ کشتی بیگل^۳ که بعدتر داروین را به سفر مشهورش برد، به آب انداخته شد. در ۱۳۷۴ با رونق فناوری هسته‌ای بیش از ۱۷۰ کشور عهدنامه‌ی محدودسازی سلاح‌های اتمی را به طور نامشروط امضا کردند. در همان سال دستگاه رایانه‌ای سگا ساتورن^۴ در آمریکا به بازار عرضه شد و به زودی نخستین بازار برای بازی‌های رایانه‌ای را ایجاد کرد. و در ۱۳۷۶ رایانه‌ی «آبی سیر»^۵ در شترنج‌گری گاسپاروف^۶ را شکست داد و قهرمان جهان شد!

دستگاه سگا ساتورن

¹ Adolf Eichmann

² San Marcos

³ HMS Beagle

⁴ Sega Saturn

⁵ Deep Blue

⁶ Garry Kasparov

در چنین روزی به سال ۱۰۹۹ خورشیدی هیرونیموس کارل فریدریش فون مونس‌هاوزن^۱ زاده شد، او به خاطر دروغ‌های شاخدارش بعدتر به شخصیتی کمیک در ادبیات غرب تبدیل شد و دو فیلم از داستان‌هایش ساخته شده است. فون لیبیگ^۲ شیمی‌دان آلمانی در ۱۱۸۲ به دنیا آمد، در ۱۲۸۳ سالوادور دالی^۳ زاده شد که شخصیتی به همان اندازه خیال‌پرداز و اغراق‌آمیز بود. در ۱۲۸۹ هم دوروتی کرافوت هاجکین^۴ کاشف انگلیسی ساختمان ویتامین B12 متولد شد و در میان ایرانیان هم شهره آغداشلو زاده‌ی این روز (۱۳۳۱) است.

در میان رفتگان این روز احمد بن طولون حاکم مصر و سوریه (۲۶۳) و مهم‌تر از همه غازان‌خان آخرین شاه مغول ایران است که در ۶۸۳ درگذشت. در میان فوت‌کنندگان ایرانی این روز می‌توان از جان هرشل^۵ اخترشناس انگلیسی (۱۲۵۰) و باب مارلی^۶ خواننده‌ی جامائیکایی (۱۳۶۰) یاد کرد.

¹ Hieronymus Karl Friedrich von Münchhausen
² Justus von Liebig

³ Salvador Dalí
⁴ Dorothy Hodgkin
⁵ John Herschel

⁶ Bob Marley

بیست و دوم اردیبهشت

بیست و دوم اردیبهشت ماه در ایران زمین با رخدادهایی فرهنگی و سیاسی در کرانه‌های خاوری و باختری این حوزه‌ی تمدنی مصادف بوده است. در چنین روزی به سال ۲۴۷ خورشیدی راهبان سغدی که دین بودا را از ایران شرقی به چین منتقل می‌کردند و کار ترجمه‌اش به زبان چینی را به انجام می‌رساندند، نسخه‌ای از سوترای الماس (وَجْرَه‌سَتیگَه سوتره) را در چین به چاپ رساندند. این نسخه‌ی چاپی به ترجمه‌ی کوماراجیوه -راهب کشمیری قرن چهارم میلادی- در غارهای دون‌هوانگ چین کشف شده و کهن‌ترین کتاب چاپی جهان است. کتابی که خصلت بین‌المللی راه ابریشم را در جهان باستان به خوبی نشان می‌دهد.

رخدادهای دیگر بیست و دوم اردیبهشت بیشتر به سازماندهی نهادها و امور دانشگاهی و علمی مربوط می‌شوند. در تاریخ معاصر ایران به سال ۱۲۵۲ هیئتی که برای چاپ تمبر از طرف ناصرالدین‌شاه به اروپا رفته بودند به اتریش رسیدند و کار خود را برای انتقال این فناوری به ایران آغاز کردند. حدود چهل سال بعد (۱۲۹۰)

مورگان شوستر

میرزا یوسف‌خان مستشارالدوله

هیئت دیگری که از مورگان شوستر و چهار همراهش تشکیل یافته بود برای ساماندهی امور اقتصادی ایران به تهران آمدند و در پارک اتابک اقامت گزیدند.

در ۱۲۵۹ مقاله‌ای از میرزایوسف‌خان مستشارالدوله منتشر شد که در آن برای نخستین بار به طور رسمی از تغییر خط پارسی سخن به میان رفته بود. مقاله‌ای که با نیت نیک و ناآگاهی درباره‌ی سیاست استعماری انگلیس و روس همراه بود. چرا که تغییر خط ترفندی بود برای منسوخ کردن خط دیرینه‌ی ایران‌زمین و ایرانی‌زدایی از سرزمین‌های استعمارشده، که درباره‌ی قفقاز و سغد و خوارزم به دست روس‌ها و در ترکیه به دست پان‌ترک‌ها و در

شمال هند و پاکستان به دست انگلیسی‌ها اجرا شد و مردم این قلمروها را از اندوخته‌ی فرهنگی و تاریخی‌شان محروم ساخت.

از میان رخدادهای سال‌های بعد می‌توان از تأسیس جمعیت زنان آزادی‌خواه به سال ۱۳۱۴ یاد کرد که صدیقه دولت‌آبادی یکی از بنیانگذاران بانفوذ آن بود. در ۱۳۷۵ هشت نفر در یک روز هنگام صعود به اورست جان باختند. در سال‌های اخیر هم برنامه‌ی پان‌ترک‌ها برای نفرت‌پراکنی بر اساس یک کاریکاتور در سال ۱۳۸۵ را داریم که خوشبختانه با ناکامی و بی‌توجهی توده‌ی مردم روبرو شد.

در سطح جهانی بیست و دوم اردیبهشت با چند رخداد سیاسی گره خورده است. در سال ۲۸۶ خورشیدی ژو ون^۱ آخرین امپراتور دودمان تانگ -آی^۲- را از قدرت برکنار کرد و این سلسله‌ی باشکوه پس از سیصد سال منقرض شد. نهمصد سال بعد در ۱۱۷۶ ناپلئون ونیز را فتح کرد و حدود صد و پنجاه سال بعد (۱۳۲۸) برلین پایتخت آلمان به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم شد و تجزیه‌ی این کشور رسمیت یافت.

کنراد زوسه

بارون مون‌هاوزن

ایرج میرزا

¹ Zhu Wen

² Ai

چنان که گفتیم این روز با نهاد دانشگاه هم پیوندی برقرار می‌کند. در ۷۴۳ خورشیدی قدیمی‌ترین دانشگاه لهستان در کراکو^۱ تأسیس شد و. در ۱۳۲۰ کنراد زوسه^۲ نخستین رایانه‌ی کاملاً خودکار قابل برنامه‌ریزی را در برلین ساخت و آن را Z3 نامید. زادگان این روز عبارت‌اند از فلورانس نایتینگل (۱۱۹۹) و جیدو کریشنامورتی^۳ فیلسوف هندی (۱۲۷۴). درگذشتگان این روز هم عبارت‌اند از ایرج‌میرزا شاعر شوخ‌طبع ایرانی (۱۳۰۴) و اریک اریکسون^۴ روانشناس نامدار آمریکایی (۱۳۷۳).

^۱ Kraków

^۲ Konrad Zuse

^۳ Jiddu Krishnamurti

^۴ Erik Erikson

بیست و سوم اردیبهشت

بیست و سوم اردیبهشت ماه در ایران زمین با دگرگونی های نهادی جسته و گریخته ای همراه بوده است. در دوران مشروطه در همین روز به سال ۱۲۹۰ سردار اشجع به حکومت اصفهان رسید و در ۱۲۹۸ هم سپهدار تنکابنی حاکم گیلان و مازندران شد. تقی زاده و علامه قزوینی و گروهی از برجسته ترین ادیبان و نخبگان علمی و فرهنگی ایران که در همان حدود در برلین گرد آمده بودند و از قوای متحدین در جنگ جهانی نخست هواداری می کردند، انجمنی فرهنگی به نام «صحبت های ادبی و علمی» راه انداخته بودند (تصویر زیر) که محمدعلی جمالزاده گزارشی از آن را ثبت کرد و انتشار داد. آخرین نشست ماهانه ی این انجمن در بیست و سوم اردیبهشت ماه ۱۲۹۹ در برلین برگزار شد و بعد از آن اعضایش به تدریج به ایران بازگشتند.

در دوران پهلوی دوم این روز با موجی از مبارزه با فساد اداری و رشوه‌گیری هم‌زمان است که پیامد تصویب قانونی بود به نام «از کجا آوردی؟» و اموال دولتمردان را مورد حسابرسی قرار می‌داد. در چنین روزی به سال ۱۳۴۰ چهار تن از امرای ارتش به اتهام سوءاستفاده از مقام و حیثیت و میل اموال دولتی به دستور رئیس دولت بازداشت شدند. در میانشان حاجی علی کیا هم بود که با پول‌های آلوده ساختمانی در جاده‌ی قدیم شمیران برای خود ساخته بود که مایه‌ی رسوایی‌اش شد. به همین خاطر تا مدت‌ها مردم شوخ تهران آن خیابان را به اسم «از کجا آوردی؟» نامگذاری کرده بودند! در همین روز بانک صادرات آمریکا هفت میلیون دلار وام به ایران داد. باز در همین روز بود که علی امینی نخست‌وزیر با فرهنگیان و معلمان که به خاطر کم بودن حقوقشان اعتصاب کرده بودند رایزنی کرد و ایشان به اعتصابشان پایان دادند، با این قرار که نماینده‌ی معلمان محمد درخشش به وزارت فرهنگ برسد و حقوق فرهنگیان دو برابر شود.

در کشورهای همسایه‌ی ایران این روز با چندین رخداد ریز و درشت گره خورده است. در ۱۲۴۰ اولین خط راه آهن در کشور کنونی پاکستان، که هنوز در آن هنگام بخشی جدا شده از ایران‌زمین و مستعمره‌ی انگلیس بود، راه‌اندازی شد و کراچی را به کوتری متصل کرد. صد و سی و هفت سال بعد (در ۱۳۷۷) هندیان برای مقابله با تهدید نظامی همین قلمرو در منطقه‌ی پوکران دو بمب اتمی را آزمایش کردند که باعث شد سازمان ملل و چین تحریم‌هایی را بر هند اعمال نمایند. در این بین با آن که درگیری هند و پاکستان تا حدودی کشمکش میان هندوها و مسلمانان بود، به سال ۱۳۴۰ دکتر ذکیر حسین اولین رئیس‌جمهور مسلمان هند شد.

در مرزهای غربی ایران اما آنچه در این روز رخ داد نامتظره‌تر بود. در همین روز به سال ۱۳۶۰ محمد علی آقچا که یکی از اعضای گروه پان‌ترک «گروگ خاکستری» بود و پیشتر روزنامه‌نگاری چپ‌گرا به نام عبدی ایپکچی را به قتل رسانده بود، در شرایطی بحث‌برانگیز و احتمالاً با همکاری مقام‌های امنیتی ترکیه از زندانی در ترکیه گریخت و به ایتالیا رفت و پاپ ژان پل دوم را ترور کرد. پاپ زخمی شد اما زنده ماند. آقچا هم پس از ده سال زندان

با رایزنی‌های ترکیه از زندان آزاد شد. گروه گِردِ خاکستری از دسته‌های شبه‌نظامی وابسته به دولت ترکیه است که به ویژه به خاطر سرکوب کردها شهرت دارد.

در سال‌های اخیر رخداد دیگری به دست شاخه‌ای خاوری از همین پان‌ترک‌ها که در ازبکستان حکومت را در دست داشتند، رقم خورد. در بیست و سوم اردیبهشت ۱۳۸۴ تظاهرات صلح‌آمیز مردم اندیجان در ازبکستان، که خواهان رهایی ۲۳ بازرگان از زندان بودند، با حمله‌ی پلیس و آتش گشودنشان بر مردم به فاجعه‌ای منتهی شد. شمار کشتگان را از چند صد تا ۱۵۰۰ تن برآورد کرده‌اند. بازرگانانی که دستگیر شده بودند بی‌گناه بوده‌اند و انگار از پرداخت باج به دولت خودداری می‌کردند و تظاهرات مردمی هم به بهانه‌ی دستگیری‌شان و در اعتراض به رژیم ستمگر ازبکستان انجام می‌شده است. دولت ازبکستان به تظاهرکنندگان برچسب «اسلام‌گرای افراطی» زد و قربانیان را در گورهای دسته‌جمعی مدفون ساخت.

راهپیمایی مردم اندیجان ساعتی پیش از آن که به خاک و خون کشیده شود

در سطح جهانی این روز با جنبش‌های دینی جالب توجهی گره خورده است. در ۷۵۲ به ژولیان اهل نورویچ^۱ مکاشفه‌ای دست داد که بعدتر بر مبنای آن وحی عشق‌الاهی^۲ را نوشت و این یکی از متون مؤسس در عرفان مسیحی اروپا شد. در ۱۳۷۱ لی هونگ‌ژی^۳ برای نخستین بار در چین درباره‌ی فرقه‌ی فالون گونگ^۴ سخنرانی کرد. او این فرقه را تا هشت سال بعد رهبری کرد و پس از آن که به نیرویی مهم در چین تبدیل شد، دولت چین پیروانش را با خشونت زیاد کشتار کرد و مورد شکنجه قرار داد.

لینا مدینا و پسرش

شیخ عبدالعزیز بن باز رهبر دینی عربستان سعودی

هفت سال بعد در ۱۳۷۸ عبدالعزیز بن باز نظریه‌پرداز سلفی عربستانی و رهبر فکری وهابی‌ها درگذشت. او در ۱۳۴۵ زمانی که نایب‌رئیس دانشگاه مدینه بود اعلام کرد این حرف که زمین دور خورشید می‌چرخد نادرست است! او همچنین فتوایی صادر کرده که بر اساس آن سفر فضانوردان کافر آمریکایی به ماه دروغ قلمداد شده و معتقدان

¹ Julian of Norwich

² Revelations of Divine Love

³ Li Hongzhi

⁴ Falun Gong

به آن «فاسقون» دانسته شده‌اند. او همچنین در دهه‌ی ۱۳۶۰ از مسطح بودن زمین دفاع می‌کرد تا این که در ۱۳۶۴ شاهزاده سلطان بن سلمان السعود در شاتلی زمین را از دور دید و بعدتر به او خبر داد که زمین به واقع گرد است! برای آن که رخدادهای شگفت‌انگیز این روز تکمیل شود، در ۱۳۱۸ لینا مدینا^۱ که جوان‌ترین مادر در بایگانی پزشکی شناخته می‌شود، در پنج سالگی پسری زایید!

در سیاست جهانی این روز با چند جریان ضداستعماری و رهایی‌بخش پیوند خورده است. در ۱۱۸۳ نیروهای یوسف قره‌مانلی پاشای طرابلس نیروهایش را برای بازپس‌گیری درنا از آمریکایی‌ها به این شهر فرستاد. در ۱۲۰۹ اکوادور اعلام استقلال کرد. در ۱۳۴۲ هم کشور کویت تأسیس شد و به سازمان ملل متحد پیوست.

از میان رخدادهای دیگر هم می‌توان به این نکته اشاره کرد که الکساندر نوسکی^۲، سردار روس و به تعبیری نخستین شخصیت وطن‌پرست روسی در سال ۶۰۰ خورشیدی زاده شد، در ۱۳۱۸ اولین ایستگاه رادیویی اف ام تجاری جهان در آمریکا (کانکتیکات) راه‌اندازی شد و در ۱۳۲۹ اولین دور مسابقه‌ی جهانی اتومبیل‌رانی فرمول یک در سیلورستون برگزار شد.

^۱ Lina Medina

^۲ Alexander Nevsky

بیست و چهارم اردیبهشت

این روز در تاریخ ایران به نسبت پرتکاپو بوده است. در ۹۵۵ خورشیدی حیدر میرزا صفوی پسر شاه طهماسب پس از آن که به دنبال مرگ پدرش ادعای تاج و تخت کرد به دست قزلباشان هوادار برادرش شاه اسماعیل دوم کشته شد و شاه اسماعیل دوم که مردی خونریز بود و سال‌های سال در قلعه‌ی قهقهه زندانی بود به تاج و تخت دست یافت. دو و نیم قرن بعد در ۱۲۰۲ یوسف کرام چشم به جهان گشود و او از دشمنان بی‌امان دولت عثمانی بود و امروز مؤسس ناسیونالیسم لبنانی به شمارش می‌آورند. در ۱۳۰۲ به دنبال پیشروی

رضاشاه در حوزه‌ی نفوذ انگلیسی‌ها در جنوب، کنسول انگلیس در اهواز به لرد کرزن که وزیر مختار بود نامه‌ای نوشت و او را قانع کرد که مقاومت در برابر ارتش ایران فایده‌ای ندارد و به این ترتیب شیخ خزعل تسلیم شد. با این همه قبایل جنوب ایران تا سال ۱۳۴۲ خلع سلاح نشده بودند و تازه در بیست و چهارم اردیبهشت این سال بود که ستاد ارتش اعلام کرد خلع سلاح عشایر فارس پایان گرفته است.

رود ارتش یونان به ازمیر

هم‌زمان با این اعلام ساختمان شبکه‌ی دائمی ارتباطات سازمان پیمان مرکزی بین تهران-آنکارا و راولپندی به

پایان رسید. واقعه‌ی دیگر آن که دو سال بعد در ۱۳۴۵ هجدهمین کنفرانس شورای زنان در ایران برگزار شد.

در ۱۲۸۶ هم تعداد زیادی از زنان پایتخت در میدان بهارستان گرد

آمدند و خواستار تدوین قانون اساسی و توسعه‌ی مدرسه و مکتبخانه برای دختران شدند.

در سطح جهانی این روز با چند رخداد سیاسی مهم گره خورده

است. در ۹۸۹ لویی سیزدهم پس از به قتل رسیدن هانری چهارم بر تخت

فرانسه تکیه زد، و خودش هم در همین روز به سال ۱۰۲۲ درگذشت. در

۱۱۹۰ پاراگوئه از اسپانیا جدا شد و اعلام استقلال کرد و در ۱۲۶۷ امپراتوری برزیل فرمان «قانون زرین»^۱ را اعلام کرد

و بردگی را در این قلمرو الغا کرد. در ۱۲۹۸ یونانی‌ها از میر را گرفتند و ارتششان بیش از ۳۵۰ ترک را به قتل رساند.

در ۱۳۱۹ هلند تسلیم قوای آلمان شد، در ۱۳۲۷ اسرائیل در مقام یک کشور مستقل اعلام موجودیت کرد، و در ۱۳۳۴

هشت کشور کمونیست از جمله شوروی عهدنامه‌ی ورشو را امضا کردند و بلوک شرق زاده شد.

در میان زادگان این روز می‌توان از این کسان یاد کرد: رابرت اوون^۲ مصلح اجتماعی (۱۱۵۰)، جرج لوکاس^۳

کارگردان جنگ ستارگان (۱۳۲۳)، روبرت زمه‌کیس^۴ کارگردان (۱۳۳۱)، و مارک زاکربرگ^۵ آفریننده‌ی فیس‌بوک

(۱۳۶۳).

¹ Lei Áurea

² Robert Owen

³ George Lucas

⁴ Robert Zemeckis

⁵ Mark Zuckerberg

بیست و پنجم اردیبهشت

روز بیست و پنجم اردیبهشت در ایران به نسبت به آرامی گذشت، اما در سطح جهانی روزی بسیار پر جنب و جوش بود. در ایران به سال ۱۳۰۰ رضاشاه پلیس جنوب را که محور اصلی نیروی نظامی استعمار انگلستان در کشور بود منحل کرد و آخرین سربازان انگلیسی را به ترک ایران مجبور کرد. در ۱۳۰۴ به دنبال تثبیت دولت شوروی و شدت گرفتن تبلیغات این دولت آرای کمونیستی در کشورهای اسلامی رونق گرفت و اولین روزنامه‌ی کمونیستی به زبان عربی به اسم الانسانیه انتشار یافت. در ۱۳۱۴ قوای نظامی ایران نام و نشان رتبه‌ها و کلیدواژه‌های ارتشی را به پارسی سره برگرداند و فرماندهی کل قوا از آن به بعد با نام بزرگ‌ارتشتاران خوانده می‌شد که در زمان ساسانی هم رواج داشت.

مهندسان و دست‌اندرکاران ساخت سد امیرکبیر (کرج)

در همین روز به سال ۱۳۴۱ ساخت سد کرج آغاز شد و یک سال بعد (۱۳۴۲) مالاریا در جنوب کشور شایع شد. در ۱۳۶۵ روس‌ها بالاخره شکستشان را در افغانستان پذیرفتند و شروع به بیرون کشیدن سپاهیان‌شان از قلمرو

شرقی ایران زمین کردند و در این هنگام شمار سربازانشان در آنجا به ۱۱۵ هزار نفر بالغ می‌شد. در سال ۱۳۸۲ هم درگیری‌های مذهبی بین شیعه و سنی در عراق آغاز شد و پس از سه روز تداوم نزدیک چهارصد کشته به جا گذاشت. در سطح جهانی این روز با رخدادهای سیاسی مهمی پیوند خورده است. قدیمی‌تر از همه این که در ۲۲۱ میلادی لیو بی^۱ جنگ‌سالار چینی - همان که در افسانه‌ی سه برادر قهرمان اصلی است - خود را امپراتور شو هان^۲ اعلام کرد.

پاپ لئوی سیزدهم

پاپ اینوسان چهارم

بیست و پنجم اردیبهشت در ضمن روز خشونت‌های سیاسی و درگیری‌های قومی و نژادی نیز هست. در ۹۱۵ آن بولین^۳ ملکه‌ی پیشین بریتانیا به جرم خیانت و زنا با محارم محاکمه و به اعدام محکوم شد. در ۱۲۲۹ ارتش

^۱ Liu Bei

^۲ Shu Han

^۳ Anne Boleyn

آمریکا به قبیله‌ی سرخپوستان پومو که در کالیفرنیا در اطراف شکارگاه سنتی‌شان اردو زده بودند حمله کرد. مردان این قبیله‌ی چهارصد نفره در این هنگام به کوهستان رفته بودند و اردوگاه تنها زنان و کودکان و سالخورده‌گان را در خود جای می‌داد. آمریکایی‌ها نزدیک به دویست نفر از این مردم را به قتل رساندند و بقیه را به شدت زخمی کردند. در ۱۳۲۷ هم ارتش متحد مصر، عراق، سوریه، اردن، لبنان و عربستان سعودی به کشور تازه‌تأسیس اسرائیل حمله کردند و جنگ اعراب و اسرائیل آغاز شد. در ۱۳۳۶ هم انگلستان اولین بمب هیدروژنی‌اش را در جزیره‌ای در اقیانوس آرام آزمایش کرد.

این روز از سوی دیگر با تحولات دینی و فرمان‌های جالب توجه مراجع مذهبی پیوند خورده است. کلیسای کاتولیک در ۱۲۷۰ پاپ لئوی سیزدهم با صدور حکم *Rerum novaum* حقوق کارگران را در کنار حق مالکیت به رسمیت شناخت. کلیسای کاتولیک با این حکم از دوران سنتی به عصر آموزه‌های اجتماعی مدرن و شبه‌سوسیالیستی گذر کرد که تا به امروز ادامه دارد. در میان مذاهب مدرن، بزرگ‌ترین دین سیاسی کمونیسم بود که استالین رهبرش در چنین روزی به سال ۱۳۲۳ کمیترن یا انترناسیونال سوم را که به نوعی کلیسای جهانی‌اش بود منحل کرد و شاخه‌های تبلیغی این جریان را به طور مستقیم به دولت شوروی متصل ساخت.

بیست و پنجم اردیبهشت سالگرد چند رخداد سیاسی و اجتماعی هم هست. در ۱۰۹۷ وکیلی انگلیسی به نام جیمز پاکل^۱ پروانه‌ی اختراع نخستین مسلسل را ثبت کرد و در ۱۲۲۷ بردگی رعیت در استان گالیسی امپراتوری اتریش لغو شد و در ۱۳۲۲ شورش یهودیان در گتوی ورشو با خشونت توسط نازی‌ها سرکوب شد.

در عرصه‌ی فرهنگ و علم، در ۹۹۷ یوهانس کپلر^۲ سومین قانون حرکت سیاره‌هایش را وضع کرد، در ۱۱۷۵ ادوارد جنر^۳ برای اولین بار مایه‌کوبی آبله مرغان را انجام داد، در ۱۲۸۴ لاس وگاس در مقام مرکز قماربازی در آمریکا

^۱ James Puckle

^۲ Johannes Kepler

^۳ Edward Jenner

تأسیس شد، در ۱۳۰۷ نخستین کارتون والت دیسنی از میکی ماوس اکران شد، در ۱۳۱۹ مک‌دونالد اولین رستورانش را در کالیفرنیا باز کرد، در ۱۳۳۰ اولین خط هوایی مسافربری بین دو سوی آتلانتیک راه‌اندازی شد و نیویورک و لندن را به هم متصل ساخت، در ۱۳۳۷ روس‌ها اسپوتنیک ۳ را به فضا پرتاب کردند و در رقابت با ایشان آمریکایی‌ها در ۱۳۴۲ یک سفینه‌ی فضائی بنام ایمان هفتم^۲ به وسیله‌ی یک موشک اطلس به فضا فرستاد و در ۱۳۴۹ نیکسون^۳ برای نخستین بار در تاریخ آمریکا دو زن را به مرتبه‌ی ژنرال در ارتش برکشید.

زادگان نامدار این روز عبارت‌اند از پیر کوری^۴ دانشمند برجسته‌ی فرانسوی (۱۲۳۸) و میخائیل بولگاکف^۵ داستان‌نویس مشهور روس (۱۲۷۰). در میان درگذشتگان این روز هم باید از نورالدین ابوالقاسم محمود بن عمادالدین اتابک زنگی حاکم حلب و قهرمان جنگ با صلیبیون یاد کرد که به سال ۵۵۳ خورشیدی در سن ۵۹ سالگی در اثر بیماری درگذشت. امیلی دیکینسون^۶ شاعر آمریکایی هم در ۱۲۶۵ درگذشت.

¹ Sputnik 3

² Faith 7

³ Richard Nixon

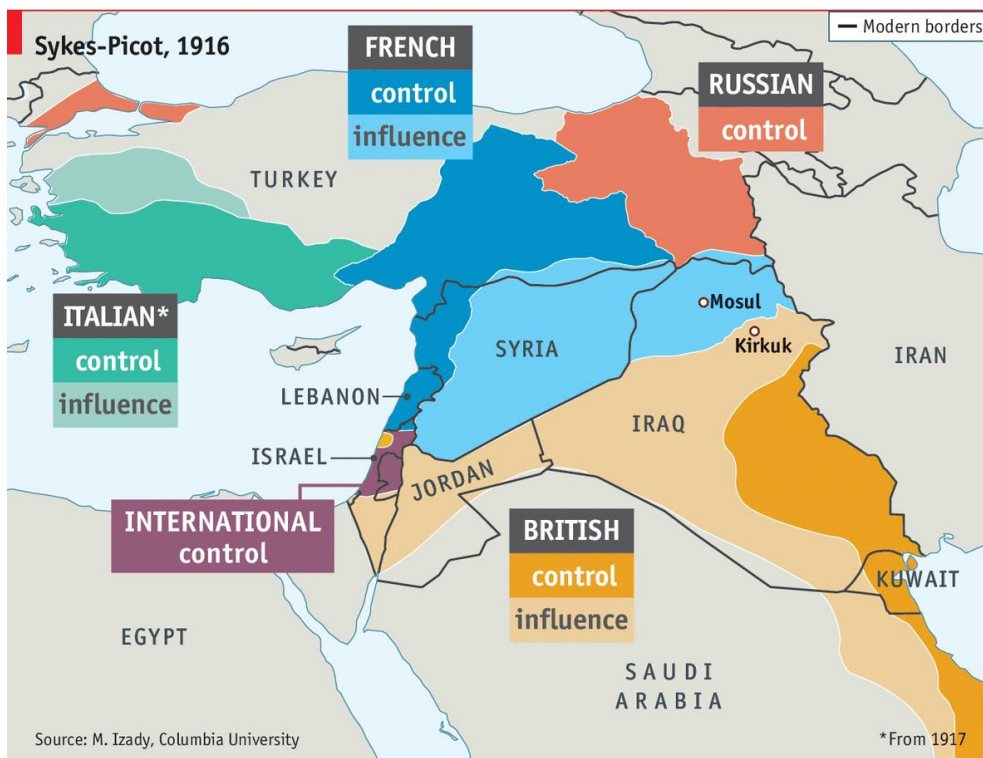
⁴ Pierre Curie

⁵ Mikhail Bulgakov

⁶ Emily Dickinson

بیت و ششم اردیبهشت

این روز در ایران زمین با رخدادهایی حاشیه‌ای مصادف می‌شود. مهم‌تر از همه آن که در ۱۲۹۵ فرانسه و انگلستان عهدنامه‌ی سایکس-پیکو^۱ را امضا کردند و به دنبال فروپاشی امپراتوری عثمانی بخش‌های غربی ایران زمین را بین خود تقسیم کردند. سهم انگلیس و فرانسه بعدتر به کشورهای سوریه و عراق تبدیل شد. در ۱۲۸۷ هم شش هزار سرباز ارتش تزاری با رهبری ژنرال سنارسکی به بهانه‌ی مقابله با حمله‌ی شاهسون‌ها به آذربایجان حمله بردند و خانه‌های مردم را سوزاندند و عده‌ای را کشتند و آخرش هم صد هزار منات به عنوان غرامت گرفتند تا به زادگاه سردسیر شمالی‌شان برگشتند.

تقسیم قلمرو عثمانی بر اساس عهدنامه‌ی سایکس پیکو که به زایش کشورهای تازه در غرب ایران زمین انجامید.

^۱ Sykes-Picot

در دوران جدید به سال ۱۳۴۲ رادا کریشان رئیس‌جمهوری هند وارد تهران شد، در همان روز محمدرضا شاه در سخنرانی‌ای که از نظر محتوا به سخنرانی‌های رهبران سوسیالیست بلوک شرق پهلو می‌زد، مالکان و زمین‌داران را مورد انتقاد قرار داد. در دوران ما هم دولت کویت بالاخره در سال ۱۳۸۴ به زنان این کشور نوحاسته حق رأی اعطا کرد.

در سطح جهانی بیست و ششم اردیبهشت با چندین رخداد واگرا مصادف است. در سال ۶۳۱ خورشیدی پاپ اینوسان چهارم^۱ فرمان *ad extirpanda* را صادر کرد که بر اساس آن می‌شد کافران و بدعت‌گذاران را برای پالایش روحشان شکنجه داد. در ۱۰۲۷ عهدنامه‌ی وستفالی^۲ امضا شد و دولت-ملت را مبنای سیاست اروپا قرار داد، در ۱۱۴۹ ماری آنتوانت^۳ چهارده ساله به عقد لویی شانزدهم پانزده ساله درآمد، در ۱۱۷۵ ارتش ناپلئون پیروزمندانه وارد میلان شد، در ۱۲۸۱ والرئوس استیس^۴ در جریان حفاری در یونان ماشین آنتی‌کیترا^۵ را کشف کرد و اعلام کرد که این دستگاه شکلی کهن از اسطرلاب بوده است، که البته این حدس جای چند و چون بسیار دارد. در ۱۲۹۹ پاپ بندیکت پانزدهم^۶ در رم ژاندارک را تقدیس کرد. در ۱۳۱۸ اولین بازی ورزشی از تلویزیون آمریکا پخش شد که رقابت بیسبالی در نیویورک بود. در ۱۳۴۵ انقلاب فرهنگی در چین آغاز شد که به نابودی طبقه‌ی فرهیخته و باسواد این کشور انجامید و آخرین بلای بزرگی بود که مائو بر سر مردم چین آورد. در ۱۳۷۶ هم موبوتو سسکو^۷ رئیس‌جمهور بدنام زئیر از این کشور گریخت. در ۱۳۷۰ هم ملکه الیزابت دوم در کنگره‌ی آمریکا سخنرانی کرد و اولین فرمانروای انگلستان بود که چنین کرد.

جالب آن که رخدادهای علمی این روز به نوعی با فناوری انرژی و به خصوص برق ارتباط برقرار می‌کند. در ۱۲۷۰ نمایشگاه بین‌المللی الکتروتکنیک در فرانکفورت گشایش یافت و در آن برای نخستین بار از انتقال برق سه

¹ Pope Innocent IV

² Peace of Westphalia

³ Marie Antoinette

⁴ Valerios Stais

⁵ Antikythera

⁶ Benedict XV

⁷ Mobutu Sese Seko

فاز و انرژی الکتریکی مرسوم امروزین رونمایی شد و در ۱۳۳۹ تئودور مایمان^۱ اولین لیزر نوری (یاقوتی) را در کالیفرنیا تولید کرد.

در سال ۱۳۰۸ اولین مراسم اهدای جایزه‌ی اسکار در هالیوود در چنین روزی اجرا شد و در ۱۳۶۷ رئیس انجمن جراحان آمریکا اعلام کرد اثر اعتیادآور نیکوتین به اندازه‌ی هروئین و کوکائین است.

از میان زادگان این روز هم می‌توان به کلمنت فون مترنیخ^۲ صدراعظم آلمان (۱۱۵۲) و از میان رفتگان به ساندری بوتیچلی^۳ نقاش ایتالیایی (۸۸۹) اشاره کرد که نمونه‌ی اثرش را در پایین می‌بینید.

¹ Theodore Maiman

² Klemens von Metternich

³ Sandro Botticelli

بیت و تقسیم اردیبهشت

این روز با سازماندهی مجدد برخی از قلمروهای سیاسی مهم امروز همزمان بوده است. در ۱۱۸۴ محمدعلی پاشا مسعود بن آغا والی مصر شد. او همان کسی بود که بعدتر دودمان پادشاهی مصر را تأسیس کرد. در ۱۲۴۸ هم نیروهای امپراتوری ژاپن آخرین بقایای قوای محلی شوگونی را در نبرد هاکوداته^۱ از میان بردند و با فرو افتادن خاندان توکوگاوا^۲ جنگ‌های شوگونی به پایان رسید. به این ترتیب دولت‌های مصر و ژاپن امروزیین پا به میدان تاریخ گذاشتند. در همین روز (به سال ۱۳۱۹) در جریان جنگ جهانی دوم قوای آلمانی بروکسل را گرفتند و بلژیک را فتح کردند.

محمدعلی پاشا مسعود بن آغا و سکه‌اش

در ۱۳۳۴ به دنبال پایان جنگ در هندوچین سیصد و ده هزار ویتنامی از بخش‌های شمالی زیر سلطه‌ی کمونیست‌ها به بخش‌های جنوبی گریختند.

¹ Battle of Hakodate

² Tokugawa

این روز با چند رخداد علمی و فرهنگی نیز مصادف بوده است. یکی آن که در ۱۲۴۲ روزالیا دکاسترو^۱ اولین کتاب به زبان گالیسی به نام *Cantares Gallegos* را منتشر کرد. در ۱۲۶۷ نیکلا تسلا^۲ در سخنرانی‌ای از امکان انتقال برق در مسافت‌های طولانی سخن گفت.

بیست و هفتم اردیبهشت در ضمن با جنبش اجتماعی همجنس‌گرایان که زیرشاخه‌ای از جنبش‌های مدنی جدید چپ است ارتباط برقرار می‌کند. در سال ۱۳۶۹ سازمان بهداشت جهانی زیر فشار تظاهرات جنجالی و گاه رسوایی‌برانگیز این گروه‌ها همجنس‌گرایی را از فهرست بیماری‌ها خارج کرد.

در ضمن از جمله‌ی رفتگان این روز باید از القاطم بامرالله خلیفه‌ی فاطمی (۶۲۵)، و گوستاو ماهلر^۳ آهنگساز اتریشی (۱۲۹۰) یاد کرد.

^۱ Rosalía de Castro

^۲ Nikola Tesla

^۳ Gustav Mahler

بیت و هشتم اردیبهشت

مهم‌ترین مناسبت بیست و هشتم اردیبهشت برای ایرانیان آن است که زادروز عمر خیام ریاضیدان و شاعر و دولتمرد نامدار ایرانی در این روز (به سال ۴۲۷) قرار می‌گیرد. در همین روز رهبر نامدار و هراس‌انگیز قرمطی‌ها ابوطاهر سلیمان نیز به سال ۳۲۳ خورشیدی در گذشت. از نظر سیاسی و نظامی این روز بیشتر به خاطر پیوندش با رخداد‌های جنگ‌های صلیبی اهمیت دارد. در ۶۷۰ مسلمانان شهر عکا را از صلیبی‌ها باز پس گرفتند و با بیرون راندن شوالیه‌های مهمان‌نواز از این شهر واپسین بقایای صلیبی‌ها در آسورستان را از میان بردند.

شکست شوالیه‌های مهمان‌نواز
از مسلمانان در جریان محاصره‌ی
عکا، اثر دومینیک پاپتی^۱
(۱۱۹۴-۱۲۲۸)

^۱ Dominique Papety

در تاریخ معاصرمان این روز با نخستین هجوم ارتش سرخ شوروی به بخش‌های شمالی ایران مصادف است. سه شنبه ۲۸ اردیبهشت ۱۲۹۹ گزانوف با ۱۲ کشتی بندر غازیان را بمباران کرد و بندر انزلی را گرفت. در نتیجه، قوای انگلیسی مقیم آنجا که زیر فرمان ژنرال دنسترویل قرار داشتند از آنجا عقب نشستند. میرزا کوچک‌خان جنگلی هم در این میدان حضور داشت. از رخداد‌های دیگر این روز می‌توان به تأسیس شرکت شیلات جنوب (۱۳۴۲) هم اشاره کرد.

در سطح جهانی این روز با چند رخداد سیاسی مهم مصادف بوده است. در ۱۱۸۳ سنای فرانسه ناپلئون را به مقام امپراتوری رساند، و در ۱۲۹۸ آتاتورک در ساحل سامسون آناتولی نیرو پیاده کرد و جنگ‌های استقلال ترکیه آغاز شد.

در ۱۳۲۳ کمونیست‌های روسی تاتارهای منطقه‌ی کریمه را از سرزمینشان به مناطق دیگر شوروی به ویژه استان‌های ایرانی نشین سغد و خوارزم (ازبکستان و ترکمنستان امروزی) کوچاندند. دویست و چهل هزار نفر در این جریان تبعید شدند که بنا به برخی از برآوردها حدود نیمی از آن‌ها در راه کشته شدند. (تصویر زیر)

حدود بیست سال بعد هم (در ۱۳۵۳) هند نخستین سلاح اتمی خود را آزمایش کرد و به جرگه‌ی پنج قدرت

اتمی دیگر آن روز پیوست. اسم این آزمایش، عملیات بودای خندان^۱ بود!

بیست و هشتم اردیبهشت در این میان با چندین رخداد فرهنگی و اجتماعی هم قرین بوده است. در ۹۷۲

کریستوفر مارلو^۲ نویسنده‌ی انگلیسی به جرم بددینی و کفرگویی بازداشت شد، در ۱۲۲۷ اولین مجلس ملی مردم

آلمانی‌زبان در فرانکفورت تأسیس شد، در ۱۲۳۱ رودآیلند^۳ نخستین بخش از جهان انگلیسی‌زبان شد که قانونی در

منع برده‌داری وضع کرد، در ۱۲۹۰ اولین پارک طبیعی جهان به اسم پارک کانادا تأسیس شد و در ۱۲۹۱ اولین فیلم

هندی به اسم «شری پوندالیک» ساخته‌ی داداصاحب تورن در بمبئی به نمایش در آمد، در ۱۳۲۷ یوان واحد پول چین

قرار گرفت، در ۱۳۸۳ اولین ازدواج رسمی دو همجنس در آمریکا در ماساچوست انجام گرفت و در ۱۳۸۴ تلسکوپ

هابل نشان داد که پلوتو دو ماه (نیکس^۴ و هیدرا^۵) دارد.

در این روز چندین چهره‌ی نامدار زاده شده‌اند: والتر گروپیوس^۶ معمار آلمانی (۱۲۶۲)، و پاپ ژان پل دوم^۷

(۱۲۹۹) همگی در این روز به دنیا آمده‌اند. از میان درگذشتگان این روز باید از ایساک آلبنیز^۸ آهنگساز اسپانیایی و

جورج مردیت^۹ داستان‌نویس انگلیسی (هر دو در ۱۲۸۸)، لورنس عربستان^{۱۰} (۱۳۱۴)، ورنر زومبارت^{۱۱} اقتصاددان آلمانی

(۱۳۲۰) و الکساندر کوروش^{۱۲} ریاضی‌دان برجسته‌ی روس (۱۳۵۰) یاد کرد.

¹ Smiling Buddha

² Christopher Marlowe

³ Rhode Island

⁴ Nix

⁵ Hydra

⁶ Walter Gropius

⁷ Pope John Paul II

⁸ Isaac Albéniz

⁹ George Meredith

¹⁰ Thomas Edward

Lawrence

¹¹ Werner Sombart

¹² Aleksandr Gennadievich
Kurosh

بیست و نهم اردیبهشت

بیست و نهم اردیبهشت ماه در تاریخ معاصرمان بیشتر به خاطر زاده شدن دکتر محمد مصدق در این روز (۱۲۶۱) اهمیت دارد. علاوه بر آن، چند رخداد اجتماعی مهم نیز در این روز رخ داده است. چنان که در ۱۳۴۱ سد سپیدرود با گنجایش ۱۸۰۰ میلیون متر مکعب و ۴۲۰ میلیون کیلو وات برق در ساعت که با هزینه ۴۵۰ میلیون تومان ساخته شده بود، به بهره‌برداری رسید. به سال ۱۳۴۲ در مشهد سیل شدیدی آمد که ۴۴۸ خانه را ویران کرد و عده‌ای از مردم را کشت. طنزآمیز این که درست در همان روز راداکریشان رئیس‌جمهور هند به ایران وارد شد.

در سطح جهانی این روز با رخدادهایی پراکنده و واگرا قرین بوده است. در ۴۷۵ سربازان اروپایی که برای نخستین جنگ صلیبی به خاور روی آورده بودند در وورمس آلمان به جان یهودیان شهر افتادند و همه را کشتار کردند^۱. هشتصد یهودی در این واقعه کشته شدند. در ۶۴۷ بیبرس^۲ شاه مملوک شهر انطاکیه را که مرکز صلیبی‌ها شده بود فتح و پاکسازی کرد. در ۹۱۵ آن بولین^۳ دومین همسر هانری هشتم شاه انگلستان را به جرم زنا با محارم و خیانت گردن زدند. در ۱۲۷۵ در جریان مراسم تاجگذاری تزار نیکلای دوم در محله خودینکای مسکو، هجوم جمعیت و غوغایی که برای دریافت خوراک مجانی برخاست به درگیری و مرگ ۱۳۸۹ نفر منتهی شد!

این روز در ضمن روز تولد آتاتورک (در ۱۲۶۰) هم بود و او چنین روزی را برای آغاز جنگ‌های استقلال ترکیه انتخاب کرده بود. در ۱۲۸۱ کوبا از آمریکا استقلال یافت. در ۱۳۰۶ انگلستان عهدنامه‌ی جده را با ابن سعود امضا کرد و او را به پادشاهی منطقه‌ی نجد و حجاز گماشت. در ۱۳۲۰ هم هوشی‌مین^۴ اتحادیه‌ی کمونیستی ویت‌مین^۵ را در ویتنام تأسیس کرد و شروع کرد به سازماندهی کمونیست‌های کامبوجی، که باعث شد در نهایت پول‌پوت^۶ در

¹ Worms massacre

² Baibars

³ Anne Boleyn

⁴ Ho Chi Minh

⁵ Viet Minh

⁶ Pol Pot

آنجا به قدرت برسد و بخش بزرگی از جمعیت کشورش را به قتل برساند. جالب آن که هوشی مین هم از همان الگوی آتاتورک برای بزرگداشت جشن تولد خودش استفاده می‌کرد. چون تولد او هم در همین روز (به سال ۱۲۶۹) قرار می‌گیرد!

آتاتورک و مادرش زبیده خانم و خواهرش مقبوله

در روز بیست و نهم اردیبهشت ۱۱۲۲ بود که ژان پیر کریستین^۱ یکای سانتی‌گراد را برای سنجش دما قرارداد کرد و ناپلئون رسته‌ی افتخار (لژیون دونور^۲) را در همین روز (۱۱۸۱) تأسیس کرد. زادگان نامدار این روز جدای از مبارزان چپ‌گرایی که در روز تولدشان حرکات تاریخ‌ساز می‌کردند، عبارت‌اند از جوزف باتلر^۳ فیلسوف و متاله انگلیسی (۱۰۷۱)، یوهان گوپتلیب فیشته^۴ فیلسوف آلمانی (۱۱۴۱)، نیکلای دوم تزار روسیه^۵ (۱۲۴۷)، برتراند راسل^۶ فیلسوف انگلیسی (۱۲۵۱)، یولیوس اول^۷ فیلسوف ایتالیایی (۱۲۷۷) و مالکوم ایکس^۸ (۱۳۰۴). کریستف کلمب^۹ هم در ۸۸۵ و توپاک آماروی دوم^{۱۰} شورشی پرویی هم در ۱۱۶۰ درگذشته است.

¹ Jean-Pierre Christin

² Légion d'honneur

³ Joseph Butler

⁴ Johann Gottlieb Fichte

⁵ Nicholas II of Russia

⁶ Bertrand Russell

⁷ Julius Evola

⁸ Malcolm X

⁹ Christopher Columbus

¹⁰ Túpac Amaru II

راست: یوهان گوتلیب فیشته

چپ: یولیوس اوولا

سی‌ام اردیبهشت

سی‌ام اردیبهشت سالگرد چندین رخداد مهم تاریخی است که اغلب به مرگ و میر و خونریزی منتهی شده است. قدیمی‌ترین نمونه‌اش آن که در ۳۲۵ میلادی شورای اول نیقیه آغاز به کار کرد و این همان انجمنی بود که دین مسیحیت دولتی را زیر نظر کنستانتین امپراتور روم سازماندهی کرد و کمر همت به ریشه‌کنی فرهنگ جهان باستان بست.

شورای نیقیه

حدود دویست سال بعد در ۵۲۶ میلادی زلزله‌ی سهمگینی انطاکیه را ویران کرد و به مرگ دویست و پنجاه هزار تن انجامید. این شهر در آن هنگام در قلمرو روم شرقی قرار داشت. اما پس از زلزله انوشیروان دادگر و سپاهیان ساسانی آنجا را گرفتند و برای مردم انطاکیه شهری دیگر در سوریه ساختند و مردمش را به آنجا منتقل کردند. هرچند منابع تاریخی درباره‌ی ماهیت این عملیات کاملاً شفاف و روشن هستند، برخی از بیانیه‌نویسان دولتی رومی این

عملیات درخشان یاری‌رسانی را به فتح انطاکیه و به بردگی گرفتن اهالی‌اش حمل کردند که به شکل نامنتظره و نامعقولی امروز روایت غالب از ماجرا شده است.

برای رد این روایت نامستند کافی است ورود سپاهیان ساسانی به انطاکیه و انتقال مردم به شهری تازه که برایشان ساخته شده بود را با ورود سپاهیان فاتح به شهرهای دیگر مقایسه کنیم. دست بر قضا، دقیقاً در همین روز سی‌ام اردیبهشت دو نمونه‌ی دیگر از این رخداد را داریم. در ۸۹۹ خورشیدی سربازان اسپانیایی که به فرمان شورای نیقیه مؤمن بودند و خود را وارث امپراتوری روم می‌دانستند، همچون مهمانانی عالی‌مقام به پایتخت آزتک‌ها - تنوچتیتلان- وارد شدند، و در همین روز به هنگام جشن مذهبی توکسکاتل^۱ که در آن مردم بی‌سلاح شرکت می‌کردند، غافلگیرانه به میزبانانشان حمله بردند و همه‌ی مردم را کشتار کردند. به روایتی بیش از هزار زن و مرد و کودک در این فاجعه کشته شدند. برای این که نمونه‌ی مدرنی هم در این بین داشته باشیم خوب است به فرمان ناپلئون اشاره کنیم که در سال ۱۸۱۱ در همین روز صادر شد و بار دیگر بردگی را - که در جریان انقلاب فرانسه الغا شده بود- در مستعمره‌های فرانسه قانونی ساخت.

سقوط یانگ ژو (راست) و سقوط تنوچتیتلان (چپ)

^۱ Toxcatl

از جمله‌ی رخدادهای فاجعه‌بار دیگر این روز می‌توان به سال ۱۲۶۲ اشاره کرد که چنین روزی در آن انفجار آتشفشان کراکاتوا^۱ آغاز شد و به مرگ سی و شش هزار نفر منتهی شد. در ۱۳۱۹ هم اولین زندانیان به اردوگاه آشویتس^۲ وارد شدند!

رخدادهای ریز و درشت دیگری هم در این روز واقع شده است. در ۱۳۲۷ چیانگ کای شک^۳ به ریاست جمهوری چین برگزیده شد. در ۹۴۹ آبراهام اورتلیوس^۴ اولین نقشه‌ی اطلس مدرن را پدید آورد، در ۱۲۵۲ لوی استراوس^۵ و یاکوب دیویس^۶ در آمریکا شلوار لی (بلو جین) را به اسم خود ثبت کردند، و در ۱۲۵۴ هفده کشور در کنوانسیون متر حضور یافتند و پذیرفتند تا یکاهای متریک استانداردشان باشند. ادیسون هم در چنین روزی به سال ۱۲۷۰ اولین نمونه از کیتوسکوپ^۷ خود را نمایش داد؛ ابزاری که بعدها به دوربین فیلمبرداری تکامل یافت. در ۱۳۰۶ چارلز لیندبرگ^۸ نخستین پرواز انفرادی بر فراز اقیانوس اطلس را به پایان رساند. در ۱۳۴۳ ریزموج‌های مربوط به تشعشع زمینه‌ی کیهانی کشف شد و در ۱۳۶۲ اولین مقاله درباره‌ی کشف ویروس ایدز در *Science* انتشار یافت. در این بین جینالولو بریجیدا هنرپیشه‌ی نامدار ایتالیایی هم در ۱۳۴۲ همراه همسرش به تهران سفر کرد که با استقبال بی‌سابقه‌ی مردم روبرو شد!

زادگان نامدار سی‌ام اردیبهشت کاملاً برای خنثا کردن تأثیر رخدادهای سیاسی این روز بسنده هستند. چون اونوره دو بالزاک^۹ نویسنده‌ی فرانسوی (۱۱۷۸) و جان استوارت میل^{۱۰} فیلسوف انگلیسی (۱۱۸۵) و آلکسی توپولف^{۱۱} -مهندس طراح هواپیماهای توپولف (۱۳۰۴) و شر^{۱۲} خواننده‌ی آمریکایی (۱۳۲۵) در این روز زاده شدند. درگذشتگان

¹ Krakatoa

² Auschwitz concentration camp

³ Chiang Kai-shek

⁴ Abraham Ortelius

⁵ Levi Strauss

⁶ Jacob Davis

⁷ Kinetoscope

⁸ Charles Lindbergh

⁹ Honoré de Balzac

¹⁰ John Stuart Mill

¹¹ Alexei Tupolev

¹² Cher

این روز هم به همین اندازه نامدار هستند. در ۱۰۰۱ عثمان دوم امیر عثمانی، در ۱۳۸۱ استفن جی گولد^۱ زیست‌شناس و در ۱۳۸۴ پل ریکور^۲ ادیب و فیلسوف فرانسوی درگذشتند.

پل ریکور

آرامگاه جلال‌الدین سرخپوش بخاری

¹ Stephen Jay Gould

² Paul Ricoeur

سی ویکم اردیبهشت

سی و یکم اردیبهشت سالگرد درگیری‌های مردم نواحی مرزی ایران زمین با نیروهای مهاجم بوده است. وخیم‌تر از همه آن که در ۱۲۴۳ روس‌ها بر امیرنشین‌های قفقازی (کاباردی‌ها، ابخازها و...) چیره شدند و نسل‌کشی مردم قفقاز را آغاز کردند. تخمین زده می‌شود که روس‌ها با کوچاندن اجباری و قتل‌عام مردم منطقه یک و نیم میلیون تن از اهالی این سرزمین را از میان برده باشند. نیروهای قوم‌گرای پان‌ترک و بنیادگرایان اسلامی و کمونیست‌ها در جریان سرکوب مردم قفقاز طی سال‌های بعدی و جذب شدنشان در زمینه‌ی قلمرو روسیه کاملاً با هم همسو و هم‌جهت عمل می‌کردند. چنان که یکی از مهم‌ترین کانون‌های مقاومت فرهنگی در برابر نفوذ بیگانگان که عظیم شیروانی نام داشت، در همین روز به سال ۱۲۶۷ هنگامی که از مسجد محله‌اش در شماخی خارج می‌شد به دست عوامل واپس‌گرای مذهبی مورد حمله قرار گرفت و به قتل رسید.

آخرین سردار قفقازی:

حاجی کرانتوخ برزگ

طی سال‌های اخیر این روز در ایران با رخدادهایی بهتر از این‌ها مصادف بوده است. در ۱۳۴۰ کنفرانس بهداشتی سنتو در شیراز تشکیل شد، در ۱۳۴۷ پالایشگاه تهران ساخته شد و این رخداد را با چاپ تمبری گرامی داشتند، و در ۱۳۵۷ به‌آذین مجمع عمومی کانون نویسندگان را با غلبه‌ی وفاداران به حزب توده و مقاومت چپ‌های جوان‌تر هوادار کوبا و چین تأسیس کرد.

در سطح جهانی این روز با مجموعه‌ای رنگارنگ از رخدادهای تاریخی گره خورده است. در لایه‌ی سیاسی و نظامی، در ۲۵۷ خورشیدی سپاهیان مسلمان اغلی پس از نه ماه محاصره سیراکوز را در سیسیل فتح کردند، در ۱۰۲۴ در جریان فرو افتادن سلسله‌ی مینگ در چین و فراز آمدن دولت مغولی چینگ، سربازان چینگ شهر یانگ‌ژو را فتح کردند و چون مردمش هوادار مینگ بودند، طی ده روز (به روایت مورخان چینی) هشتصد هزار تن از اهالی شهر را کشتار کردند. در ۱۲۵۰ سربازان فرانسوی کمون پاریس را شکست دادند. در جریان جنگ‌های کمون و دولت بیست هزار کمونار کشته و سی و هشت هزار تن دیگر دستگیر شدند.

راجیو گاندی دقایقی پیش از آن که ترور شود

در لایه‌ی اجتماعی، به سال ۲۵۸ خورشیدی پاپ جان هشتم برانیمیر^۱ شاه کرواسی را به مسیحیت گرواند و کروات‌ها هم از او پیروی کردند، در ۱۲۳۰ کلمبیا بردگی‌ای را که همین مسیحیان در سطح جهان گسترانده بودند در قلمرو تازه‌استقلال یافته‌اش لغو کرد، و در ۱۲۶۰ سازمان صلیب سرخ در آمریکا تأسیس شد.

در ۱۲۸۳ فدراسیون بین‌المللی سازمان‌های فوتبال (فیفا) در پاریس تأسیس شد. در ۱۲۸۵ برادران رایت حق اختراع ماشین پرنده را به اسم خود ثبت کردند. در ۱۳۰۶ زلزله در شی‌نینگ^۲ چین به مرگ دویست هزار نفر منتهی شد و پنج سال بعد در همین روز (۱۳۱۱) آملیا ارهارت^۳ اولین زنی بود که پرواز انفرادی بر فراز اقیانوس اطلس را به پایان رساند. در این میان رخداد غریبی در ژاپن واقع شد و آن هم این که در سی و یکم اردیبهشت سال ۱۳۱۵ زنی به نام آبه سادا^۴ که معشوقش را در جریان همبستری به طور تصادفی (!) خفه کرده بود و اندام‌های تناسلی وی را بریده و در لباس کیمونوی خود جاسازی‌اش کرده بود، پس از آن که به همین وضع روزها در توکیو گردش می‌کرد دستگیر شد. ماجرای او به تولید انبوهی از متون تخیلی، داستانی و حتا فلسفی در ژاپن انجامیده است. او به جرم قتل غیرعمد به شش سال حبس محکوم شد! جالب آن که جفری دامر^۵ قاتل سریالی مشهور آمریکایی که قربانیانش را می‌خورد هم در همین روز (به سال ۱۳۳۹) زاده شده است. زندگی و جنایت‌های او نیز موضوع ساخت فیلم‌ها و داستان‌هایی قرار گرفته که در میانشان سکوت بره‌ها مشهورتر از باقی است. در ۱۳۱۸ آلمان و ایتالیا پیمان پولادین^۶ را امضا کردند و با هم متحد شدند و در ۱۳۲۶ دکترین ترومن با کمک‌های مالی آمریکا به ترکیه و یونان اجرایی شد.

^۱ Branimir

^۲ Xining

^۳ Amelia Earhart

^۴ Sada Abe

^۵ Jeffrey Dahmer

^۶ Pact of Steel

آبه سادا پس از بازداشت
در میان ماموران خوشحال!

اما رخدادهای مهم فرهنگی آن که در ۱۳۵۱ یک زمین‌شناس مبتلا به اختلال حواس طی یک حرکت خرابکارانه نقاشی میکل‌آنژ در کلیسای سنت پیتر را خراب کرد، و در ۱۳۵۹ دومین بخش از فیلم جنگ ستارگان (امپراتور پاتک می‌زند) اکران شد و این فیلم را به جریانی فرهنگی بدل ساخت.

در این روز شمار زیادی از نامداران زاده شده‌اند که می‌توان در میانشان به این نام‌ها اشاره کرد: آبرشت دورر^۱ نقاش آلمانی (۸۵۰)، محمد ابوعبدالله بن محمد حطاب رعینی فقیه مالکی (۸۷۶)، و آندرئی ساخاروف^۲ فیزیکدان روس (۱۳۰۰). نامدارترین کسی که در دوران ما در این روز درگذشت هم سید جلال‌الدین سرخپوش بخاری صوفی نامدار طریقت سهروردیه است که در ۶۷۰ خورشیدی در هند درگذشت. راجیو گاندی^۳ نخست‌وزیر هند نیز در ۱۳۷۰ توسط زنی انتحاری ترور شد و درگذشت. مادر راجیو گاندی – ایندیرا گاندی – دختر جواهر لعل نهرو و پدرش از پارسیان هند بود.

¹ Albrecht Dürer

² Andrei Sakharov

³ Rajiv Gandhi

آلبرشت دورر

خردادماه

خرداد ماه نام خود را از واژه‌ی اوستایی «هئورتاته» گرفته که کمال و رسایی و بالندگی معنی می‌دهد. در سروده‌های گاهان خرداد به همراه امرداد (جاودانگی) یکی از دو خواست اصلی زرتشت از خداوند است. در منابع زرتشتی هم این دو را در میان امشاسپندان جای می‌دهند. نماد اختری این ماه برج دویپکر است که در عربی جوزا و در میانرودان باستان موشتاباگال‌گال (یعنی دوقلوهای بزرگ) نامیده می‌شده است. در پارسی باستان خردادماه را «ئئیگرچی» می‌نامیدند که یعنی ماه «چیدن سیر»! در تقویم کاپادوکی عصر هخامنشی است که برای اولین بار ماهی به این اسم می‌بینیم که با گویش آن منطقه «آروآتاتا» نامیده می‌شده است. اسم این ماه در ایلامی «ساکوریزی‌ایش»، در بابلی «سیمانو»، در مصری «هاتور»، در پهلوی «برادران»، در مزدکی «داشتار»، در عبری «کسلو» و در خوارزمی «نسن» می‌نامیده‌اند. سکاها آن را با علامت «پسر» نشان می‌دادند.

اول خرداد

اول خردادماه روز جهانی تنوع زیستی است. اما رخدادهای این روز بیش از آن که به تنوع زیستی مربوط باشند، به امور دیگر مربوط می‌شوند. در ایران زمین این روز با جنگ گرانیک مصادف است که در سال ۳۳۴ پیش از میلاد میان داریوش سوم شاهنشاه هخامنشی و اسکندر مقدونی در گرفت و به شکست نیروهای ایرانی انجامید. نزدیک به هزار و پانصد سال بعد، در همین روز به سال ۵۵۵ خورشیدی فداییان اسماعیلی صلاح‌الدین ایوبی را در نزدیکی حلب ترور کردند اما او جان سالم به در برد.

صولت الدوله قشقایی

دکتر میلسپو

آرتور کورن دوپل

در دوران معاصر این روز با صدور اعلامیه‌ی صولت‌الدوله‌ی قشقایی (در ۱۲۹۷) مصادف است، که شورش ایل‌های استان فارس بر ضد حضور نظامی انگلیسی‌ها در ایران را اعلام می‌کرد. در ۱۳۰۶ دکتر میلسپو رئیس کل دارائی ایران به خدمت خود خاتمه داد و یک سال بعد (۱۳۰۷) قانون اعزام محصل به خارج به تصویب رسید. به

موجب این قانون دولت، همه ساله، یک صد نفر محصل را به هزینه‌ی خود برای انجام تحصیلات عالی به اروپا اعزام می‌کرد و اجرای همین قانون بود که طبقه‌ی نخبگان فرهنگی ابتدای دوران محمدرضا شاه پهلوی را پدید آورد.

رضاشاه در کنار اولین گروه اعزامی دانشجویان، بازرگان، سنجابی و سحابی یعنی سه سیاستمداری که در سرنگونی پسرش نقشی ایفا کردند هم در تصویر حضور دارند!

در پایان دوران رضاشاه و آغاز جنگ جهانی دوم، در جریان اشغال ایران زمین توسط نیروهای متفقین در همین روز به سال ۱۳۲۰ سربازان انگلیسی هنگام حمله به عراق فلوجه را اشغال کردند. چهل و یک سال بعد عراقی‌ها بودند که به خاک ایران تجاوز کرده بودند، در سرزمین‌های پیرامونی ایران زمین هم دو تأسیس دولت مهم را در این روز داریم. در ۱۳۵۱ سرزمین سیلان نام خود را به جمهوری سریلانکا تغییر داد و به یک کشور مستقل تبدیل شد و به کشورهای مشترک‌المنافع پیوست. در ۱۳۶۹ هم یمن شمالی و جنوبی با هم متحد شدند و جمهوری یمن تأسیس شد.

اول خردادماه با جنگ‌ها و خشونت‌های مذهبی هم مصادف بوده است. در ۲۳۲ خورشیدی ناوگان بیزانس غافلگیرانه به بندر دمياط در مصر حمله کرد و آنجا را ویران ساخت. در ۸۳۴ جنگ رزها^۱ در انگلستان آغاز شد و در نخستین نبرد آلبان که نقطه‌ی شروع این ماجرا بود، ریچارد دوک یورک^۲ هنری ششم را شکست داد و اسیر کرد. در سال ۱۳۹ ستاره‌ی هالی در آسمان نمایان شد و مایه‌ی هراس مردم خرافاتی شد. در ۷۴۹ خرافات مشابهی

سکه‌ی شیرشاه پشتون

فاجعه آفرید و مردم بروکسل به دنبال شایعه‌ای که می‌گفت یک یهودی در مراسمی جادویی به آثار مقدس مسیحی اهانت و خدشه وارد کرده، حدود بیست تن از مہتران یهودیان شهرشان را کشتار

¹ Wars of the Roses

² Richard of York.

کردند و بازماندگان را از شهر بیرون راندند. بعد از آن هم تا پایان جنگ جهانی دوم سالگرد آن را همچون مراسمی دینی جشن می‌گرفتند. در جریان اشغال بلژیک توسط نازی‌ها در جریان این مراسم یهودیان مورد غارت و آزار قرار می‌گرفتند. در دوران زندگی خودمان در ۱۳۶۶ پلیس هندو در هاشم‌پور نزدیک قاضی‌آباد ۴۲ جوان مسلمان را از محله‌شان بیرون کشیدند و در خارج از شهر همه را به قتل رساندند و جسد‌هایشان را در کانال آبی انداختند.

در سطح جهانی رخدادهای پراکنده‌ی دیگری هم در این روز قرار می‌گیرد. در ۱۲۴۳ به دنبال جدا شدن یونان از عثمانی، جزایر دریای اژه به کشور یونان ملحق شدند، در ۱۲۲۷ برده‌داری در مارتینیک^۱ الغا شد، در ۱۳۳۶ در آفریقای جنوبی قانونی جدایی نژادی در دانشگاه‌ها را اجباری ساخت، و در ۱۳۵۲ نیکسون به نقش خود در کتمان قضیه‌ی واترگیت اعتراف کرد.

رخدادهای فرهنگی‌ای هم که در این روز واقع شده شایان توجه است. در اول خرداد سال ۱۲۲۸ آبراهام لینکلن^۲ اختراع جرثقیلی برای گذراندن قایق‌ها از روی موانع سنگی کف رودخانه را ثبت کرد. او تنها رئیس‌جمهور

^۱ Martinique

^۲ Abraham Lincoln

متین السلطنه ثقفی

آمریکاست که اختراعی به اسم خود دارد. در ۱۲۲۵ بنگاه خبررسانی آسوشیتد پرس^۱ در نیویورک تأسیس شد و در ۱۲۹۰ کتابخانه‌ی عمومی نیویورک افتتاح شد.

اول خردادماه با زادروز این افراد قرین است: ایزام کان‌آک شاه مایا که در سال پنجم هجری خورشیدی زاده شد، الکساندر پوپ^۲ شاعر انگلیسی (۱۰۶۷)، ویلیام استورجن^۳ مخترع انگلیسی موتور برق (۱۱۶۲)، ژرار دو نروال^۴ شاعر فرانسوی (۱۱۸۷)، ریشارد واگنر^۵ بنیانگذار آلمانی اپرا (۱۱۹۲) و آرتور کونان دوویل^۶ خالق داستان‌های شرلوک هولمز (۱۲۳۸). درگذشتگان این روز هم عبارت‌اند از امپراتور کنستانتین که نخستین فرمانروای مسیحی روم بود و در اول خرداد ۳۳۷ میلادی از دنیا رفت، شیرشاه سوری^۷ فرمانروای پشتون دهلی (۹۲۴)، ویکتور هوگو^۸ (۱۲۶۴) و هنریک ایبسن^۹ نمایشنامه‌نویس (۱۲۸۵). در ضمن روز

چهارشنبه اول خرداد ۱۲۹۶ عبدالحمید ثقفی متین‌السلطنه هم در دفتر مجله‌اش در خیابان فردوسی به ضرب گلوله ترور شد و از پای درآمد.

¹ Associated Press
² Alexander Pope
³ William Sturgeon

⁴ Gérard de Nerval
⁵ Richard Wagner
⁶ Arthur Conan Doyle

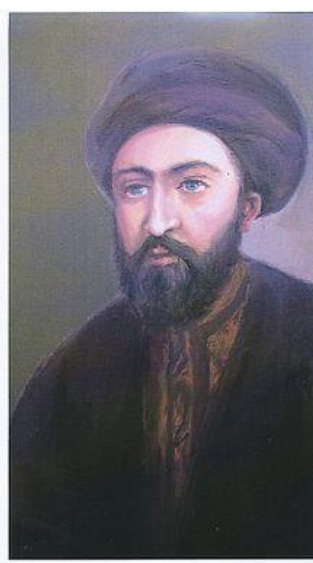
⁷ Sher Shah Suri
⁸ Victor Hugo
⁹ Henrik Ibsen

دوم خرداو

دوم خردادماه با تکاپوهای مذهبی رنگارنگی مصادف است که برخی شان فرجام‌هایی خونین داشته‌اند. مهم‌تر از همه در تاریخ معاصرمان آن که در ۱۲۲۳ ملا حسن بشرویه که در جستجوی باب امام زمان در ایران سفر می‌کرد، در شیراز علی محمد باب را دید و ادعای نبوت او را پذیرفت. در عالم مسیحیت هم این روز با روایت‌هایی از الهام و معجزه گره خورده است. مثلاً بنا به روایت‌های اساطیری در چنین روزی به سال ۲۲۳ خورشیدی روح سنت جیمز در نبرد قوای آستوریاس با خلیفه‌ی اموی قرطبه ظاهر شد و باعث شد مسیحیان در نبرد کلاویخو^۱ پیروز شوند. البته ناگفته نماند که چنین جنگی اصولاً رخ نداده و به کل داستانی بیش نیست، هرچند امروز اسپانیایی‌ها سالگردش را گرامی می‌دارند!

جیرونامو ساوونارولا

علی محمد باب

ملکه ویکتوریا

در همین روز به سال ۸۰۹ قوای بورگوندی^۲ ژاندارک را اسیر کردند، و او نیز ادعای ارتباط با عالم بالا را داشت و انگلیسی‌ها به همین بهانه به شکلی دلخراش اعدامش کردند. در ۸۷۷ هم کشیشان جیرونامو ساوونارولا^۳

^۱ Clavijo

^۲ Burgundians

^۳ Girolamo Savonarola

مصلح اجتماعی ایتالیایی را، که او هم مدعی کشف و شهود بود، به جرم کفر بر تیرک بستند و سوزاندند. نسخه‌ای ابلهانه از همین جانفشانی‌ها در راه الهام و اوهام به سال ۱۳۸۵ رخ داد و آن زمانی بود که دو بمب‌گذار انتحاری داعشی در یمن خود را منفجر کردند و ۴۵ نفر را که برخی‌شان سربازان ارتش یمن بودند همراه خود کشتند. در همین روز هشت انتحاری دیگر در جبله و طرسوس (در سوریه) خود را منفجر کردند و ۱۸۴ شهروند را کشتند و دویست تن دیگر را به سختی زخمی کردند.

قربانیان بمب‌گذاری
انتحاری داعش در یمن

دوم خردادماه روز درگیری ایرانیان با نیروهای استعماری هم هست. در ۱۲۷۴ نصرالله‌خان افغان با نود نفر به انگلستان سفر کرد و در برابر ملکه ویکتوریا چاکرانه رفتار کرد و دستش را بوسید و به همین خاطر در روزنامه‌های پارسی‌زبان مورد ریشخند قرار گرفت. در ۱۲۹۷ روحانیون فارس اعلامیه‌ای انتشار داده مردم را به قیام علیه بیگانگان تهییج کردند. در نتیجه عشایر جنوب سر به شورش برداشتند و غالب شهرهای فارس را از نیروهای انگلیسی پاکسازی کردند. دقیقاً در همین روز استالین یک ماه بعد از کشتار مردم باکو به دست کمونیست‌ها در روزنامه‌ی پرودا مطلبی منتشر کرد و در آن موضع رسمی بلشویک‌ها را درباره‌ی وقایع باکو شرح داد. در این متن، او مردم باکو (یعنی قربانیان)

را سرزنش کرد و گفت که به خاطر عقاید ارتجاعی‌شان (پایبندی به دین اسلام و هویت ایرانی) دارند راه ترقی سرزمینشان را سد می‌کنند! دو سال بعد در همین روز (۱۲۹۹) رقیب و دشمن سرسخت استالین یعنی تروتسکی^۱ به طور رسمی از جنبش جنگل هواداری کرد و میرزا کوچک‌خان را ستود.

دوم خردادماه با چندین رخداد اجتماعی و فرهنگی نیز مصادف است. در ۱۲۰۸ سیریل دمیان^۲ در وین حق اختراع آکوردئون را به اسم خود ثبت کرد، و در ۱۳۷۴ اولین نسخه از زبان برنامه‌نویسی جاوا به بازار عرضه شد. نامدارانی که در دوم خرداد زاده شدند عبارت‌اند از: چین‌زونگ^۳ امپراتور سونگ (۴۷۹)، کارل لینه^۴ گیاهشناس سوئدی (۱۰۸۶)، فرانتس مسمر^۵ کاشف آلمانی خواب مصنوعی (۱۱۱۳)، و عباس افندی مشهور به بهاء‌الله دومین جانشین بعد از باب (۱۲۲۳). از میان درگذشتگان مهم این روز هم می‌توان به این نام‌ها اشاره کرد: تای زونگ امپراتور تانگ (۱۵۸)، طغان تیمورخان مغول (۷۴۹)، شاه اسماعیل اول صفوی (۹۰۳)، لئوپولد فون رانکه^۶ مورخ نامدار آلمانی (۱۲۶۵)، و در ضمن در ۱۳۲۴ هاینریش هیملر^۷ که اسیر متفقین شده بود هم خودکشی کرد.

¹ Leon Trotsky

² Cyrill Demian

³ Qinzong

⁴ Carl Linnaeus

⁵ Franz Mesmer

⁶ Leopold von Ranke

⁷ Heinrich Himmler

سوم خرداد

این روز در ایران با رخداد‌های سیاسی و نظامی و در جهان با وقایع دینی بزرگ همراه بوده است. روز شنبه سوم خرداد ۱۲۳۵ انگلستان که در پی تجزیه‌ی ایران شرقی بود به ایران اختطاریه‌ای فرستاد و سپاهیان محمدشاه را وادار به شکستن محاصره‌ی هرات کرد. نیم قرن بعد در ۱۲۹۱ پیرم‌خان ارمنی که در جریان جنگ‌های مشروطه‌خواهان با اشرار کشته شده بود، در تهران با تشریفات شکوهمند در حالی که جنازه را روی لوله‌ی توپ گذاشته بودند تشییع شد و در مدرسه‌ی کوشش واقع در خیابان نادری به خاک سپرده شد.

تشییع جنازه‌ی مجاهدان شهید در جنگ لرستان، با حضور پیرم‌خان

پنج سال بعد در ۱۲۹۷ در همین روز در میانه‌ی جنگ هشت روزه‌ی باش‌آباران، سردار ارمنی موسی سیلیکیان توانست در حومه‌ی ایروان تنها با هزار تفنگدار پیشروی ستون عثمانی به درون ارمنستان را متوقف سازد. سه سال بعد در ۱۳۰۰ تظاهرات شدیدی در مسجدشاه و صحن بهارستان علیه سیدضیاءالدین که نخست وزیر بود انجام گرفت، سیدیعقوب انوار و سیدمحمد بیرجندی مدیر مدرسه تدین و مشکوئه‌السادات هر کدام علیه رئیس دولت بیانات تندی ایراد کردند و از احمدشاه درخواست نمودند او را عزل کند. مهم‌ترین واقعه در این زنجیره آن که در سوم خرداد سال ۱۳۶۱ خرمشهر آزاد شد و جریان جنگ ایران و عراق پرخشی به سود ایران کرد.

سید یعقوب انوار اردکانی
(چپ) با رشیدالسلطان
بختیاری و سردار محیی

در سطح جهانی این روز با رخدادهایی مذهبی قرین بوده که بیشترشان به خصلت مهاجم مسیحیان اروپایی مربوط می‌شده است. نمونه‌اش آن که در ۵۹۷ خورشیدی لشکریان مهاجم مسیحی در جریان پنجمین جنگ صلیبی از آکر به مصر حمله بردند. نمونه‌ی دیگر آن که در ۹۹۶ صد انگلیسی نخستین کلنی این کشور در آمریکا را تأسیس

کردند که بعدتر به جیمزتاون^۱ تبدیل شد. در ۱۰۰۰ اتحادیه‌ی پروتستان‌ها به طور رسمی منحل شد، چرا که در بسیاری از سرزمین‌های شمالی به پیروزی دست یافته بود.

در ۱۱۶۷ کارولینای جنوبی در مقام هشتمین ایالت به ایالات متحده‌ی آمریکا پیوست، در ۱۱۷۷ جان وسلی^۲ در آمریکا جنبش دینی متدیسم^۳ را آغاز کرد که به زودی به یک جریان مذهبی شکوفا و مهم در این کشور تبدیل شد و امروز نوعی بنیادگرایی دینی همتای سلفی‌گری محسوب می‌شود. در ۱۳۳۵ اختتامیه‌ی ششمین شورای بودایی برگزار شد و راهبان حاضر ۲۵۰۰ سالگی کیش بودایی را گرامی داشتند. در ۱۳۷۰ هم یهودیان اتیوپی طی عملیات سلیمان به اسرائیل انتقال یافتند.

رزم‌ناو بیسمارک

¹ Jamestown

² John Wesley

³ Methodist movement

از میان رخدادهای جنگی این روز می‌توان به سال ۱۲۹۲ اشاره کرد که در این روز سیمون بولیوار^۱ به مریدا وارد شد و لقب رهایی‌بخش را دریافت کرد و برای حمله به ونزوئلا لشکری بسیج کرد. سه دهه بعد در همین روز به سال ۱۳۲۰ رزم‌ناو آلمانی بیسمارک^۲ توسط ناوگان انگلستان غرق شد که پیشرفته‌ترین و بزرگ‌ترین رزم‌ناو جهان محسوب می‌شد. در ۱۳۷۲ اریتره از اتیوپی استقلال یافت و در ۱۳۹۳ هریک از چهار کسی که اقدام به بمب‌گذاری در سازمان تجارت جهانی نیویورک کرده بودند به ۲۴۰ سال زندان محکوم شدند!

رخدادهای فرهنگی هم در این روز بسیار رخ داده‌اند. در ۹۷۴ اولین فهرست مدرن کتابخانه در دانشگاه لایدن^۳ تدوین شد، در ۱۲۰۹ سارا جوزفا هیل^۴ کتاب کودکان مری بره‌ی کوچولویی داشت^۵ را چاپ کرد که امروز به یکی از مشهورترین اشعار کودکان تبدیل شده است. در ۱۲۲۳ ساموئل مورس^۶ نخستین پیام تلگراف را در دیوان عالی آمریکا فرستاد که این جمله از سفر اعداد کتاب مقدس بود: «What hath God wrought». در ۱۲۶۲ پل بروکلین^۷ پس از چهارده سال ساخت و ساز بر مردم گشوده شد، در ۱۳۱۹ ایگور سیکورسکی^۸ اولین بالگرد را به پرواز درآورد و در ۱۳۳۵ اولین مسابقه‌ی یوروویژن^۹ در سوئیس برگزار شد.

در سوم خرداد شمار زیادی از نامداران زاده شده‌اند که در میانشان می‌توان به این نام‌ها اشاره کرد: ژرمانیکوس^{۱۰} سردار نیرومند و خونریز رومی (سال ۱۵ پیش از میلاد)، ژان پل مارا^{۱۱} انقلابی پرشور فرانسوی (۱۱۲۲)، رالف والدو امرسون^{۱۲} اندیشمند آمریکایی (۱۱۸۲)، میخائیل شولوخوف^{۱۳} نویسنده‌ی روس (۱۲۸۴)، باب دیلان^{۱۴} خواننده‌ی آمریکایی و جورج لاکوف^{۱۵} فیلسوف زبان آمریکایی که هر دو در ۱۳۲۰ زاده شدند.

¹ Simón Bolívar

² Bismarck

³ Leiden

⁴ Sarah Josepha Hale

⁵ Mary Had a Little Lamb

⁶ Samuel Morse

⁷ Brooklyn Bridge

⁸ Igor Sikorsky

⁹ Eurovision Song Contest

¹⁰ Germanicus

¹¹ Jean-Paul Marat

¹² Ralph Waldo Emerson

¹³ Mikhail Sholokhov

¹⁴ Bob Dylan

¹⁵ George Lakoff

چهارم خرداد

چهارم خردادماه با مجموعه‌ای از رخداد‌های ریز و درشت و اگر مصادف بوده است. در سال ۴۶۴ خورشیدی

آلفونسوی ششم شاه کاستیل^۱ موفق شد تولدو^۲ را فتح کند و به حاکمیت مسلمانان بر این قلمرو خاتمه دهد. در ۱۳۰۰

احمدشاه قاجار به دنبال اعتراض شدید مردم سیدضیاءالدین را از صدارت عزل کرد و دولت بیست و پنج هزار تومان

به او داد و محترمانه به این ترتیب به اروپا تبعیدش کرد.

سید ضیاءالدین

در دوران پیری

در ۱۳۲۹ دکتر مصدق در جریان کشمکش بر سر ملی شدن صنعت نفت، به بازنشستگی اجباری فضل‌الله

زاهدی به دست رزم‌آرا اعتراض کرد و شاه که با رزم‌آرا دشمنی داشت از او هواداری کرد و زاهدی را به سناتوری

¹ Alfonso VI of León and Castile

² Toledo

برگزید. در ۱۳۲۵ مجلس اردن امیر عبدالله اول را به حکومت برگزید، و در ۱۳۶۰ در گرماگرم جنگ ایران و عراق شورای همکاری خلیج فارس در ریاض خلق شد. این شورا از عربستان، بحرین، کویت، قطر، عمان، و امارات تشکیل شده بود و کشورهایی با پیشینه‌ی چند ده سال را شامل می‌شد که پیشتر مستعمره‌ی انگلستان بودند و حالا قرار بود پول نفتشان را برای فرسودن توان نظامی ایران به اروپا بفرستند و برای عراق اسلحه بخرند. رخدادهای سیاسی دیگر این روز آن که در ۱۱۸۹ مردم بوئنوس آیرس شورش کردند و جنگ‌های استقلال آرژانتین شروع شد، و در ۱۲۷۴ جمهوری فرمز (تایوان) تشکیل شد.

شش شیخ عرب در شورای همکاری‌شان

روز چهارم خرداد در ضمن ارتباطی با آسمان و سفرهای فضایی واقعی و مجازی هم پیدا می‌کند. چون در ۱۳۴۰ کندی^۱ در سخنرانی‌اش در کنگره گفت تا پیش از پایان دهه انسان به ماه خواهند فرستاد و در نتیجه شانزده سال

^۱ John F. Kennedy

بعد (۱۳۵۶) فیلم مشهور «جنگ ستارگان»^۱ اکران شد! در همین روز به میمنت این ماجرا دولت چین ممنوعیت آثار شکسپیر را برداشت و به این ترتیب انقلاب فرهنگی خاتمه یافت. نزدیک ده سال بعد از ماجراها برنامه‌ی تلویزیونی دیرپا و مشهور اوپرا آغاز شد که تا چهارم خرداد ۱۳۹۰ ادامه داشت و در این روز اوپرا وینفری^۲ آخرین بخش از برنامه‌اش را پس از بیست و پنج سال اجرا کرد.

در ۹۱۷ ژان کالون^۳ اصلاحگر مسیحی و پیروانش از ژنو تبعید شدند. پارلمان انگلستان هم در ۱۰۶۸ قانون رواداری دینی را تصویب کرد که فقط پروتستان‌ها را شامل می‌شد و بگیر و ببند کاتولیک‌ها را مهار نمی‌کرد! در ۱۲۹۷ در پی فروپاشی دولت تزاری جمهوری دموکراتیک گرجستان تأسیس شد که اندکی پیش نیاید و باز به دست روس‌ها فتح و ویران شد.

احمد جودت پاشا

قاضی ناظرالاسلام بنگالی

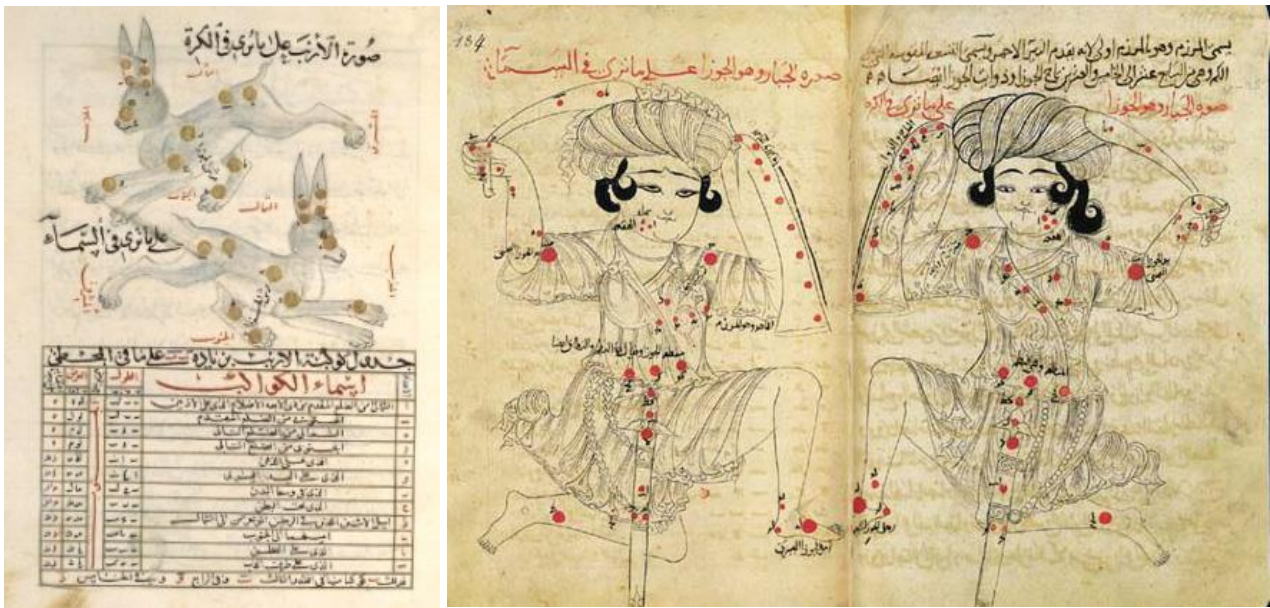
وینفری اوپرا

¹ Star Wars

² Oprah Winfrey

³ John Calvin

این روز با زادروز این افراد مصادف است: ابوالفتح نصیرالدین محمود بگاده شاه گجرات (۸۳۷)، دانیل گابریل فارنهایت^۱ وضع‌کننده‌ی مقیاس درجه‌بندی دما (۱۰۶۵)، قاضی ناظرالاسلام شاعر بنگالی (۱۲۷۸)، نعیم فراشری^۲ شاعر آلبانیایی (۱۲۲۵)، ایگور سیکورسکی^۳ مخترع هلیکوپتر (۱۲۶۸)، عبدالرحمن صوفی اخترشناس نامدار ایرانی (۳۶۵)، حسین بن احمد بن حجاج کاتب معروف به ابن حجاج فاضل، ادیب و شاعر شیعه (۳۸۰) و احمد جودت پاشا^۴ (۱۲۷۴) در چنین روزی درگذشتند.

برگ‌هایی از صورالکواکب نوشته‌ی عبدالرحمن صوفی که تا قرن نوزدهم مرجع اخترشناسی در ایران زمین و اروپا بود

¹ Daniel Gabriel Fahrenheit
² Naim Frashëri

³ Igor Sikorsky
⁴ Ahmed Cevdet Pasha

پنجم خرداد

پنجم خردادماه در ایران زمین روزی پرحادثه و پرمخاطره بوده است و در تاریخ معاصرمان کشمکش‌های ایرانیان با نیروهای استعمارگر خواهان تجزیه‌ی ایران زمین اغلب با شکست و ناکامی روبرو بوده است. یک نمونه‌ی پیروزمندانه از این مقاومت‌ها به عصر ساسانی مربوط می‌شود. در سال ۴۵۱ میلادی ارتش ساسانی شورش آواریر را در ارمنستان فرو نشانند و شاهنشاه ایران دین مسیحیت را در این قلمرو آزاد کرد. در دوران معاصر اما اقتدار ایران در این زمینه چندان نبود و کامیابی‌های اندکی که به دست آمد بیشتر سویه‌ای سیاسی داشت تا نظامی.

دلیل اصلی مداخله‌ی نیروهای استعمارگر در ایران این دوران هم منابع سوختی غنی سرزمینمان بود و موقعیت استراتژیک ایران که از نظر نظامی و تجاری اهمیتی چشمگیر داشت. ترس از ایرانی مقتدر که می‌توانست هند را از زیر نفوذ انگلستان خارج کند باعث شد که در پنجم خرداد ۱۲۵۸ روسیه و انگلستان طی عهدنامه‌ی گندمک^۱ کشور افغانستان را تأسیس کردند و استان‌های باستانی هرات و بلخ و کابلستان را از ایران زمین جدا کردند.

^۱ Gandamak Treaty

دو نگاره از چاه نفت شماره یک مسجد سلیمان

حدود سی سال بعد در پنجم خرداد سال ۱۲۸۷ اولین بهره‌برداری اقتصادی از نفت خاورمیانه در مسجد سلیمان انجام شد و شرکت نفت ایران و انگلیس تأسیس شد. در جریان جنگ اول جهانی به سال ۱۲۹۷ جنگ شدیدی بین نیروهای دولتی مقیم فارس که با انگلستان پیوند داشتند با عشایر قشقایی که هوادار آلمان بودند در ده شیخ و اطراف آن روی داد و دو روز به طول انجامید و در صولت‌الدوله شکست خورده متواری شد. از قشون دولتی ۵۲ کشته و زخمی و از نیروی قشقایی چهار صد و پنجاه کشته و زخمی بر جای ماند. در ۱۳۷۰ بود که در همین روز زویاد گامساخوردیا^۱ اولین رئیس‌جمهور گرجستان پس از جدایی از شوروی شد.

^۱ Zviad Gamsakhurdia

در ۱۲۹۹ ارتش سرخ که شمال ایران را در اختیار گرفته بود زیر فشار بین‌المللی ناگزیر به تخلیه‌ی کشور شد، اما تروتسکی^۱ که فرماندهی نیروهای شوروی بود قلمرو خود را به دست میرزا کوچک‌خان سپرد که گروهی از بلشویک‌ها در اطرافش کاشته شده بودند. یک سال بعد اغتشاش در اوضاع داخلی ایران به حدی رسیده بود که در پنجم خرداد ۱۳۰۰ کلنل محمدتقی خان حاکم نظامی خراسان و رئیس ژاندارمری کشور به دنبال عزل سیدضیاءالدین طی تلگرافی از سردار سپه خواست تا اوضاع را قبضه کند.

ارتش سرخ و نمایش درفش‌های
آلمانی به غنیمت گرفته شده

بیست سال بعد، در ۱۳۲۱ همان رضاشاه به دنبال حمله‌ی انگلستان و شوروی از قدرت عزل شده بود و انگلیسی‌ها که در اثر جنگ با آلمان ورشکسته شده بودند به زور قراردادی مالی با ایران بستند که در آن نرخ تسعیر ریال به لیره بین ۱۲۸ تا ۱۳۰ ریال برای هر لیره تعیین شده بود که به معنای مکیدن منابع پولی ایران و غارت کشور بود. جالب آن که این دقیقاً همان روزی بود که مارشال رومل^۲ حمله‌ی بزرگ خود را در شمال آفریقا شروع کرد، اما

^۱ Leon Trotsky

^۲ Erwin Rommel

در نهایت کاری از پیش نبرد و در برابر اتحاد شوروی و انگلستان وادار به عقب‌نشینی شد. ناگفته نماند که قرارداد بیست ساله‌ی همکاری این دو کشور که در گرماگرم جنگ دوم شکل گرفت نیز در همین روز پرماجرا بسته شد. در مقیاس جهانی هم پنجم خردادماه با کشورگشایی‌ها و لشکرکشی‌ها و کشتارهایی بزرگ مصادف بوده است. در سال ۴۷ پیش از میلاد ژولیوس سزار که برای حمله به ایران مقدمه‌چینی می‌کرد به طرسوس رفت و کوشید مردم آن منطقه را بر ضد ایرانیان برانگیزد. اما رقیبش کاسیوس^۱ کوشید در همان‌جا او را به قتل برساند که موفق نشد. شصت سال بعد در ۱۷ میلادی سردار نامدار رومی ژرمانیکوس^۲ پس از فتوحات در آلمان و کشتار مهیب مردم این سرزمین پیروزمندانه به رم بازگشت و این لقب را به خاطر شاهکارهایش در آلمان به دست آورد. بعدتر که آمریکایی‌ها از انگلستان جدا شدند و در آمریکا دولت مستقل خود را تأسیس کردند، همین سیاست را ادامه دادند. چون در همین روز به سال ۱۲۰۹ کنگره‌ی آمریکا فرمان مورد نظر اندرو جکسون^۳ برای پاکسازی سرخپوستان و نابودی‌شان را تصویب کرد.

در پنجم خرداد سال ۱۱۸۴ ناپلئون تاج آهنین لومباردها^۴ را در کلیسای جامع میلان بر سر گذاشت و خود را شاه ایتالیایی‌ها خواند. در ۱۳۱۹ انگلیسی‌ها که بزرگ‌ترین شکستشان را از آلمان خورده بودند، ناگزیر شدند خاک اروپای قاره‌ای را ترک کنند و در چنین روزی عملیات دینامو را برای تخلیه‌ی قوای خود از دونکرک آغاز کردند. پرچم اتحادیه‌ی اروپا هم در همین روز در ۱۳۶۵ رونمایی شد.

¹ Cassius
² Germanicus

Iron Crown of
Ardy

تزار نیکولای دوم که اجازه می‌دهد دخترش آنستازیا سیگار دود کند!

رخدادهای دیگری که در این روز واقع شدند عبارت‌اند از تأسیس دانشگاه بوستون (۱۲۴۸)، و انتشار داستان دراکولا به قلم برام استوکر^۱ نویسنده‌ی ایرلندی (۱۲۷۶). در ۱۲۸۶ طاعون در سان‌فرانسیسکو شایع شد و شمار زیادی را از پای در آورد. در ۱۳۰۶ شرکت فورد تولید خودروی فورد مدل آ را آغاز کرد که قرار بود جایگزین مدل تی قدیمی شود، و در ۱۳۰۹ برج کرایسلر با بلندی ۳۱۹ متر که در آن زمان بلندترین بنای ساخت دست بشر بود، در نیویورک افتتاح شد. چند رخداد مذهبی هم با این روز قرین هستند. از جمله آن که در ۷۰۷ ویلیام اوکام^۲ فیلسوف انگلیسی و دو راهب فرانسیسکن دیگر از ترس تکفیر پاپ از آوینیون^۳ گریختند.

در میان زادگان و رفتگان این روز برای شیعیان مهم‌ترین واقعه درگذشت علی بن موسی الرضا امام هشتم است که در پنجم خرداد ۱۹۷ خورشیدی رخ داد. در قرون میانه این روز با زایش و مرگ سلطان‌های عثمانی پیوندی دارد. چنان که در ۹۴۵ سلطان محمد سوم عثمانی زاده شد و محمد اول سلطان عثمانی (۸۰۰) و بایزید دوم عثمانی (۸۹۱) در این روز درگذشتند.

درگذشتگان نامدار دیگر این روز عبارت‌اند از امیر عبدالقادر که شاگرد شیخ عبدالرحمن عیش الکبیر و رئیس نهضت مقاومت الجزایر بود و در ۱۲۶۲ در دمشق درگذشت. ژیل دو لا توره^۴ پزشک فرانسوی (۱۲۸۳)، میرزا غلام

¹ Bram Stoker

² William of Ockham

³ Avignon

⁴ Gilles de la Tourette

احمد بنیانگذار مذهب احمدیه (۱۲۸۷)، روبرت کخ^۱ پزشک و دانشمند آلمانی (۱۲۸۹)، مارتین هایدگر^۲ فیلسوف آلمانی (۱۳۵۵)، و هوشنگ سیحون معمار (۱۳۹۳) هم در این روز از دنیا رفتند.

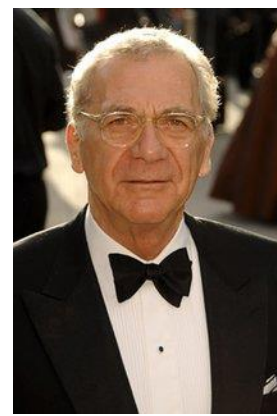
ژیل دو لا توره

مارتین هایدگر

هوشنگ سیحون

سیدنی پولاک

¹ Robert Koch

² Martin Heidegger

ششم خرداد

این روز در تاریخ معاصرمان با تأسیس چند نهاد و تثبیت چند قول و قرار هم‌زمان است. روز جمعه ششم اردیبهشت ۱۲۸۳ چهل تن مشروطه‌خواه گرد هم جمع شدند و انجمن آزادی‌خواهان ایران را تأسیس کردند. اردشیر جی، یحیی دولت‌آبادی، میرزا جهانگیر صوراسرافیل، سید جمال واعظ اصفهانی، و ملک‌المتکلمین از چهره‌های شاخص این گروه بودند. این روز در ضمن با تأسیس خلافت در آیین احمدیه (۱۲۸۷) و اعلام نامزدی محمدرضا پهلوی و فوزیه (۱۳۱۷) نیز مقارن است. روزنامه‌ی کیهان هم به صاحب امتیازی عبدالرحمن فرامرزی و مدیریت و سردبیری دکتر مصطفی مصباح‌زاده در چنین روزی به سال ۱۳۲۱ انتشار خود را آغاز کرد. حدود دو دهه بعد در ۱۳۳۹ کودتای نظامی در ترکیه به دموکراسی پایان داد و رئیس‌جمهور جلال بایر را از قدرت خلع کرد.

جشن نامزدی محمدرضا پهلوی و فوزیه در مصر

با فروپاشی امپراتوری تزاری بخش‌های جداشده از ایران از روسیه استقلال یافتند و در هفتم خرداد ۱۲۹۷ استان‌های باستانی شروان و آران که در آن هنگام بنا به دلایلی سیاسی و برای همبستگی با آذربایجان ایران اسم خود را به آذربایجان برگردانده بود، اعلام جمهوری کرد. این نخستین کشور مسلمان جهان بود که دولتی جمهوری تشکیل می‌داد و رهبرش فتحعلی خان خویی (خویسکی) بود که وزارت خارجه‌ی این دولت را بر عهده گرفته بود. درست در همین روز نیروهای عثمانی به سودای غلبه بر قفقاز به این منطقه تاختند و سردارشان وهیب پاشا که با ده هزار سپاهی همراهی می‌شد در منطقه‌ی قراکلیسا با شش هزار ارمنی که زیر فرمان توماس نظربیکیان می‌جنگیدند رویارو شد. در این جنگ ارمنی‌ها توانستند ترکان را با شکست سنگینی به عقب‌نشینی وادار کنند. در همین روز ارمنستان هم اعلام جمهوری کرد.

در سرزمین‌های انیرانی این روز با رخدادهایی متنوع مصادف بوده است. در ۱۰۸۲ پتر کبیر شهر سن‌پترزبورگ را بنیان نهاد، در ۱۰۱۶ ارتش انگلیس به بهانه‌ی حمایت از موهیکان‌ها به روستای پکوت‌ها^۱ حمله کرد و پانصد تن اهالی آنجا را کشتار کرد، در ۱۲۳۹ گاریبالدی^۲ حمله به پالمو را در سیسیل آغاز کرد که مرحله‌ای مهم در تشکیل کشور ایتالیا بود، در ۱۲۴۳ مونتانا در قالب ایالتی به ایالات متحده‌ی آمریکا پیوست، در ۱۲۷۵ نیکولای دوم^۳ آخرین تزار روس شد، در ۱۲۸۴ جنگ تسوشیما^۴ بین روس و ژاپن آغاز شد که در ظهور موجی از استعمارستیزی در کشورهای غیراروپایی تعیین‌کننده بود. در ۱۲۹۶ پاپ بندیکت پانزدهم برای نخستین بار در تاریخ کلیسای کاتولیک کل قوانین و اصول حقوقی کاتولیک را در یک متن گردآوری و منتشر کرد.

¹ Pequots

² Giuseppe Garibaldi

³ Nicholas II of Russia

⁴ Battle of Tsushima

جنگ تسوشیما: بالا راست: رمزناو ژاپنی آساشی (جلوی تصویر) بر کشتی‌های روسی آتش می‌بارد

بالا چپ: رزم‌ناوهای روسی، پایین راست: رزمناو آساشی

در ششم خرداد سال ۱۳۱۲ والت دیسنی^۱ کارتون «سه خوک کوچولو» را منتشر کرد. آواز مشهور «کی از گرگ بد گنده می‌ترسه؟» در آن گنجانده شده بود. در ۱۳۲۰ که تنور جنگ دوم جهانی داغ بود، رزمناو آلمانی بیسمارک در اقیانوس آتلانتیک غرق شد و ۲۱۰۰ سرنشینش کشته شدند. در ۱۳۳۷ فانتوم اف ۴ برای نخستین بار پرواز کرد، در ۱۳۸۰ گروه اسلام‌گرای ابوسیف بیست نفر را در جزیره‌ی پالاوان فیلیپین ربودند و تا دو سال بعد همچون گروگان‌ی نگه داشتند.

در ششم خردادماه چند تن از ایرانیان نامدار و وابستگان به حوزه‌ی تمدن ایرانی زاده شده‌اند. در میان‌شان مهم‌تر از همه ابن خلدون مورخ و فیلسوف مغربی است که در ۷۱۱ خورشیدی به دنیا آمد. در دوران معاصرمان

^۱ Walt Disney

محمدعلی خان تربیت مشروطه‌خواه نامدار در ۱۲۵۶ زاده شد، ظهی حواس باستانشناس مصری در ۱۳۲۷ و شهرداد روحانی موسیقی‌دان هم در ۱۳۳۳ پا به گیتی نهاد. درگذشتگان این روز عبارت‌اند از توماس مونستر^۱ عارف آلمانی (۹۰۴)، ژان کالون^۲ متأله پروتستان (۹۴۳)، نیکولو پاگانینی^۳ ویولونیست ایتالیایی (۱۲۱۹)، جواهر لعل نهرو^۴ (۱۳۴۳) و سیدنی پولاک^۵ هنرپیشه و کارگردان (۱۳۸۷).

ابن خلدون

شهرداد روحانی

محمدعلی خان تربیت

¹ Thomas Müntzer

² John Calvin

³ Niccolò Paganini

⁴ Jawaharlal Nehru

⁵ Sydney Pollack

هفتم خرداد

این روز با مجموعه‌ای متراکم از رخداد‌های گوناگون مصادف است. در ایران زمین بیشتر این رخدادها به پایان جنگی و جستن از خطری و دفع بلائی مربوط می‌شوند. قدیمی‌تر از همه این که در هفتم خرداد سال ۵۸۵ پیش از میلاد، زمانی که سپاهیان ماد و لودیه درگیر جنگ با هم بودند، خورگرفتی روی داد و سربازان دو طرف که هراسان شده بودند از جنگ دست برداشتند و با هم آشتی کردند. هووخشتره شاه ماد که به یاری اخترشناسان از این خورگرفت خبردار بود و به دستیاری تالس میلئوسی^۱ شایعه‌هایی در این زمینه پراکنده بود، نسبت به حریف خود آلوآتس شاه لودی دست بالا را گرفت و قلمروی که مورد نزاع بود در دست مادها باقی ماند.

میرزا یوسف‌خان مستشارالدوله

دو و نیم هزاره بعد، همه‌ی تمدن‌های آن روزگار از بین رفته بودند و خاطره‌شان هم گم شده بود و تنها کشوری که هنوز بر پا بود ایران بود که آن هم راه زوال را می‌پیمود. با این همه اهالی‌اش خاطره‌ی مادها را هنوز در یاد داشتند و برای جلوگیری از این انحطاط چاره‌جویی می‌کردند. در این راستا، در همین روز به سال ۱۲۴۷ خورشیدی

^۱ Thales of Miletus

مستشارالدوله، در نامه‌ای به‌آخوندزاده، از نیت خود در تدوین رساله‌ی «یک کلمه» پرده برداشت و در نامه‌ای سرّی برایش نوشت: «من به کار بزرگی که منافع دولتی و ملّتی آن زیادتیر از وضع الفباست، مشغول هستم. اگر سعادت یاری کرد، اهتمامات من و همکاران من که با من یک رأی هستند، مؤثر افتاد، بهترین نعمات قسمت ما و هم‌وطنان ما خواهد شد. این یک فقره را محرمانه به شما نوشتم؛ امانت بدارید تا ببینم چه اثر خواهد داد.»

حدود چهل سال بعد، کوشش‌های مستشارالدوله و یارانش به بار نشسته بود و ایران می‌رفت که به یک کشور مشروطه تبدیل شود. شاهی که این امر را ممکن ساخت مظفرالدین‌شاه قاجار بود که در هفتم خرداد سال اعلام مشروطه (۱۲۸۵) همراه درباریانش به پاریس رفته بود. در همین روز در پاریس یک جوان آنارشویست به شاه ایران حمله کرد و او را ترور کرد. اگر موفق می‌شد بی‌شک فرمان مشروطه امضا نمی‌شد و تاریخ ایران مسیری دیگر را می‌پیمود. اما خوشبختانه یکی از ایرانیان حاضر که میرزا محمودخان حکیم‌الملک بود -یعنی همان ابراهیم حکیمی در دوران پهلوی که سه بار به صدارت رسید- و مردی دلیر و زورمند بود، با تروریست درگیر شد و او را خلع سلاح کرد.

مظفرالدین‌شاه و همراهانش
در سفر دوم به اروپا: شماره‌ی
۵ مظفرالدین‌شاه و شماره‌ی
۳ حکیم‌الملک است.

چند سال بعدتر خویشاوندان مظفرالدین شاه از جمله پسرش می‌کوشیدند روند تجدد را متوقف کنند و در میانشان سالارالدوله که به هواداری از مستبدان و دشمنی با مشروطه در کشور تاخت و تاز می‌کرد از باقی مهم‌تر بود. در هفتم خرداد ۱۲۹۱ کری‌خان ارمنی سردار مشروطه‌خواهان پایگاه قدرتش کرمانشاه را فتح کرد و در عمل به فتنه‌ی سالارالدوله پایان داد.

فتحعلی‌خان خویی (نفر اول نشسته سمت چپ) به همراه نمایندگان مسلمان دومای روسیه

در چنین روزی (۱۱۸۶) مصطفی چهارم به خلافت عثمانی رسید و در سال ۱۲۹۷ نبرد سردارآباد در چهل کیلومتری ایروان پایان یافت و در آن نُه هزار ارمنی به رهبری موسی سیلیکان توانستند راه را بر ارتش سیزده هزار نفره‌ی عثمانی ببندند و دست‌اندازی‌شان به قفقاز را مانع شوند. عثمانی‌ها که فرمانده‌شان کاظم قرابکیر و وهیب پاشا و روشتو بیک بودند، با بر جا نهادن ۲۵۰۰ کشته و زخمی وادار به عقب‌نشینی شدند.

در این روز رخدادهای سیاسی‌ای هم واقع شده است. در ۱۳۰۰ احمدشاه طی دستور تلگرافی کلنل محمدتقی‌خان را از مداخله در امور حکومتی خراسان ممنوع نمود و در همین روز به سال ۱۳۲۷ اولین سفر هیئت

ایرانی بعد از استقلال هند به این کشور پس از بیست و دو روز به پایان رسید. نمایندگان ایرانی در این سفر عبارت بودند از علی اصغر حکمت و غلامحسین صدیقی و مهدی بیانی و صفیه فیروز که در هند مهمان جواهر لعل نهرو و ابوالکلام آزاد بودند. در این تاریخ هنوز پاکستان و هند از هم جدا نشده بودند و ناگفته نماند که در همین روز به سال ۱۳۷۷ پاکستان در پاسخ به برنامه‌ی اتمی هند بمب اتمی‌اش را آزمایش کرد. آمریکا، ژاپن و سایر کشورها به این خاطر این کشور را تحریم اقتصادی کردند. این روز در پاکستان به اسم یوم تکبیر هر ساله جشن گرفته می‌شود.

هفتم خرداد در ضمن با هوانوردی هم ارتباط غیرعادی‌ای دارد. نمونه‌اش آن که در ۱۳۵۸ عبدالعزیز عمری زاده شد و او همان کسی بود که در جریان ۲۰ شهریور (۱۱ سپتامبر) یکی از هواپیماهای ربوته شده را به برج تجارت جهانی کوئید. اما پیش از آن که بتواند چنین کند در سال ۱۳۶۶ یک خلبان هجده‌ساله‌ی آلمان غربی به اسم ماتیاس روست^۱ با هواپیمایی شخصی از سیستم دفاع هوایی شوروی گذر کرد و در میدان سرخ فرود آمد و بحرانی در مشروعیت و اعتبار جهانی دولت شوروی ایجاد کرد.

هفتم خردادماه در تاریخ جهان با کشمکش‌های استعماری گره خورده است. یکی که مقدم بر این ماجراست جنگ مشهور آرمادای^۲ اسپانیاست که در چنین روزی به سال ۹۶۷ آغاز شد و در آن ۱۳۰ کشتی اسپانیایی با سی هزار سرباز لیسبون را برای حمله به انگلستان ترک کردند. این دو کشور بر سر استیلا بر دریاها و بهره‌جویی از مستعمره‌های نیویافته با هم درگیر شده بودند. اما تا دویست سال بعد این مستعمره‌ها بودند که در برابر اروپایان قد علم می‌کردند. در ۱۱۸۱ در گوادلوپ^۳ شورش بردگان به شکست انجامید و چهارصد برده‌ی شورشی پیش از آن که به دست سربازان ناپلئون اسیر شوند خودکشی کردند. در ۱۲۰۹ آندرو جکسون^۴ رئیس‌جمهور آمریکا فرمان بیرون راندن سرخپوستان آمریکا از سرزمینشان را امضا کرد، در ۱۲۵۰ کمون پاریس فروپاشید و در ۱۲۸۴ جنگ تسوشیما^۵ با شکست روسیه و

¹ Mathias Rust

² Armada

³ Guadeloupe

⁴ Andrew Jackson

⁵ Battle of Tsushima

پیروزی ناوگان ژاپن خاتمه یافت که یکی از معدود پاتک‌های پیروزمندانه‌ی کشوری پیرامونی به یک دولت اروپایی بود.

هیتلر و فردیناند پورشه (چپ) در کنار نمونه‌ی مدل آغازین فولکس واگن

در تاریخ نزدیک‌ترمان در جریان جنگ جهانی دوم در همین روز به سال ۱۳۱۹ بلژیک تسلیم آلمان‌ها شد؛ در ۱۳۴۳ سازمان آزادی‌بخش فلسطین تأسیس شد و در ۱۳۹۵ اوپاما نخستین رئیس‌جمهور ایالات متحده بود که از یادمان شهدای هیروشیما دیدار کرد. در سالگرد زلزله‌ی کاماکورا^۱ در اوکیناوا که هفت قرن پیشتر در سال ۶۷۲ رخ داد و ژاپنی‌ها در آن سی هزار کشته داد.

در ضمن این روز از نظر رخدادهای مدنی و علمی-فرهنگی هم اهمیت دارد. در ۱۲۹۸ آرتور ادینگتون^۲ و اندرو کلود دو شروا کروملین^۳ نظریه‌ی نسبیت عام انشتین را آزمایش کردند، در ۱۳۱۴ نخستین نمونه از هواپیمای

¹ Kamakura

² Arthur Eddington

³ Andrew Claude de la Cherois Crommelin

مسرشمیت^۱ به آسمان پرید، در ۱۳۱۵ آلن تورینگ^۲ مقاله‌ی مهم «درباره‌ی اعداد پردازش‌پذیر» را که مبنای رایانه است به نشریه‌ای سپرد تا منتشر شود؛ در ۱۳۱۶ شرکت فولکس واگن^۳ تأسیس شد و نخستین نمونه‌ها از این خودرو را تولید کرد. یکی از طراحان این خودرو آدولف هیتلر بود! در ۱۳۴۰ پیتر بنسون^۴ مقاله‌ی «زندانیان فراموش‌شده» را منتشر کرد، که سنگ بنای تأسیس سازمان دیده‌بان حقوق بشر محسوب می‌شود. یک تقارن جالب این که در ۱۳۳۱ زنان یونان حق رأی به دست آوردند و در همین روز حدود شصت سال بعد در ۱۳۹۰ مردم مالتا به قانون مجاز شمرده شدن طلاق رأی دادند که تا پیش از آن در کشورشان غیرقانونی بود!

زادگان نامدار این روز عبارت‌اند از سلطان سلیم دوم عثمانی (۹۰۳)، توماس مور^۶ فیلسوف ایرلندی (۱۱۵۸) و یان فلمینگ^۷ نویسنده و خالق جیمز باند (۱۲۸۷). در میان درگذشتگان این روز هم به این نام‌ها برمی‌خوریم: سنت ژرمن قدیس مسیحی پاریسی (۵۷۶ م.)، نوح وبستر^۸ لغت‌نامه‌نویس (۱۲۲۲)، آن برونته^۹ نویسنده‌ی انگلیسی (۱۲۲۸)، آلفرد آدلر^{۱۰} روان‌شناس اتریشی (۱۳۱۶) و فرانسیسکو وارلا^{۱۱} زیست‌شناس و فیلسوف شیلیایی (۱۳۸۰).

¹ Messerschmitt

² Alan Turing

³ Volkswagen

⁴ Peter Benenson

⁵ The Forgotten Prisoners

⁶ Thomas Moore

⁷ Ian Fleming

⁸ Noah Webster

⁹ Anne Brontë

¹⁰ Alfred Adler

¹¹ Francisco Varela

هشتم خرداد

هشتم خردادماه با درگیری‌های کلان حوزه‌ی تمدن ایرانی و تمدن‌های همسایه تقارنی دارد. در این روز به سال ۳۶۳ میلادی ارتش یولیانیوس^۱ در نزدیکی تیسفون بر سربازان ساسانی غلبه کرد اما نتوانست به پایتخت دست‌اندازی کند و کمی بعد در جریان همین لشکرکشی کشته شد. نمودی از پاتکی دیرگاه به تهاجم رومیان به شرق، یک و نیم هزاره بعد، به آنجا کشید که در ۴۸۷ خورشیدی سپاهیان مرابطون با رهبری تمیم بن یوسف بر قوای لئون و کاستیل با رهبری سانچو آلفونسز^۲ غلبه کردند. کمی بعد باز هجومی به شرق از اروپا آغاز شد که جنگ‌های صلیبی را رقم زد و در گرماگرم آن در همین روز به سال ۵۵۵ قهرمانش صلاح‌الدین به ضرب خنجر فداییان نزاری زخمی شد اما جان به در برد.

باز پاتکی در دو سه قرن بعدی آغاز شد که در ۸۳۲ به فرجام رسید و در چنین روزی قسطنطنیه سقوط کرد و عثمانی‌ها شهر را گرفتند. در نتیجه روم شرقی پس از چند قرن مقاومت در برابر پیشروی نیروهای شرقی در نهایت از میان رفت. عثمانی‌ها خلافتی برپا کردند که تا پنج قرن بعد از رمق افتاده بود. هشتم خرداد در ضمن روز فرخنده‌ای برای صدارت‌های نامنتظره هم هست. در ۱۳۰۰ شهاب‌الدوله رئیس تشریفات سلطنتی به دستور احمدشاه به ملاقات قوام‌السلطنه به زندان عشرت‌آباد رفت و به وی اطلاع داد شاه او را برای ریاست وزرائی در نظر گرفته است، به این ترتیب قوام از زندان خارج شد در حالی که صدراعظم کشور شده بود. در ۱۳۰۶ هم رضاشاه عده‌ای از نمایندگان را به قصر خود دعوت نموده برای انتخاب نخست‌وزیر با آن‌ها رایزنی کرد و توافق نامنتظره‌ای که رخ داد بر سر مهدی‌قلی هدایت مخبرالسلطنه بود که زمام امور را در دست گرفت.

¹ Julian

² Sancho Alfonso

حسن اسفندیاری (۱)، احمد قوام (۲)، مهدیقلی خان مجدالدوله (۳)، محمدحسن میرزا قاجار ولیعهد (۴)، رضاخان سردار سپه (۵)، احمدشاه قاجار (۶)

این روز در باقی جاهای دنیا هم با به قدرت رسیدن سیاستمداران و بر تخت نشستن شاهان قرین بوده است. در ۷۰۷ فیلیپ ششم شاه فرانسه شد، در ۹۷۹ چارلز دوم در جریان بازگشت سلطنت به پادشاهی بریتانیا رسید، در ۱۱۰۶ پیتر دوم تزار روسیه شد، در دوران ما هم به سال ۱۳۶۹ پارلمان روسیه بوریس یلتسین^۱ را به ریاست جمهوری این کشور برگزید. این رخداد اخیر پیامد فروپاشی کمونیسم در روسیه بود که یک نمودش آن بود که در هشتم خرداد سال ۱۳۶۷ به دنبال سیاست گلاسنوست روس‌ها، ریگان^۲ برای دیدار با گورباچف^۳ به مسکو سفر کرد و نخستین

¹ Boris Yeltsin

² Ronald Reagan

³ Mikhail Gorbachev

رئیس‌جمهور آمریکا شد که چنین کرد. در ۱۳۸۳ هم عیاد علوی نخست‌وزیر عراق شد و این نخستین دولت پس از سقوط صدام حسین بود.

در ۱۳۲۲ یوزف منگله^۱ ریاست بخش پزشکی آشویتس را بر عهده گرفت و بیش از دو سال در این مقام باقی بود. او به خاطر آزمایش‌های غیرانسانی‌ای که بر زندانیان انجام می‌داد در تبلیغات ضدآلمانی انگلیسی‌ها موقعیتی مرکزی پیدا کرد، هرچند دورانی که این جنایت‌ها را مرتکب می‌شد به نسبت کوتاه بوده است.

هشتم خرداد در ضمن با تنش‌های نژادپرستانه در اروپا هم مصادف بوده است. در ۱۱۱۲ کانادایی‌ها در کبک قانونی گذراندند که بر مبنای آن می‌توانستند بومیان این سرزمین را به بردگی بگیرند، در ۱۱۷۷ حدود پانصد عضو اتحادیه‌ی مردم ایرلند که خواهان جدایی کشورشان از بریتانیا بودند به دست ارتش انگلیس در کیلدار^۲ کشتار شدند. با این همه، در نهایت دادگری چیره شد و در ۱۳۵۲ نخستین شهردار سیاهپوست لس آنجلس (تام برادلی)^۳ به مقام خود دست یافت.

ادموند هیلاری و شریپا تنزیگ

^۱ Josef Mengele

^۲ Kildare

^۳ Thomas Bradley

در این روز چندین رخداد فرهنگی و اجتماعی هم قرار گرفته است. در ۱۲۴۰ اتاق بازرگانی هنگ کنگ آغاز به کار کرد، در ۱۲۶۵ جان پمبرتون^۱ برای اولین بار تبلیغ کوکاکولا را در مجله‌ای (آتلانتا جورنال^۲) به چاپ رساند، در ۱۲۹۲ اولین اجرای اپرای «آیین بهار»^۳ استراوینسکی^۴ در پاریس به شورش تماشاچیان منتهی شد، در ۱۳۳۲ ادmond هیلاری^۵ و شریا تنزیگ نورگای^۶ اولین کسانی شدند که قله‌ی اورست را فتح کردند و در ۱۳۰۵ صدیقه دولت‌آبادی در دهمین کنگره‌ی «اتحادیه‌ی بین‌المللی برای حق رأی زنان» شرکت کرد.

زادگان نامدار این روز عبارت‌اند از ایساک آلبنیز^۷ موسیقیدان اسپانیایی (۱۲۳۹)، جان اف کندی^۸ سی و پنجمین رئیس‌جمهور آمریکا (۱۲۹۶)، پیتر هیگز^۹ فیزیکدان انگلیسی (۱۳۰۸)، پاول ارلیش^{۱۰} زیست‌شناس آمریکایی (۱۳۱۱)، دنی الفمن^{۱۱} موسیقی‌دان آمریکایی (۱۳۳۲) و محسن مخملباف (۱۳۳۶)!

مرگ و میرهای مشهور این روز هم عبارت‌اند از جورج هومنز^{۱۲} جامعه‌شناس آمریکایی (۱۳۶۸) و گئورگی پلخانوف^{۱۳} بنیانگذار مارکسیسم روسی (۱۲۹۷). پر سر و صدا تر از این دو آن که در ۱۲۸۲ الکساندر اول^{۱۴} و دراگا^{۱۵} شاه و ملکه‌ی صربستان در جریان کودتای گروه دست سیاه کشته شدند و این آغازگاه رخدادهایی بود که به جنگ جهانی اول منتهی شد.

¹ John Stith Pemberton

² Atlanta Journal

³ The Rite of Spring

⁴ Igor Stravinsky

⁵ Edmund Hillary

⁶ Sherpa Tenzing Norgay

⁷ Isaac Albéniz

⁸ John F. Kennedy

⁹ Peter Higgs

¹⁰ Paul R. Ehrlich

¹¹ Danny Elfman

¹² George Casper Homans

¹³ Georgi Plekhanov

¹⁴ Aleksandar Obrenović

¹⁵ Draga Mašin

نهم خرداد

در نهم خردادماه چند رخداد همگرا و انبوهی از روندهای واگرا تجربه شده‌اند. یک همگرایی جالب به تدوین متون دینی شیعه مربوط می‌شود. در روز شنبه نهم خرداد سال ۳۸۰ خورشیدی حسین پسر احمد حجاج شاعر معروف شیعی در جایی بین بغداد و کوفه درگذشت. او معروف به ابن حجاج بود، ادیبی فاضل و ماهر از معاصران سید مرتضی و سید رضی بود. مهم‌ترین اثر او دیوان اشعارش است که به ده جلد بالغ می‌شود و بخش مهمی از اشعار و مرثیاتی مربوط به اهل بیت در سنت شیعه در آن آمده است. درست دویست و پنجاه سال پس از درگذشت او در همین روز به سال ۶۳۰ ابن ابی الحدید شروع به نوشتن شرح نهج البلاغه کرد که باز متنی مهم در منظومه‌ی ادبیات شیعی محسوب می‌شود.

در تاریخ معاصر ایران زمین نهم خرداد بیشتر با درگیری‌ها و کشمکش‌های سیاسی درآمیخته است. در ۱۲۵۵ سلطان عبدالعزیز عثمانی خلع شد و مراد پنجم به جایش نشست. در روزهای شنبه و یکشنبه هشتم و نهم خرداد ۱۲۸۸ پنج هزار تن از قوای روس از کشمکش‌های میان مشروطه‌خواهان و استبدادیون سود جستند و تبریز را اشغال نظامی کردند. از آن سو هم عثمانی‌ها پیشروی کردند و با پشتیبانی عشایر کرد سنی به مشروطه‌خواهان یاری رساندند. ورود غیرقانونی قوای نظامی این دو امپراتوری وسیع به ایران در حالی رخ داد که ظرف کمتر از ده سال هر دوی این کشورها فرو می‌پاشیدند و به کشورهای بی‌کلی متفاوت دگردیسی می‌یافتند. این روند اندکی بعد از قضایا آغاز شد، چون باز در سوم خرداد (۱۲۹۱) بود که فرمانفرما و اردوی دولتی ایران به کرمانشاه رفت و این منطقه را از اشغال و قوای بیگانه پاکسازی کرد. نه سال بعد در همین روز (۱۳۰۰) قوام‌السلطنه به صدارت رسید و همراه با فرمانفرما و

سردار سپه و عین‌الدوله در قصر فرح‌آباد با شاه دیدار کردند. در تاریخ سال‌های اخیر هم این روز با زلزله‌ی سال ۱۳۷۷ منطقه‌ی تخار در افغانستان مصادف است که بیش از چهار هزار کشته به جا گذاشت.

ردیف جلو از راست به چپ: محمدولی خان سپهدار اعظم، عبدالمجید میرزا عین‌الدوله، علیرضا عضدالملک، عبدالحسین میرزا فرمانفرما،

حسن مستوفی‌الممالک و علیقلی سردار اسعد بختیاری

در اروپا نهم خرداد با شورش‌های مردمی و سرکوب‌های خونین مصادف بوده است. در ۶۱۰ ژاندارک به دست کارگزاران دولت انگلیس بر تیرکی در روئن زنده زنده سوزانده شد. در ۱۲۱۳ وزیر دادگستری پرتغال -یوآخیم آنتونیو د'آگویار^۱- دستور داد تا همه‌ی املاک کلیسای کاتولیک مصادره شود و در ۱۲۹۲ به دنبال شورش مردم

¹ Joaquim António de Aguiar

«ایرونی» طی معاهده‌ی لندن این قوم از عثمانی استقلال یافتند و کشور امروزیین آلبانی را تشکیل دادند. در ۱۳۱۴ هم زلزله‌ی کوتا^۱ در پاکستان به مرگ ۴۰ هزار نفر انجامید.

این روز در ضمن با خشونت‌هایی هم قرین بوده است. در ۱۲۰۵ اندرو جکسون^۲، که بعدتر رئیس‌جمهور آمریکا می‌شد، در دوئل مردی به اسم چارلز دیکینسون^۳ را به قتل رساند. در ۱۳۲۱ هزار بمب‌افکن انگلیسی کولونی در آلمان را بمباران کردند و کل شهر را با خاک یکسان کردند. در سال‌های اخیر در همین روز کودتا در برمه را داشته‌ایم. در ۱۳۸۲ بیش از هفتاد نفر از اعضای لیگ ملی دموکراسی در برمه به دست ارتشی‌ها کشته شدند، و رهبرشان آنگ سان سوچی^۴ گریخت اما دستگیر شد.

مجسمه‌ی آزادی (ایزدبانوی دموکراسی) که دانشجویان در میدان تیان‌آن‌من ساخته بودند

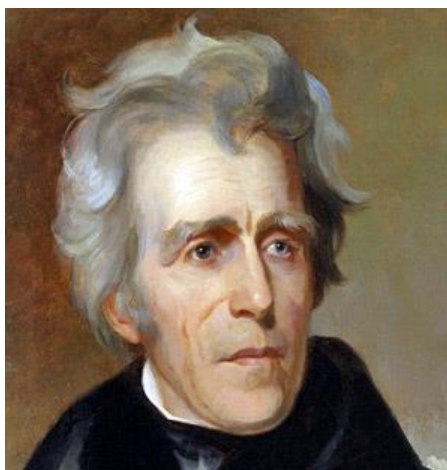
این روز در ضمن با رخدادهای کشور فرانسه هم پیوندی برقرار می‌کند. نمونه‌ی قدیمی‌اش آن که در ۱۰۱۰ نخستین شماره از گزت دو فرانس^۵ که اولین روزنامه‌ی فرانسوی بود، چاپ شد. مثال جدیدش هم به سال ۱۳۴۷

¹ Quetta
² Andrew Jackson

³ Charles Dickinson
⁴ Aung San Suu Kyi

⁵ Gazette de France

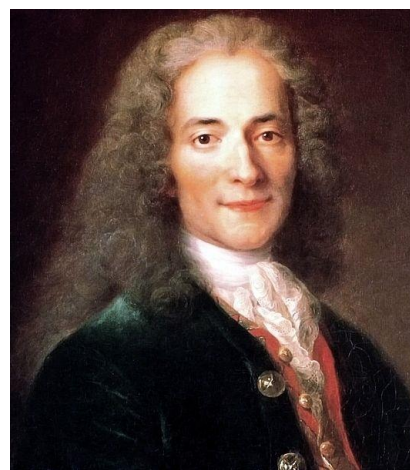
مربوط می‌شود، زمانی که شارل دوگل^۱ از بدن دادن بازگشت و بر صحنه پدیدار شد و در رادیو سخنرانی کرد. دو میلیون هوادارش در شانزله‌لیزه راهپیمایی کردند و به این ترتیب شورش ۱۹۶۸ م. فرانسه در هم شکست و پایان یافت. دو رخداد دیگر هم طی سال‌های اخیر در این روز واقع شده‌اند. یکی در نهم خرداد ۱۳۶۸ که معترضان در میدان تیان آن‌من^۲ پکن از تندیس یازده متری الهه‌ی دموکراسی پرده‌برداری کردند، دیگری در همین روز به سال ۱۳۹۲ که در آن نیجریه قانونی گذراند و ازدواج همجنس‌گرایان را ممنوع کرد! در ۱۲۸۹ هم اتحادیه‌ی آفریقای جنوبی تا حدودی با حمایت از بومی‌گرایی آفریقایی تأسیس شد، اما در ۱۳۴۰ به جمهوری آفریقای جنوبی تبدیل شد که دولتی نژادپرست بود.

اندرو جکسون

پلخانوف

ولتر

زادگان نامدار این روز عبارت‌اند از میخائیل باکونین^۳ انقلابی نامدار و رهبر آنارشیست‌ها (۱۱۹۳)،

والث ویتمن^۴ شاعر آمریکایی (۱۱۹۸)، جیوانی جنتیله^۵ فیلسوف ایتالیایی (۱۲۵۴) و اسوالد اشپنگلر^۶ نویسنده

^۱ Charles de Gaulle

^۲ Tiananmen

^۳ Mikhail Bakunin

^۴ Walt Whitman

^۵ Giovanni Gentile

^۶ Oswald Spengler

و اندیشمند اجتماعی آلمانی (۱۲۵۹). درگذشتگان فهرست طولانی تری را شامل می‌شوند: کریستوفر مارلو^۱
نمایشنامه‌نویس انگلیسی (۹۷۲)، ولتر^۲ نویسنده‌ی فرانسوی (۱۱۵۸)، بهاء‌الله (۱۲۷۱)، و ویلبر راییت^۳ مخترع
هواییما (۱۲۹۱).

^۱ Christopher Marlowe

^۲ Voltaire

^۳ Wilbur Wright

دهم خرداد

دهم خرداد به شکل جالب توجهی با قانون کنش و واکنش پیوند خورده است و رخدادهایی ضد هم را شامل می‌شود. صد البته که رخدادهای واگرایی خارج از این دایره هم در آن بسیار رخ داده است. از نظر انسانی در دنیای باستان مهم‌ترین رخداد این روز وقوع آخرین موج از زلزله‌ی مهیب انطاکیه است که در دهم خرداد ۵۲۶ میلادی رخ داد و ۲۵۰ هزار نفر از اهالی این شهر را از بین برد. زلزله‌های ویرانگر از ده روز پیش در این منطقه آغاز شده بود و در این روز به اوج خود رسید و بالاخره پایان یافت.

انوشیروان دادگر شاه ایران پس از این واقعه بلافاصله با سپاهیان ایران به این شهر رفت و شهری درست همسان با انطاکیه را در بخش‌های درونی‌تر ایران‌زمین که زلزله‌خیز نبود برای بی‌خانمان‌ها ساخت و مردم این شهر را به آنجا کوچاند. مورخان رومی به دقت این عملیات یاری‌رسانی شگفت‌انگیز به زلزله‌زدگان را، که نخستین نمونه در تاریخ هم هست، ثبت کرده‌اند و تأکید کرده‌اند که این شهر تازه که «خسرو بهتر از انطاکیه را ساخت» نامیده می‌شد، به قدری با دقت از روی شهر اصلی ساخته شده بود که هریک از زلزله‌زدگان با ورود به آن کوچه و خانه‌ی خویش را پیدا می‌کرد. در تاریخ‌هایی که اروپاییان طی دو قرن گذشته نوشته‌اند، این ماجرا به صورت حمله‌ی ساسانیان به شهر رومی انطاکیه و به بردگی گرفتن اهالی آنجا تصویر شده است!

ناگفته نماند که این روز در کل با بلاهای طبیعی پیوندی دارد. در ۱۳۴۹ زلزله‌ی شدید پرو به مرگ ۷۰ هزار و زخمی شدن ۵۰ هزار تن انجامید. دو فاجعه‌ی دیگر هم در این روز رخ داده که حاصل دست‌آدمیزادگان بوده است. یکی در ۱۲۶۸ در اثر فرو ریختن سد مشرف به شهر جانزتاون در پنسیلوانیا رخ داد، که باعث شد موجی هجده متری از آب بر این شهر فرود بیاید و ۲۲۰۰ نفر را بکشد. دومی که فجیع‌تر و دردناک‌تر هم بود، آن‌که در دهم خرداد ۱۳۶۰

در پی یک غوغای توده‌ای که قوم‌گرایان سینه‌الی بدنه‌اش را تشکیل می‌دادند، مردمی از این تیره و طایفه در شهر جفنا در سریلانکا به کتابخانه‌ی ملی حمله کردند و آنجا را با همه‌ی ۹۷ هزار کتابش سوزاندند و از بین بردند. حجم عظیمی از کتاب‌های خطی پارسی که منحصر به فرد هم بود در این میان از بین رفت.

بنای ویرانه‌ی کتابخانه‌ی ملی جفنا پس از سوزانده شدن به دست قوم‌گرایان سینه‌الی

در تاریخ معاصر ایران دهم خرداد با کوشش‌های مشروطه‌خواهان و جنبش‌های مردمی پیوند خورده است. در ۱۲۴۵ حسین سپهسالار که به صدارت ناصرالدین‌شاه رسیده بود سه روزنامه *حمت سنیه ایران*، *علمیه* و *دولت علییه* - را تأسیس کرد.

رضاخان سردار سپه

علی اکبر دهخدا

میرزا حسین خان سپهسالار

در ۱۲۸۸ سربازان فوج خرقان به علت عدم دریافت مواجب در میدان توپخانه بست نشستند. توپچی‌ها هم از محل استقرار خود در کرج به اینجا آمده به بست‌نشینان پیوستند. اما جریان مشروطه به زودی با دخالت نیروهای بیگانه مخدوش شد. در ۱۲۹۷ انگلیسی‌ها شهر زنجان را گرفتند و در امتداد سیاستشان برای غارت غله‌ی ایران مواد غذایی این شهر را به زور «خریداری کردند». همین سیاست به بروز قحطی پر دامنه در ایران منتهی شد و در شرایطی که خشکسالی در کار نبود و محصول خوبی هم برداشت شده بود، باعث شد نزدیک به یک سوم جمعیت ایران طی سه سال اشغال نظامی ایران به دست انگلیسی‌ها از گرسنگی و بیماری از میان بروند.

از سوی دیگر روس‌ها هم پس از انقلاب کمونیستی‌شان به سرعت برای غارت منابع ایران به این قلمرو بازگشتند. در ۱۲۹۹ بلشویک‌ها نصیب یوسف بیلی را که مقاومتی را بر ضدشان در قفقاز سازمان داده بود به قتل رساندند و تا سال بعد قوایشان را به گیلان فرستاده بودند. در دهم خرداد ۱۳۰۰ از طرف میرزا کوچک‌خان اعلامیه‌ای

در رشت منتشر شد که دوباره اعلام جمهوریت کرده خود را به ریاست و زمامداری معرفی نمود. اما معلوم بود که در واقع دو دولت در این میان وجود دارد و علاوه بر جنگلی‌های هوادار میرزا کوچک‌خان بلشویک‌های گوش به فرمان روس‌ها هم در این میان حضور دارند. با این همه ایرانیان با سیاست و اعمال زور هردو نیروی بیگانه را از کشورشان راندند. طوری که در دهم خرداد سال ۱۳۰۴ رضاشاه، که سخت پیگیر از میان بردن نفوذ بازمانده از انگلیسی‌ها در کشور بود، رئیس اداره‌ای در خوزستان را به خاطر آن‌که به جای متر از واحد انگلیسی فوت استفاده کرده بود از کارش برکنار کرد!

در کشورهای دیگر هم همین کنش و واکنش‌ها به چشم می‌خورد. مثلاً در دهم خرداد ۱۹۰۲ ارتش مغول چنگیزی با رهبری سوبوتای در نبرد رود کالکا بر سپاهیان متحد روس و کومان غلبه کرد. نتیجه آن‌که نزدیک هفتصد سال بعد در همین روز به سال ۱۳۰۳ شوروی و چین عهدنامه‌ای امضا کردند و مغولستان را بین خودشان تقسیم کردند!

از میان رخدادهای جالب توجه دیگر این روز می‌توان به این موارد اشاره کرد: در ۷۶۰ شورش دهقانان در انگلستان آغاز شد، در ۹۱۴ نیروهای شارل پنجم تونس را فتح کردند و نیروهای عثمانی را از آنجا بیرون راندند، در ۱۱۶۹ نخستین قانون حق مؤلف در آمریکا تصویب شد، در ۱۳۰۶ آخرین خودروی فورد مدل تی از خط مونتاژ خارج گشت و خط تولید این خود رو پس از تولید ۱۵۰۰۷۰۰۳ ماشین متوقف شد. در ۱۳۵۶ خط لوله‌ی ترانس آلاسکا تکمیل شد و در ۱۳۶۸ شش نفر از اعضای گروه توپاک آمارو^۱ در پرو هشت نفر دوجنسه را به دلیل گرایش جنسی‌شان اعدام کردند. بگذریم از این که در روزگار ما بسیاری از فعالان سیاسی چپ‌گرا به شکلی جالب توجه هم‌زمان از حقوق دگرباشان جنسی دفاع می‌کنند و گروه توپاک‌آمارو را هم قهرمانانی بی‌بدیل در تحقق حقوق بشر می‌دانند.

^۱ Túpac Amaru

زادگان نامدار این روز عبارت‌اند از یولیوس ریشارد پتری^۱ میکروبیولوژیست آلمانی که ظرف‌هایش در آزمایشگاه‌ها شهرت دارد (۱۲۳۱)، سن ژون پرس^۲ شاعر فرانسوی (۱۲۶۶). پیتر پاول^۳ روبنس نقاش آلمانی (۱۰۱۹) و الکساندر پوپ^۴ شاعر انگلیسی هم در این روز (۱۱۲۳) درگذشته‌اند.

درو

سن ژون پرس

¹ Julius Richard Petri

² Saint-John Perse

³ Peter Paul Rubens

⁴ Alexander Pope

یازدهم خرداد

یازدهم خرداد در تاریخ معاصرمان با رخداد‌های به نسبت حاشیه‌ای نهادی و اجتماعی هم‌زمان است. در چنین روزی به سال ۱۲۹۷ دولت ایران قرارداد شیلات با لیانازف‌ها را به علت عدم اجرای قرارداد باطل کرد و اداره‌ی شیلات را به نمایندگان ایرانی سپرد. در ۱۳۰۳ هم سازمان هواپیمایی ایران تأسیس شد.

از جمله‌ی رخداد‌های دوران اخیر این روز از این نظر اهمیت دارد که در سال ۱۳۹۱ باراک اوباما فرمان داد با ویروس استاکس‌نت^۱ به نیروگاه نطنز حمله کنند. اسم این عملیات بازی‌های المپیک بود و اولین حمله‌ی سایبری کشوری به کشوری دیگر در تاریخ محسوب می‌شد. حمله‌ی یاد شده اختلالی در نیروگاه نطنز ایجاد کرد که به سرعت

^۱ Stuxnet

ترمیم شد. ایرانیان با تشکیل سپاه سایبری خود به این حمله واکنش نشان دادند و دو پاتک از همین جنس را رقم زدند که با این سرعت ترمیم نشد!

در تاریخ جهان این روز با جنگ‌هایی خونین و خشن‌تر از این حرف‌ها مصادف بوده است. در ۳۸۹ خورشیدی جنگ فتنه عقبه البکر^۱ در منطقه‌ی اسپیل اسپانیا بین نیروهای خلیفه‌ی اموی کوردوبا به رهبری سلیمان بن حکم و شورشیان مسلمان به رهبری محمد بن هشام درگرفت. در این نبرد شورشیان با شهرهای کاتالان اندلس از جمله بارسلون متحد شده بودند و قوای خلیفه را شکست دادند.

اوژن ناپلئون و مراسم تدفینش

در ۴۷۷ صلیبیان پس از محاصره‌ای طولانی انطاکیه را گرفتند و آنجا را به باد غارت دادند. در سال ۵۹۴ خورشیدی چنگیزخان پکن امروز (ژونگ‌دو) را فتح کرد. در ۹۱۲ آن بولین^۲ در پی ازدواج با هانری هشتم ملکه‌ی

¹ The Battle of Aqbat al-Bakr

² Anne Boleyn

انگلستان شد. در ۱۲۳۴ ویلیام واکر^۱ آمریکایی نیکاراگوا را فتح کرد و در ۱۲۵۸ ناپلئون اوژن^۲ که آخرین بازمانده‌ی خاندان بناپارت^۳ بود و پس از شکست جدش از انگلستان در این کشور می‌زیست، در جریان جنگ بومیان زولو^۴ با استعمارگران انگلیسی کشته شد! در ۱۲۹۸ هم آنارشئیست‌ها همزمان در هشت شهر آمریکا بمب‌گذاری کردند و عده‌ای از مردم بی‌گناه را به کشتن دادند.

خارج از میدان جنگ هم دو واقعه‌ی سیاسی مشابه در این روز قرار می‌گیرند. یکی اعدام آدولف آیشمن^۵ در سال ۱۳۴۱ است که توسط نیروهای اسرائیلی ربوده شده و در تل‌آویو به خاطر کشتار یهودیان در دوران نازی‌ها محاکمه شده بود. دیگری آن که در ۱۳۸۰ ولیعهد نپال دپندرا^۶ به اعضای خانواده‌ی خود شلیک کرد و بیرندرا^۷ شاه و ملکه آیشواریا^۸ را کشت و خود هم در این جریان کشته شد. در ۱۳۲۲ هم ملکه الیزابت دوم تاجگذاری کرد و این مراسم اولین نمونه‌ی مشابه بود که در تلویزیون پخش شد.

خارج از دامنه‌ی خونریزی‌های نظامی و سیاسی هم رخدادهای جالبی در این روز رخ داده است. در ۸۷۴ راهبی به نام جان کور^۹ برای نخستین بار به ویسکی اسکاچ اشاره کرد! در سال ۱۳۰۸ اولین کنفرانس احزاب کمونیست آمریکای لاتین در بوئنس آیرس آغاز شد. در ۱۳۵۹ شبکه‌ی خبری کابلی سی‌ان‌ان (Cable News Network) آغاز به کار کرد و در ۱۳۶۹ جورج اچ. دابلیو بوش^{۱۰} و گورباچف^{۱۱} عهدنامه‌ی منع تولید سلاح شیمیایی را امضا کردند.

¹ William Walker
² Napoléon Eugène
³ Bonaparte
⁴ Zulu

⁵ John Cor
⁶ George H. W. Bush
⁷ Mikhail Gorbachev

نرگس، راج کاپور و دیلیپ کومار در صحنه‌ای از فیلم «انداز»

در سرزمین‌های پیرامونی ایران‌زمین دو شخصیت در این روز زاده شده‌اند. یکی درو^۱ سردار نامدار ارمنی (۱۲۶۳) که قهرمان جنگ با عثمانی‌هاست، دیگری نرگس هنرپیشه‌ی محبوب ایرانی تبار هندی که در ۱۳۰۸ زاده شد. گذشته از این‌ها، مورگان فریمن^۲ هنرپیشه و کارگردان آمریکایی (۱۳۱۶) هم در این روز متولد شده است. سه تن از نامدارانی که در این روز در گذشته‌اند عبارت‌اند از هاله سحابی فعال سیاسی ایرانی (۱۳۹۰).

امان‌الله خان

^۱ Dro (Drastamat Kanayan)

^۲ Morgan Freeman

دوازدهم خرداد

این روز با مرگ ابوالحسن ماوردی فقیه و اندیشمند عصر سلجوقی مصادف است که روز چهارشنبه دوازدهم خردادماه ۴۳۷ خورشیدی در بغداد درگذشت. او یکی از نظریه‌پردازان مهم سیاست در دوران خود بود و از طرف خلیفه‌ی عباسی منصب قاضی‌القضاتی داشت. در دوران معاصرمان در این روز دو رخداد مشابه به فاصله‌ی نیم قرن واقع شده است. در چنین روزی به سال ۱۲۹۹ (که باز چهارشنبه هم بود!) احمدشاه از سفر فرنگش بازگشت و به تهران وارد شد و با استقبال رسمی باشکوهی روبرو شد. نیم قرن بعد در ۱۳۴۶ وقتی محمدرضاشاه در سفری رسمی به برلین وارد شد استقبال متفاوت در انتظارش بود. چون سازماندهی نیروهای چپ در میان دانشجویان به تظاهرات گسترده‌ای انجامید که با دخالت پلیس به شورش منتهی شد و طی آن بنو او هینه‌زورگ^۱ کشته شد. جنبش تروریستی دوم ژوئن بر این مبنا تأسیس شد و گروه‌هایی مثل بادر ماینهوف^۲ نیز زیر تأثیر همین ماجرا شکل گرفتند.

سقوط انطاکیه

^۱ Benno Ohnesorg

^۲ Baader Meinhof

اگر از قالب تاریخ ایران زمین و دوران‌های نزدیک بیرون بیاییم، در این روز به زنجیره‌ای از کشمکش‌های شرق و غرب برمی‌خوریم. در ۴۵۵ میلادی قبایل مهاجم واندال رم را که مهم‌ترین دولت شرقشان بود گرفتند و تا دو هفته‌ی بعد غارت کردند. در ۹۱۸ خورشیدی هرناندو دسوتوی^۱ اسپانیایی در ساحل آمریکا پیاده شد و فلوریدا را متعلق به اسپانیا اعلام کرد. در ۱۳۴۱ هم درگیری هواداران تیم‌های فوتبال ایتالیا و شیلی به دخالت پلیس و خشونت فراوان در فیفا انجامید.

خانه‌ی جادوگران

شهر سالم

THE HOUSE WHERE WITCHCRAFT STARTED, NOW DANVERS, MASS.

در این روز دو زمامدار هم فرجامی بد پیدا کردند. یکی اومبرتوی دوم^۲ پادشاه ایتالیا بود که در ۱۳۲۵ به دنبال همه‌پرسی‌ای به تبعید رفت، چرا که مردم ایتالیا به جمهوری رأی داده بودند.

دوازدهم خرداد در این میان روز تحقق رخدادهایی هم هست که قدری دیر جامه‌ی عمل پوشیده‌اند. نمونه‌اش

آن‌که در ۱۳۰۳ کالوین کولریج^۳ رئیس‌جمهور آمریکا فرمان اعطای حق شهروندی به سرخپوستان آمریکایی را امضا

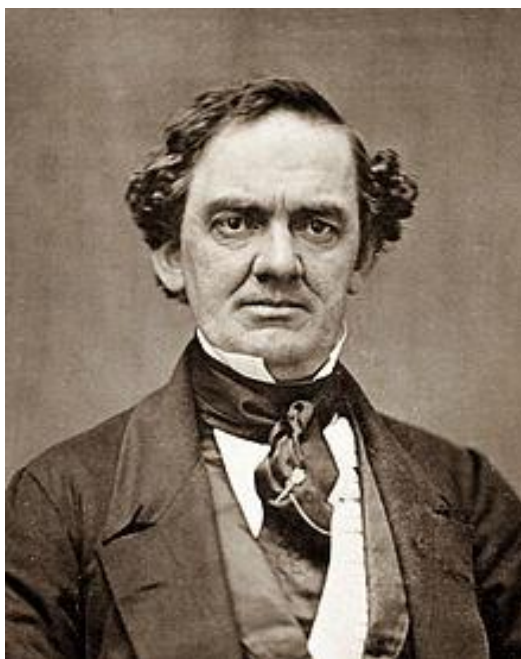
^۱ Hernando de Soto

^۲ Umberto II

^۳ Calvin Coolidge

کرد و تا پیش از این تاریخ ساکنان اصلی این سرزمین شهروند کشوری که در قلمروشان تشکیل شده بود محسوب نمی‌شدند. در ۱۳۵۸ پاپ ژان پل دوم به زادگاهش لهستان سفر کرد و اولین پاپی شد که از کشوری کمونیستی دیدار می‌کرد، و این تنها یک دهه مانده به فروپاشی اردوگاه شوروی بود. در ۱۳۷۸ هم اولین شبکه‌ی تلویزیونی در بوتان آغاز به کار کرد!

چند رخداد رسانه‌ای هم در دوازدهم خردادماه قرار می‌گیرد که جالب توجه است. یکی آن‌که در چنین روزی به سال ۱۲۱۴ فینئاس تیلور بارنوم^۱ اولین سفر سیرک خود را در آمریکا آغاز کرد. در ۱۳۲۲ هم ساکنان آنگلو ساکسون لس‌آنجلس، با رهبری ملاحان، به لاتینی‌تبارها و بقیه‌ی اقلیت‌ها حمله کردند و به بهانه‌ی این که کت‌های زوت بلند آن‌ها میهن پرستانه نیست و برای زمان جنگ نامناسب است، آنان را مورد ضرب و شتم قرار دادند. هدف اصلی این شورش قومی مکزیکی‌تبارها بودند، اما سیاهپوستان و فیلیپینی‌ها هم مورد حمله قرار گرفتند. این شورش در ادامه‌ی سیاست دولت آمریکا قرار می‌گرفت که در پایان دهه‌ی ۱۳۳۰م. برای کاستن از فشار بحران اقتصادی دو میلیون مکزیکی‌تبار را از این کشور اخراج کرد که ۱/۲ میلیون نفرشان شهروند ایالات متحده بودند و راندنشان غیرقانونی بود.

فینئاس تیلور بارنوم

^۱ Phineas Taylor Barnum

زادگان این روز عبارت‌اند از: امان‌الله خان شاه افغانستان که در ۱۲۷۱ در ایالت پغمان به دنیا آمد، آلن گینزبرگ^۱ شاعر

آمریکایی (۱۳۰۵) و رائول کاسترو^۲ برادر کهنتر فیدل کاسترو و جانشین او (۱۳۱۰).

از میان درگذشتگان این روز می‌توان از تئودوسیوس رومانوس^۳ اسقف سریانی انطاکیه (۲۷۴) و توکوگاوا ایایه‌سو^۴

(ایه‌یاسو؟) زمامدار مقتدر ژاپنی (۹۹۵) نام برد.

^۱ Allen Ginsberg

^۲ Raul Castro

^۳ Theodosius Romanus

^۴ Tokugawa Ieyasu

سیزدهم خرداد

سیزدهم خردادماه در ایران بیشتر به خاطر کسانی که در این روز درگذشته‌اند اهمیت دارد. در تاریخ معاصرمان مهدعلیا، مادر ناصرالدین‌شاه (۱۲۵۲)، امیر اکرم خویشاوند مادری رضاشاه که چهارراهی در تهران به نام اوست (۱۳۱۰) و افسر ارتش و مشاور معتمد رضا شاه بود و امام خمینی (۱۳۶۸) در این روز درگذشته‌اند. گذشته از این درگذشت‌ها، رخداد سرنوشت‌ساز و مهمی در این روز در ایران‌زمین رخ نداده است.

درگذشت
امام خمینی

در سطح جهانی اما این روز با درگیری‌ها و جنگ‌های فراوان همراه بوده که بخش عمده‌ی آن‌ها هم استعمارگرانه و زورگویانه بوده است. قدیمی‌ترینشان در سیزدهم خرداد ۳۵۰ میلادی رخ داد و آن زمانی بود که نپوتیانوس^۱، که یکی از اعضای خاندان کنستانتین^۲ بود، ادعای تاج و تخت کرد و در رأس سپاهی از گلاادیاتورها وارد

¹ Nepotianus

² Constantinian dynasty

رم شد و قدرت را برای مدتی کوتاه به دست گرفت. در ۱۲۶۴ واپسین نشانه‌های مقاومت سرخپوستانی که با مهاجمان سپیدپوست می‌جنگیدند در شمالی‌ترین نقاط این قاره فرو خفت. در سیزدهم خرداد این سال خرس بزرگ، رئیس قبیله‌ی کری، پس از شکست از پلیس دولتی کانادا ناگزیر به فرار شد. این واپسین درگیری نظامی در خاک کانادا بود. کمی بعدتر آمریکایی‌ها هم کشتار و پاکسازی جمعیت‌های سرخپوست را به پایان رساندند و بخشی از آن به خاطر قانون دفاع ملی بود که در همین روز در ۱۲۹۵ تصویب شد و ارتش این کشور را به ۴۵۰ هزار نفر افزایش داد. حدود یک قرن بعد که از بومیان جز شماری معدود باقی نمانده بود، وجدان جمعی فرزندان همین کشتارگران برانگیخته شد و در این راستا بود که در همین روز به سال ۱۳۷۱ دولت استرالیا حق بومیان این کشور بر زمین‌هایشان را به رسمیت شمرد، که البته دیگر در این مقطع شمار چندانی نداشتند. در ۱۳۹۱ هم حسنی مبارک که در جریان بهار عربی از قدرت افتاده بود، به حبس ابد محکوم شد.

سیزدهم خرداد با جنگ‌ها و کشمکش‌های سیاسی نیز مصادف بوده است. در ۱۳۱۹ نیروی هوایی آلمان (لوفت‌وافه)^۱ پاریس را بمباران کرد و نبرد دونکرک^۲ با پیروزی آلمان پایان یافت. موازی با این رخدادها، فرانتس راده‌ماخر^۳ در همین روز در ادامه‌ی ایده‌ی تئودور هرتسل^۴ پیشنهاد کرد ماداگاسکار به سرزمینی یهودی‌نشین تبدیل شود. در دوران ما هم در سال ۱۳۸۴ مونته‌نگرو اعلام استقلال کرد و پس از جنگ داخلی مهیبی بالاخره از صربستان جدا شد.

گذشته از کشمکش‌های سیاسی، این روز با رخدادهای دینی و خشونت‌های تعصب‌آمیز قومی هم پیوند دارد. در سال ۵۱۹ خورشیدی پیترا آبلار^۵ دانشمند فرانسوی به جرم بدعت دینی محاکمه و محکوم شد، در ۱۰۷۱ اولین متهم جادوگری در شهر سالم^۶ در آمریکا، که زنی بود به نام بریجت بیشاپ^۷، به خاطر ارتباط غیرشرعی با شیطان به

¹ Luftwaffe

² The Battle of Dunkirk

³ Franz Rademacher

⁴ Theodor Herzl

⁵ Peter Abelard

⁶ Salem

⁷ Bridget Bishop

مرگ محکوم شد و هشت روز بعد به دار آویخته شد، در ۱۲۱۸ لین تسو هسو ۱/۲ میلیون کیلو تریاک را که از بازرگانان انگلیسی مصادره شده بود سوزاند. دولت انگلستان به خاطر مقاومت چینیان در برابر معتاد نشدن به این سرزمین لشکرکشی کرد و جنگ تریاک آغاز شد.

نمونه‌ی کت‌های زوت

این خشونت‌ها تنها به نیم‌کره‌ی غربی مربوط نمی‌شود. در دوران ما به سال ۱۳۶۳ ارتش هند در جریان عملیات ستاره‌ی آبی^۱ به معبد هرمندیر صاحب^۲ که بخشی از معبد طلایی سیک‌ها در امریتسار^۳ است حمله کرد و تا سه روز بعد به سرکوب مقاومت مردمی ادامه داد. در این واقعه بیش از پنج هزار تن کشته شدند. پنج سال بعد نوبت چینی‌ها رسید و در ۱۳ خرداد ۱۳۶۸ ارتش چین برای راندن معترضان از تیان‌آن‌من پس از هفت هفته تظاهرات مردمی وارد میدان شد.

در عین حال سیزدهم خرداد روز به انجام رسیدن طرح‌های توسعه‌گرایانه نیز هست. در ۱۲۶۸ خط راه‌آهن بیناقره‌ای کانادا تکمیل شد و در همان روز اولین خط انتقال برق طولانی در آمریکا راه‌اندازی شد و پورتلند در اورگون

^۱ Operation Blue Star

^۲ Harmandir Sahib

^۳ Amritsar

را به نیروگاهی در فاصله‌ی ۲۳ کیلومتری متصل کرد. در ۱۳۴۴ هم ناسا اولین سفر فضایی چندروزه‌اش را در قالب پرتاب جمینی-۱^۴ انجام داد و اد وایت^۲ اولین فضانورد آمریکایی شد که در فضا راهپیمایی کرد. این روز در ضمن سالگرد دو رخداد بی‌ربط اما جالب توجه دیگر هم هست؛ یکی آن که در ۱۳۲۹ موریس هرتسوک^۳ و لویی لاشنل^۴ برای نخستین بار از قله‌ی آنپورنا^۵ بالا رفتند و دیگر آن که در ۱۳۵۸ با انفجار چاه نفتی ایکستوک-۶^۱ در مکزیک سه میلیون بشکه (۴۸۰ هزار متر مکعب) نفت به اقیانوس نشت کرد.

در ۱۲۷۵ هم گوگلیمو (گولیلمو) مارکنی^۷ تلگراف بی‌سیم را به اداری ثبت اختراعات ارائه کرد و تحولی در فناوری رسانه پدید آورد.

زادگان ۱۳ خردادماه عبارت‌اند از: جیمز هاتن^۸ زمین‌شناس انگلیسی (۱۱۰۵)، فلیندرز پتری^۹ باستان‌شناس انگلیسی (۱۲۳۲)، تونی کرتیس^{۱۰} هنرپیشه‌ی مشهور آمریکایی (۱۳۰۴)، و عیسی بن سلمان الخلیفه شاه دست‌نشانده‌ی انگلیسی‌ها بر بحرین (۱۳۱۲).

درگذشتگان این روز هم جدای از ایرانیان نامدار، عبارت‌اند از نیکولای کارامزین^{۱۱} ادیب و مورخ روس (۱۲۰۵)، یوهان اشتراوس^{۱۲} آهنگساز اتریشی (۱۲۷۸)، فرانکس کافکا^{۱۳} (۱۳۰۳)، حسین بن علی شریف مکه و شاه دست‌نشانده‌ی انگلیسی‌ها در حجاز (۱۳۱۰)، یالمار شاخت^{۱۴} اقتصاددان نامدار نازی (۱۳۴۹)، روبرتو روسلینی^{۱۵} کارگردان ایتالیایی (۱۳۵۶).

فرانتس كافكا

يالمار شاخت

رائول كاسترو

چهاردهم خرداد

این روز در ایران زمین با رخدادهای سیاسی جالب توجهی مقارن بوده است. روز سه شنبه ۱۴ خرداد ۱۲۸۵ در آستانه‌ی پیروزی جنبش مشروطه مظفرالدین شاه به صدراعظمش اتابک امین السلطان فرمانی نوشت و در آن خواست تا کسانی که فضولی و مداخله در امور دولتی می‌کنند تنبیه شوند. اما خود نیز در نهایت دل با مشروطه خواهان داشت و در همین مقطع زمانی فرمان مشروطه را خودش صادر کرد و اندکی بعد درگذشت. پس از او پسر مستبدش محمدعلی شاه به قدرت رسید که می‌کوشید بنای مشروطه خواهی را ویران کند. به همین خاطر در همین روز به سال ۱۲۸۸ علمای نجف تلگراف بسیار تندی به محمدعلی شاه مخابره نمودند و اعلام کردند که از هیچ نوع اقدام علیه او فروگذار نخواهند کرد.

محمدحسن میرزا در میان

فرزندانش در اروپا

یازده سال بعد در روز جمعه چهاردهم خرداد ۱۲۹۹ میرزا کوچک‌خان جنگلی در میان استقبال مردم رشت به این شهر وارد شد و اداره‌های دولتی را تصرف کرد. رئیس‌نظمیه‌ی شهر ماژور رکن‌الدین مختاری و رئیس‌ژاندارمری سرهنگ فتحعلی‌خان در برابر او مقاومت نکردند و اجازه دادند که بر رشت حاکم شود. دو سال بعد در ۱۳۰۱ محمدحسن میرزا ولیعهد از سفر فرنگ به ایران بازگشت و ایرانیان که از احمدشاه نفرتی یافته بودند با استقبالی باشکوه از او این نکته را نمایش دادند. ربع قرن بعد، پس از آمدن و رفتن رضاشاه، ملک‌الشعراى بهار به گروه مؤسسان انجمن ایرانی هواداران صلح پیوست که گروهی وابسته به حزب توده بود. او شعر «جغد جنگ» را به این مناسبت در همین روز به سال ۱۳۲۵ سرود. در دوران زندگی ما هم در این روز دو رخداد دیگر واقع شده است. یکی آن که در ۱۳۶۱ چهار دیپلمات ایرانی در جنوب لبنان توسط فالانژها ربوده و کشته شدند و دیگر آن که در ۱۳۶۸ آیت‌الله علی خامنه‌ای به رهبری ایران برگزیده شد.

چهاردهم خرداد در سطح جهانی با جنگ‌ها و فتح‌های فراوان همراه بوده است. در سال ۹۹۴ خورشیدی ایه‌یاسو توکوگاوا^۱ دژ اوزاکا^۲ را فتح کرد، در ۱۲۵۷ بر اساس عهدنامه‌ی قبرس دولت عثمانی قبرس را به انگلستان واگذار کرد اما حاکمیت اسمی‌اش را بر آنجا حفظ کرد و در ۱۲۹۹ به دنبال امضای عهدنامه‌ی تریانون^۳ در پاریس مجارستان ۷۱٪ خاک و ۶۳٪ جمعیتش را از دست داد. در ۱۳۰۷ ژانگ ژوئولین^۴ رئیس‌جمهور چین توسط ژاپنی‌ها ترور شد و به قتل رسید. در ۱۳۱۹ آلمانی‌ها کل اروپای قاره‌ای را تا شمال اسپانیا -که متحدشان بود- فتح کردند و انگلیسی‌ها در این روز تخلیه‌ی ۳۳۸ هزار سربازشان از بندر دونکرک را پایان دادند و در ۱۳۲۳ رم اولین پایتختی بود که متفقین فتحش کردند. در ۱۳۳۸ هم اولین دولت در سنگاپور تشکیل شد.

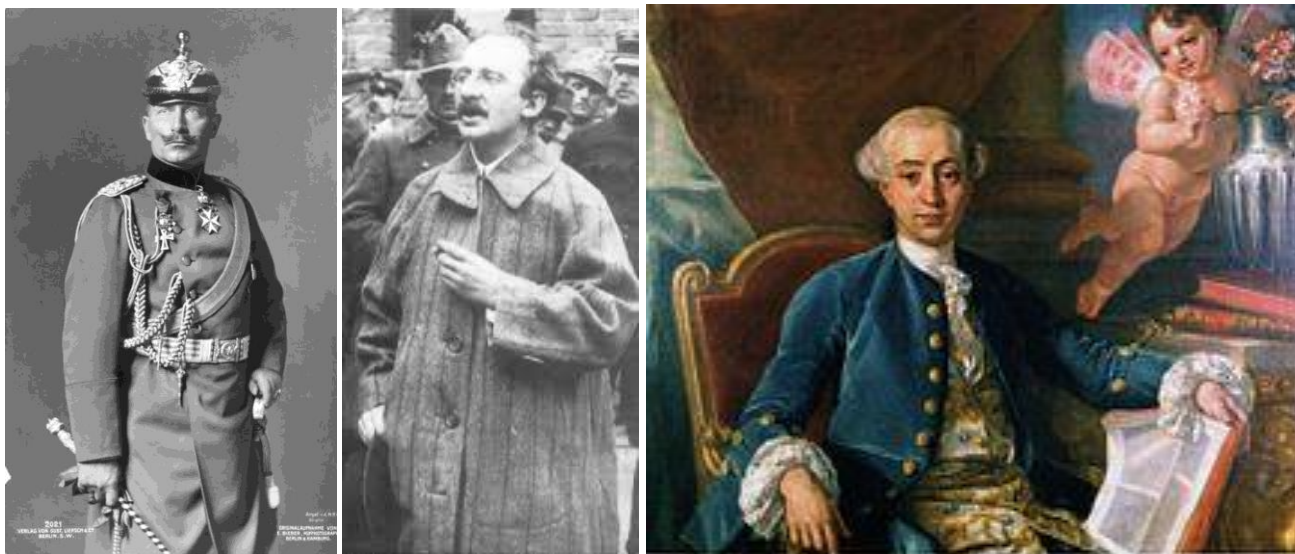
¹ Ieyasu Tokugawa

² Osaka

³ Treaty of Trianon

⁴ Zhang Zuolin

این روز در ضمن با پایان یافتن نظم‌ها و جریان‌های سیاسی هم مصادف بوده است. در ۱۳۶۸ تظاهرات میدان تیان‌آن‌من^۱ با دست‌کم ۲۴۱ کشته پایان یافت و به کلی سرکوب شد. جالب آن که درست در همین روز جنبش همبستگی در لهستان پیروز شد و این به معنای پایان سیطره‌ی حزب کمونیست در این کشور بود. در سال ۱۳۸۰ هم گیاناندرا^۲ آخرین شاه نپال بر تخت نشست.

ویلهلم دوم

لوکاچ

کازانووا

چهاردهم اردیبهشت در ضمن با رخدادهای فرهنگی و اجتماعی دیگری نیز مصادف بوده است. یکی که به کلی به تصادفی طنزآمیز باز می‌گردد آن که در ۹۴۰ برج کلیسای جامع سنت پاول^۳ در لندن در اثر رعد و برق سوخت و دیگر هم بازسازی نشد. ناگفته نماند که در آن دوران صاعقه را نماد خشم خداوند قلمداد می‌کرده‌اند. دیگری آن که در ۱۱۶۲ برادران مونگولفیه^۴ نخستین پرواز بالون را به طور عمومی نمایش دادند. در ۱۲۹۱ ماساچوست اولین ایالت آمریکا بود که قانون حداقل دستمزد را تصویب کرد، در ۱۲۹۴ دانمارک به زنان حق رأی داد و در چهاردهم

¹ Tiananmen

² Gyanendra

³ St Paul's Cathedral

⁴ Montgolfier

خرداد ۱۲۹۶ اولین جایزه‌ی پولیتزر^۱ داده شد. در پانزدهم خرداد ۱۳۲۶ جورج مارشال^۲ هنگام سخنرانی در هاروارد اجرای طرح بازسازی کشورهای جنگزده را اعلام کرد که همان طرح مارشال است. در ایران نیز در ۱۳۴۸ زنان برای نخستین بار به مسند قضاوت نشستند.

کسانی که در این روز در گذشته‌اند از زادگان شهرت بیشتری دارند. در میانشان می‌توان از این نام‌ها یاد کرد:

ویلیام هاروی^۳ زیست‌شناس انگلیسی (۱۰۳۶)، جیاکومو کازانووا^۴ عاشق‌پیشه و نویسنده‌ی نامدار ایتالیایی (۱۱۷۷)،

اوهنری ادیب نامدار آمریکایی (۱۲۸۹)، ویلهلم دوم^۵ امپراتور آلمان (۱۳۲۰)، جورج لوکاج^۶ نویسنده و فیلسوف

کمونیست مجار (۱۳۵۰) و محمدعلی کلی (۱۳۹۵). در ضمن در ۱۳۳ خورشیدی بونیفاس^۷ مبلغ مسیحی آنگلوساکسون

به دست کافران کشته شد.

^۱ Pulitzer Prize

^۲ George Marshall

^۳ William Harvey

^۴ Giacomo Casanova

^۵ Wilhelm II

^۶ György Lukács

^۷ Saint Boniface

پانزدهم خرداد

پانزدهم خردادماه در ایران زمین به ویژه به خاطر زادروزها و درگذشت‌هایش اهمیت دارد. مهم‌ترین رخداد در این میان آن است که یعقوب لیث سیستانی در چنین روزی به سال ۱۵۸ خورشیدی درگذشت. پیش از او یعقوب ادسایی رهبر مسیحیت شرقی که ساکن ایران زمین بود و در زمان کودکی و نوجوانی از شهروندان دولت ساسانی محسوب می‌شد، در ۸۷ هجری خورشیدی درگذشت. پس از او هم در دوران معاصر طارق عزیز وزیر امور خارجه عراق و همدست جنایت‌های صدام حسین در ۱۳۹۴ قالب تهی کرد. در میان زادروزهای این روز می‌توان به تولد آیت‌الله سیستانی به سال ۱۳۰۹ در مشهد اشاره کرد

طارق عزیز در حال تقلید از کاسترو!

یعقوب لیث صفاری

تقی رفعت

رخدادهای دیگر تاریخ معاصر ایران زمین عبارت‌اند از آغاز جنبش اسلامی امام خمینی به سال ۱۳۴۲ و آغاز جنبش دموکرات‌های آذربایجان که پیوندی با مارکسیست‌های روسی داشتند. در چنین روزی به سال ۱۲۹۵ تقی رفعت در تبریز نخستین شماره از مجله‌ی آزادیستان را منتشر کرد که نام تازه‌ای بود که شیخ محمد خیابانی برای آذربایجان

ابداع کرده بود. هرچند حزب توده و مارکسیست‌های بعدی رفعت و مجله‌اش را تا حد تحریف بسیار تکریم کردند، اما تنها سه شماره از این مجله انتشار یافت و انتشار شماره‌ی چهارم به خاطر سرکوب قیام خیابانی به دست مخبرالسلطنه هدایت متغی شد و رفعت هم در همان گیر و دار بی آن‌که خطری واقعی متوجهش باشد خودکشی کرد. در پانزدهم خرداد چند رخداد دینی مهم هم رخ داده است. در ۱۳۶۳ ایندیرا گاندی^۱ فرمان حمله به معبد زرین سیک‌ها در پنجاب را صادر کرد و شمار زیادی از سیک‌ها در این جریان به قتل رسیدند. حالا که بحث به شهیدان رسید این را هم اشاره کنیم که در همین پانزدهم خرداد سال ۱۳۶۸ بود که «مرد تانک» برای نیم ساعت در میدان تیان‌آن‌من جلوی یک تانک ایستاد و حرکت یک ستون تانک را متوقف کرد.

در این میان رخدادهای سیاسی و تحولات در ساخت قدرت هم در این روز فراوان رخ داده است. در ۱۲۱۱ مردم پاریس برای سرنگون کردن لویی فیلیپ شورش کردند، در ۱۲۲۸ دانمارک پادشاهی مشروطه شد. در ۱۲۴۱ بر اساس عهدنامه‌ی سایگون^۲ فرانسه جنوب ویتنام را تصرف کرد ولی چریک‌های تروئونگ دین^۳ به جنگ با استعمارگران

^۱ Indira Gandhi

^۲ The Treaty of Saigon

^۳ Truong Dinh

ادامه دادند، در ۱۲۹۵ اعراب به تحریک انگلستان در برابر حاکمیت عثمانی شورش کردند. در ۱۳۴۷ سرحان سرحان^۱ فلسطینی رابرت کندی^۲ را در هتلی ترور کرد و کشت و در اولین سالگرد این واقعه (در ۱۳۴۸) کنفرانس بین‌الملل کمونیستی در مسکو آغاز به کار کرد.

بخشی از رخدادهای نظامی این روز هم با بمباران و کشتار مردم غیرنظامی پیوند خورده است. در ۱۳۲۰ چهار هزار نفر از شهروندان چونگ‌چینگ^۳ که در پناهگاه‌های شهر گرد آمده بودند به دنبال بمباران سنگین ژاپنی‌ها خفه شدند و مردند و دو سال بعد در ۱۳۲۲ هزار بمب‌افکن انگلیسی پنج هزار تن بمب را بر نورماندی فرو ریختند. این حمله‌ی ویرانگر مقدمه‌ی پیاده کردن نیرو در اروپا بود و به کشتار هولناک شهروندان این منطقه منتهی شد. در ۱۳۴۶ هم جنگ شش‌روزه با حمله‌ی اسرائیل به فرودگاه‌های مصر و بمباران این مناطق آغاز شد.

بمباران چونگ‌چینگ (راست) و قربانیان غیرنظامی آن (چپ)

^۱ Sirhan Bishara Sirhan

^۲ Robert F. Kennedy

^۳ Chongqing

وقایع مدنی و فرهنگی این روز هم برجسته و مهم بوده‌اند و تا حدودی با زنان پیوند برقرار می‌کند. در ۱۲۳۰ انتشار ده‌ماهه‌ی کلبه‌ی عمو توم^۱ به صورت پاورقی در روزنامه National Era آغاز شد و نوشتارهای بانو هریت بیچر استو^۲ موجی از مخالفت با ستم بر بردگان را در آمریکا ایجاد کرد. در ۱۲۷۵ هنری فورد^۳ اولین خودروی چهارچرخه‌ی گازوئیلی‌اش را آزمایش کرد و در ۱۳۲۸ اوراپین چای‌یاکان^۴ اولین نماینده‌ی مجلس زن تایلندی شد.

الویس پریسلی هنگام رقص مشهورش

هریت بیچر استو

در ۱۳۳۵ الویس پریسلی^۵ هنگام اجرای آواز Hound Dog به خاطر رقص باسن شهوت‌انگیزش شهرتی یافت. در ۱۳۶۰ نخستین نمونه‌های ابتلا به ایدز در کالیفرنیا تشخیص داده شد. در ۱۳۷۴ نخستین نمونه‌ی آزمایشگاهی

¹ Uncle Tom's Cabin

² Harriet Beecher Stowe

³ Henry Ford

⁴ Orapin Chaiyakan

⁵ Elvis Presley

از تراکم بوز-انشتین^۱ ایجاد شد و در ۱۳۸۲ بحران گرما در پاکستان و بخش‌هایی از هند دمای نقاطی را به پنجاه درجه رساند.

گذشته از ایرانیان نامداری که یاد کردیم، در این روز آدام اسمیت^۲ فیلسوف اسکاتلندی (۱۱۰۲)، پانچو ویلا^۳ انقلابی مکزیک (۱۲۵۷)، فدريكو گارسیا لورکا^۴ شاعر اسپانیایی (۱۲۷۷)، آرام خاچاطوریان^۵ آهنگساز نامدار ارمنی (۱۲۸۲) و ادوین کربس^۶ بیوشیمیست آمریکایی (۱۲۹۷) زاده شده‌اند و عبدالعزیز سلطان عثمانی (۱۲۵۵) و در گذشته‌اند.

¹ Bose–Einstein condensate

² Adam Smith

³ Pancho Villa

⁴ Federico García Lorca

⁵ Aram Khachaturian

⁶ Edwin G. Krebs

شانزدهم خرداد

این روز در تاریخ ایران با رخداد‌های گوناگونی مصادف شده است. یکی آن که روز شنبه ۱۶ خرداد ۶۳۹ (۱۶ جمادی‌الثانی ۶۵۸ ق.) سعد بن ابوبکر از حکمرانان خاندان سلغری فراس به تخت نشست. او در زمان ولیعهدی مأموریت‌های سیاسی متعدد انجام داد و در زمان حمله‌ی هولاکو به لرستان همچون متحدی در لشکر او حضور داشت. سعد بن ابوبکر پس از شنیدن خبر درگذشت پدر، خطبه خواند و حکومت خود را اعلام کرد. دختر سعد آخرین اتابک خاندان سلغری فارس بود. در تاریخ عصر مشروطه این روز در سال ۱۲۸۴ با سفر سوم مظفرالدین‌شاه به فرنگ و گرفتن ۲۹۰ هزار لیره وام از انگلستان هم‌زمان است. پنج سال بعد در ۱۲۸۹ محمدعلی فروغی رئیس مجلس دوم مشروطه شد، اما کناره‌گیری کرد و نایب‌رئیس مجلس که حسن مؤتمن‌الملک بود به جایش به ریاست رسید.

این روز در ضمن با اغتشاش در شمال ایران‌زمین نیز مصادف است. در ۱۲۹۷ گیورگی کورگانوف که کمیسر نیروی دریایی و قوای نظامی شورای باکو بود، دستور حمله به گنجه را صادر کرد. بلشویک‌ها به سوی گنجه حرکت کردند و در راه از چپاول و کشتار مردم آران فروگذار نکردند. دولت آذربایجان که در گنجه مستقر بود، ناگزیر شد از نوری پاشا و قوای عثمانی کمک بخواهد که خودشان به زودی به بلای دیگری برای مردم منطقه تبدیل می‌شدند. دو سال بعد، روز یکشنبه شانزدهم خرداد ۱۲۹۹ میرزا کوچک‌خان جنگلی همراه با یک دسته موزیک مراسمی را بر گور دکتر حشمت اجرا کرد و الغای سلطنت و تشکیل جمهوری شوروی را در گیلان اعلام کرد. این مراسم بسیار روادارانه برگزار شد. چون در همان هنگام سربازان دولت مرکزی و قزاق‌ها، که سرپاس مختاری بعدی هم در میانشان بود، از بالکنی این مراسم را تماشا می‌کردند و شعار «زنده باد احمدشاه» می‌دادند و ارکستر قزاق‌ها هم سرود ملی را می‌نواخت!

در این مراسم که جای تحلیل بسیار دارد، کارانوف روسی از طرف بلشویک‌ها یک تپانچه موزر و نشان به کوچک‌خان اهدا کرد و سخنرانی‌ای ایراد کرد که انباشته از شعارهای بلشویکی بود. گائوک‌خان که ترجمه‌ی سخنرانی او را بر

عهده داشت چون می دانست این جور حرف ها نفرت مردم را بر می انگیزد به کلی چیزهایی دیگر را تحویل مخاطبانش

داد!

تا سه سال بعد نظم و ترتیب بار دیگر در ایران حاکم شده بود و به این ترتیب بود که در همین روز به سال ۱۳۰۳ قانون نظام وظیفه‌ی عمومی تصویب شد. سه سال بعد، در ۱۳۰۶ دولت نوپای پهلوی برنامه‌ای برای توسعه به مجلس پیشنهاد کرد که سید حسن مدرس طی نطقی مفصل با آن مخالفت کرد. اما برنامه با ۹۳ رأی مثبت تصویب شد. سال بعدش (۱۳۰۷) امیر امان‌الله‌خان پادشاه افغانستان به اتفاق همسر خود پس از سیاحت در کشورهای اروپائی وارد تهران شد و از مؤسسات فرهنگی و نظامی دیدن کرد. چندی بعد، در شانزدهم خرداد ۱۳۱۴، برای اولین بار در ایران طی یکی از نشست‌های مجلس چهاردهم حاضران کلاه‌هایشان را در اتاق برداشتند. تا پیش از آن، واژگونه‌ی سنت اروپایی، در ایران برهنه شدن سر بی ادبی محسوب می‌شد و نمایندگان مجلس با کلاه و دستار نشست‌ها را برگزار می‌کردند. در همین روز به سال ۱۳۲۱ انگلیسی‌ها پس از سرنگون کردن دولت رشیدعالی گیلانی در عراق که

هوادار آلمان نازی بود، هوادارانش را محاکمه‌ی نظامی کردند و سه تن را اعدام کردند و بقیه را به زندان‌های طولانی محکوم کردند.

D-Day: تهاجم متفقین به اروپا

در باقی جاهای دنیا این روز با رخداد‌های رنگارنگی پیوند خورده است. مثلاً یکی آن که در ۲۹۲ خورشیدی

الکساندر سوم امپراتور بیزانس موقع بازی چوگان از شدت خستگی مرد!

دیگر آن که در ۹۶۵ گوستاو واسا^۱ اولین کسی بود که به پادشاهی سوئد برگزیده شد و به همین خاطر مردم این کشور

شانزدهم خرداد را روز ملی سوئد می‌دانند. در ۱۰۲۳ هم سربازان مانچوی شونزی پکن را گرفتند و قوای سلسله‌ی

مینگ را از بین بردند و این دودمان باشکوه در عمل منقرض شد. سی سال بعد، در ۱۰۵۳ شیواجی بنیانگذار سلسله‌ی

ماراتا تاجگذاری کرد و دودمانی پایدار و دولتمند را بنیان نهاد. در ۱۱۸۷ ژوزف ناپلئون شاه اسپانیا شد و در ۱۲۶۱ در

نبرد امبادو نیروهای منلیک دوم اتیوپی بر سپاهیان گوجامه غلبه کردند و نفوذ منلیک تا جنوب رود آبابی بسط یافت.

درست در همین روز گردبادی موج‌های عظیمی را به بمبئی کشاند و صد هزار نفر در اثر آن کشته شدند.

^۱ Gustav Vasa

لویی شورولت و اولین نمونه‌ی خودروی بوئیک در سال ۱۲۸۰ (۱۹۰۰ م.)

در تاریخ معاصرمان شانزدهم خرداد با D-Day برابر است. یعنی در چنین روزی به سال ۱۳۲۳ بود که متفقین ۱۵۵ هزار نیرو در نورماندی پیاده و کار فتح اروپای قاره‌ای را آغاز کردند. سه دهه بعد، در ۱۳۶۱ قوای اسرائیلی به رهبری آریل شارون^۱ به جنوب لبنان حمله کردند و تا بیروت پیشروی کردند. و در ۱۳۷۲ اولین انتخابات ریاست جمهوری مغولستان برگزار شد.

زادگان نامدار این روز عبارت‌اند از الکساندر پوشکین^۲ ادیب روس (۱۱۷۸)، الکساندر لیاپونوف^۳ ریاضیدان نامدار روس (۱۲۳۶)، توماس مان^۴ داستان‌نویس آلمانی (۱۲۵۴)، سوکارنو^۵ اولین رئیس‌جمهور اندونزی؟ (۱۲۸۰)، و آیزایا برلین^۶ فیلسوف انگلیسی (۱۲۸۸).

رفتگان این روز هم فهرستی چشمگیر دارند. در ۲۴۲ ابوموسی‌اتامش برادرزاده‌ی بغای کبیر و وزیر عباسیان درگذشت، در ۸۹۰ احمد بن ابی‌جمعه، فقیه مالکی و رهبر مسلمانان اسپانیا، جان داد و در ۱۳۸۷ نادر ابراهیمی

¹ Ariel Sharon

² Alexander Pushkin

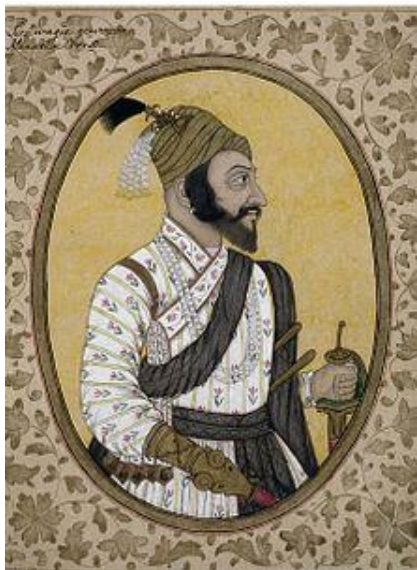
³ Aleksandr Lyapunov

⁴ Thomas Mann

⁵ Sukarno

⁶ Isaiah Berlin

داستان‌نویس ایرانی فوت کرد. در دنیای غرب هم جرمی بنتام^۱ فیلسوف انگلیسی (۱۲۱۱)، و یوان شی‌کای^۲ دومین رئیس‌جمهور چین درگذشتند (۱۲۹۵). لویی شورولت^۳ بنیانگذار خودروسازی شورولت و راننده‌ی ماشین مسابقه (۱۳۲۰) و کارل گوستاو یونگ^۴ روان‌شناس سویسی (۱۳۴۰) هم در همین روز درگذشتند.

شیواجی پادشاه ماراتا

آرام خاچاطوریان

الکساندر سوم امپراتور بیزانس

¹ Jeremy Bentham

² Yuan Shikai

³ Louis Chevrolet

⁴ Carl Gustav Jung

هفدهم خرداد

این روز در تاریخ معاصرمان به ویژه با منصب صدارت پیوندی داشته است. هرچند رخدادهای مربوط به آن تا حدودی حاشیه‌ای هستند. روز سه شنبه هفدهم خرداد ۱۲۷۷ امین‌الدوله صدراعظم تجددخواه ناصرالدین‌شاه عزل شد و اتابک امین‌السلطان به جایش نشست که در این هنگام مشی استبدادی داشت. ده سال بعد همین ماجرا به شکلی دیگر تکرار شد و روز یکشنبه هفدهم خرداد ۱۲۸۷ نظام‌السلطنه که نخست‌وزیری مشروطه‌خواه بود در جریان استبداد صغیر از کار برکنار شد و میرزا احمدخان مشیرالسلطنه که هوادار استبداد بود به صدارت رسید. بعدتر در دوران رضاشاه هم در این روز عزل و نصبی مشابه رخ داد با این تفاوت که دودمان پادشاهی تغییر کرده بود و مرتبه‌ی نصب هم یک درجه فروپایه‌تر بود، چون در ۱۳۰۶ میرزا زین‌العابدین رهنما به معاونت رئیس‌الوزراء منصوب شد.

زین‌العابدین رهنما

مشیرالسلطنه

اتابک امین‌السلطان

در سطح جهانی این روز با رخدادهایی رنگارنگ گره خورده است. یکی آن که مرزبندی در این روز اهمیت داشته است. در هفدهم خرداد سال ۸۷۳ خورشیدی پرتغال و اسپانیا که به فناوری ساخت کشتی اقیانوس پیما دست یافته بودند و فتوحاتشان با هم تداخل پیدا کرده بود، عهدنامه‌ی توردسیلاس^۱ را امضا کردند و کره‌ی زمین را بین خودشان تقسیم کردند! در ۱۳۰۸ واژگونه‌ی این بلندپروازی در سطح یک شهر رخ نمود و وقتی عهدنامه‌ی لاتران^۲ امضا شد، شهر واتیکان مرزبندی شد و همچون کشوری مستقل در دل شهر رم پدید آمد. نه سال بعد (۱۳۱۷) دولت چین برای مهار پیشروی ارتش ژاپن و تثبیت مرز بین دو نیرو مسیر رود زرد را منحرف کرد و در نتیجه‌ی سیلی که پدید آمد بین پانصد تا نهصد هزار دهقان چینی کشته شدند!

این روز در ضمن با رخدادهای مربوط به اعراب و اسرائیل هم پیوندی دارد. در ۴۷۸ صلیبیون اورشلیم را محاصره کردند و یهودیان مقیم شهر دوشادوش اعراب مسلمان به دفاع از شهر برخاستند. اما نزدیک به نهصد سال بعد این همدلی واگرایی یافت و در همین روز (به سال ۱۳۴۶) در جریان جنگ شش‌روزه سربازان اسرائیلی وارد اورشلیم شدند. کشمکش بین دو گروه ادامه یافت تا این که باز در همین روز در سال ۱۳۶۰ نیروی هوایی اسرائیل نیروگاه اتمی اوسیراق در عراق را نابود کرد.

ملکه الیزابت دوم
و مرلین مونرو در
مراسم جشن سالگرد
تاج‌گذاری

¹ The Treaty of Tordesillas

² Lateran Treaty

در هفدهم خرداد ۱۲۴۲ فرانسویان مکزیکوسیتی را اشغال کردند. الیزابت دوم ملکه‌ی انگلیس هم در هفدهم خرداد ۱۳۵۶ جشن بیست و پنجمین سالگرد تاجگذاری‌اش را برگزار کرد که پانصد میلیون نفر مراسم را از تلویزیون تماشا کردند.

هفدهم خرداد در ضمن با کنش‌های مدنی و مبارزه‌های ضد تبعیض هم پیوند خورده است. در ۱۲۷۲ گاندی اولین فعالیت نافرمانی مدنی خود را اجرا کرد. در نهایت این کوشش‌ها به نتیجه رسید و به آزادی و برابری بیشتر برای همگان منتهی شد. در حدی که در هفدهم خرداد سال ۱۳۴۴ دادگاه عالی ایالات متحده استفاده از وسایل پیشگیری از حاملگی را برای زوج‌های رسمی مجاز شمرد!

زادگان نامدار هفدهم خرداد عبارت‌اند از وو امپراتور هان (۱۵۶ پیش از میلاد)، تای‌زونگ^۱ امپراتور سونگ (۲۱۸ خورشیدی)، پل گوگن^۲ نقاش فرانسوی (۱۲۲۷) و اورهان پاموک^۳ نویسنده‌ی ترک (۱۳۳۱)، فردریش هولدرلین^۴ شاعر آلمانی در ۱۲۲۲ درگذشت و در همین روز به سال ۱۳۳۳ آلن تورینگ^۵ ریاضیدان و بنیانگذار دستگاه نظری رایانه‌ها خودکشی کرد؛ در ۱۳۵۹ هنری میلر^۶ نویسنده‌ی آمریکایی درگذشت و در ۱۳۸۵ ابومصعب زرقاوی از رهبران القاعده به قتل رسید.

¹ Taizong

² Paul Gauguin

³ Orhan Pamuk

⁴ Friedrich Hölderlin

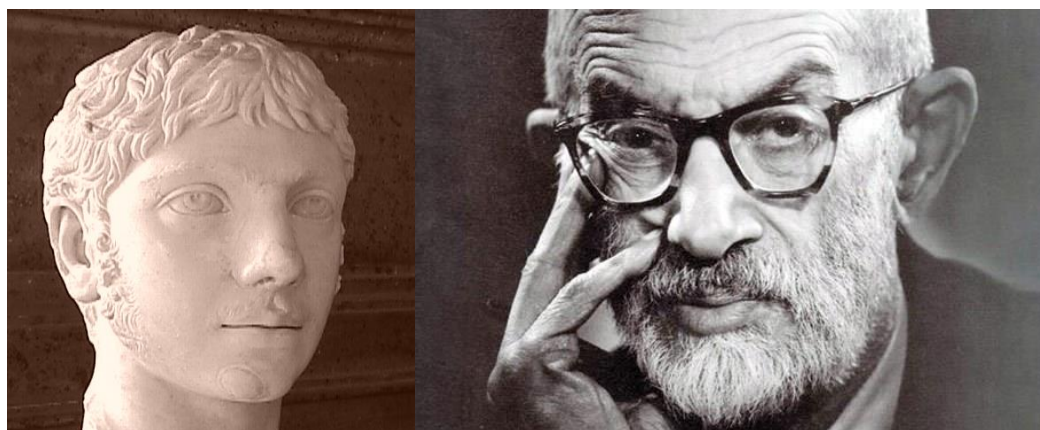
⁵ Alan Turing

⁶ Henry Miller

هجدهم خرداد

مهم‌ترین مناسبت هجدهم خردادماه آن است که پیامبر اسلام در این روز به سال یازدهم هجری خورشیدی درگذشته و بنابراین تاریخ انتخاب شدن ابوبکر به خلافت نیز در همین روز قرار می‌گیرد.

در تاریخ معاصر ایران زمین این روز با چند رخداد فرعی قرین است. روز جمعه هجدهم فروردین سال ۱۲۷۹ میرزا علی‌محمدخان کاشانی نخستین شماره از روزنامه‌ی پرورش را منتشر کرد که در جریان مشروطه‌خواهی نفوذ و تأثیر فراوان داشت و این به روزگار سلطنت مظفرالدین‌شاه بود. هشت سال بعد در عصر محمدعلی‌شاه، روز دوشنبه هجدهم خرداد ۱۲۸۷ اعلامیه‌ای از طرف شاه صادر شد و مجلس را تهدید کرد و در نتیجه صف‌آرایی سیاسی‌ای شکل گرفت که مستبدین و مشروطه‌خواهان را از هم جدا می‌ساخت. دوازده سال بعد (۱۲۹۹) مشروطه مستقر شده بود و تیمورتاش با سپاه دولتی رشت را در میان استقبال مردم فتح کرد و قوای بلشویک متحد با جنگلی‌ها را از آنجا راند.

الاگابالوس (چپ)

سعید نفیسی (راست)

در سطح جهانی این روز با جنگ‌ها و عزل و نصب‌های سیاسی مصادف بوده است. در سال ۲۱۸ میلادی سربازان الاگابالوس^۱ (الجبال) کاهن و سیاستمدار سوری بر ارتش ماکرینوس^۲ غلبه کردند و او را به فرار وا داشتند.

^۱ Elagabalus

^۲ Macrinus

در نتیجه الاگابالوس شگفت‌انگیزترین امپراتور روم شد. در ۴۲۱ ادوارد اعتراف‌گر^۱ آخرین شاه مهم آنگلو ساسکسون انگلستان بر تخت نشست و در ۵۷۰ ریچارد شیردل^۲ به عکا رسید و جنگ‌های صلیبی‌اش را آغاز کرد و در همین روز به سال ۱۰۴۴ لویی چهاردهم پادشاه باشکوه فرانسوی هم تاجگذاری کرد. در دوران جدیدتر به سال ۱۳۰۸ مارگارت بوندفیلد^۳ به وزارت کار رسید و اولین زنی بود که در آمریکا به مقام وزارت دست یافت.

در هجدهم خرداد ۱۰۰ هجری خورشیدی اودو آکیتانی^۴ در چنین روزی در میدان نبرد تولوز^۵ پیشروی قوای مسلمانان را در فرانسه متوقف ساخت. در سال ۱۱۹۴ کنگره‌ی وین پایان یافت و سیاست عمومی اروپایی به شکلی نو سازماندهی شد. در همین روز لوکزامبورگ از فرانسه استقلال یافت. در سال ۱۳۳۸ هم آمریکایی‌ها زیردریایی اس اس جورج واشنگتن^۶ را به آب انداختند که اولین زیردریایی مسلح به موشک قاره‌پیمای هسته‌ای است.

این روز با رخدادهای فرهنگی و اجتماعی مهمی هم برخورد می‌کند. در همین روز به سال ۱۱۷۳ روبسپیر^۷ با مراسمی باشکوه در سراسر فرانسه تأسیس دین جدید «آیین هستی متعالی» را اعلام کرد در ۱۲۶۶ هرمان هولریت^۸ اختراع کارت‌های سوراخ‌دار برای ماشین حساب را در آمریکا به نام خود ثبت کرد، در همین روز به سال ۱۲۷۱ سیاهپوستی به نام هومر پلسی^۹ به خاطر این که حاضر نشده بود از روی صندلی‌اش در بخش ویژه‌ی سفیدپوستان در قطار بلند شود، محاکمه و محکوم شد و در ۱۲۹۱ کارل لملی^{۱۰} یونیورسال پیکچرز^{۱۱} را تأسیس کرد که امروز یکی از مهم‌ترین مراکز تولید فیلم در جهان است. در ۱۳۲۸ جورج اورول^{۱۲} ۱۹۸۴ را در نقد نظام سیاسی حاکم بر شوروی منتشر کرد و در ۱۳۳۲ دادگاه عالی ایالات متحده حکم کرد که رستوران‌های واشینگتون حق ندارند از دادن خدمات به سیاهپوستان سر باز بزنند!

¹ Edward the Confessor

² Richard the Lionheart

³ Margaret Bondfield

⁴ Duke Odo of Aquitaine

⁵ The Battle of Toulouse

⁶ USS George Washington

⁷ Maximilien Robespierre

⁸ Herman Hollerith

⁹ Homer Plessy

¹⁰ Carl Laemmle

¹¹ Universal Pictures

¹² George Orwell

درچنین روزی به سال ۱۳۵۱ دختر نه‌ساله‌ی ویتنامی به نام پان تی کیم پوک^۱ در حالی که برهنه می‌دوید و از بمباران ناپالم می‌گریخت در عکسی که خبرنگار آسوشیتد پرس از او گرفت جاودانه شد. این عکس جایزه‌ی پولیتزر برد و در پایان جنگ ویتنام تأثیر داشت. در نهایت هم‌زمان همان‌هایی که مظلومانه بمباران می‌شدند در همسایگی همین سرزمین به قدرت رسیدند و در مقام انتقامجویی برآمدند. در نتیجه در ۱۳۸۸ دو خبرنگار آمریکایی به جرم ورود غیرقانونی به کره‌ی شمالی به دوازده سال کار اجباری محکوم شدند!

پان تی کیم پوک در کودکی و میانسالی

در میان زادگان نامدار این روز باید از بین ایرانیان از سعید نفیسی (۱۲۷۴) یاد کرد. توماسو آلبینونی^۲ موسیقیدان ایتالیایی (۱۰۵۰)، روبرت شومان^۳ موسیقیدان آلمانی (۱۱۸۹)، فرانک لوید^۴ رایت معمار آمریکایی (۱۲۴۶)، فرانسیس کریک^۵ کاشف ساختار ماده‌ی وراثتی (۱۲۹۵)، سوهارتو^۶ رئیس جمهور اندونزی (۱۳۰۰) و جانی دپ هنرپیشه‌ی

¹ Phan Thi Kim Phuc
² Tomaso Albinoni

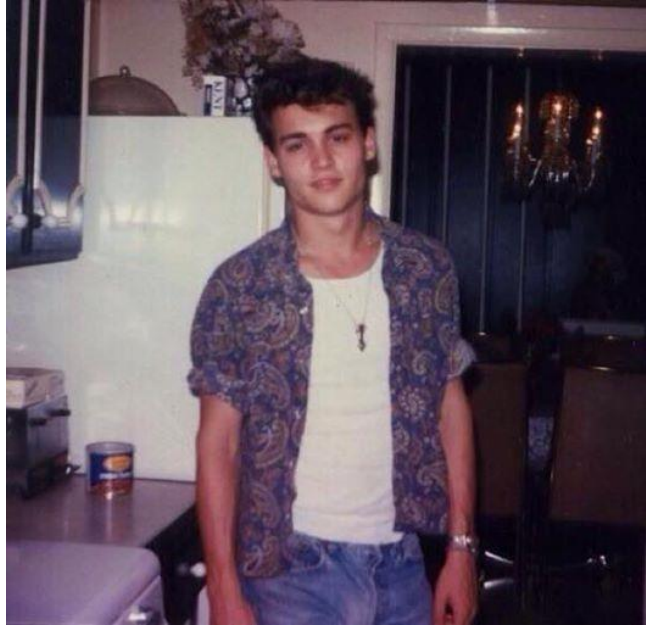
³ Robert Schumann
⁴ Frank Lloyd Wright

⁵ Francis Crick
⁶ Suharto

آمریکایی (۱۳۴۲)، نیز در این روز زاده شده‌اند. در مقابل اندرو جکسون^۱ رئیس جمهور آمریکا (۱۲۲۴) و آبراهام م‌زلو روانشناس مشهور (۱۳۴۹) در این روز درگذشته‌اند.

پتر کبیر

جانی دپ نوجوان

¹ Andrew Jackson

² Abraham Maslow

نوزدهم خرداد

نوزدهم خردادماه در تاریخ معاصر ایران بیش از همه به خاطر قیام خراسانیان بر تازیان اهمیت دارد. در این روز به سال ۱۲۶ هجری خورشیدی ابومسلم خراسانی و پیروانش با جامه و درفش سیاه از خراسان خروج کردند و به پاکسازی ایران مرکزی از نیروهای خلافت اموی پرداختند. این روز در ضمن به خاطر بر تخت نشستن اولین شاه مشروطه‌خواه ایران نیز اهمیت دارد. در سال ۱۲۷۵ مظفردالدین‌شاه در چنین روزی در کاخ گلستان مراسم تاجگذاری خود را انجام داد. با این همه، هنوز بنیاد مشروطه سست و لرزان بود. طوری که یازده سال بعد (۱۲۸۶) جانشینش محمدعلی‌شاه هوادارانش را در باغشاه گرد آورد و وضعیتی نزدیک به حکومت نظامی در تهران برقرار کرد.

از سوی دیگر مشروطه‌خواهان به مسجد سپهسالار و میدان بهارستان رفتند و شمارشان به تدریج به هفتاد تن رسید و این مقدمه‌ی حمله‌ی لیاخوف^۱ روس به مجلس شورای ملی بود. این روز در ضمن سالگرد جیره‌بندی شدن نان در سال ۱۳۲۱ هم هست. در این زمان به دنبال حمله‌ی متفقین به ایران قحطی بروز کرد و ایرانیان که بخش بزرگی از جمعیتشان را در جریان حمله‌ی مشابه جنگ جهانی اول از دست داده بودند با مدیریت خوراک و جیره‌بندی نان این بار از مرگ و میر پیشگیری کردند.

نوزدهم خردادماه در تاریخ جهان با رخدادهای جالب توجهی مصادف بوده است. در ۲۷۲ خورشیدی وایکینگ‌ها به لیندیس‌فان^۲ در نورتومبریا^۳ حمله بردند و حضور قبایل نوردیک در انگلستان آغاز شد. در چنین روزی به سال ۴۱۱ پیش از میلاد دسته‌ی سی تن جبار^۴ که رهبران اشرافی و محافظه‌کاران هوادار اسپارت در آتن بودند به زور قدرت را در دست گرفتند و به سرکوب و کشتار مخالفان روی آوردند. رهبر فکری این گروه سقراط بود و دو

^۱ Vladimir Liakhov

^۲ Lindisfarne

^۳ Northumbria

^۴ Thirty Tyrants

تن از ایشان دایی‌های افلاطون بودند و بعدتر افلاطون به سخنگو و توجیه‌کننده‌ی کردار ایشان تبدیل شد. در همین روز به سال ۶۸ میلادی امپراتور روم نرو^۱ خودکشی کرد.

محمدعلی‌شاه و هوادارانش در باغ شاه

¹ Nero

هفتاد سال بعد در ۱۲۶۴ طی عهدنامه‌ی تین‌تسان^۱ چین ناگزیر شد آنام^۲ و تونکین^۳ یعنی بخش عمده‌ی ویتنام امروزی را به قوای استعمارگر فرانسوی واگذار کند. در دوران ما هم این روز با بمبگذاری در هتلی در پیشاور به سال ۱۳۸۸ قرین است که به مرگ ۱۷ نفر و زخمی شدن ۴۶ تن انجامید.

رخدادهای دیگر این روز عبارت‌اند از تأسیس شرکت هاروارد که از مهم‌ترین نهادهای گرداننده‌ی دانشگاه هاروارد است به سال ۱۰۲۹ و اولین نمایش کارتون داندل داک^۴ در فیلم کوتاه «مرغ عاقل کوچولو!»^۵ به سال ۱۳۱۳. در همین روز به سال ۱۳۱۴ رابرت اسمیت^۶ گروه الکلی‌های گمنام^۷ را تأسیس کرد.

سکه‌ی شهربراز

زادگان نامدار این روز عبارت‌اند از اریک هابزباوم^۸ مورخ مصری-انگلیسی (۱۲۹۶)، گوستاو کوربه^۹ نقاش فرانسوی (۱۲۹۸). این روز به خاطر درگذشتگان نامدارش هم شهرت دارد. در چنین روزی به سال ۳۷۳ میلادی افرائیم سوری که از رهبران نامدار کلیسای آغازین بود درگذشت و در سال نهم هجری خورشیدی شهربراز سپهبد

¹ The Treaty of Tientsin

² Annam

³ Tonkin

⁴ Donald Duck

⁵ The Wise Little Hen

⁶ Robert Smith

⁷ Alcoholics Anonymous

(AA)

⁸ Eric Hobsbawm

⁹ Gustave Courbet

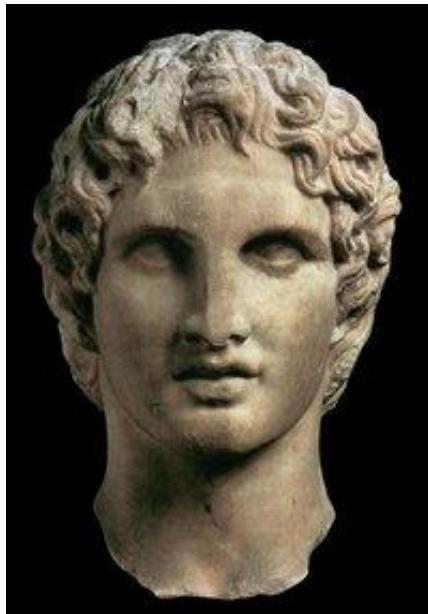
نامدار ایرانی که ادعای سلطنت داشت به قتل رسید. در دوران معاصر هم چارلز دیکنز^۱ نویسنده‌ی انگلیسی (۱۲۴۹)،
اریک فون مانشتین^۲ رزم‌آرای نامدار آلمانی (۱۲۵۲)، پیر لوتی^۳ ادیب فرانسوی (۱۳۰۲) و رشید بهبودوف^۴ خواننده‌ی
آذربایجانی (۱۳۶۸) در این روز درگذشته‌اند.

^۱ Charles Dickens
^۲ Erich von Manstein

^۳ Pierre Loti
^۴ Rashid Behbudov

بیستم خرداد

بیستم خردادماه به خاطر شمار چشمگیر زادگان و مردگان نامدارش در قلمرو ایران زمین اهمیت دارد. مهم‌تر از همه آن‌که اسکندر مقدونی که خود را آخرین شاهنشاه هخامنشی می‌دانست در ۳۲۳ پیش از میلاد در چنین روزی قالب تهی کرد. در ۱۳۳ خورشیدی ابوالعباس سفاح، اولین خلیفه‌ی عباسی، درگذشت و در سال ۵۰۳ حسن صباح فوت کرد. روز دوشنبه بیستم خرداد ۵۷۵ هم محمد بن علی واسطی معروف به ابن معلم شاعر مسلمان فوت کرد. در دوران معاصرمان هم محمدحسین علامه الهی طباطبایی (۱۳۴۷) و لیلا پهلوی (۱۳۸۰) در چنین روزی درگذشته‌اند. ایرانیان زاده‌شده در این روز نیز برجستگی‌ای دارند. ابوالوفا بوزجانی منجم و دانشمند بزرگ (۳۱۹) و فخرالدین عراقی شاعر نامدار (۵۹۲) در این روز زاده شده‌اند.

اسکندر مقدونی

بیستم خرداد با طیفی وسیع از رخدادهای سیاسی و اجتماعی مصادف است. در ۱۲۹۵ حسین بن علی شریف مکه با تحریک انگلستان شورش اعراب بر ضد عثمانی را آغاز کرد و این مقدمه‌ی تأسیس کشورهای عربی امروزی بود. یک سال بعد در ۱۲۹۶ ملک‌الشعراى بهار انتشار روزنامه‌ی نوبهار را از سر گرفت که از جراید مهم و نقش‌آفرین

در جریان مشروطه بود. در ۱۲۹۷ سپاهیان عثمانی به بهانه‌ی حمایت از مسلمانان وارد خوی و سلماس شدند و به کشتار اهالی آشوری این شهرها و غارت اموالشان دست گشودند. در ۱۳۰۰ به دستور سلطان احمدشاه سیدجواد ظهیرالاسلام از نیابت تولیت آستان قدس رضوی برکنار و به تهران احضار شد و به جایش مرتضی قلی طباطبائی نایب‌التولیه‌ی آستان شد. در ۱۳۲۱ هم دولت ایران با کمیته‌ی فرانسه‌ی آزاد که رهبرش مارشال دوگل بود روابط سیاسی برقرار کرد و به این ترتیب دولت ویشی را نامعتبر قلمداد کرد.

در مقیاس جهانی این روز با چند رخداد سیاسی خشونت‌آمیز قرین بوده است. در ۱۱۷۲ در جریان انقلاب فرانسه ژاکوبن‌ها^۱ با دستگیری رهبران ژیروندن‌ها^۲ قدرت را به دست گرفتند و کشتار مخالفان را آغاز کردند. در ۱۲۸۲ افسران کودتاچی صرب به کاخ سلطنتی حمله کردند و شاه و ملکه‌شان (الکساندر اوبرنویچ و دراگا) را به قتل رساندند، در ۱۳۱۹ آلمان نروژ را گرفت و ایتالیا به فرانسه و انگلستان اعلان جنگ داد، در ۱۳۴۲ راهبی بودایی به نام تیچ چوانگ دوک^۳ در اعتراض به نبود آزادی بیان در ویتنام جنوبی در یکی از چهارراه‌های سایگون^۴ اقدام به خودسوزی کرد و در همین روز جان اف کندی^۵ در مقام رئیس‌جمهور آمریکا پیامی برای مردم کشورش فرستاد و وعده داد که قانون تازه تصویب‌شده‌ی حقوق مدنی جامعه‌ی آمریکایی را متحول کند. نکات کلیدی این قانون عبارت بود از: پایان دادن به جداسازی نژادی مکان‌های عمومی به ویژه در مراکز آموزشی، رفع محدودیت در خدمات‌رسانی به سیاهپوستان و حمایت فدرال از حق رأی مردم که اغلب درباره‌ی رنگین‌پوستان مخدوش می‌شد. و در ۱۳۴۶ جنگ شش‌روزه پایان یافت و اسرائیل و سوریه صلح کردند.

¹ Jacobins

² Girondins

³ Thich Quang Duc

⁴ Saigon

⁵ John F. Kennedy

در ۱۳۸۰ پاپ ژان پل دوم اولین قدیس زن لبنانی -رقه- را تقدیس کرد. نامدارانی مانند پتر کبیر^۱ (۱۰۵۱)، و ادوارد ویلسون^۲ زیست‌شناس نامدار آمریکایی (۱۳۰۸) در این روز زاده شده‌اند و افرادی مانند لیو بی^۳ سپهسالار چینی (۲۲۳ میلادی)، آندره ماری آمپر^۴ ریاضیدان و فیزیکدان فرانسوی (۱۲۱۵)، و دونالد ریگان^۵ رئیس جمهور آمریکا (۱۳۸۲) در این روز در گذشته‌اند.

خودسوزی تیچ جوانگ دوک

¹ Peter the Great

² Edward Wilson

³ Liu Bei

⁴ André-Marie Ampère

⁵ Donald Regan

بیست و یکم خرداد

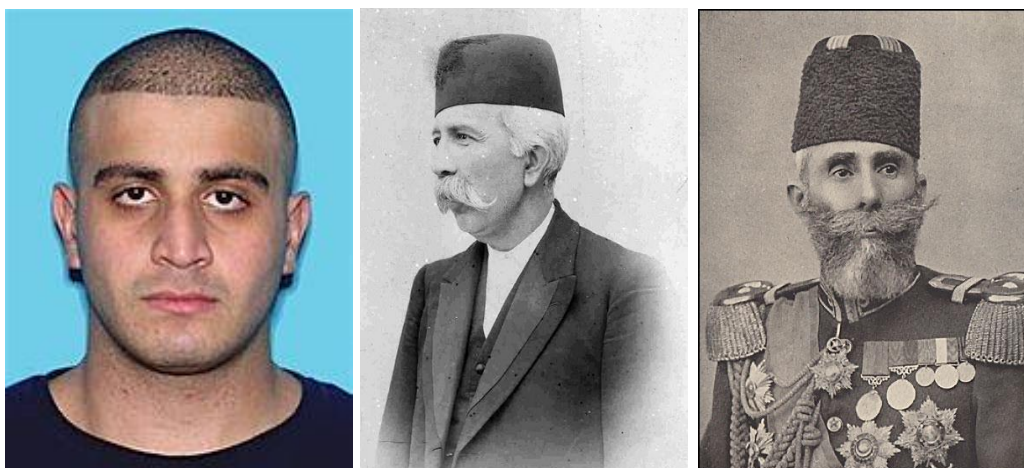
بیست و یکم خردادماه با چندین رخداد سیاسی در تاریخ ایران قرین بوده است. در سال ۱۶۵ جنگ فخ در نزدیکی مکه درگرفت و در آن سلیمان بن ابی جعفر سردار عباسی و پسر خلیفه منصور دوانیقی بر شورشیان علوی چیره شد و ایشان را به همراه رهبرشان حسین بن علی کشتار کرد. از این خاندان تنها ادريس بن عبدالله موفق به فرار شد. او به مغرب گریخت و بعدتر سلسله‌ی ادیسی را در آنجا بنیان نهاد.

در تاریخ معاصرمان این روز با حمله‌ی قوای انگلیسی به رشت در سال ۱۲۹۷ و اشغال آنجا مصادف می‌شود. ده سال بعد که اغتشاش در ایران فرو خفت و گذار دودمانی به پهلوی‌ها تکمیل شد، در همین روز به سال ۱۳۰۷ امیر امان‌الله‌خان شاه افغانستان که به ایران آمده بود در ضیافت شهرداری تهران شرکت کرد و سفر بازگشت به سوی کشورش را آغاز کرد. در این میان به سال ۱۳۰۲ در همین روز کشمکش به یاد ماندنی‌ای در مجلس درگرفت و مستوفی‌الممالک صدراعظم که با کارشکنی و مخالفت‌های سید حسن مدرس روبرو شده بود، نطق تندی در مجلس کرد و گفت که مخالفانش عادت کرده‌اند آجیل بدهند و آجیل بگیرند و گفت که خودش نه آجیل می‌دهد و نه آجیل می‌گیرد! و بعد هم استعفا کرد. در سال ۱۳۶۰ هم زلزله‌ی ۶/۹ ریشتری در گلباف کرمان رخ داد که به مرگ دو هزار شهروند ایرانی منتهی شد.

در سطح جهانی این روز با کشت و کشتارهایی گره خورده که اغلب با مکر و دسیسه پیوندی دارند. بنا به روایت‌های اساطیری یونانیان در ۲۱ خرداد سال ۱۱۸۴ پیش از میلاد یونانی‌هایی که با حيله در بدنه‌ی اسبی چوبی پنهان شده بودند، دروازه‌های شهر تروا^۱ را گشودند و به این ترتیب این شهر پس از ده سال مقاومت سقوط کرد و

^۱ Troy

منهدم شد. در ۱۲۹۶ الکساندر شاه یونان، که گرایشی به آلمان‌ها داشت، زیر فشار متفقین که آتن را اشغال کرده بودند ناگزیر شد کناره‌گیری کند و تاج و تخت به پسر نوجوانش الکساندر رسید. این فهرست کشت و کشتارها در ابتدای قرن کنونی خورشیدی در سال ۱۳۱۶ ادامه یافت و این زمانی بود که هشت سپهبد بلندپایه‌ی روس به دست استالین اعدام شدند.

شوکت پاشا (راست)

حسن مستوفی (میان)

عمر متین (چپ)

گذشته از این وقایع مرگبار، چندین رخداد فرهنگی و سیاسی مهم هم در این روز قرار می‌گیرد. در ۱۲۷۴ نخستین مسابقه‌ی اتومبیل‌رانی تاریخ در مسیر پاریس به بوردو به پاریس برگزار شد و این رسم در شصت سال بعد به فاجعه‌ای انجامید. چون در همین روز به سال ۱۳۳۴ در اثر برخورد یک مرسدس بنز به یک آستین هیلی در مسابقات اتومبیل‌رانی لومن ۸۳ نفر از تماشاچیان کشته و بیش از صد نفر زخمی شدند! در ۱۳۱۸ هم فیلمبرداری دکتر سیکلوپس^۱، اولین فیلم ترسناک رنگی در استودیو پارامونت^۲ آغاز شد.

در سال ۱۲۷۷ کنکور در چین موقوف شد و این هنگامی رخ داد که اصلاحات صد روزه به دست امپراتور چین گوانگ‌شو^۳ آغاز شد و به تعطیلی آزمون‌های دیوانی در این کشور انجامید. این اصلاحات پس از ۱۰۴ روز با فرمان ملکه‌ی مادر سی‌شی موقوف ماند. در ۱۳۱۴ ادوین آرمسترانگ^۴ در نیوجرسی از اختراعش که اولین فرستنده‌ی

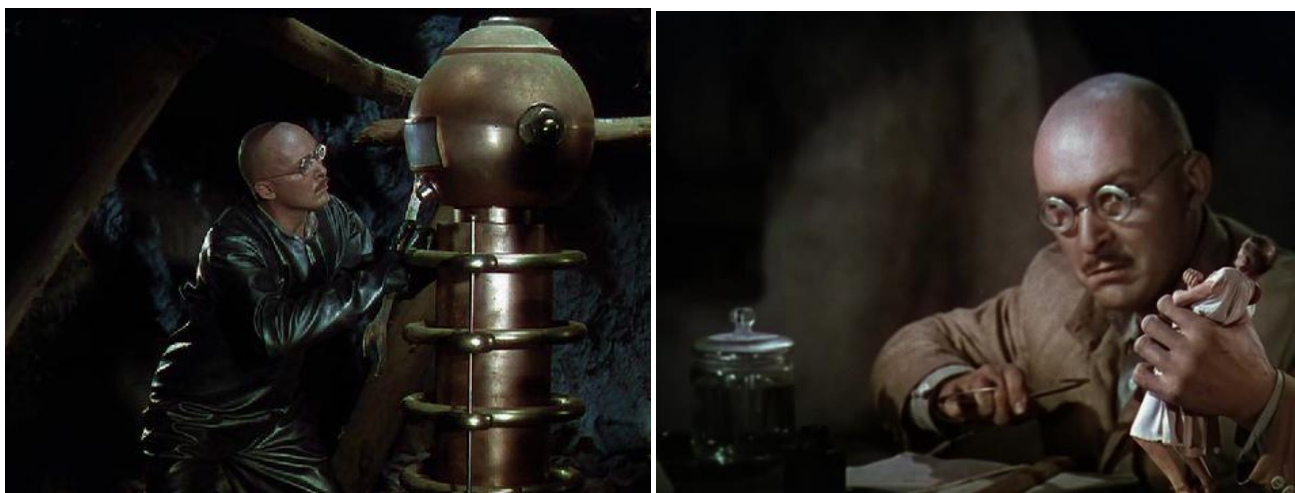
¹ Dr. Cyclops

² Paramount Pictures

³ Guangxu

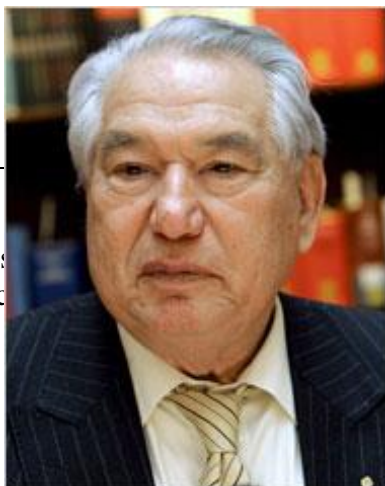
⁴ Edwin Armstrong

رادیویی اف ام بود رونمایی کرد و در ۱۳۱۵ نمایشگاه بین‌المللی نقاشان سورآلیست در لندن گشایش یافت. ضمناً در سال ۱۳۴۱ تنها فرار موفق از آلکاتراز^۱ انجام گرفت و فرنک موریس^۲، جان انگلین و کلارنس انگلین^۳ موفق شدند از این زندان بگریزند.

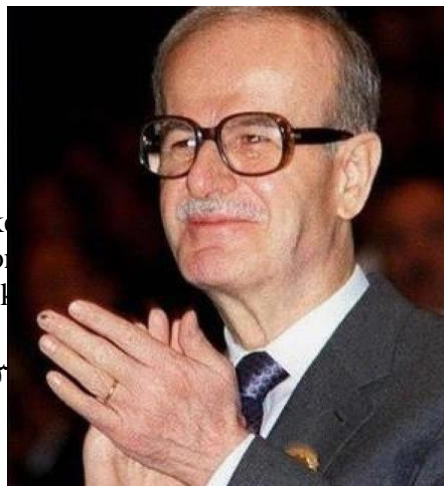

دو صحنه از فیلم دکتر سیکلوپس

در این روز دیوید راکفلر^۴ سرمایه‌دار نامدار آمریکایی (۱۲۹۴) زاده شد و کلمنت فون مترنیخ^۵ صدراعظم آلمان (۱۲۳۸)، محمود شوکت پاشا صدراعظم عثمانی (۱۲۹۲) و لو ویگوتسکی^۶ دانشمند روس (۱۳۱۳)، حافظ اسد رئیس جمهور سوریه (۱۳۷۹) و چنگیز عصمت‌زاده (آتیماتوف)^۷ نویسنده و دیپلمات قرقیز (۱۳۸۷) هم در این روز درگذشتند.

¹ Alcatraz
² Frank Lee Morris
³ John and Clarence

Aitmatov

چنگیز آتیماتوف

حافظ اسد

بیست و دوم خرداد

بیست و دوم خردادماه در تاریخ معاصر ایران به خاطر پیروزی ایرانیان بر دسیسه‌ی روسیه‌ی بلشویکی و بازپس‌گیری آذربایجان از قوای روس اهمیت دارد. در این روز به سال ۱۳۲۵ ارتش ایران به رهبری تیمسار رزم‌آرا برای بازپس‌گیری آذربایجان به حالت آماده‌باش در آمد. جالب آن‌که این روز سالگرد الغای کاپیتولاسیون به دست مستوفی‌الممالک (سال ۱۳۰۵) هم بود و در همین روز بود که وزارت دادگستری تأسیس شد و کلنگ تأسیس راه‌آهن ایران هم به زمین زده شد. باز این تقارن هم جالب است که نیروهای گسیل‌شده از سوی دولت مرکزی تهران هنگام نجات آذربایجان از چنگال بلشویک‌ها ادای دینی هم می‌کردند. چون در همین بیست و دوم خرداد سال ۱۲۸۷ بود که سه روز پس از به توپ بسته شدن مجلس به امر محمدعلی‌شاه و چیرگی استبداد صغیر، که پشتیبان آن هم روس‌ها بودند، مردم تبریز به یاری مشروطه‌خواهان آمدند و سیصد تفنگچی برای فتح تهران و استقرار مجدد مشروطه بسیج کردند که رهبرشان کربلایی حسین آقا فشنگچی مدیر روزنامه‌ی تبریز بود. واکنش مردم تبریز شاید از آن رو بود که رفتار روس‌ها با ایرانیان را از نزدیک دیده بودند. چرا که چند سال پیش (باز در ۲۲ خرداد) به سال ۱۲۸۲ بود که روسیه‌ی تزاری برای ریشه‌کن کردن فرهنگ مردم قفقاز و ایرانی‌زدایی از این منطقه ادعای کنترل امور دینی این منطقه را کرد و اموال کلیسای ارامنه را مصادره کرد، اما در همین روز با شورش و مقاومت شدید ارمنی‌ها روبرو شد. ناگفته نماند که در این بین در سه شنبه ۲۲ خرداد ۱۲۹۰ هم مورگان شوستر لایحه‌ی اصلاح سیستم مالیاتی ایران را به مجلس تقدیم کرد.

در سطح جهانی این روز پیوندی با نامگذاری شهرهای تازه دارد. در ۹۲۹ خورشیدی شهر هلسینکی در فنلاند به دست گوستاو اول^۱ شاه سوئد تأسیس شد. درباره‌ی کشورها هم چنین الگویی را می‌بینیم. چون در ۱۲۷۷ ژنرال امیلیو آگینالدو^۲ استقلال فیلیپین از اسپانیا را اعلام کرد، اما مردم این قلمرو پذیرفتند که اسم این کشور با وام‌گیری از نام فیلیپ شاه اسپانیا فیلیپین نامیده شود. این روز در ضمن روز روسیه هم نامیده می‌شود. چون در ۱۳۶۹ به دنبال فروپاشی حزب کمونیست شوروی پارلمان روسیه حاکمیت خود بر کشور را اعلام کرد. درست یک سال بعد در همین روز (۱۳۷۰) روس‌ها اولین انتخابات دموکراتیک خود را برگزار کردند و بوریس یلتسین^۳ در آن به ریاست جمهوری رسید. با این همه چندان به دموکراسی پایبند نبودند، چون نزدیک به دو دهه بعد، وقتی در ۲۲ خرداد سال ۱۳۸۸ نتایج انتخابات ریاست جمهوری ایران اعلام شد و اعتراض‌هایی مردمی بدان صورت گرفت، روس‌ها طوری جانبداری کردند که یوم‌التوب را در خاطرها زنده می‌کرد!

این روز با چند رخداد پراکنده‌ی دیگر نیز قرین است. در سال ۱۱۲۷ خورشیدی دانمارکی‌ها برای نخستین بار نقش صلیب تُردیک^۴ را برای پرچم خود برگزیدند و بعدتر همه‌ی کشورهای اسکاندیناوی از این الگو پیروی کردند. در ۱۲۵۶ ون گوگ^۵ نقاش از آمستردام نامه به برادرش نوشته، کل فصل «بهمن و شهریور» دولامنه که متنی وام‌گیری شده از سنت زرتشتی ایرانیان بود در آن کلمه به کلمه نقل شده است. در بیست و دوم خرداد ۱۲۷۱ دپارتمان لایم‌لایت^۶ که یکی از قدیمی‌ترین استودیوهای فیلمبرداری دنیاست در ملبورن تأسیس شد. در ۱۳۱۹ سیزده هزار سرباز انگلیسی و فرانسوی پس از شکست در نبرد سنت والری تسلیم رومل^۷ شدند.

نامداران زاده شده در این روز عبارت‌اند از جان کنستابل^۱ نقاش انگلیسی (۱۱۵۵)، جیمز کلرک ماکسول^۲ فیزیکدان (۱۲۱۰)، ریشارد اشتراوس^۳ موسیقیدان آلمانی (۱۲۴۳)، اوتو اسکورزنی^۴ افسر اس‌اس و قهرمان جنگی آلمانی (۱۲۸۷) و ایروین یالوم^۵ روانپزشک (۱۳۱۰). درگذشتگان این روز هم عبارت‌اند از هشام بن عبدالرحمن خلیفه‌ی اموی قرطبه (۱۳۶)، جاراالله زمخشری قرآن‌پژوه و متأله ایرانی (۵۲۳)، میخائیل توخاچفسکی^۶ ژنرال نامدار روسی که به دست استالین تیرباران شد (۱۳۱۶)، هربرت رید^۷ ادیب و منتقد انگلیسی (۱۳۴۷) و کارل فون فریش^۸ حشره‌شناس نامدار اتریشی که زبان رقص زنبورها را رمزگشایی کرد (۱۳۶۱).

¹ John Constable

² James Clerk Maxwell

³ Richard Strauss

⁴ Otto Skorzeny

⁵ Irvin D. Yalom

⁶ Mikhail Tukhachevsky

⁷ Herbert Read

⁸ Karl von Frisch

بیست و سوم خرداد

بیست و سوم خردادماه با مجموعه‌ای از رخداد‌های پراکنده در سطح جهان مصادف است که به ترتیب تاریخی از آن‌ها یاد می‌کنیم. در ۹۰۴ هجری خورشیدی مارتین لوتر^۱ قاعده‌ی عزب بودن کشیش‌ها را شکست و با کاترینا فون بورا^۲ ازدواج کرد. در ۲۳ خرداد ۱۲۵۷ کنگره‌ی برلین گشایش یافت و تا یک ماه ادامه یافت. در این گردهمایی قدرت‌های اروپایی که بیسمارک^۳ سازمان‌دهنده‌ی اصلی‌اش بود، روسیه سرزمین‌هایی را که به تازگی فتح کرده بود پس داد و در مقابل بالکان و بسارابی و قفقاز را دریافت کرد، اتریش بوسنی را گرفت و انگلیس قبرس و فرانسه تونس را صاحب شد. همه‌ی این بخش‌ها پیشتر مناطقی از امپراتوری عثمانی بودند و بنابراین کنگره‌ی یادشده در واقع رایزنی‌ای بود برای تکه تکه کردن امپراتوری عثمانی که تازه در جنگ شکست خورده بود و تا آن لحظه بزرگ‌ترین و تقریباً قدیمی‌ترین دولت اروپایی محسوب می‌شد. با این همه توافق قدرت‌های اروپایی نتیجه نداد و نیم قرن بعد جنگ‌های جهانی آغاز شد که در جریان آن در ۲۳ خرداد ۱۲۹۶ مرگبارترین بمباران لندن طی جنگ جهانی اول توسط نیروهای آلمان انجام پذیرفت، که طی آن فقط ۱۶۲ تن کشته شدند!

در ۱۳۴۵ در آمریکا این قانون گذاشته شد که پلیس هنگام دستگیری مجرمان باید حقوق قانونی‌شان را به آن‌ها گوشزد کند. در همین روز به سال ۱۳۶۱ خالد سعودی درگذشت و ملک فهد به جایش پادشاه دولت نوساخته‌ی عربستان سعودی شد. یک سال بعد در ۲۳ خرداد ۱۳۶۲ پایونیر^۴ از مدار نپتون گذشت و اولین دست‌ساخته‌ی بشر شد که از منظومه‌ی خورشیدی خارج می‌شد.

^۱ Martin Luther

^۲ Katharina von Bora

^۳ Otto von Bismarck

^۴ Pioneer 10

در پایان همین قرن در بیست و یکم خرداد ۱۳۹۵ هم در جریان تیراندازی در یک کافه‌ی ویژه‌ی همجنس‌گرایان در اورلاندو^۱ ۴۹ نفر کشته و ۵۳ تن زخمی شدند. قاتل خود مردی همجنس‌باز افغان‌تبار بود به نام عمر متین که نگهبان زندان بود و بنا به روایتی گرایشی به داعش داشته است، هرچند این گرایش با این‌که مشتری قدیمی این کافه و عضوی از شبکه‌ی همجنس‌گرایان اورلاندو بوده تناسبی ندارد.

شارل کچل (راست) و شارل چاق (چپ)

در ۱۰۴۴ انگلستان پس از شکست دادن هلندی‌ها شهر نیوآمستردام را از آن‌ها گرفت و اسم آن را به نیویورک تغییر داد. در ۱۲۸۶ نروژ به زانش حق رأی داد. در ۱۳۳۸ هم اولین خط راه‌آهن مونوریل نیمکره‌ی غربی در دیسنی‌لند کالیفرنیا راه‌اندازی شد.

جالب اینجاست که در این روز دو تن از حکمرانان امپراتوری مقدس روم (دولتی که ولتر می‌گفت نه امپراتوری است و نه مقدس و نه روم!) زاده شدند که هر دو شارل نام داشتند و هر دو هم به خاطر شکل ظاهری‌شان شهرتی نزد رعایانشان پیدا کرده بودند. در ۲۰۲ خورشیدی شارل کچل^۲ و در ۲۱۸ شارل چاق^۳ به دنیا آمدند!

^۱ Orlando

^۲ Charles the Bald

^۳ Charles the Fat

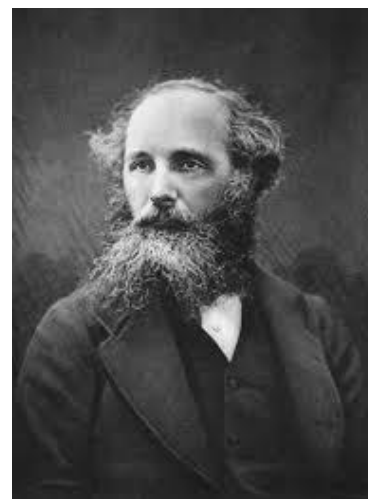
ییتس^۱ شاعر ایرلندی (۱۲۴۴)، جان فوربس نش^۲ ریاضی‌دان آمریکایی و سرمشق فیلم «ذهن زیبا» (۱۳۰۷) هم در این روز زاده شده‌اند. در مقابل امام ابوحنیفه (۱۴۶)، علی‌الظاهر بالله خلیفه‌ی فاطمی مصر (۴۱۵) و مارتین بوبر^۴ فیلسوف اتریشی (۱۳۴۴) در این روز از دنیا رفته‌اند. در ایران نیز نصرت امین اصفهانی (بانو امین) از زنان مجتهد ایرانی در ۱۳۶۲ درگذشت.

ایروین یالوم

جان نش

جیمز کلرک ماکسول

¹ William Butler Yeats

² John Forbes Nash

³ A Beautiful Mind

⁴ Martin Buber

بیت و چهارم خرداد

این روز به نسبت پرماجرا و غنی از رخدادهای ریز و درشت بوده است. روز یکشنبه ۲۴ خرداد سال ۸۰۲ خورشیدی ابوعبدالله شرف‌الدین مقداد بن عبدالله بن محمد حلی سیوری معروف به فاضل مقداد و فاضل سیوری، فقیه، متکلم، محقق، جامع معقول و منقول درگذشت. در همین روز به سال ۱۲۰۰ بادی هفتم^۱ شاه سنار^۲ تسلیم قوای عثمانی شد و با ملحق شدن سرزمینش به قلمرو سلطان اسماعیل پاشا قلمرو مستقل سودان از میان رفت. در همین روز به سال ۱۲۸۷ بازار بوشهر هم‌زمان با سایر نقاط کشور برای مبارزه با محمدعلی‌شاه تعطیل شد و تا ده روز بعد هم تعطیل ماند. در همین روز (۱۲۹۹) میرزا کوچک‌خان که با قوایش به رشت رسیده بود شش ساعت با قوای قزاق مستقر در شهر مذاکره کرد تا قانعشان کند شهر را بدون مقاومت به او تسلیم کنند، اما ایشان از این کار سر باز زدند.

در باقی جاهای دنیا این روز با حمله‌های اشغالگرانه‌ی پیاپی مصادف بوده است. یکی‌شان که بدفرجام هم از آب درآمد، به سال ۶۶۴ رخ داد و این زمانی بود که نیروهای ویتنامی در نبرد چونگ دونگ ناوگان مهاجم مغول را از بین بردند. تهاجم‌های بعدی بیشتر به کام اشغالگران پایان یافت. در ۱۲۰۹ سی و چهار هزار سرباز فرانسوی به الجزایر حمله کردند و به این ترتیب استعمار فرانسویان در الجزایر آغاز شد، در ۱۲۷۹ آمریکا هاوایی را به قلمرو خود منضم ساخت، در ۱۳۱۹ قوای آلمان نازی وارد پاریس شدند و در همین روز روسیه‌ی شوروی لیتوانی را به خاک خود منضم ساخت. بلشویک‌های شوروی تنها به اشغال کشورهای بالتیک بسنده نکردند و در ۲۴ خرداد ۱۳۲۰ نخستین موج از مهاجرت اجباری و نسل‌کشی مردم استونی، لیتوانی و لاتویا را آغاز کردند. کمترین تخمین‌ها نشان می‌دهد که

^۱ Badi VII

^۲ Sennar

صد و پنجاه هزار نفر از مردم این کشورها به اردوگاه‌های کار یا اردوگاه‌های دور افتاده فرستاده شدند که شمار زیادی‌شان کشته شدند.

کوچاندن اجباری مردم بالتیک به دست بلشویک‌ها

بادی هفتم شاه سنار

این روز در ضمن با تأسیس نهادهایی اجتماعی هم مصادف است. در ۵۳۷ شهر مونیخ توسط هنری شیر^۱ در کرانه‌ی رود ایسار بنیان نهاده شد، در ۱۱۵۴ کنگره‌ی آمریکا فرمان تشکیل ارتش قاره‌ای را داد و این به معنای تأسیس نهاد ارتش در آمریکاست و در ۱۲۲۵، آنگلو ساکسون‌های مقیم کالیفرنیا زیر پرچم خرس‌نشان گرد آمدند و در برابر دولت اسپانیایی مکزیکو سر به شورش برداشتند و تأسیس جمهوری کالیفرنیا را اعلام کردند.

آزادی‌هایی قانونی نیز در این روز رخ نموده که از میانش می‌توان به این موارد اشاره کرد: در ۱۳۱۶ مجلس نمایندگان آمریکا قانونی برای مالیات گرفتن از واردات حشیش تصویب کرد! در ۱۳۴۵ هم واتیکان اعلام کرد فهرست

^۱ Henry the Lion

کتاب‌های ممنوعه‌اش *Index Librorum Prohibitorum* باطل می‌شود. این فهرست طی قانون منع انتشار و خواندن

برخی از کتاب‌ها در سال ۹۳۶ شکل گرفته بود و حدود چهارصد سال تداوم داشت.

منوریل هتل دیسنی (بالا)، جلد کتابچه‌ی کتب

ممنوعه‌ی واتیکان (میان)، و معجون ابداعی

عالیجناب کریگ! (چپ)

۲۴ خرداد با نوآوری‌های فنی و اجتماعی ماندگاری هم پیوند خورده است. در ۱۲۰۱ چارلز بابیج^۱ در مقاله‌ای

که به انجمن سلطنتی اخترشناسی ارائه کرد، ماشین حساب اختراعی‌اش را معرفی کرد. در ۱۳۲۸ یک میمون رزوس

به نام آلبرت دوم (!) در یک موشک آلمانی وی-۲ تا ارتفاع ۱۳۴ کیلومتری زمین سفر کرد و نخستین میمون فضانورد

جهان شد.

در میان زادگان این روز به نام‌های مشهوری مانند آندری مارکوف^۲ ریاضی‌دان روس (۱۲۳۵)، اریک

اریکسون^۳ روانشناس آلمانی (۱۲۸۱)، یوری آندروپوف^۴ رهبر اتحاد جماهیر شوروی (۱۲۹۳) و ارنستو چه‌گوارا^۵

(۱۳۰۷) و دونالد ترامپ^۶ (۱۳۲۵) بر می‌خوریم!

¹ Charles Babbage

² Andrey Markov

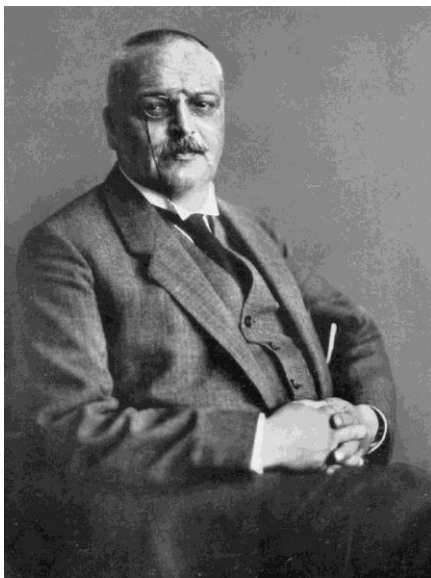
³ Erik Erikson

⁴ Yuri Andropov

⁵ Ernesto Che Guevara

⁶ Donald Trump

در گذشتگان نامدار این روز هم عبارت‌اند از متودیوس سراسقف قسطنطنیه (۲۲۶)، جایکومو لئوپاردی^۱ فیلسوف و شاعر ایتالیایی (۱۲۱۶)، ادوارد فیتزجرالد^۲ منتقد و ادیب انگلیسی (۱۲۶۲)، ماکس وبر^۳ جامعه‌شناس آلمانی (۱۲۹۹) و گراهام چسترتون^۴ ادیب و داستان‌نویس انگلیسی (۱۳۱۵).

آلویس آلزایمر

ارنستو چه گوآرا

ماکس وبر

¹ Giacomo Leopardi

² Edward Fitzgerald

³ Max Weber

⁴ Graham Chesterton

بیست و پنجم خرداد

یکی از رخداد‌های مهم این روز آن است که به سال ۷۶۳ پیش از میلاد در اسناد آشوری به خورگرفتی اشاره شده که بعدتر مبنای تنظیم گاهشماری شاهان میان‌رودان باستان قرار گرفت. این کسوف که بعدها ارزش علمی عظیمی پیدا کرد، البته در آن روزگار به پیشگویی‌ها و خرافه‌های فراوانی دامن زد. یکی دیگر از دلایل اهمیت این روز آن است که روز سه شنبه ۲۵ خرداد سال ۲۰ هجری خورشیدی بود که سپاهیان اسلام سرزمین مصر را تصرف کردند. بخش مهمی از سرکردگان این ارتش اسواران ساسانی نومسلمانی بودند که بیست سال پیش زیر پرچم خسرو پرویز مصر را فتح کرده بودند و حالا با متحدان نوکیش خویش به این سرزمین باز می‌گشتند.

کلنل پسیان و نیروهای ژاندارمری در آستانه‌ی خودسری

در دوران معاصرمان این روز با جنگ میرزا کوچک‌خان و قوای قزاق مستقر در رشت (۱۲۹۹) مصادف است. قزاق‌ها که از تحویل شهر به جنگلی‌ها سر باز می‌زدند در برابر حمله‌شان دلیرانه جنگیدند و در نتیجه صد قزاق و پنجاه جنگلی کشته شدند و هفده خانه و چهل خانواده غارت شد. این جنگ یکی از دلایلی بود که قزاق‌ها بعدتر از

میرزا کوچک خان کینه به دل داشتند و پیگیرانه او را تعقیب می‌کردند. درست یک سال بعد (۱۳۰۰) نیروی سرکش دیگری در برابر قدرت مرکزی ایران قد علم کرد و این بار نیروهای ژاندارمری به رهبری کلنل پسیان بودند که در مشهد رژه‌ای با واحدهای توپخانه‌شان برگزار کردند و بعد سر از اطاعت دولت مرکزی پیچیدند. از آن سو در همین روز ساعدالدوله پسر سپهسالار تنکابنی هم با حمایت معز السلطنه کوس خودسری نواخت و شهر تنکابن را گرفت.

در سال ۵۹۴ خورشیدی جان پادشاه انگلستان فرمان ماگنا کارتا^۱ را صادر کرد، در ۶۷۹ شهر بیلباو^۲ که مهم‌ترین شهر قلمرو باسک^۳ اسپانیاست تأسیس شد و در ۷۸۹ نیروهای امپراتور چین یونگ‌له^۴ موفق شدند در نبرد رود اونون^۵ قوای مغولی مهاجم به رهبری اولجای تیمور^۶ را شکست دهند و پس بزنند. اما بعدتر انگلیسی‌ها آن را از اسپانیا گرفتند و بخت به ایشان هم وفا نکرد و در ۱۱۵۴ جرج واشنگتن به فرماندهی نیروهای قاره‌ای (ارتش استقلال طلب آمریکا) رسید و رهسپار نبرد با انگلیسی‌ها شد. دامنه‌ی این شورش‌ها به اروپا هم کشید و در نتیجه در همین روز به سال ۱۱۸۳ ژوزف بناپارت^۷ شاه اسپانیا شد و بخشی از امپراتوری انقلابی ناپلئون را در دست گرفت. اما این دولت عظیم به سرعت فروپاشید و جای خود را نیروی قاره‌ای آلمان داد، از این نکته هم نگذیریم که در سال‌های اخیر شکلی دیگر از امپراتوری غیرانقلابی در جهان شکل گرفت که نتیجه‌اش آن که در ۱۳۷۱ دادگاه عالی ایالات متحده قانونی گذاشت که بر مبنای آن نیروهای آمریکایی می‌توانستند هر متهمی را از هر کشوری بدون هماهنگی با دولت حاکم بر آن کشور بگیرند و برای محاکمه به آمریکا ببرند!

در ۱۱۵۶ کنگره تصویب کرد که پرچم آمریکا از خطوط راه‌راه و ستاره‌هایی به شمار ایالت‌ها تشکیل شود.

در ۱۱۶۸ کشیشی به نام عالیجناب ایجاه کریگ^۸ برای نخستین بار از تخمیر ذرت ویسکی تولید کرد. او به خاطر آن

¹ Magna Carta

² Bilbao

³ Basque

⁴ Yongle

⁵ Onon River

⁶ Oljei Temur

⁷ Joséphine Bonaparte

⁸ Rev Elijah Craig

که مقیم شهر بوربون در کنتاکی بود این مشروب تازه را بوربون^۱ نامید. در ۱۲۵۱ اتحادیه‌های بازرگانی در کانادا قانونی شدند.

در همین روز به سال ۱۳۳۴ کودتای خونینی در آرژانتین شکست خورد. هواپیماهای کودتاجیان بر تظاهرات مردمی به حمایت از خوان پرون^۲ - رئیس جمهور آرژانتین - بمب ریختند و ۳۶۴ تن را کشتند و دست کم ۸۰۰ تن را زخمی کردند. سربازان هم‌زمان به کاخ ریاست جمهوری حمله بردند اما در نهایت کودتا به شکست انجامید. در ۱۲۸۲ شرکت خودروسازی فورد^۳ و در ۱۲۹۰ شرکت آی بی ام^۴ در نیویورک تأسیس شد. در ۱۳۴۲ با پرتاب موشک وستوک^۵ توسط شوروی‌ها والتینا تروشکووا^۶ اولین زن فضانورد جهان شد.

جرج واشنگتن

اریک اریکسون

ویلhelm دوم

¹ Bourbon

² Juan Perón

³ Ford Motor Company

⁴ IBM

⁵ Vostok 6

⁶ Valentina Tereshkova

این روز در تاریخ علم هم اهمیتی دارد. چنان که در ۱۰۴۶ اولین درمان با انتقال خون توسط دکتر ژان باتیست دنیس^۱ انجام پذیرفت، و در ۱۲۲۳ چارلز گودیر^۲ اختراع تولید یاقوت مصنوعی را به اسم خود ثبت کرد. در ۱۲۵۷ هم ادوارد مایبریج^۳ با گرفتن زنجیره‌ای از عکس‌ها اثبات کرد که هر چهار پای اسب موقع چهار نعل رفتن از زمین جدا می‌شود. این شیوه از عکسبرداری مبنای تولید تصویر متحرک و فیلم شد.

در این میان رخدادهای ویرانگر هم رخ می‌داده است. چنان که در ۲۵ خرداد ۱۳۶۴ تابلوی زیبای دانائ^۴ اثر رامبراند^۵ توسط مردی مجنون مورد حمله قرار گرفت. این مرد با چاقو تابلو را پاره کرد و روی آن اسید سولفوریک ریخت!

۲۵ خردادماه در ضمن زادروز این افراد هم هست: آلویس آلزایمر^۶ روانپزشک و کاشف آلمانی بیماری آلزایمر (۱۲۴۳)، و محمدعلی رجائی دومین رئیس‌جمهور ایران (۱۳۱۲).

^۱ Jean-Baptiste Denys

^۲ Charles Goodyear

^۳ Eadweard Muybridge

^۴ Danaë

^۵ Rembrandt

^۶ Alois Alzheimer

بیست و ششم خرداد

مهم‌ترین مناسبت بیست و ششم خردادماه در جهان باستان آن بوده که حمله‌ی بزرگ رومیان به ایران در چنین روزی شکست خورد و امپراتورشان کشته شد. در این روز به سال ۳۶۳ میلادی امپراتور یولیانیوس^۱ در کرانه‌ی دجله نیروهای مهاجم رومی‌اش را پیاده کرد و برای حمله به تیسفون آماده شد. او برای این‌که راه را بر فرار و عقب‌نشینی سربازانش ببندد ناوگانش را به آتش کشید. اما همین به قیمت تلفات وحشتناک سربازانش تمام شد. تا چند روز بعد پارسیان او را کشتند و نیروهایش را با کشته‌ی بسیار به عقب‌نشینی وا داشتند.

نگاره‌ی یولیانیوس زیر پای اردشیر دوم در تاق بستان (راست)، دیوارنگاره‌ی قبطی (میان) و کتاب سقوط شاهزادگان (چپ)

^۱ Julianus

این رخداد در جهان باستان چندان مهم بود که چندین روایت و تصویر درباره‌اش پرداخته شده است. دقیق‌ترین گزارش تاریخی را شاهنشاه ساسانی به دست داده که کشته شدن امپراتور در میدان نبرد را شرح می‌دهد. مورخان رومی در مرگ او مسیحیان را مقصر دانستند و بعدتر که ترسایان به قدرت رسیدند در نگاره‌هایشان (مثلاً در این تصویر کلیسای قبلی) کشته شدن یولیانوس را ناشی از مرتد بودنش دانستند و سنت مرکوریوس^۱ را قاتلش دانستند! تصویر برگی از کتاب سقوط شاهزادگان^۲ اثر جیوانی بوکاجیو^۳ را هم آورده‌ام که در آن به اشتباه می‌گوید ایرانیان پوست از تن یولیانوس کردند و آن پوست را بر دیوار تیسفون آویختند تا عاقبت مهاجمان به ایران مایه‌ی عبرت دیگران شود. شواهد تاریخی نشان می‌دهد که یولیانوس با مراسم مختصری به خاک سپرده شده و این برداشت نادرست بوده است.

با همه‌ی شکوهی که ساسانیان داشتند و اقتداری که در دفاع از خاک ایران نشان می‌دادند، در نهایت زمانه‌شان گذشت و باز در چنین روزی به سال یازدهم هجری خورشیدی بود که یزدگرد سوم واپسین شاهنشاه ساسانی بر تخت نشست و در نهایت در سازماندهی مجدد قلمرو بزرگش ناکام ماند و زیر فشار موج حمله‌های اعراب در هم شکست.

در دوران معاصر این روز با زنجیره‌ای از رخدادهای سیاسی و به ویژه بیانیه‌های سیاسی مصادف بوده است. در ۱۲۳۷ لینکلن^۴ سخنرانی مشهور «خانه‌ی تقسیم‌شده»^۵ را در ایلینویز اجرا کرد. در ۱۲۶۷ ویلهلم دوم^۶ به امپراتوری آلمان برکشیده شد، در ۱۲۹۸ لنین دومین اعلامیه‌اش را صادر کرد و در آن وعده‌هایی مانند لغو معاهده‌های استعماری و تأسیس راه‌آهن را به کشورهای روسیه‌ای تزاری صدمه دیده بودند - از جمله ایرانیان - وعده کرد. در ۱۳۱۹ مارشال پتن^۷ که قهرمان محبوب جنگ جهانی اول در جنگ با آلمان‌ها بود، به ریاست جمهوری ویشی رسید و بیانیه‌ای

¹ St Mercurius

² The Fall of Princes

³ Giovanni Boccaccio

⁴ Abraham Lincoln

⁵ The House Divided

Speech

⁶ Wilhelm II

⁷ Philippe Pétain

صادر کرد و همکاری با نازی‌ها را آغاز کرد. در همین روز در لیتوانی دولتی کمونیستی روی کار آمد که دست‌نشانده‌ی شوروی بود و کمابیش همان روابط عصر استعماری را در قالبی نو و بسیار مهیب‌تر در این کشور بازتولید می‌کرد. در چنین روزی به سال ۱۹۴۸ ارتش عثمانی بر نیروهای متحد بوسنی و صرب در کوسوو غلبه کرد و امپراتوری عثمانی را در اروپا پیش راند. این روز در ضمن با وقایعی سیاسی هم که سویه‌های حقوقی دارد پیوند خورده است. یکی آن که در ۱۳۲۳ یک نوجوان چهارده‌ساله‌ی سیاهپوست به نام جورج یونیوس استینی^۱ به جرم قتل دو دختر بچه‌ی سفیدپوست طی محاکمه‌ای که تنها ده دقیقه طول کشید در کارولینا به ناروا محکوم شد و با صندلی الکتریکی اعدام شد. بعد از پیگیری فراخوان خانواده‌اش در سال ۱۳۹۳ دستگاه قضایی ایالات متحده اعلام کرد که روند دادرسی و اعدام او عادلانه نبوده است و احتمالاً این کودک که هفتاد سال پیش با طی مراحل رسمی و اداری اعدام شده، بی‌گناه بوده است.

جورج استینی

^۱ George Junius Stinney

در ۱۰۲۷ مارگارت جونز^۱ در ماساچوست به جرم جادوگری به دار آویخته شد و بعد از او موجی از کشتار جادوگران در آمریکا آغاز شد که احتمالاً همه‌شان بر اساس اتهام‌هایی تخیلی پیش می‌رفته است. در ۱۲۷۵ تسونامی مهبیبی در ژاپن بیست و دو هزار کشته بر جای گذاشت.

در ۱۳۶۰ رونالد ریگان^۲ به سفیر سابق کانادا در ایران (کن تیلور^۳) که در فرار شش عضو سفارتخانه‌ی آمریکا از ایران نقش مهمی ایفا کرده بود، مدال زرین کنگره را اهدا کرد. این نخستین بار بود که آمریکایی‌ها چنین مدالی را به یک خارجی می‌دادند.

بیست و ششم خرداد در ضمن با چندین رخداد فرهنگی و اجتماعی نیز مقارن است. در ۱۱۳۱ بنجامین فرانکلین^۴ اثبات کرد که آذرخش از جنس برق است، در سال ۱۲۵۰ بر اساس قانونی که در انگلستان تصویب شد، آزمون عقیدتی مربوط به عقاید مذهبی و دیندار بودن دانشجویان از کنکور دانشگاه‌های آکسفورد، کمبریج و دورهام حذف شد! تا پیش از آن چنین «مصاحبه‌ی عقیدتی» ای وجود داشت و از ورود دانشجویان غیرمتعهد و غیرمخلص به آیین مسیحیت پروتستان به دانشگاه‌ها پیشگیری می‌کرد. در ۱۳۱۸، یعنی در اواخر دوران رضاشاه هم قاتلی به نام اوژن ویدمان^۵ آخرین محکومی شد که در فرانسه با گیوتین اعدامش کردند.

در ۱۲۸۳ جیمز جویس^۶ نویسنده‌ی ایرلندی رابطه‌ی عاشقانه‌اش با نورا بارناکل^۷ را آغاز کرد و بر این مبنا این روز را آغازگاه نوشته شدن رمان مشهور اولیس قرار داد. در ۱۳۸۹ هم بوتان نخستین کشوری شد که مصرف تنباکو را کاملاً ممنوع ساخت. در ۱۳۵۶ هم شرکت طراحی نرم‌افزار اوراکل^۸ در کالیفرنیا آغاز به کار کرد.

¹ Margaret Jones

² Ronald Reagan

³ Kenneth D. Taylor

⁴ Benjamin Franklin

⁵ Eugen Weidmann

⁶ James Joyce

⁷ Nora Barnacle

⁸ Oracle

حسینقلی خان ایلخانی (نشسته در مرکز بر صندلی)

سکه‌ی یزدگرد سوم

زادگان مشهور این روز عبارت‌اند از محمدحسین غروی نائینی (۱۲۳۹)، آدام اسمیت^۱ فیلسوف اسکاتلندی (۱۱۰۲)، و جرونیمو^۲ رئیس سرخ‌پوستان آپاچی (۱۲۰۸). ورنر فون براون^۳ فیزیکدان آلمانی و سازنده‌ی اولین موشک‌ها و سفینه‌های فضایی هم در ۱۳۵۶ درگذشت. در ضمن حسینقلی خان ایلخانی رئیس ایل بختیاری را هم در همین روز در ۱۲۶۱ به دستور ناصرالدین‌شاه به قتل رساندند. ظل‌السلطان پسر ناصرالدین شاه برای او که در اصفهان مهمانش شده بود قهوه‌ی قجری برد!

¹ Adam Smith

² Geronimo

³ Wernher von Braun

بیست و هفتم خرداد

بیست و هفتم خردادماه در تاریخ ایران زمین بیشتر به خاطر زادگان و رفتگانش اهمیت دارد. در تاریخ معاصرمان به روایتی آغا محمدخان قاجار در این روز به سال ۱۱۲۱ زاده شده و در تاریخ کهنمان به روایتی عثمان بن عفان، سومین خلیفه‌ی اسلام، در همین روز به سال ۳۵ هجری خورشیدی به قتل رسید. رخدادهای جزئی دیگری هم با این روز مصادف می‌شوند. مثلاً در ۱۲۹۷ فتحعلی‌خان خویی (خویسکی) در باکو دولتی تشکیل داد که در آن نسیب یوسف بیللی پان‌ترک وزارت آموزش را بر عهده داشت و این یکی از نخستین رخنه‌های این جریان سیاسی عقل‌ستیز در ایران زمین بود. یازده سال بعد در همین روز هم علی‌خان سالار حشمت با هشت هزار سوار قشقایی در فارس سر به شورش برداشت که کمی بعد به شدت سرکوب شد.

در همین روز به سال ۸۴۱ ولاد سوم سپوزنده (دراکولا)^۱ تلاش کرد تا سلطان محمد فاتح (محمد دوم) عثمانی را به قتل برساند و با این کار او را وادار کرد تا از کوهستان‌های والاشی عقب‌نشینی کند. ولاد سوم همان شاه ستمگر و شکنجه‌گری بود که برام استوکر^۲ داستان دراکولا را بر اساس افسانه‌های بازمانده از او نوشت.

سلطان محمد فاتح (راست)

ولاد سوم دراکولا (چپ)

¹ Vlad the Impaler, Dracula

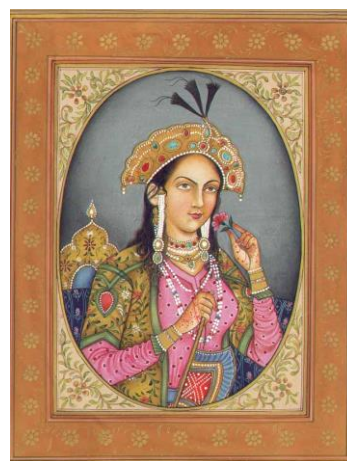
² Bram Stoker

رخداد خیال‌برانگیز دیگری که در این روز رخ داده، به سال ۱۰۱۰ خورشیدی مربوط می‌شود و آن این که ممتاز محل هنگام زایمان درگذشت. شوهرش شاه‌جهان گورکانی تا هفده سال بعد برای زنده نگهداشتن یادبودش بنای تاج محل را ساخت. در ضمن در همین روز به سال ۱۲۶۴ مجسمه‌ی آزادی که در فرانسه ساخته شده بود به بندر نیویورک رسید. در ۱۱۹۴ ناپلئون در جنگ واترلو^۱ از دوک ولینگتون^۲ و گرهارد فون بلوخر شکست خورد و از قدرت کناره‌گیری کرد.

در دوران خودمان رخداد جالب توجه دیگر آن بود که در این روز به سال ۱۳۶۴ سلطان بن سلمان بن عبدالعزیز آل سعود نخستین عرب و نخستین مسلمانی شد که با پرداخت پول بر شاتل سوار شد و به فضا رفت. او پس از بازگشت به عربستان به مفتی مدینه که مدعی بود زمین تخت است توضیح داد که با چشمان خودش گرد بودن زمین را دیده است. شیخ وهابی هم با اکراه و به شکلی مشروط گرد بودن زمین را پذیرفت، اما سرسختانه تأکید کرد که گردش زمین به دور خورشید دسیسه‌ی کافران است و حقیقت ندارد!

سلطان بن عبدالعزیز سعودی (راست) در فضا

ممتاز محل

¹ The Battle of Waterloo

² Duke of Wellington

بیست و هفتم خرداد در ضمن روز درگیری نیروهای استعمارگر سفیدپوست و بومیان در جاهای گوناگون هم هست. در ۹۵۸ سر فرانسیس دریک^۱ به کالیفرنیا امروز رسید و آنجا را نووا آلبیون^۲ نامید و بخشی از خاک انگلستانش دانست. در ۱۲۲۲ نخستین نبرد جدی بومیان مائوری و انگلیسی‌ها در نیوزلند آغاز شد. در ۱۲۵۵ اسب وحشی که رهبر هزار و پانصد جنگجوی سرخ‌پوست سو و شایان بود قوای مهاجم ارتش آمریکا را در مونتانا پس زد و در ۱۲۵۶ در نبرد دره‌ی پرنده‌ی سپید در آیداهو سواره‌نظام مهاجم ارتش آمریکا از سرخ‌پوستانی که زیر فرمان نر پرس می‌جنگیدند شکست خوردند و پس رانده شدند. در ضمن ایسلند هم در چنین روزی به سال ۱۳۲۳ از دانمارک جدا شد و اعلام جمهوری کرد. در ۱۳۷۹ هم اسرائیل پس از ۲۲ سال به قطعنامه‌ی ۴۲۵ شورای امنیت سازمان ملل تن در داد و نیروهای خود را از لبنان بیرون کشید.

در همین روز به سال ۱۲۶۳ اولین ترن هوایی در بوستان تفریحی کُنی آیلند^۳ در نیویورک ساخته شد، و در ۱۳۹۱ چین سفینه‌ی شن‌ژو-۹^۴ را با سه فضانورد به فضا پرتاب کرد. اولین زن فضانورد چینی (لیو یانگ^۵) هم سرنشین این سفینه بود.

اسب وحشی (چپ)

نر پرس (راست)

^۱ Sir Francis Drake

^۲ Nova Albion

^۳ Coney Island

^۴ Shenzhou 9

^۵ Liu Yang

در این روز نامدارانی هم زاده شده‌اند که در میانشان از این افراد می‌توان نام برد: جیووانی پائولو پانینی^۱ نقاش و معمار ایتالیایی (۱۰۷۰)، ایگور استراوینسکی^۲ موسیقی‌دان روس (۱۲۶۱)، موریس کورنلیوس اش^۳ نقاش و گراورساز نابه‌غی هلندی (۱۲۷۷) و مارتین بورمان^۴ از رهبران حزب نازی آلمان (۱۲۷۹).

در میان درگذشتگان این روز مهم‌تر از همه گونه‌ی گنجشک خاکی ساحلی (*Ammodramus maritimus nigrescens*) است که آخرین نمونه‌هایش در باغ‌وحش نگهداری می‌شد و در ۱۳۶۶ با مرگ آخرین نمونه‌اش منقرض شد. میرایان دیگر این روز عبارت‌اند از جوزف باتلر^۵ کشیش و فیلسوف انگلیسی (۱۲۳۱)، رالف دارندورف^۶ جامعه‌شناس آلمانی؟ (۱۳۸۸) و سلیمان دمیرل^۷ سیاست‌مدار ترک (۱۳۹۴).

¹ Giovanni Paolo Panini

² Igor Stravinsky

³ Maurits Cornelis Escher

⁴ Martin Bormann

⁵ Joseph Butler

⁶ Ralf Dahrendorf

⁷ Süleyman Demirel

بیست و هشتم خرداد

روز چهارشنبه ۲۸ خرداد ۱۲۸۶ شیخ فضل‌الله نوری و هوادارانش که مخالف مشروطه بودند در مسجد جمعه به بهانه عزای حضرت فاطمه چادر زدند و به خاطر برابر شدن دیه‌ی مسلمانان و زرتشتیان شروع به اعتراض کردند. یازده سال بعد بنیادهای ایران مشروطه همچنان لرزان بود و در چنین روزی (۱۲۹۷) بیچراکوف^۱ در اتحاد با قوای انگلیسی قزوین را فتح کرد و از آن سو سپاهیان انگلیس با رهبری دنسترویل در منجیل بر جنگلی‌ها غلبه کردند و رشت را فتح کردند. در همین روز ارمنی‌ها با رهبری سردارشان درو در جنگ باش‌باران حمله‌ی ترک‌های عثمانی به قفقاز را پس زدند. در ۱۳۲۱ تیفوس در تهران همه‌گیر شد، در حدی که روزی چند صد نفر جان می‌باختند و دولت اعلام کرده بود برای قرنطینه‌ی مبتلایان پزشکان وظیفه دارند نشانی حاملان مرض را به دولت بدهند. در ۱۳۳۲ هم انقلابیون در مصر سلسله‌ی محمدعلی را از میان برداشتند و اعلام جمهوری کردند.

در تاریخ جهان این روز با رخدادهایی افسانه‌انگیز و شگفت و گاه غم‌انگیز مصادف بوده است. نمونه‌ای از آن که بافت تعصب دینی در اروپا را تا چند قرن پیش نشان می‌دهد، به سال ۶۲۳ باز می‌گردد. در بیست و هشتم خرداد این سال پس از آن که بحثی میان چهار ربی یهودی و نمایندگان پاپ در دربار لویی نهم انجام گرفت، لویی اعلام کرد که یهودیان در بحث شکست خورده‌اند و بعد متعصبان مسیحی را تحریک کرد و آنها هم کتابخانه‌های یهودیان را در پاریس را سوزاندند. آورده‌اند که نوشته‌های متعلق به یهودیان در این هنگام ۲۴ بار گاری حجم داشت که همه را یکجا گرد آوردند و آتش زدند!

^۱ Lazar Bicherakhov

در سطح جهانی این روز با رخداد‌های سیاسی رنگارنگی مصادف است. در سال سوم قبل از هجرت لی یوان^۱ بر تخت چین تکیه زد و دودمان تانگ^۲ آغاز شد. در ۱۱۴۶ کاپیتان ساموئل والیس^۳ انگلیسی اولین اروپایی شد که پایش به تاهیتی^۴ رسید.

هجوم روس‌ها و محاصره‌ی استانبول

چادر شیخ فضل‌الله نوری و هوادارانش در میدان توپخانه

در ۲۸ خرداد ۱۱۹۱ جیمز مدیسون^۵ رئیس‌جمهور آمریکا اعلان جنگ به انگلستان را امضا کرد. با این همه، فرانسویان جهش استعمارگرانه‌شان را ادامه دادند و در ۱۲۰۹ به الجزایر حمله کردند. این خیزهای استعماری واکنش‌های خونینی هم به دنبال داشت، چنان که در ۱۲۷۹ ملکه سی‌شی^۶ در چین فرمان داد همه‌ی اروپایی‌ها از جمله دیپلمات‌ها و خانواده‌شان اعدام شوند! در ۱۳۱۹ چرچیل^۷ سخنرانی «بهترین ساعت»^۸ خود را ایراد کرد و هیجانی در

¹ Li Yuan

² Tang dynasty

³ Samuel Wallis

⁴ Tahiti

⁵ James Madison

⁶ Cixi

⁷ Winston Churchill

⁸ This was their finest hour

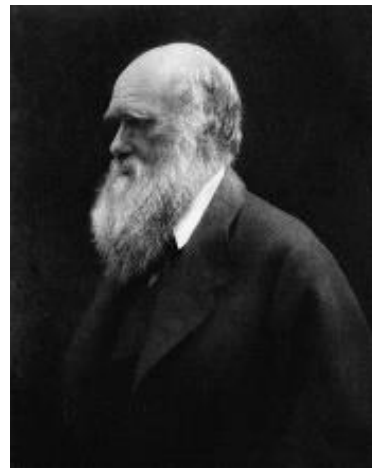
انگلیسی‌ها برانگیخت تا از کشورشان در برابر آلمان دفاع کنند. در ۱۳۵۸ هم پیمان سالت^۱ ۲ بین آمریکا و شوروی امضا شد.

سوزان آنتونی

چرچیل

داروین

در ۲۸ خرداد ۱۲۳۷ چارلز داروین^۲ نامه‌ای از آلفرد راسل والاس^۳ دریافت کرد که تقریباً همه‌ی یافته‌های علمی‌اش درباره‌ی تکامل زیستی را شرح می‌داد. داروین که بیست سال نتایج خود را از ترس مخالفت دین‌مداران پنهان می‌کرد، تصمیم به انتشارشان گرفت. در ۱۲۵۲ سوزان آنتونی^۴ در آمریکا به خاطر آن که کوشیده بود سال قبل در انتخابات ریاست جمهوری رأی بدهد صد دلار جریمه شد! و در ۱۲۸۷ موج مهاجرت ژاپنی‌ها به برزیل با پیاده شدن ۷۸۱ نفر در سانتوس آغاز شد.

زادگان نامدار این روز عبارت‌اند از ایوان گونچاروف^۵ نویسنده‌ی روس (۱۱۹۱)، هاینس گودریان^۶ سردار آلمانی (۱۲۶۷)، یورگن هابرماس^۷ فیلسوف آلمانی (۱۳۰۸)، عدی حسین فرزند دیوانه‌ی صدام حسین (۱۳۴۳) و یک

¹ The Strategic Arms Limitation Talks (SALT)

² Charles Darwin

³ Alfred Russel Wallace

⁴ Susan B. Anthony

⁵ Ivan Goncharov

⁶ Heinz Guderian

⁷ Jürgen Habermas

دوقطبی شگفت‌انگیز مسلمان: سلمان رشدی نویسنده‌ی تکفیرشده‌ی انگلیسی هندی تبار (۱۳۲۶) و ایمن الظواهری تروریست مصری (۱۳۳۰)! رفتگان هم عبارت‌اند از گئورگی ژوکف^۱ ژنرال روس (۱۳۵۳)، تامس کوون^۲ فیلسوف علم آمریکایی (۱۳۷۵) و خوزه ساراماگو^۳ نویسنده‌ی پرتغالی (۱۳۸۹).

انقلابیون مصری در حین اعلام جمهوری

ملکه سی چی در حدود زمان اعلام کشتار بیگانگان در چین

¹ Georgy Zhukov

² Thomas Kuhn

³ José Saramago

بیت و نهم خرداد

روز پنجشنبه ۲۹ خرداد ۱۲۸۶ مردم مشروطه خواه تهران به بساط شیخ فضل الله نوری در مسجد جمعه حمله کردند و چادرهای هواداران استبداد را فرو انداختند و ایشان را ناچار به ترک تهران کردند. نوری و پیروانش به همین خاطر به شاه عبدالعظیم نقل مکان کردند. آیت الله طباطبایی مشروطه خواه مردم را به آرامش فراخواند و چنین نیز شد. اما مستبدین زخم خورده چند روز بعد یک ارمنی بی گناه به نام سیمون را به قتل رساندند!

دو سال بعد در همین روز محمدعلی شاه با یاری فضل الله نوری و روس ها مجلس را به توپ بسته و مشروطه را الغا کرده بود، که با واکنش آزادی خواهان روبرو شد. در همین روز به سال ۱۲۸۸ سردار اسعد بختیاری با هزار سوار و یک دستگاه توپ ته پر به قصد حمله و تصرف تهران اصفهان را ترک گفت. ناگفته نماند که در همین روز به سال ۱۳۶۱ بود که در جریان اولین حمله ی حزب الله دیوید داج^۱ رئیس دانشگاه آمریکایی بیروت ربوده شد.

در چنین روزی به سال ۲۳۹ روس ها با دویست زورق تا تنگه ی بسفر پایین آمدند و روستاها و شهرهای کرانه ی رودخانه ها را در قلمرو بیزانس غارت کردند و قسطنطنیه را در محاصره گرفتند. حدود هزار سال بعد در چنین روزی در ۱۲۴۱ کنگره ی آمریکا برده داری را در این کشور ممنوع ساخت، و تازه سه سال بعد (۱۲۴۴) در همین روز بود که بردگان در تگزاس آزادی خود را به دست آوردند. در همین روز به سال ۱۲۵۴ مردم هرزگوین در برابر حاکمیت عثمانی سر به شورش برداشتند و در ۱۳۸۸ ارتش پاکستان طی عملیات راه نجات به جنوب وزیرستان حمله کرد و نیروهای طالبان را از آن منطقه پاکسازی کرد. در ضمن در همین روز به سال ۱۳۹۲ بود که جولین آسانژ^۲ بنیانگذار ویکی لیکس^۳ که کشتار مردم غیرنظامی عراق به دست ارتش آمریکا را افشا کرده بود، به سفارت اکوادور در لندن رفت

¹ David Dodge

² Julian Assange

³ WikiLeaks

و تقاضای پناهندگی کرد. او بعدتر برای افشاگری در زمینه‌ی قدرت‌های پشت پرده تارنمای ویکی‌لیکس را تأسیس کرد.

گربه‌ی گارفیلد

جولین آسانژ در سفارت اکوادور

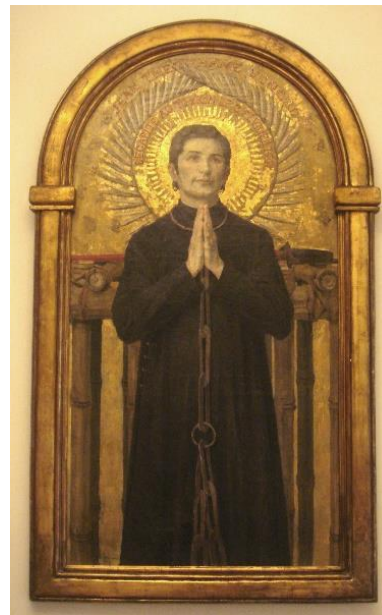
۲۹ خرداد در ضمن روز آغاز چیزهای مشهور نوپدید هم هست. در ۱۲۲۵ اولین بازی رسمی بیسبال در نیوجرسی انجام گرفت، در ۱۳۵۷ گربه‌ی گارفیلد^۱ که رکورد گینس درباره‌ی کمیک‌استریپ‌ها را در اختیار دارد برای نخستین بار انتشار یافت و در ۱۳۴۰ کشور کویت با جدایی از قلمرو بریتانیا بر نقشه‌ی جهان پدیدار شد! در ۱۳۶۷ هم پاپ ژان پل دوم ۱۱۷ شهید ویتنامی را تقدیس کرد. در ۱۳۴۲ به دنبال بحران موشکی کوبا خط تلفن سرخ بین آمریکا و شوروی برقرار شد.

^۱ Garfield

زادگان نامدار این روز عبارت‌اند از بلز پاسکال^۱ فیلسوف و ریاضیدان فرانسوی (۱۰۰۲)، ژاک اوفنباخ^۲ موسیقی‌دان آلمانی؟ (۱۱۹۸)، ادوارد دالادیه^۳ نخست وزیر فرانسه (۱۲۶۳). در همین روز به سال ۱۲۴۶ ماکسیمیلیان اول^۴ امپراتور مکزیک تیرباران شد، در ۱۳۵۶ علی شریعتی در اثر سگته از دنیا رفت و در ۱۳۷۲ ویلیام گولدینگ^۵ داستان‌نویس انگلیسی درگذشت.

بلز پاسکال

یکی از شهیدان قدیس ویتنامی

¹ Blaise Pascal

² Jacques Offenbach

³ Édouard Daladier

⁴ Maximilian I

⁵ William Golding

سی‌ام خرداد

این روز در تاریخ معاصر ایران با چند رخداد واگرا مصادف بوده است. در سی‌ام خرداد ۱۳۰۰ سپاهیان بلشویک متحد با جنگلی‌ها به فرماندهی احسان‌الله‌خان کلاردشت و چالوش را تصرف کردند. در ۱۳۰۶ چهار تن از کارمندان وزارت جنگ به جرم جاسوسی برای بیگانگان در باغ‌شاه اعدام شدند و این از اولین بارهایی بود که پس از عصر استعمار چنین کاری جرم شناخته می‌شد و چنین شدید کیفر می‌دید. در ۱۳۲۱ به دنبال موج مهاجران لهستانی از روسیه به ایران باغ منظریه برای اقامت در اختیارشان قرار گرفت. در سال ۱۳۶۹ هم زلزله‌ی ۷/۴ ریشتری منجیل و رودبار را ویران کرد و به مرگ ۳۵ تا ۵۰ هزار تن و زخمی شدن ۶۰ تا ۱۰۰ هزار تن منتهی شد.

ایستگاه قطار پایانه‌ی
ویکتوریا در بمبئی

در سطح جهانی سه رخداد سیاسی به نسبت ملایم را در این روز داشته‌ایم. در ۱۲۱۶ ملکه ویکتوریا^۱ بر تخت سلطنت انگلستان نشست، در ۱۳۳۹ مالی از فرانسه استقلال یافت.

اما رخدادهای علمی و فرهنگی به ویژه در قلمرو ارتباطات این روز اهمیتی بیشتر دارند. در سی‌ام خرداد ۱۲۱۹ ساموئل مورس^۲ حق اختراع تلگراف را ثبت کرد، در ۱۲۵۶ الکساندر گراهام بل^۳ اولین تلفن تجاری را در اونتاریوی کانادا راه‌اندازی کرد، و در ۱۲۶۶ پایانه‌ی ویکتوریا که شلوغ‌ترین ایستگاه قطار هند است در بمبئی راه‌اندازی شد. در ۱۳۲۴ دولت آمریکا ورنر فون براون^۴ و دانشمندان نازی دیگر را به عنوان شهروند به آمریکا منتقل کرد؛ در ۱۳۵۴ فیلم «آرواره‌ه»^۵ اکران شد و سبک سینمایی وحشت در تعطیلات تابستانه را آغاز کرد و در ۱۳۸۲ تارنمای ویکی‌مدیا راه‌اندازی شد.

زلزله منجیل و رودبار

نوری المالکی

¹ Alexandrina Victoria

² Samuel Morse

³ Alexander Graham Bell

⁴ Wernher von Braun

⁵ Jaws

زاده شدگان نامدار این روز عبارت‌اند از علی‌الظاهر بالله خلیفه‌ی فاطمی (۳۸۴)، نوری‌المالکی (۱۳۲۹)،
میشل پلاتینی^۱ فوتبالیست فرانسوی (۱۳۳۴) و نیکول کیدمن^۲ (۱۳۴۶). بنا بر یک روایت عثمان بن عفان هم در چنین
روزی به سال ۳۴ هجری خورشیدی به دست شورشیان مصری کشته شده است. نیکولو ماکیاولی^۳، فیلسوف و
سیاست‌مدار ایتالیایی، هم در ۹۰۶ درگذشت.

¹ Michel Platini

² Nicole Kidman

³ Niccolò Machiavelli

سی و یکم خرداد

این روز با چند تکاپوی سیاسی و نظامی در سطح جهان پیوند خورده است. در سی و یکم خرداد سال ۵۳۳ میلادی ناوگان بیزانس به رهبری بلیزاریوس^۱ برای بازپس‌گیری قلمرو آفریقایی روم از قسطنطنیه به حرکت در آمدند. در ۶۸۶ هجری خورشیدی کولوگ‌خان به ایلخانی مغول‌ها رسید، در ۹۰۶ خورشیدی قهرمان ملی مردم اندونزی که فتح‌الله نام داشت و احتمالاً یک بازرگان مهاجر ایرانی بود، قوای بومی امیر دمک را بسیج کرد و استعمارگران پرتغالی را از سرزمین سوندا کلاپا^۲ بیرون راند. او در این منطقه شهری ساخت و آن را جاکارتا نامید که امروز هم پایتخت اندونزی است و مجسمه‌ی او را هم در میدانی در وسط همین شهر گذاشته‌اند و در ۱۱۷۰ لویی شانزدهم و خانواده‌اش به دنبال انقلاب فرانسه از اقامتگاهشان گریختند، بی‌خبر از این که به زودی دستگیر و با گیوتین اعدام می‌شوند.

سکه‌ی احمد بن محمد صفاری سیستانی

¹ Belisarius

² Sunda Kelapa

در چنین روزی به سال ۱۱۷۷ ارتش انگلستان شورشیان ایرلندی را شکست داد و کشتار کرد؛ در ۱۲۷۷ آمریکا گوآم را از اسپانیا گرفت و در ۱۲۷۹ چین پس از کشتار بیگانگان در خاکش به آمریکا، انگلستان، فرانسه، ژاپن و آلمان اعلان جنگ داد و در ۱۲۸۵ هم سوئد پرچم خود را طراحی کرد. در همین روز به سال ۱۳۲۱ سربازان آلمانی و ایتالیایی تبروک^۱ را در شمال آفریقا گرفتند و چهل سال بعد در ۱۳۶۱ جان هینکلی^۲ که بدون کامیابی رونالد ریگان را ترور کرده بود به خاطر دیوانگی تبرئه شد! در ۱۳۸۵ دو ماه نیکس و هیدرا در اطراف پلوتو کشف شدند.

زادگان نامدار این روز عبارت‌اند از ابوجعفر احمد بن محمد صفاری شاه دودمان صفاری (۲۸۵)، عباس آقا قدسی شاعر آرانی که روس‌زده‌های جمهوری آذربایجان امروز او را عباسقلی باکیخانف می‌نامند (۱۱۷۳)، و ژان پل سارتر^۳ فیلسوف فرانسوی (۱۲۸۴). در میان رفتگان این روز هم می‌توان از این افراد نام برد: المهتدی بالله خلیفه‌ی عباسی (۲۴۹)، زبیده خانم همسر ناصرالدین‌شاه (۱۲۷۳)، نیکلای ریمسکی کرساکف^۴ موسیقی‌دان آفریننده‌ی «شهرزاد»^۵ (۱۲۸۷) و سوکارنو^۶ رئیس‌جمهور اندونزی (۱۳۴۹).

نیکلای ریمسکی کرساکف

ژان پل سارتر

¹ Tobruk

² John Hinckley Jr.

³ Jean-Paul Sartre

⁴ Nikolai Rimsky-Korsakov

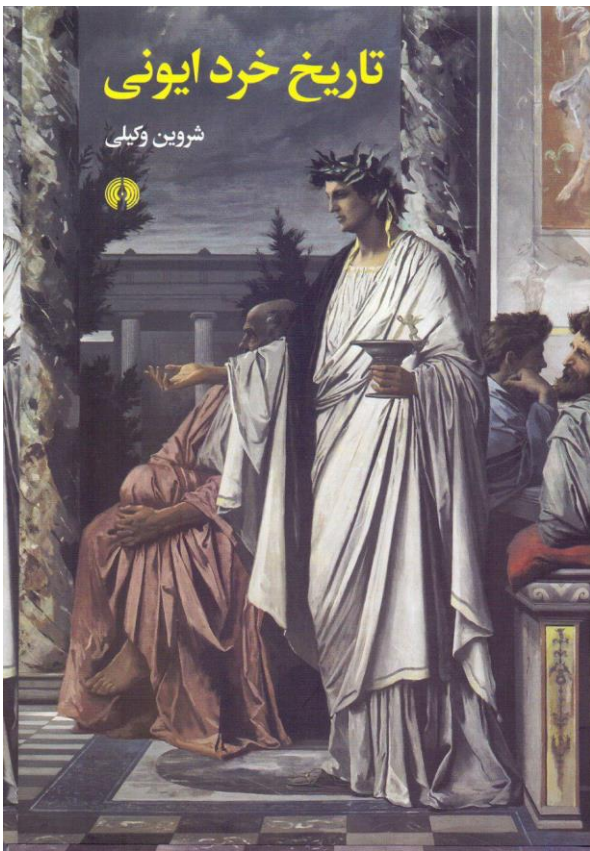
⁵ Scheherazade

⁶ Sukarno

کتابهای دیگر به قلم شروین وکیلی

مجموعه‌ی تاریخ خرد ایرانی

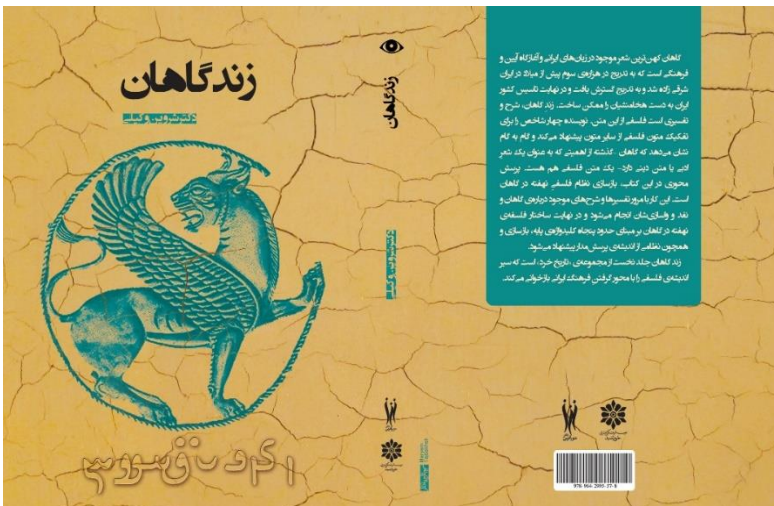
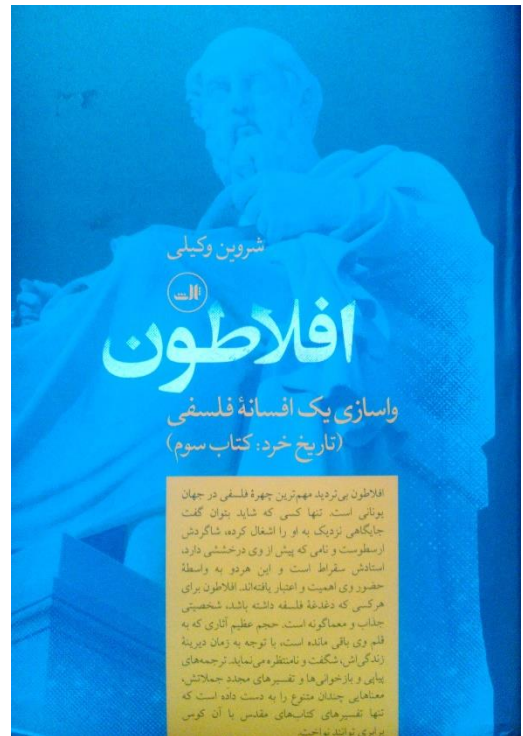

کتاب نخست: زند گاهان، شوراآفرین، ۱۳۹۴

کتاب دوم: تاریخ خرد ایونی، علمی و فرهنگی، ۱۳۹۵

کتاب سوم: واسازی افسانه‌ی افلاطون، ثالث، ۱۳۹۵

کتاب چهارم: خرد بودایی، خورشید، ۱۳۹۵

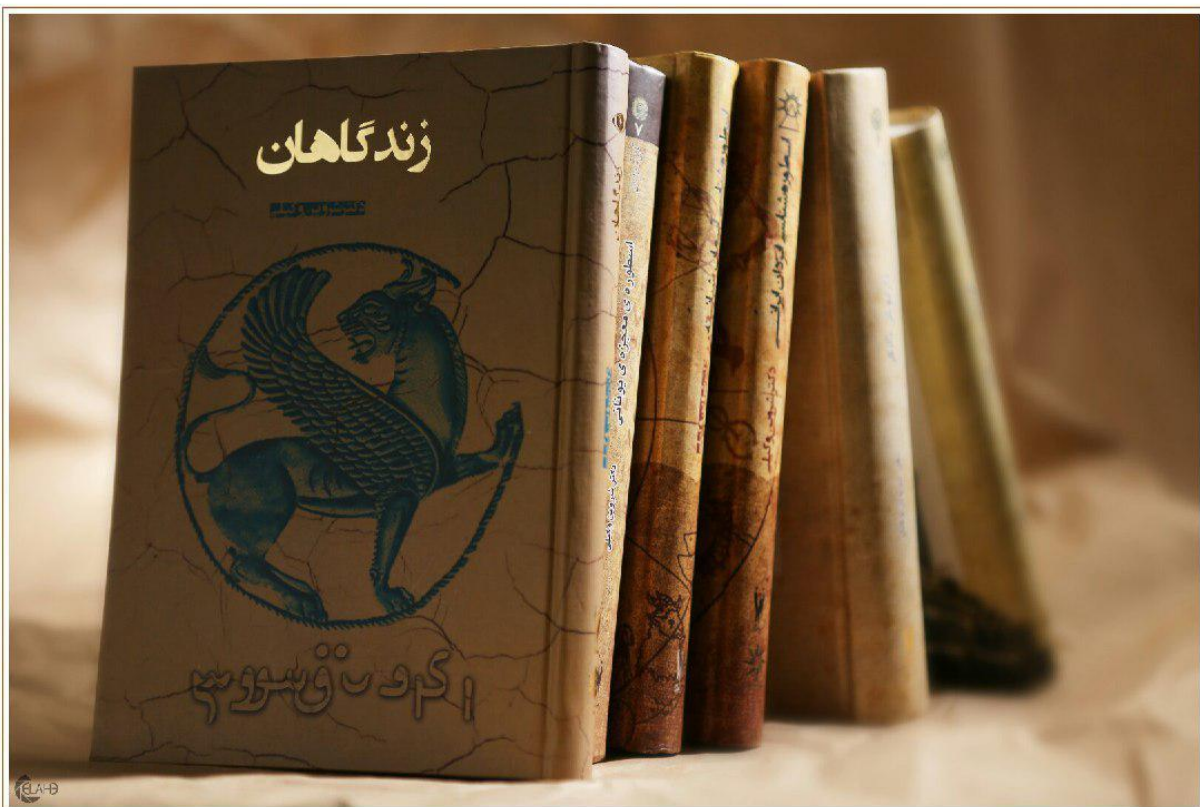
مجموعه‌ی فلسفه

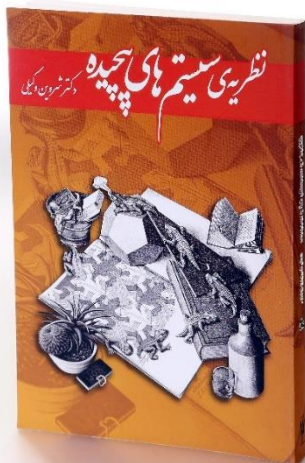
کتاب نخست: آناتومی شناخت، خورشید، ۱۳۷۸

کتاب دوم: درباره‌ی آفرینش پدیدارها، خورشید، ۱۳۸۰

کتاب سوم: کشتن مرگ‌ارزان، خورشید، ۱۳۹۵

کتاب چهارم: گفتگوهای جنگل، خورشید، ۱۳۹۸

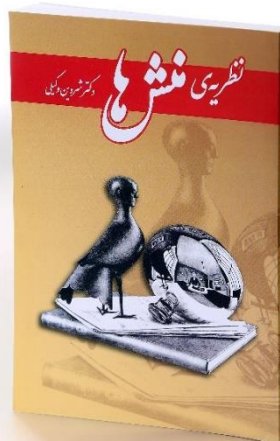
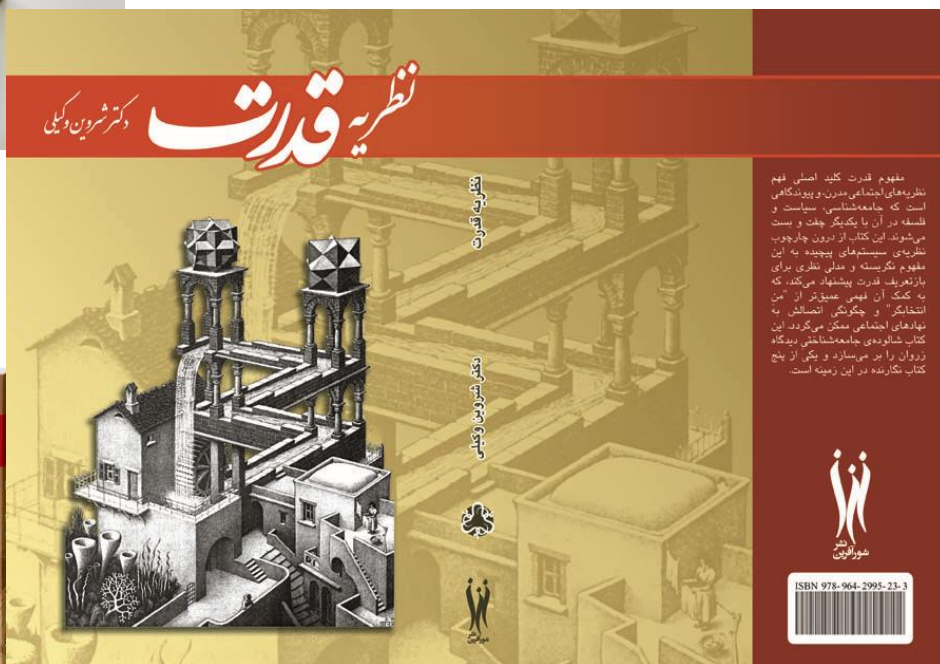
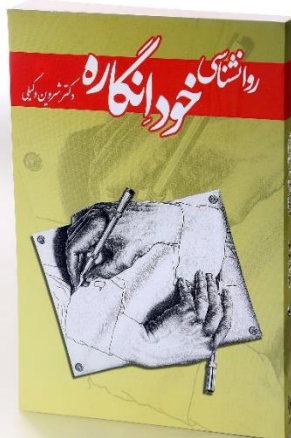
مجموعه دیدگاه زروان

کتاب نخست: نظریه‌ی سیستم‌های پیچیده، شورآفرین، ۱۳۸۹

کتاب دوم: روانشناسی خودانگاره، شورآفرین، ۱۳۸۹

کتاب سوم: نظریه‌ی قدرت، شورآفرین، ۱۳۸۹

کتاب چهارم: نظریه‌ی منش‌ها، شورآفرین، ۱۳۸۹

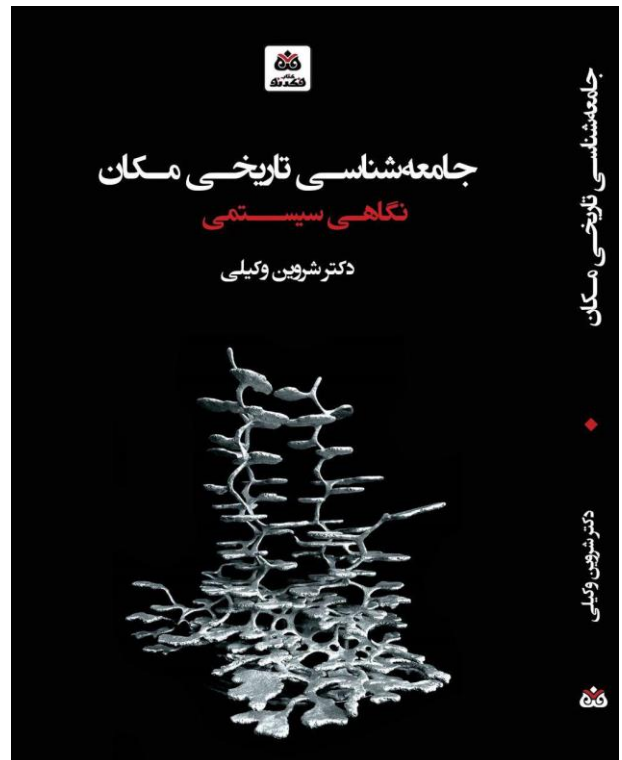
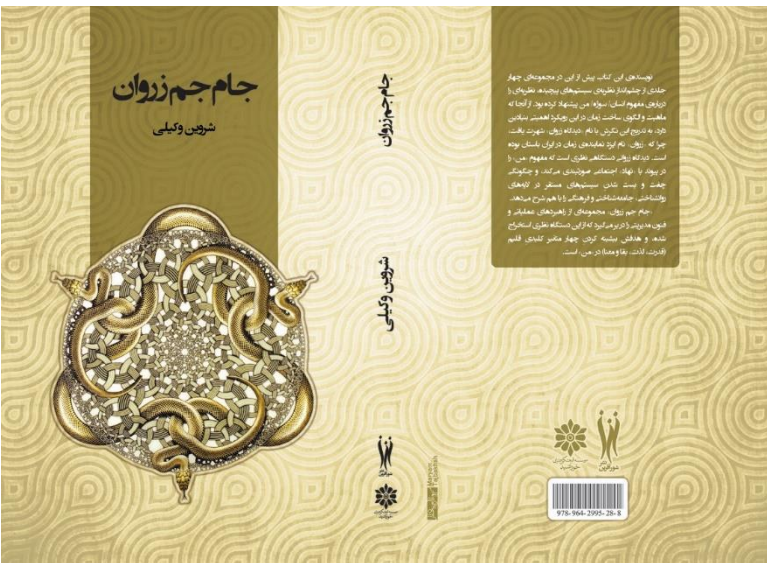
کتاب پنجم: درباره‌ی زمان؛ زروان کرانمند، شورآفرین، ۱۳۹۱

کتاب هشتم: زبان، زمان، زنان، شورآفرین، ۱۳۹۱

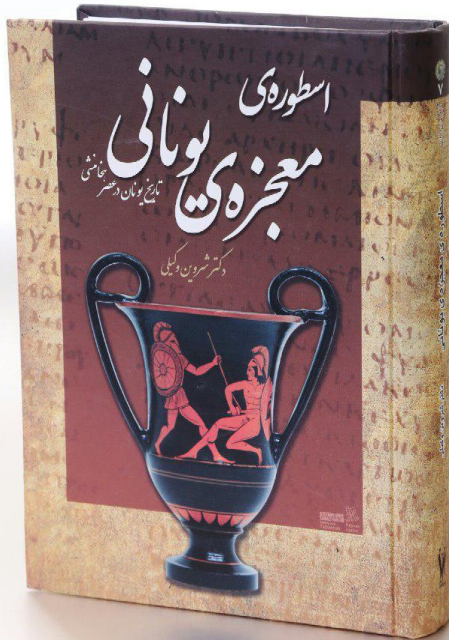

کتاب هفتم: جام جم زروان، شورآفرین، ۱۳۹۳

کتاب هشتم: جامعه‌شناسی تاریخی مکان، نشر فکر نو، ۱۳۹۷

مجموعه‌ی تاریخ تمدن ایرانی

کتاب نخست: کوروش رهایی‌بخش، شوراآفرین، ۱۳۸۹-۱۳۹۱

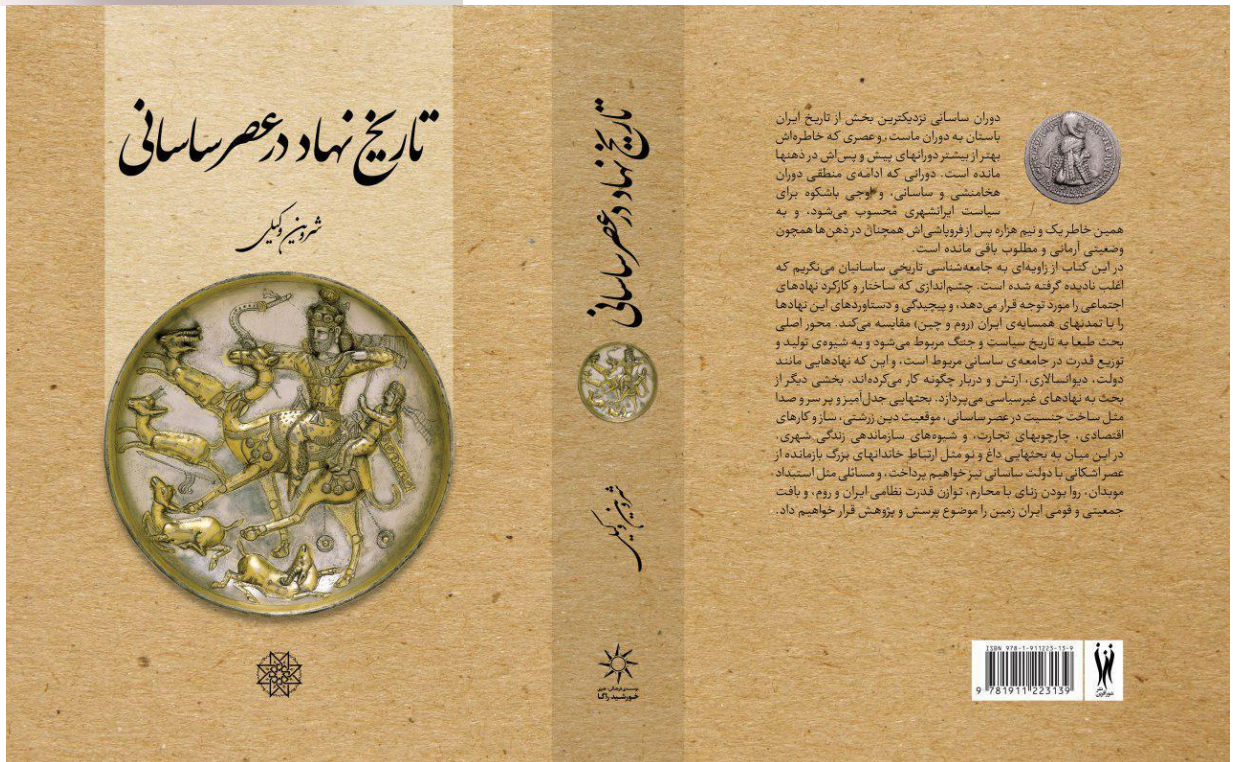
کتاب دوم: اسطوره‌ی معجزه‌ی یونانی، شوراآفرین، ۱۳۸۹

کتاب سوم: داریوش دادگر، شوراآفرین، ۱۳۹۰

کتاب چهارم: تاریخ سیاسی شاهنشاهی اشکانی، شوراآفرین، ۱۳۹۳

کتاب پنجم: تاریخ نهاد در عصر ساسانی، شوراآفرین، ۱۳۹۸

ایران

مجموعه‌ی تاریخ

کتاب نخست: سرخ، سپید، سبز: شرحی بر رمانتیسیم ایرانی، خورشید، ۱۳۷۹

کتاب دوم: گاندی، نشر شوراآفرین، ۱۳۹۴

کتاب سوم: تاریخ نژادهای ایرانی، مرکز پژوهشهای ریاست جمهوری، ۱۳۹۸

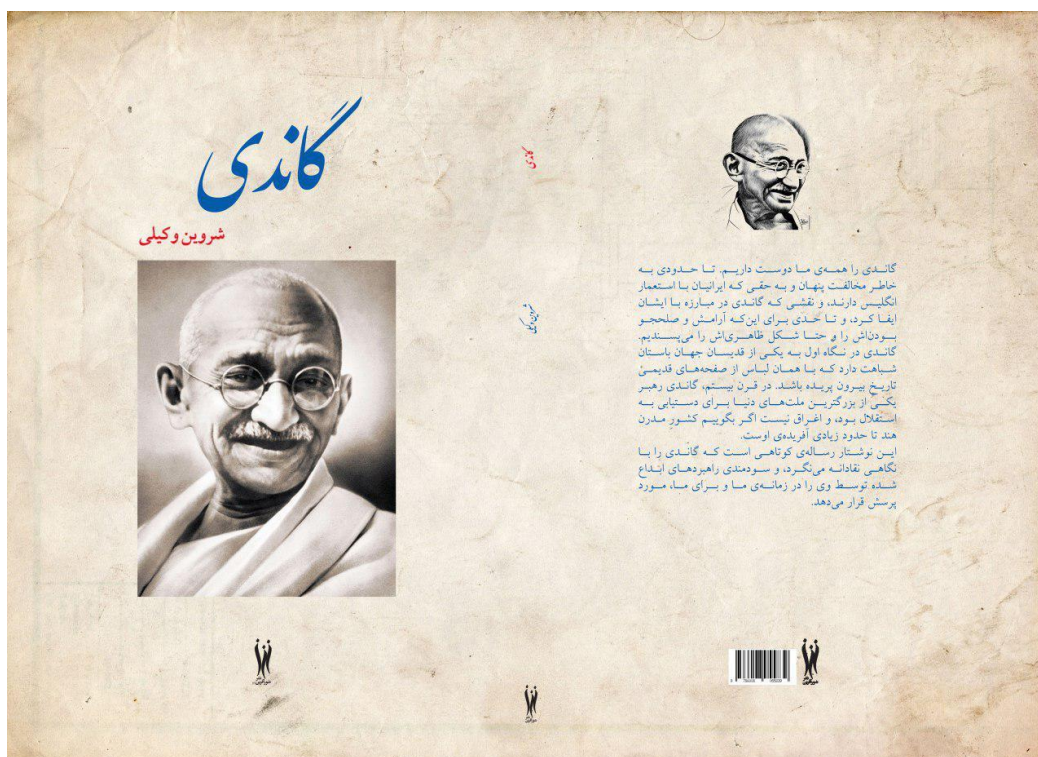
کتاب چهارم: تاریخ اقوام ایرانی در عصر پیشاسلامی، مرکز پژوهشهای ریاست جمهوری، ۱۳۹۸

کتاب پنجم: تاریخ اقوام ایرانی در دوران معاصر، مرکز پژوهشهای ریاست جمهوری، ۱۳۹۸

کتاب ششم: تاریخ همزمانی؛ عصر مظفری، خورشید، ۱۳۹۸

کتاب هفتم: رام: روزشمار معنادار ایرانی (۴ جلد)، خورشید، ۱۳۹۸

کتاب هشتم: ایران؛ تمدن راهها، خورشید، ۱۳۹۸

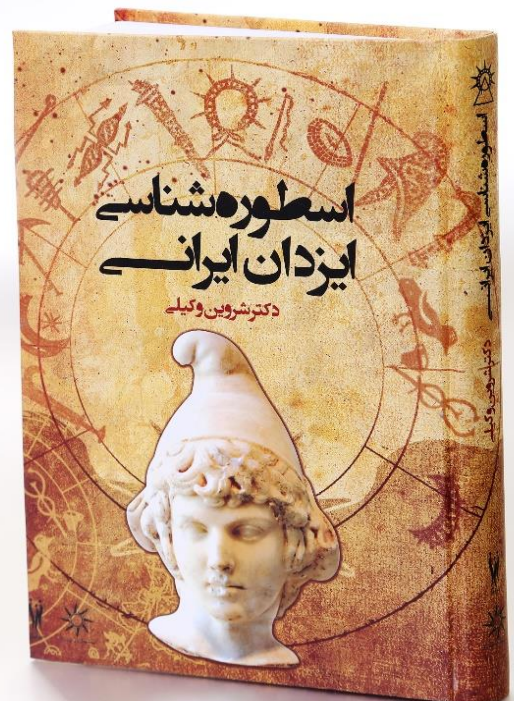
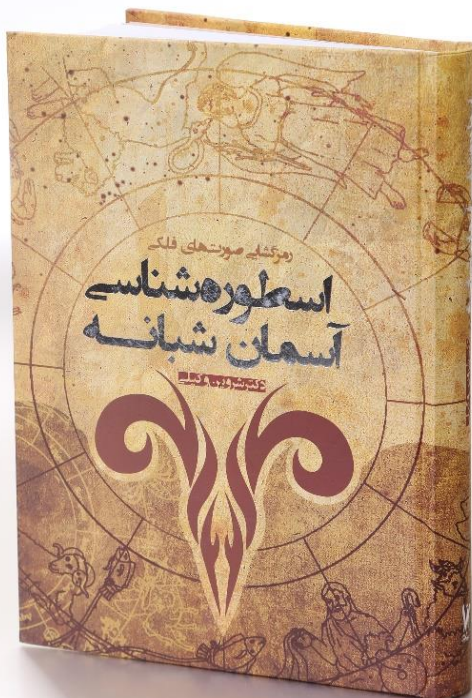
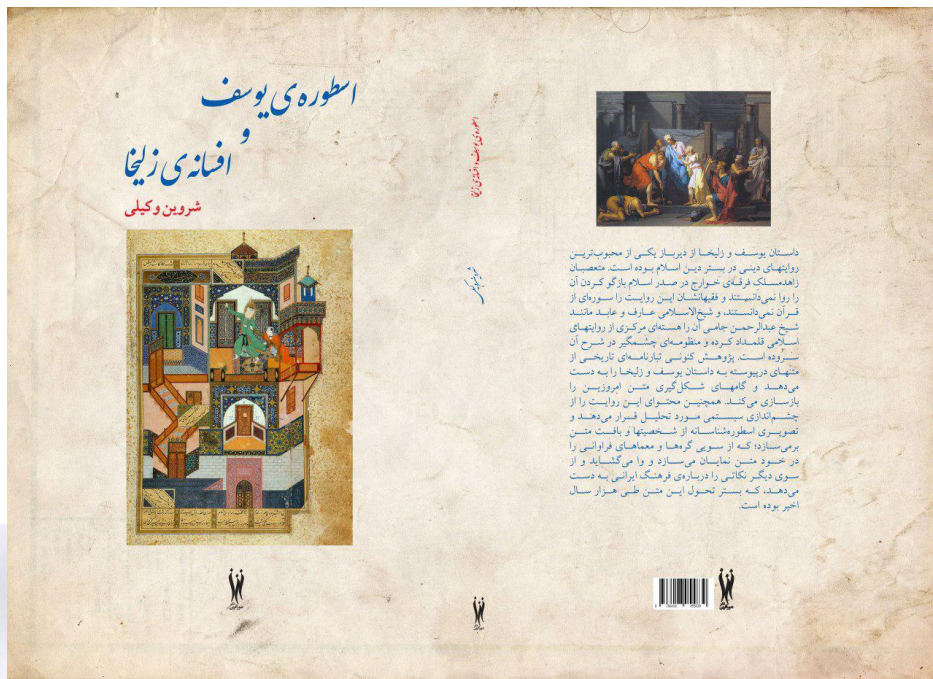

مجموعه‌ی اسطوره‌شناسی ایرانی

کتاب نخست: اسطوره‌شناسی پهلوانان ایرانی، پازینه، ۱۳۸۹

کتاب دوم: رویای دوموزی، خورشید، ۱۳۷۹

کتاب سوم: اسطوره‌شناسی آسمان شبانه، شورآفرین، ۱۳۹۱

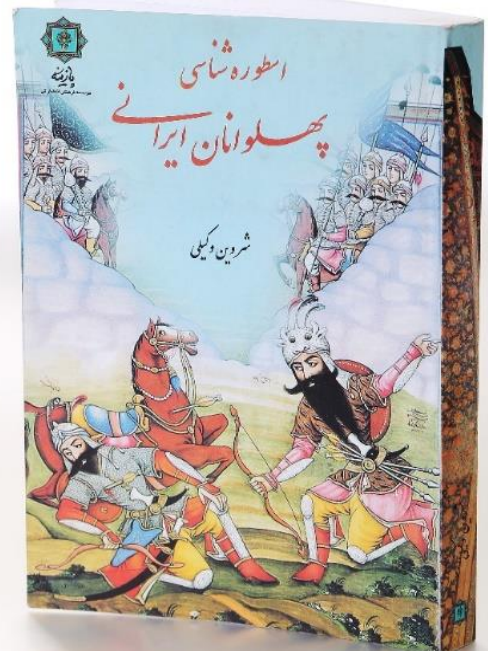
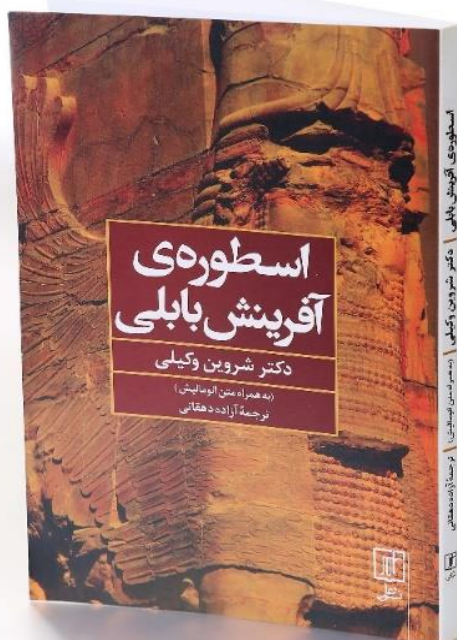
کتاب چهارم: اسطوره‌ی یوسف و افسانه‌ی زلیخا، خورشید، ۱۳۹۰

کتاب پنجم: اسطوره‌ی آفرینش بابلی، علم، ۱۳۹۲

کتاب ششم: پالایش‌های امیدوکلس، خورشید، ۱۳۹۴

کتاب هفتم: اسطوره‌شناسی ایزدان ایرانی، شورآفرین، ۱۳۹۵

کتاب هشتم: اودیپ شهریار، خوش‌بین، ۱۳۹۸

مجموعه‌ی عصب - روانشناسی و تکامل

جامعه‌شناسی جوک و خنده

شروین وکیلی

کتاب نخست: کلبدشناسی آگاهی، خورشید، ۱۳۷۷

کتاب دوم: رساله‌ی هم‌افزایی، خورشید، ۱۳۷۷

کتاب سوم: مغز خفته، اندیشه‌سرا، ۱۳۸۵

کتاب چهارم: جامعه‌شناسی جوک و خنده، اندیشه‌سرا، ۱۳۸۵

کتاب پنجم: عصب‌شناسی لذت، خورشید، ۱۳۹۱

کتاب ششم: فرگشت انسان، بی‌نا، ۱۳۹۴

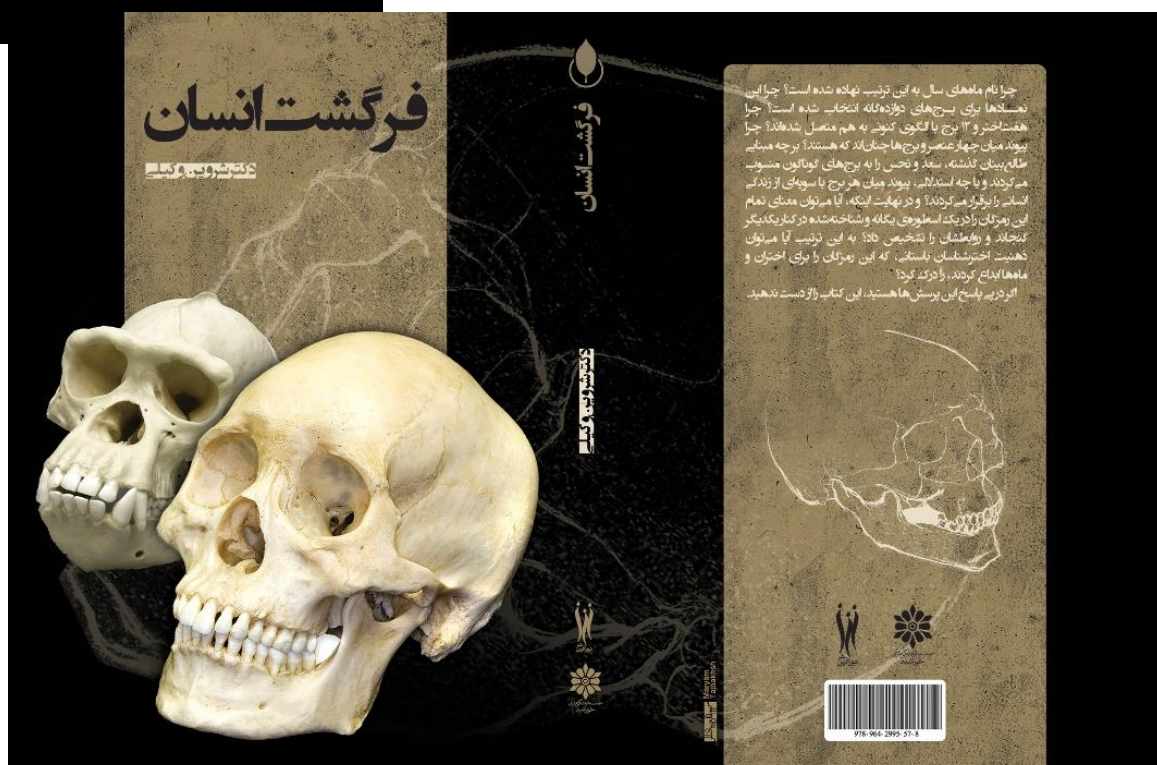
کتاب هفتم: همجنس‌گرایی: از عصب‌شناسی تا تکامل، خورشید، ۱۳۹۵

مغز خفته

فیزیولوژی و روانشناسی خواب و رویا

شروین وکیلی

مجموعه‌ی داستان، رمان و شعر

کتاب نخست: ماردوش، خورشید، ۱۳۷۹

کتاب دوم: جنگجو، اندیشه‌سرا، ۱۳۸۱

کتاب سوم: سوشیانس، تمدن - شورآفرین، ۱۳۸۳

کتاب چهارم: جام جمشید، خورشید، ۱۳۸۶

کتاب پنجم: حکیم فارابی، خورشید، ۱۳۸۷

کتاب ششم: راه جنگجو، شورآفرین، ۱۳۸۹

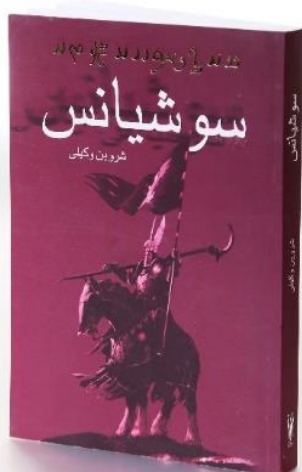
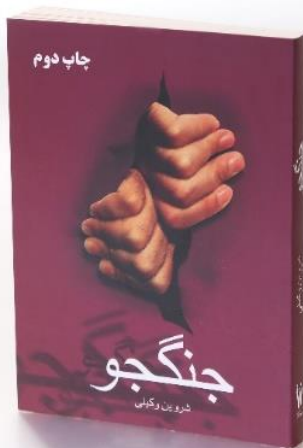
کتاب هفتم: نفرین صندلی (مبل جادویی)، فرهی، ۱۳۹۱

کتاب هشتم: دازیمدا، بی‌نا، ۱۳۹۳

کتاب نهم: فرشگرد، خورشید، ۱۳۹۵

کتاب دهم: جم، شورآفرین، ۱۳۹۵

کتاب یازدهم: زریر؛ مجموعه داستان کوتاه تاریخی، خوش‌بین، ۱۳۹۵

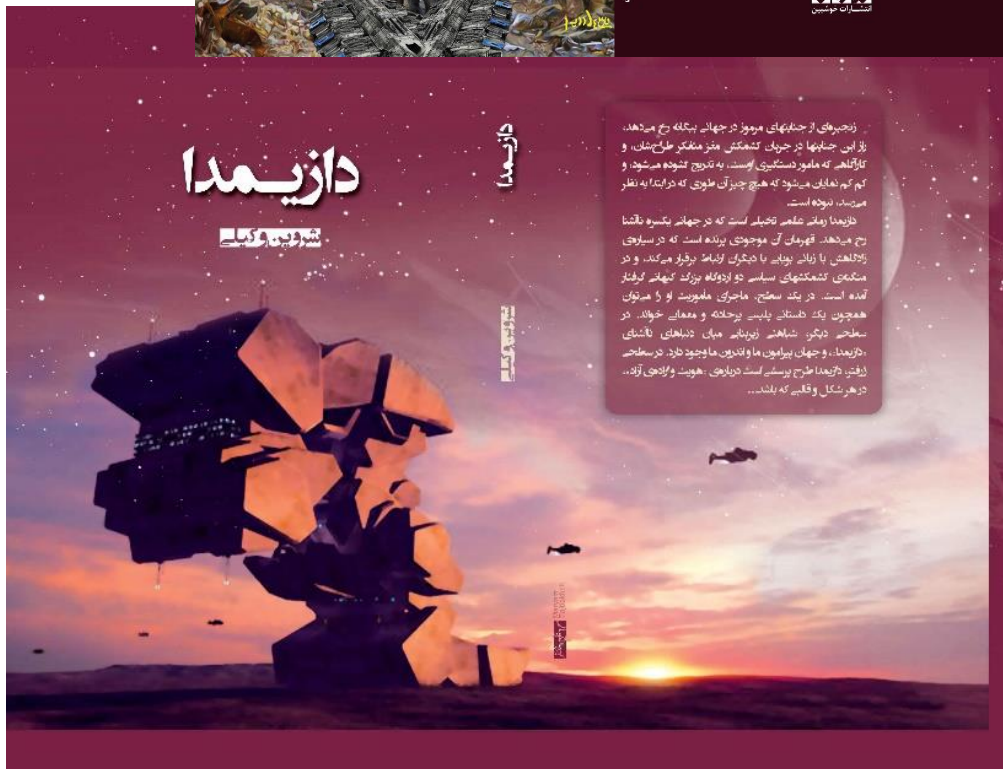
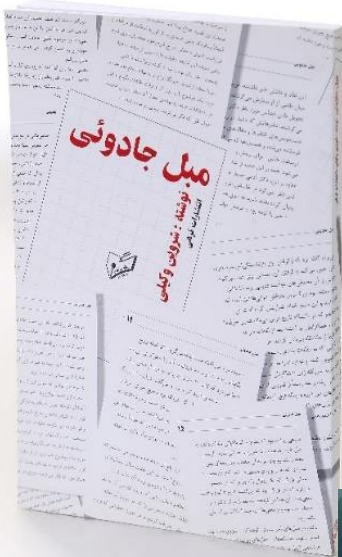

کتاب دوازدهم: گرشاد؛ مجموعه داستان کوتاه طنز، خوش‌بین، ۱۳۹۵

کتاب سیزدهم: آرمانشهر؛ مجموعه‌ی داستان کوتاه علمی-تخیلی،

خوش‌بین، ۱۳۹۸

کتاب چهاردهم: هشت سرنوشت بهرام، خورشید، ۱۳۹۸

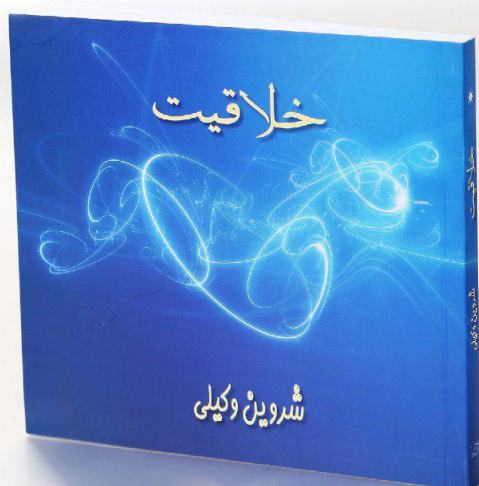

مجموعه‌ی راهبردهای زروانی

کتاب نخست: خلاقیت، اندیشه‌سرا، ۱۳۸۵

کتاب دوم: کارگاه مناظره، جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران، ۱۳۹۲

کتاب سوم: بازی‌نامک، شوراآفرین، ۱۳۹۵

مجموعه‌ی ادبیات

کتاب نخست: ملک الشعراء بهار، خورشید و شورآفرین، ۱۳۹۴

کتاب دوم: نیمایوشیخ، خورشید و شورآفرین، ۱۳۹۴

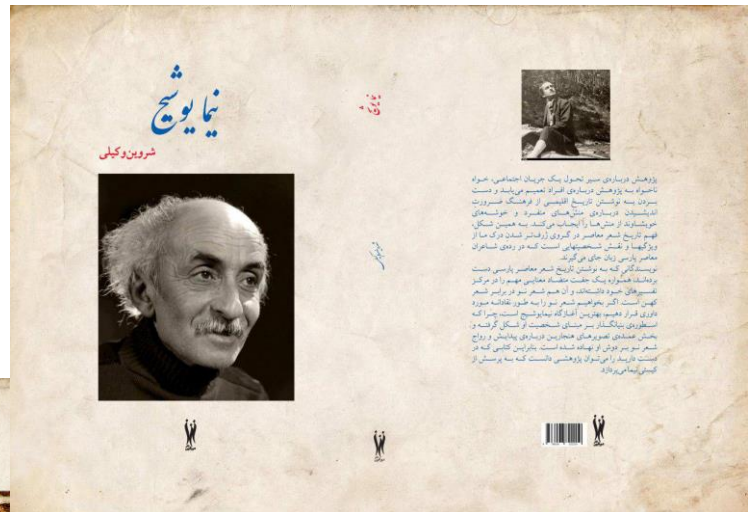
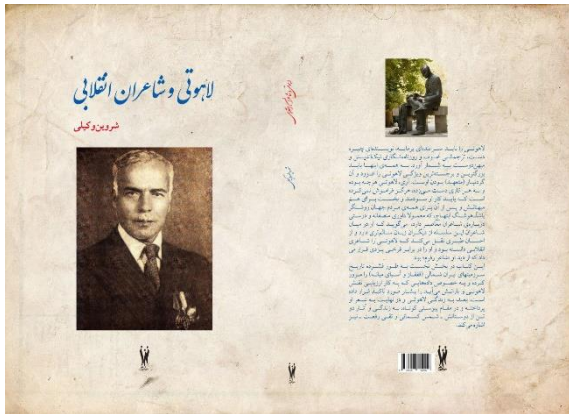
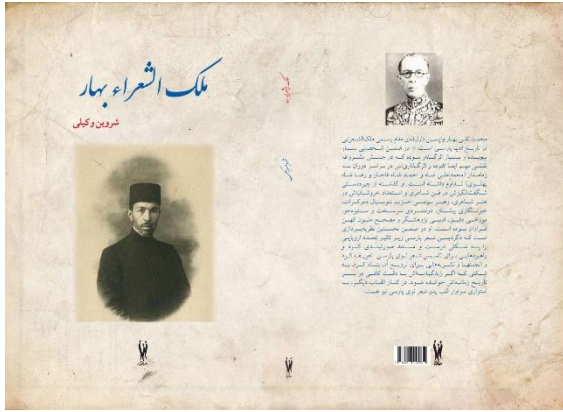
کتاب سوم: پروین، سیمین، فروغ، خورشید و شورآفرین، ۱۳۹۵

کتاب چهارم: لاهوتی و شاعران انقلابی، خورشید و شورآفرین، ۱۳۹۵

کتاب پنجم: خویشتنِ پارسی، خورشید، ۱۳۹۵

کتاب ششم: عشاق‌نامه، خورشید، ۱۳۹۵

کتاب هفتم: تپ‌اختر؛ گلچین شعر پارسی (۲ جلد)، ۱۳۹۸

مجموعه‌ی تاریخ هنر

کتاب نخست: رمزشناسی دست و انگشت در ایران، خورشید، ۱۳۹۷

کتاب دوم: نقاشی دو دشمن، خورشید، ۱۳۹۸

کتاب سوم: تاریخ هنر ایرانی: عصر پیشاتاریخی، خورشید، ۱۳۹۸

کتاب چهارم: تاریخ هنر ایرانی: عصر برنز، خورشید، ۱۳۹۸

مجموعه‌ی سفرنامه‌ها

کتاب نخست: سفرنامه‌ی سغد و خوارزم، خورشید، ۱۳۸۸

کتاب دوم: سفرنامه‌ی چین و ماچین، خورشید، ۱۳۸۹

کتاب سوم: سفرنامه‌ی ختا و ختن، خورشید، ۱۳۹۷

کتاب چهارم: سفرنامه‌ی مسکو و سن پترزبورگ، خورشید، ۱۳۹۷

کتاب پنجم: سفرنامه‌ی هند شمالی، خورشید، ۱۳۹۸

سفرنامه‌ی چین و ماچین

شروین وکیلی

سفرنامه‌ی سغد و خوارزم

دکتر شروین وکیلی

مهندس پویان مقدم

دکتر علیرضا درام‌نفری

کتابهای دیگر

کتاب نخست: نام شناخت، خورشید، ۱۳۸۲

کتاب دوم: کاربرد نظریه‌ی سیستمهای پیچیده در مدلسازی

تغییرات فرهنگی، جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران، ۱۳۸۴

کتاب سوم: رخ‌نامه: جلد نخست، خورشید، ۱۳۹۵

کتاب چهارم: گفتگوهای منِ پارسی (۳ جلد)، خورشید، ۱۳۹۸

مجموعه مقاله‌ها

جلد نخست: نظریه‌ی زروان، خورشید، ۱۳۹۵

جلد دوم: جامعه‌شناسی، خورشید، ۱۳۹۵

جلد سوم: تاریخ، خورشید، ۱۳۹۵

جلد چهارم: اسطوره‌شناسی، خورشید، ۱۳۹۵

جلد پنجم: ادبیات، خورشید، ۱۳۹۵

جلد ششم: روانشناسی، خورشید، ۱۳۹۵

جلد هفتم: فلسفه، خورشید، ۱۳۹۵

جلد هشتم: زیست‌شناسی، خورشید، ۱۳۹۵

جلد نهم: آموزش و پرورش، خورشید، ۱۳۹۵

